

Міністерство освіти і науки України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту
освіти» Національної академії педагогічних наук України
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: ЗАКОНОМІРНОСТІ, ТРЕНДИ, ПОТРЕБИ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
28 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

м. Кам'янець-Подільський
2023

УДК 37.01:001.895(063)
ББК 74.00я431
I-66

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
протокол № 2 від 23 лютого 2023 р.

Рецензенти:

С. О. Ганаба, доктор філософських наук, професор,
Т. В. Дуткевич, кандидат психологічних наук, професор,
І. О. Кучинська, доктор педагогічних наук, професор
В. М. Федорчук, кандидат психологічних наук, доцент

Редакційна колегія:

І. О. Кучинська, доктор педагогічних наук, професор,
В. В. Федорчук, кандидат педагогічних наук, доцент
(*відповідальний секретар*),
О. М. Дутко, кандидат педагогічних наук.

Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби:
I-66 збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. 28 березня 2023 року [Електронний ресурс] / [редкол. І. О. Кучинська та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 303 с.

Електронна версія збірника доступна за покликаннями:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/7183>

У збірнику публікуються результати наукових досліджень актуальних проблем у галузі педагогічних та психологічних наук, представлених на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в освіті: закономірності, тренди, потреби», яка відбулася 28 березня 2023 року. Видання адресоване науковцям, викладачам закладів вищої освіти, педагогічним працівникам та студентам.

УДК 37.01:001.895(063)
ББК 74.00я431

Матеріали публікуються в авторській редакції

© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2023

ЗМІСТ

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Аніщенко О. В.

Інновації у неформальній освіті педагогів:
центри андрагогічної майстерності8

Ванг Джинг

Інноваційна освітня діяльність
у вищій освіті: аспект управління14

Гуда О. С.

Інноваційна діяльність як умова професійного
розвитку керівника закладу загальної середньої освіти 17

Гуменюк С. І.

Поняття інноваційного менеджменту в теорії управління21

Дишкант Н. А.

Управління закладом освіти на засадах ризик-менеджменту 25

Ємельна О. В.

Значення і роль управлінської
діяльності в освітньому просторі28

Кукіль М. В.

Значення та роль громадянського виховання учнівської
молоді в умовах розбудови вітчизняної освітньої системи.....33

Лебідь І. Ю.

Управлінський аспект забезпечення інноваційного
типу організації освітнього процесу в закладі освіти36

Мельник О. С.

Проектна діяльність майбутнього вчителя в системі
компетентнісної освіти: теоретичний аспект40

Москаленко Д. С.

Особливості професійної компетентності
керівника закладу освіти.....45

Палійчук О. О.

Роль закладу освіти в освітньому просторі регіону.....49

Погорена О. В.

Організаційна культура
як інаментна складова системи управління52

Пушко Ю. О.

Демократизація управління освітніми закладами
у вітчизняній педагогічній теорії
в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття56

Словінська О. О.

Рефлексивне управління як нова управлінська парадигма 60

Тополя І. П.

Зміст експертного оцінювання управління
розвитком педагогічного колективу
закладу загальної середньої освіти63

Франчук Т. Й.

Управлінська складова освіти в умовах
її децентралізації, регіоналізації та автономізації68

Христюк К. В.

Інноваційна компетентність керівника закладу освіти.....73

Ямполь Ю. В.

Основні функції менеджменту якості освіти
в закладах загальної середньої освіти78

2. ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Гапчук Я. А.

Стратегії модернізації Е-навчання у ЗВО83

Горбатюк О. В.

Формування навичок реалізації освітнього
процесу в умовах дистанційного навчання.....86

Григорків Ю. Т.

Пріоритети соціально-педагогічної роботи з дитячими
громадськими об'єднаннями на прикладі Франції.....89

Калапац Я. О.

Навчально-пізнавальна компетентність та її формування
в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти93

Квятковська А. О.

Змішане навчання фахівців зі спеціальності
«телекомунікації та радіотехніка» в умовах війни96

Кіт Я. С.

Закономірності управлінської діяльності у закладі освіти.....99

Котик Т. М.

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів
засобами мовно-літературної освітньої галузі103

Курівський Я. А.

Стан сформованості рухової активності дітей
з особливими освітніми потребами на сучасному етапі.....107

Кучинська І. О.

Духовне формування зростаючої особистості
у педагогічних поглядах Івана Огієнка112

Майор О. А.

Особливості формування світовідображення
в учнів підліткового віку спеціалізованих
загальноосвітніх шкіл художнього профілю
в умовах сучасного реформування освіти.....116

Маховський Т. В. Дистанційна форма роботи педагога як інноваційний складник освітнього процесу	120
Семерня І. О. Управління процесом виховання вчинкової самостійності учнів підліткового віку інтернатних закладів в умовах сьогодення	125
Чупрун Ю. М. Особливості соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцях в умовах сьогодення	129
Савіцька О. П. Електронний документообіг та його роль в сучасному закладі освіти	132

3. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Гаврилюк С. Й. Проктні технології та їх роль в організації виховної роботи в сучасному закладі загальної середньої освіти (на прикладі досвіду волонтерської організації Черчецького ліцею «Патріот»).....	138
Гордієнко Ю. А. Технологія «перевернутого навчання» англійської мови у ЗВО.....	143
Граб І. І. Проектна діяльність у функціонуванні закладу дошкільної освіти	147
Качуровська Ю. В. Storytelling як інноваційна методика формування мовної компетентності.....	152
Кляузер А. Ю. Проектна технологія в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти.....	156
Кошелева Н. Г. Сучасна технологія формування професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців	159
Кулик К. І. Особливості вивчення фразеологічних одиниць з компонентом на позначення часу в старших класах ЗЗСО	164
Марцеха О. В. Plickers – цифровий ресурс для вчителя.....	168
Мірошніченко В. І. Інновації у проведенні групових занять	173

Мусіхіна І. О. Call- та mall-технології як інструмент активної взаємодії під час навчання іноземних мов.....	177
Охота І. В., Хвостач А. М., Чепурняк Н. В. Інноваційні педагогічні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	181
Поблічко О. Г. Інноваційні погляди на корекційне фізичне виховання дошкільнят	187
Рібцун Ю. В. Роль ТВРІ у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами	192
Супрун М. В. Використання проектної технології в процесі навчання іноземної мови у ВНЗ	197
Фаріон А. В. Інноваційні педагогічні технології в сучасній школі	201
Чарна Ю. П., Дефорж Г. В. Застосування тестових завдань з біології у процесі навчання з використанням дистанційних технологій.....	204
Яцишин Н. П. Професійна медіаосвіта та медіаграмотність здобувачів освіти гуманітарних спеціальностей у руслі сучасних педагогічних інновацій.....	208

4. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Дутко О. М. Виробнича практика як засіб формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя.....	213
Іванішена С. В. Етапи управління розвитком педагогічної майстерності вчителів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою	218
Караман Р. С. Діяльнісний підхід у формуванні українськомовної особистості майбутнього вчителя фізичного виховання	224
Мехед О. Б. Основні аспекти формування готовності майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до інноваційної професійної діяльності.....	229
Морозюк С. М. Роль центрів професійного розвитку педагогічних працівників у процесі професійного зростання педагогів	233
Никитюк С. І. Сучасні освітні ресурси для вивчення англійської мови	237

Поліщук С. В.	
Тренінг як інструмент формування командної взаємодії педагогічних працівників.....	242
Присакар В. В.	
Інноваційні технології у системі підготовки творчої особистості майбутнього вчителя.....	247
Супрун Г. В.	
Інноваційність підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти за освітньою програмою «Втручання при аутизмі»	252
Федорчук В. В.	
Проблема педагогічних інновацій та підготовки майбутніх вчителів до їх запровадження	258
Яковенко О. Р.	
Використання технологій штучного інтелекту для підготовки сучасного вчителя історії	263
5. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Біляковська О. О.	
Готовність до інновацій як чинник оптимальної педагогічної діяльності	267
Волошена С. А.	
До питання про готовність вчителя до інноваційної педагогічної діяльності.....	271
Іщук А. В.	
Застосування відеоматеріалів на уроках англійської мови та критерії їх відбору для формування іншомовної лексичної компетентності	276
Кузнецова Г. П.	
Психолого-педагогічні основи навчання фонетики майбутніх учителів мовно-літературної галузі	281
Панчук Н. П., Зенинець С.-М. І.	
Теоретичні аспекти діагностики емоційної сфери здобувачів вищої освіти.....	285
Панчук Н. П., Панчук С. О.	
Оцінювання студентами-полоністами життєво-професійного шляху за часовою перспективою.....	290
Столяренко О. Б., Куриця А. І.	
Психологічна підготовка вчителя до роботи з різновіковою групою учнів в умовах НУШ.....	295
Чернявська М. В.	
Взаємодія сім'ї і закладу дошкільної освіти у процесі дистанційного навчання дітей.....	300

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Аніщенко О. В., доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу андрагогіки Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ІННОВАЦІЇ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ПЕДАГОГІВ: ЦЕНТРИ АНДРАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анотація. Автором проаналізовано інновації у неформальній освіті педагогів на прикладі центрів андрагогічної майстерності. Стисло охарактеризовано діяльність науковців відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України у сфері професіоналізації педагогів.

Ключові слова: освіта дорослих, неформальна освіта педагогів, професіоналізація педагогів, центри андрагогічної майстерності.

Annotation. The author analyzed innovations in non-formal education of teachers using the example of centers of andragogic skill. The activity of the scientists of the Andragogy Department Ivan Zyazun Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine in the field of teacher professionalization is briefly described.

Key words: adult education, non-formal education of teachers, professionalization of teachers, centers of andragogic skill.

У третьому тисячолітті невпинно зростає значення неперервної освіти для особистісного й професійного розвитку педагогів. Неформальна освіта як важлива складова ціложиттєвого навчання сприяє оновленню та вдосконаленню компетенцій упродовж життя, задоволенню пізнавальних і духовних потреб, розвитку професійної мобільності педагогів тощо. Акцентуємо увагу на тому, що педагогічні працівники, рівень підготовки яких відповідає сучасним вимогам до педагогічного персоналу, відіграють провідну роль у змістово-цільових, організаційно-проце-

суальних та інших перетвореннях в освіті дітей, молоді та дорослих. Це зумовлює посилення вимог щодо компетентностей педагогічних працівників, їх творчого потенціалу. Особливо важливого значення набувають уміння й навички педагогічного персоналу організувати і здійснювати освітній процес із урахуванням культурно-освітніх запитів цільових груп, використовувати інноваційні підходи у професійній діяльності, андрагогічно орієнтовані інтерактивні методики і технології навчання тощо [2].

Значний потенціал для професійного розвитку педагогів, і, зокрема, розвитку їх андрагогічної компетентності, має і формальна, і неформальна, й інформальна освіта. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує саме неформальна освіта педагогів, яка передбачає процес навчання поза закладами формальної освіти в умовах вільного вибору гнучких навчальних програм, результатом якого є досягнення визначених особистісних і професійних цілей. За [3], неформальна освіта є додатковою та/або альтернативною формою навчання щодо формальної освіти у структурі навчання упродовж усього життя, не обмежується часовими рамками, не має вікових, професійних, інтелектуальних обмежень щодо її здобувачів.

На наше переконання, важливими осередками професійного розвитку педагогічних працівників в умовах неформальної освіти є освітні центри. У сучасних умовах в Україні функціонують численні центри професійного розвитку педагогів (і, зокрема, ті, що з'явилися після реорганізації методичних кабінетів), центри/інститути корпоративного навчання у ЗВО тощо. Зазвичай, їх діяльність спрямовується на професійний розвиток педагогів закладів дошкільної, загальної середньої освіти. Водночас у програмах навчання для педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів вищої, післядипломної освіти переважно не приділяється увага специфіці навчання саме дорослої аудиторії, розвитку їх андрагогічної компетентності.

З огляду на зазначене вище, автором ініційовано створення центрів андрагогічної майстерності на базі педагогічних університетів, що є інновацією у сфері професіоналізації педагогів. Загалом зусиллями науковців відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за ініціативи ав-

тора створено та організовано роботу мережі центрів андрагогічної майстерності (ЦАМ) у складі трьох центрів: ЦАМ відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України (координатор – І. Радомський), ЦАМ, утвореного спільно з відділом андрагогіки на базі кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами ННІ педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (координатори – О. Акімова, О. Аніщенко); ЦАМ, утвореного спільно з відділом андрагогіки на базі кафедри педагогіки, корекційної освіти та менеджменту Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського (координатори – Т. Калюжна, С. Пономаревський). Вони не мають статусу юридичних осіб. Станом на січень 2023 р. означені центри функціонують на волонтерських засадах.

Зазначимо, що Центри андрагогічної майстерності [1] здійснюють діяльність, спрямовану на формування й розвиток андрагогічної майстерності, андрагогічної компетентності педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів вищої, післядипломної освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, а також практико орієнтовані дослідження з професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих, упровадження одержаних результатів у практику. Співробітники ЦАМ є безпосередніми ініціаторами, розробниками (на андрагогічних засадах) науково-методичного забезпечення, психолого-педагогічного супроводу розвитку компетентнісного потенціалу педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів вищої, післядипломної освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти. Підкреслимо, що для організаційно-педагогічного забезпечення діяльності означених центрів науковцями відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України:

- здійснено експериментальне дослідження з розвитку андрагогічної компетентності педагогів із використанням адаптованого діагностичного інструментарію, а також розроблених авторських анкет;
- розроблено та впроваджено програми підвищення кваліфікації: «Професійна компетентність андрагога»

(О. Аніщенко) [9], «Модернізація сучасної педагогічної освіти» для педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої і післядипломної освіти (О. Баніт, І. Радомський), започатковано флеш-курс підвищення кваліфікації «Освіта дорослих у теорії та практиці» з тематичним блоком з професіоналізації андрагогів (дистанційно) у рамках проекту «Кластер корпоративного навчання» Центру андрагогічної майстерності відділу андрагогіки ППОД імені Івана Зязюна НАПН України (ініціатива автора); апробовано окремі модулі навчальної програми «Тренінг як інструмент професійного розвитку андрагога» для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту» (А. Самко);

- зреалізовано освітню ініціативу щодо створення віртуальних проектних команд у цільовій групі на основі виявлених напрямів формування команд (управлінська, робоча, віртуальні) (О. Баніт), представники яких навчалися за тренінговою програмою з розвитку андрагогічної компетентності;
- організовано та проведено тематичні вебінари, розроблено та впроваджено авторські тренінги й складові тренінгових програм з розвитку професійної компетентності андрагогів;
- здійснено консультування щодо здійснення наукових досліджень з проблем освіти дорослих, розвитку андрагогічної компетентності фахівців;
- розроблено та впроваджено презентаційні матеріали доповідей, 9 відеороликів з професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих тощо;
- створено та апробовано науково-методичне забезпечення професіоналізації андрагогів (у складі монографії «Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретико-методичний аспект», «Концепції підготовки педагогічного персоналу до роботи з дорослими», посібника «Тренінги з розвитку професійної компетентності андрагогів», методичних рекомендацій «Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів», «Професійна компетентність андра-

гога», анотованого бібліографічного покажчика «Підготовка педагогічного персоналу до роботи з дорослими у закладах формальної і неформальної освіти» [4-11]).

Отже, в контексті забезпечення системності професіоналізації педагогів в Україні доцільно розширювати мережу центрів андрагогічної майстерності педагогічного працівників, які працюють у закладах формальної і неформальної освіти. На центри андрагогічної майстерності має бути покладено створення умов для розвитку й саморозвитку андрагогічної компетентності означеної цільової аудиторії, а також майбутніх педагогів; сприяння реалізації їх інтелектуального потенціалу у сфері андрагогічно орієнтованої освітньої діяльності. На наше переконання, діяльність таких центрів сприятиме прискоренню процесу впровадженню магістерських програм з підготовки андрагогів у закладах вищої освіти, розробленню та поширенню програм підготовки і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу закладів формальної і неформальної освіти, який покликаний здійснювати професійну діяльність в умовах структурних перетворень суспільства та економіки, у ситуації нестабільності й невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Аніщенко О. В. Положення про центр андрагогічної майстерності педагогічних і науково-педагогічних працівників. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020.
2. Аніщенко О. В. Центри андрагогічної майстерності як осередки професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (20–21 квітня 2021 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 81-84.
3. Аніщенко О. В., Прийма С. М. Неформальна освіта. *Велика українська енциклопедія*. 2020. URL: https://vue.gov.ua/Неформальна_освіта
4. Баніт О. В., Коваленко О. Г., Котирло Т. В. та ін. Тренінги з розвитку професійної компетентності андрагогів: [практичний посібник]. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.

5. Відділ андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. URL: <http://ipood.com.ua/viddil-andragogiki>
6. Лук'янова Л. Б. Концепція підготовки педагогічного персоналу до роботи з дорослими. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 50 с.
7. Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів: методичні рекомендації / авт. кол.: О. В. Баніт, О. Г. Коваленко. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 104 с.
8. Підготовка педагогічного персоналу до роботи з дорослими у закладах формальної і неформальної освіти: анотований бібліографічний покажчик / укл.: О. В. Аніщенко, Т. Г. Калюжна, Т. В. Котирло, І. П. Радомський; за ред. О. В. Аніщенко. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 282 с.
9. Аніщенко О. В. Професійна компетентність андрагога: методичні рекомендації. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022.
10. Аніщенко О. В. Професійна компетентність андрагога: навчальна програма підвищення кваліфікації. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 40 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733983/>
11. Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретико-методичний аспект: [монографія] / авт. кол.: О. В. Аніщенко, О. В. Баніт, Т. Г. Калюжна та ін. Київ: Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 410 с.

Ванг Джинг (Китай), здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Кучинська І. О.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті акцентується увага на інноваційній освітній діяльності у вищій освіті. Підкреслюється у цьому контексті значущість аспекту управління.

Ключові слова: освітологія, вища освіта, управління освітою, інноваційні заходи.

Annotation. The article focuses on innovative educational activities in higher education. The significance of the management aspect is emphasized in this context.

Key words: pedagogy, higher education, education management, innovative measures.

Освітологія, інноваційна діяльність та менеджмент це ті пріоритетні напрями які безумовно сьогодні відіграють найважливішу освітню роль [4]. Питання інноваційної освітньої діяльності у вищій школі знаходиться у колі наукових інтересів багатьох педагогів, таких як Л. Буркова, І. Бех, І. Дичківська, Л. Даниленко, І. Зязюн, Е. Іонова, С. Карпенчук, О. Кіяшко, І. Кучинська, Г. Лаврентьева, Л. Макрідіна, В. Огнев'юк, В. Паламарчук, З. Рябова, О. Савченко, І. Соколова, С. Сисоєва, В. Химинець, Л. Хоружа та ін.

У своїх роботах сучасні педагоги роблять акцент на значущості інноваційних тенденцій у розвитку освіти; актуальності проблем сучасного менеджменту, системі та моделі управління, лідерству керівника; важливості педагогічної інноватики у структурі наукового знання; необхідності інноваційних процесів у системі освіти; обов'язковості розгляду технології як науки про майстерність; готовність педагога до інноваційної професійної діяльності тощо [1].

Як зазначає вчена І. Кучинська у роботі «Професійна культура освітянина: сучасні орієнтири та їх реалізація у вищій школі» в умовах сучасного реформування освіти, як ніколи гостро постає питання значущості ролі педагогічних *цінностей*, а саме: цінностей – цілей і цінностей – мотивів; цінностей – знань; технологічних цінностей; цінностей – властивостей; цінностей – відношень [3]. Надзвичайно важливого значення педагог надає культурі управління вищою школою, цінностям сучасного менеджменту [2].

На нашу думку, менеджери вищої освіти відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку університетів. Технологічно грамотні методи управління вищими школами допоможуть підготувати компетентних фахівців для суспільства.

Вважаємо, що у процесі управління вищою освітою слід дотримуватися наукових принципів, необхідно проводити розумні інноваційні реформи для удосконалення механізму управління. Переконані, що *необхідність розвитку вищої освіти в новітні часи – це інновація моделі та методів управління вищою школою*. Для того, щоб усвідомити управління якістю вищої освіти, ми повинні враховувати мету вищої освіти, встановити необхідну систему стимулювання для трансформації знань, встановити необхідні обсяги знань та структуру управління знаннями, що відповідають за професійний персонал, а також створити модель вищої освіти, яка навчає людей та орієнтована на їх процвітання. На прикладі університету де ми працюємо (Китай) хочу зазначити, що у цьому контексті звертаємо увагу на важливість конкретики та пропорційності графіку занять; дисципліни студентів; логічного балансу між академічними предметами та спеціальностями; більш якісний відбір абітурієнтів; вчасне коригування моделі управління в університеті.

На наш погляд, для покращення інноваційних підходів у вищій школі необхідно:

- модернізувати та осучаснити моделі управління вищою освітою відповідно до вимог та потреб суспільства;
- технічне забезпечення моделі управління вищою освітою;
- створення повної та ефективної системи управління;

- впровадити дієві механізми контролю;
- готовність до інноваційної діяльності;
- усвідомлення ключових завдань управління навчальним процесом.

Отже, все це допоможе на нашу думку всебічно сприяти інноваційному механізму управління освітою, підвищити функціонуючу ефективність управління викладанням.

Список використаних джерел:

1. Кучинська І. О. Інноваційна освітня діяльність: змістовність та функціональність педагогічних технологій в умовах сучасного реформування. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 33 (2-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 20-31.*
2. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2020. 292 с.
3. Кучинська І. О. Професійна культура освітянина: сучасні орієнтири та їх реалізація у вищій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 32 (1-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 55-66.*
4. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / уклад.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. Київ. ВП «Едельвейс». 2013. 744 с.
5. Соціологічна енциклопедія. Серія «Енциклопедія ерудита» / уклад. В. Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.
6. Філософський енциклопедичний словник / Національна Академія наук України; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; гол. редколегії В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Гула О. С., аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Інноваційна діяльність сучасного керівника є важливою складовою в управлінні закладом освіти. Окреслено умови та головні завдання інноваційної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: інноваційна діяльність, професійний розвиток, освітній процес, управління.

Annotation. The innovative activity of a modern manager is an important component in the management of an institution of general secondary education. The conditions and main tasks of the innovative activity of the head of the institution of general secondary education are outlined.

Key words: innovative activity, professional development, educational process, management.

На сучасному етапі якісна освіта постає необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Сучасна школа, як один із найважливіших інститутів соціалізації особистості, підготовки молоді до активних суспільних процесів, стає майданчиком нововведень щодо змісту, форм, методів, технологій навчання та виховання. Інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного вчителя, керівника закладу загальної середньої освіти, оскільки інновації є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення передового педагогічного досвіду, сприяють професійному розвитку педагогів. Педагог, який упроваджує інновацію, створює особливе середовище, що, врешті-решт, буде проявлятися та впливати на інноваційність освітнього закладу в цілому [2, с. 46].

Професійний розвиток керівника закладу загальної середньої освіти розглядаємо як цілеспрямований, поетапний, пролонгований процес фахового становлення, зрос-

тання, саморозвитку компетентного фахівця, професіонала, який характеризується системністю, неперервністю, динамізмом та передбачає інноваційний науково-методичний супровід із урахуванням освітніх викликів, мотивації та потреб особистості.

Професійний розвиток сучасного керівника тісно пов'язаний з інноваційною діяльністю, адже впровадження інновацій в освітній процес є основою професійної діяльності директора закладу освіти, який скеровує усі адміністративно-управлінські процеси. Власне для успішного впровадження інновацій в закладі освіти необхідні певні умови:

- створення «стартового майданчика» змін у вигляді ретельного та всебічного обґрунтування їх необхідності, визначення вірогідних наслідків, широке інформування всіх учасників освітнього процесу щодо майбутніх нововведень [1, с. 30];
- залучення всіх зацікавлених сторін до конструктивної взаємодії, дискусій щодо змін, які впроваджуватимуться у закладі освіти;
- створення системи стимулювання для зацікавлення педагогів у впровадженні нововведень;
- залучення всіх учасників освітнього процесу до активної участі у перетвореннях, створення сприятливого морально-психологічного клімату, умов для підтримки нововведень.

З огляду на це, керівник закладу загальної середньої освіти повинен планувати свою діяльність відповідно до визначених і запланованих результатів навчання, щоб забезпечувати реалізацію освітнього процесу з урахуванням методики навчання, вільного доступу до знань, соціальної демократії, що сприяє розвитку особистості кожного школяра.

Директор школи має усвідомлювати, що інноваційна діяльність, яка спрямована на управління інноваційними процесами в закладі освіти потребує:

- переведення процесу реалізації інновацій на якісно новий рівень, більш відкритий порівняно з попереднім, створюючи при цьому відповідні умови для реалізації освітніх інновацій та для підтримки педагогічних працівників;

- надання якісних освітніх послуг, зокрема у різних форматах (очний, змішаний, дистанційний тощо);
- здійснення оперативного інформаційного зв'язку з усіма учасниками освітнього процесу (вчителями, учнями, батьками);
- створення безпечного, доступного, здоров'язбережувального, освітнього середовища;
- забезпечення якісної підготовки випускників, адаптованих до нових вимог суспільства.

Зазначимо, що інновації в управлінні закладом освіти визначаються як формування та впровадження практики, методів, структури процесу управління, які є новими та здійснюються з метою сприяння для досягненню визначених цілей і завдань розвитку освітнього закладу. У порівнянні з іншими типами інновацій, інновації в управлінні мають унікальну особливість породжувати радикальні та довготривалі зміни щодо конкурентної переваги [4, с. 8]. Водночас інновації в управлінні передбачають певні вимоги до керівника закладу освіти: наявність управлінських навичок, ініціативність, рішучість, готовність щодо прийняття відповідальності за впровадження змін, які сприяють продуктивності у педагогічній діяльності.

Дорожньою картою інноваційної діяльності директора школи є розроблення та реалізація стратегії розвитку закладу освіти, яка повинна максимально урахувувати потреби усіх учасників освітнього процесу та містити комплекс інноваційних проєктів (управлінські, методичні, матеріально-технічні), визначення стратегічних, операційних цілей та шляхів їх реалізації, а також якісних і кількісних показників результативності.

Інноваційна діяльність керівника у контексті інноваційного управління включає модульні та системні управлінські нововведення, забезпечує стійке інноваційне функціонування та розвиток закладу освіти [3]. Окрім того, важливою умовою успіху інноваційної діяльності в закладі освіти є спроможність директора школи заохочувати педагогів до високих досягнень в обраному ними напрямі роботи щодо впровадження нововведень. Власне результатом такої діяльності мають бути якісні зміни в роботі закладу освіти й освітньої діяльності загалом.

Визначимо головні завдання інноваційної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти, а саме:

- 1) забезпечення якості освіти на засадах інноваційності, технологічності та системності;
- 2) постійний моніторинг реалізації стратегії розвитку школи відповідно до визначених якісних і кількісних індикаторів;
- 3) забезпечення підвищення кваліфікації вчителів;
- 4) створення комфортних, доступних і безпечних умов для розвитку та самореалізації всіх учасників освітнього процесу.

Отже, інноваційна діяльність є важливою складовою професійної діяльності сучасного керівника закладу освіти, яка акумулює всі теоретичні на практичні надбання, стимулює творчу активність, сприяє пошуку нових шляхів до якісної освіти, спрямована на професійний розвиток і самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Василюченко А. В. *Управлінська культура і компетентність*. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
2. Мартинюк Т., Олійник А. Професійне зростання педагога як індикатор інноваційної діяльності навчального закладу. *Навродна освіта*. 2016. Вип. 1 (28). С. 45-60.
3. Прокопенко А. І., Рогова Т. В. *Управління в сучасній системі освіти: монографія*. Харків: ХНПУ, 2013. 311 с.
4. Eaton J. S. Combating Academic Corruption: Quality Assurance and Accreditation. *International Higher Education*. 2018. Vol. 93. P. 8-9. DOI: <https://doi.org/10.6017/ihe.0.93.10426>

Гуменюк С. І., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Федорчук В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті здійснено спробу охарактеризувати поняття інноваційного менеджменту. Описано його основні якості та визначено цілі.

Ключові слова: інновація, менеджмент, управління.

Annotation. The article attempts to characterize the concept of innovative management. Its main qualities are described and its goals are defined.

Key words: innovation, management, management.

В умовах нашої країни, коли відбувається реформування в усіх сферах життя, зокрема й в освіті, коли нововведення стали неодмінною складовою всіх структур, від органів державної влади до закладів освіти і педагогічних працівників, використання наукових методів інноваційного управління стає важливим чинником розвитку як країни, так і освіти, її виживання, конкурентоспроможності та успіху, в тому числі, й на світовому рівні. Саме інноваційний менеджмент як система управління, призначений для вирішення незадовільних ситуацій при управлінні змінами, орієнтованих на розвиток суспільства та задоволення його потреб.

Інновація, відповідно до загальновизнаного визначення, є процес розробки, освоєння, експлуатації і вичерпання виробничо-економічного і соціально-організаційного потенціалу, що лежить в основі новації. У вузькому значенні під інновацією розуміється фаза введення новації, а момент першого виробничого освоєння новації вважається моментом її введення. Під інновацією розуміється

ся щось нове, і воно близьке до поняття винаходу між заявою новації і перетворенням її в інновацію існує значний часовий лаг.

Інноваційний менеджмент – самостійна галузь управлінської науки та професійної діяльності, яка спрямована на формування й забезпечення умов інноваційного розвитку будь-якої організації [3].

Як наука і мистецтво управління, інноваційний менеджмент базується на теоретичних положеннях загального менеджменту, серед яких визначальними є закони та закономірності динамічних систем, принципи, функції, форми й методи цілеспрямованої діяльності людей у процесі управління цими системами.

Як вид діяльності та процес прийняття управлінських рішень інноваційний менеджмент являє собою сукупність процедур, що утворюють загальну схему управління інноваційним процесом. Ця сукупність складається з відповідних функцій управління, кожна з яких розпадається на окремі види роботи (етапи), що пов'язані з багатогранною діяльністю організації і виконуються у відповідній послідовності [1].

Інноваційний менеджмент як апарат управління інноваціями передбачає створення певної ієрархічної організаційної структури, до складу якої входять спеціалізовані підрозділи управління, керівники різних рівнів, які наділяються повноваженнями на прийняття та реалізацію відповідних управлінських рішень і несуть відповідальність за їх результати.

Інноваційний менеджмент у загальному вигляді – це складний механізм дії керуючої системи, яка створює для інноваційного процесу та інноваційної діяльності сприятливі умови й можливість для розвитку і досягнення ефективного результату [4].

Як система управління інноваційний менеджмент складається з двох ланок, або підсистем: керуючої підсистеми (суб'єкта управління) і керованої підсистеми (об'єкта управління). Суб'єктом управління в інноваційному менеджменті можуть бути керівники різного рівня залежно від об'єкта управління. Об'єктом управління в інноваційному менеджменті можуть бути інноваційні процеси, інноваційна діяльність, інновації, відносини між учасниками

інновацій. Зв'язок суб'єкта управління з об'єктами відбувається за допомогою руху інформації. Цей рух інформації являє собою сам процес управління, тобто процес розроблення і здійснення керуючої дії суб'єкта управління на об'єкт управління. Механізм керуючого впливу включає збір, обробку і передавання необхідної інформації та прийняття відповідних рішень [3].

Інноваційному менеджменту, як і будь-якій іншій системі притаманні такі якості:

- взаємозв'язок і взаємодія всіх компонентів системи;
- цілісність, узгодженість і синхронність у часі,
- узгодженість з місією і цілями організації;
- адаптивність, гнучкість до змін середовища;
- автономність елементів організаційної структури, функцій управління;
- багатофункціональність і багатоаспектність, що реалізується через здатність до переналагодування, переорієнтації,
- оновлення відповідно до змін середовища [2].

Основними цілями інноваційного менеджменту є:

- 1) забезпечення довгострокового функціонування інноваційного процесу на основі ефективної організації всіх його складових елементів і систем;
- 2) створення конкурентоспроможної інноваційної продукції, технологій найбільш ефективним і оптимальним шляхом.

Відповідно до цілей формуються завдання інноваційного менеджменту, основними з яких є такі:

- Розробка стратегічної інноваційної політики і механізмів її реалізації.
- Формування стратегічних, довго- і короткострокових цілей інноваційної діяльності.
- Розроблення планів, програм, проектів та їх виконання.
- Створення організаційно-виробничої структури і структури управління інноваційною діяльністю.
- Планування організації процесів розроблення інновацій (інноваційного процесу).
- Спостереження (контроль) за виконанням етапів, стадій інноваційного процесу в часі та синхронізацією всіх видів діяльності.

- Підбір і розміщення кадрів, створення творчої атмосфери та мотивації інтелектуальної праці.
- Комплексне формування та використання інноваційного потенціалу підприємства.
- Організація і кооперація інноваційних програм, прискорення їх розроблення;
- Створення тимчасових цільових груп для комплексного вирішення інноваційних проблем – від ідеї до серійного виробництва продукції.
- Спостереження й оцінка світових тенденцій науково-технічного розвитку [4].

Для характеристики інноваційного процесу використовується категорія, що позначає його найважливішу внутрішню складову – поняття «дифузія інновацій» (передача і застосування передових інновацій).

При цьому варто підкреслити, що не завжди дифузія виступає як наслідок інновацій, можливі і зворотні ситуації.

Чим вищий рівень поширення інновацій, тим більш «автоматично» працюють канали дифузії інновацій. Для регулювання інноваційних процесів у різних фазах використовується різні методи, оскільки в цих фазах переслідуються різні цілі.

Інноваційний процес за своєю структурою є складним. Тому реалізовувати його варто не одній людині, а групі або й великим колективам, де кожен має працювати для досягнення загальної мети. Для цього потрібно забезпечити ефективний обмін інформацією, налагодивши ефективну комунікацію, завдяки чому складні структури об'єднуються для реалізації інноваційної ідеї.

Список використаних джерел:

1. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Є. Основи менеджменту. Львів: Світ, 1995. 295 с.
2. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: підручник / наук. ред. В. Яцура, Д. Олесевич. Львів: БаК, 2001. 624 с.
3. Завадський Й. С. Менеджмент. Київ: УФІМБ, 1994. 543 с.
4. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / за ред. В. О. Василенко. Київ: ЦУА, Фенікс, 2003. 440 с.

Дижкант Н. А., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Лебідь І. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. *Управління ризиками у закладі освіти є безперервним процесом, що охоплює його діяльність на всіх рівнях і зокрема, використовується при розробці та формуванні стратегічних програм розвитку і визначенні подій, які можуть впливати на роботу закладу і на управління ризиками.*

Ключові слова: *управління ризиками, освітня діяльність, цілі, менеджери освіти, конкурентноздатність.*

Annotation. *Risk management in an educational institution is a continuous process that covers its activities at all levels and, in particular, is used in the development and formation of strategic development programs and the identification of events that may affect the work of the institution and risk management.*

Key words: *risk management, educational activity, goals, education managers, competitiveness.*

У сучасному освітньому просторі України навчальні заклади стали повноправними суб'єктами ринкової економіки, отримали право самостійно визначати напрями свого розвитку, цілі і методи їх досягнення. Підвищилися вимоги суспільства до якості освіти випускників, кардинально оновлюються технології навчання, швидко змінюються організаційні та економічні умови діяльності закладів освіти, загострюється конкурентна боротьба на ринку освітніх послуг. Вирішення завдань адаптації, виживання і розвитку в нових умовах зобов'язують навчальні заклади не тільки відслідковувати стан ринку освітніх послуг та оцінювати своє місце на цьому ринку, а й застосовувати методи прогнозування розвитку ринку, враховувати ри-

зики, розробляючи альтернативні варіанти своєї поведінки в залежності від змін зовнішнього середовища.

Управління ризиками є новим напрямом у дослідженнях системи освіти та її реформування. У низці досліджень висвітлено ризики в управлінській і проектній діяльності (І. Арлюкова, В. Гриньова, В. Кравченко, А. Старостіна, С. Хаджирадева та ін.), у галузі управління освітою (І. Абрамова, Н. Кічук, Т. Костюкова, І. Лисенко, Н. Нікітін, А. Соложнін, П. Щеглов та ін.), фаховій підготовці керівників навчальних закладів (В. Андрущенко, В. Берека, А. Губа, Г. Єльникова, І. Зязюн, В. Кремень, та ін.).

Цілком очевидно, що ризик-менеджмент – управління ризиками – є необхідністю у різних сферах людської діяльності, зокрема у системі освіти. П. Бондаренко розглядає ризик-менеджмент як самостійний вид діяльності або як одну із складових управління, констатує, що потреба в ризик-менеджменті існує не стільки на індивідуальному, скільки на інституціональному рівнях. Учена зазначає, що зміст ризик-менеджменту включає універсальні компоненти: суб'єкти і об'єкти ризик-менеджменту; його інституційні механізми; мету, завдання, принципи, функції, технології; поведінкові стратегії суб'єктів ризик-менеджменту: «зниження ризику», «подолання ризику», «оптимізація ризику», «прийняття ризику», «уникнення ризику» [3].

Освіта – одна з багатьох підсистем суспільства, що виступає в ролі інституційного механізму і суб'єкта глобального ризик-менеджменту. Кожна з інституцій робить свій внесок у підтримку глобальної безпеки суспільного життя. Внесок освіти полягає у трансляції знання, на підставі якого людина здійснює свій вибір у ситуації невизначеності, використовуючи нові можливості і (або) уникаючи шкоди. У зв'язку з цим вивчення специфіки перерахованих компонентів ризик-менеджменту в педагогіці й системі освіти є актуальними [1, с. 103].

Наголосимо, що ризик-менеджмент у закладі освіти виконує функції, притаманні будь-якій управлінській діяльності (прогнозування, планування, організації, контролю, регулювання, координації та мотивації), але при цьому специфіка їх виконання визначається об'єктом управління.

Прогнозування ризику в освітньому закладі суттєво впливає на прийняття управлінських рішень і передбачає

розробку перспективних змін стану об'єкта в цілому й окремих його частин, що здійснюється за допомогою статистичних та експертних методів (на основі передбачення змін, використовуючи досвід та інтуїцію експертів). Функція організації у ризик-менеджменті – формування та реалізація програми дій у закладі освіти, що спрямована на зменшення ризику на основі визначених правил і процедур, які притаманні конкретному закладу. Контроль у ризик-менеджменті полягає в перевірці в закладі освіти робіт по зменшенню ступеня ризику, що потребує аналізу результативності заходів з метою оцінювання ефективності дій [2].

Координація сприятиме забезпеченню єдності об'єкта і суб'єкта управління та полягає в узгодженості дій усіх ланок системи управління ризиком, апарату управління, фахівців і педагогів в освітньому просторі. Функція регулювання у закладі освіти передбачає вплив на об'єкт управління з метою досягнення стану рівноваги об'єкта управління у випадку відхилення від заданих параметрів. Мотивація в ризик-менеджменті є процесом спонукання суб'єктів освітнього закладу до зацікавленості в результатах своєї праці [4].

Поєднання виконання всіх функцій ризик-менеджменту дозволяє характеризувати його з позицій процесного підходу в менеджменті як низку послідовних управлінських дій, що характеризуються такими основними етапами реалізації: визначення мети ризикованих подій (цілі ризику); діагностика проблеми; визначення можливих ризиків; аналіз ризику; визначення методів впливу на ризик; вибір оптимального методу впливу за умов оцінки порівняльної ефективності; розробка управлінського рішення; ухвалення рішення; безпосередній вплив на ризик; контроль і коригування результатів процесу управління.

Вважаємо доцільним констатувати, що сучасний менеджмент передбачає управління, зорієнтоване на результат. У зв'язку з цим сучасні менеджери освіти у своїй роботі мають урахувати впливи внутрішнього і зовнішнього середовищ на діяльність закладів освіти, завдяки вмінню передбачати ризики планування, управління цими закладами, можливістю компетентної презентації цих закладів перед суспільством, що робить їх привабливими для тих, хто навчається.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В. Організація праці менеджера: [навч. посіб.]. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
2. Берека В. Є. Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти: [монографія]. Хмельницький: ХГПА, 2008. 357 с.
3. Бондаренко П. В. Карта ризиків – ефективний інструмент управління. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream>.
4. Хімичева Г. І. Аналіз і обґрунтування ризиків інноваційної діяльності ВНЗ. Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Нові рішення в сучасних технологіях. 2013. № 56 (1029). С. 76-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpinrct_2013_56_16.

Ємеліна О. В., студентка 1 курсу магістратури педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Поліщук С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЗНАЧЕННЯ І РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. У статті розкрито вплив управління на ефективність діяльності закладів загальної середньої освіти. Автор вказує на доцільність модернізації управління, звертаючи при цьому увагу на шляхи свідомих та цілеспрямованих перетворень в системі управління освітніми закладами. Саме такий підхід забезпечить реалізацію управлінської мети.

Ключові слова: управління, освіта, модернізація, мета, система.

Annotation. The article reveals the impact of management on the efficiency of general secondary education institutions. The author points out the expediency of modernizing management, while paying attention to the ways of conscious and purposeful transformations in the management system of edu-

ational institutions. It is this approach that will ensure the implementation of the management goal.

Key words: *management, education, modernization, goal, system.*

У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільним є вивчення психологічних і організаційно-педагогічних особливостей діяльності підготовки менеджерів освітніх організацій, якими є заклади загальної середньої освіти. Тобто управління закладами освіти в Україні потребує модернізації і суттєвих змін в її освітньому просторі. Це викликано змінами у національній системі освіти, у визначені стратегічних цілях освіти, зокрема, управлінні. Питання модернізації управління закладами освіти закладено також в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2022 роки: «Управління освіти має здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проєктів та моніторингу; розвитку моделі державного громадського управління, посилення ролі та взаємодії усіх суб'єктів освітньої політики, у якій особистість, суспільство й держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами» [1].

Вищесказане дає нам підстави стверджувати, що сучасний етап розвитку українського суспільства вимагає якісних змін в усіх сферах життєдіяльності, зокрема, і в освітній галузі, що вимагає радикального оновлення структури, форм і методів її функціонування; відповідної сучасної стратегії управління закладами освіти, наданню освітньому менеджменту провідного напрямку педагогічних досліджень. За роки незалежності України визначилися основні напрями наукового пошуку в царині освітнього менеджменту; здійснилося обґрунтування шляхів підготовки управлінських кадрів; відбулося наповнення змісту підготовки керівників закладів освіти сучасним європейським і вітчизняним нормативно-правовим забезпеченням управління закладами освіти різного типу; продовжилося удосконалення системи підготовки і перепідготовки управлінських кадрів; порушилося питання актуалізації компетентнісного підходу у підготовці керівників (менеджерів) шкіл та вищих закладів освіти. При цьому слід зазначити, що вже зроблено значні кроки входження

педагогічної науки України в Європейський культурно-освітній простір. Зміна самої парадигми управління закладами освіти спрямована, зокрема, на врахування теорії і практики підготовки управлінських кадрів в Європейському співтоваристві.

Особливо важливого значення набуває управлінська діяльність в наші дні, коли проходить розбудова вітчизняної освітньої системи, коли втілюється прагнення влиття її в Європейський та світовий освітній простір. Тому так важливо втілювати в життя наукові підходи здійснення управлінської діяльності керівниками (менеджерами) закладів освіти.

Проблему вдосконалення управлінської діяльності у сфері освіти висвітлюють у своїх наукових доробках В. Вноградський, А. Виноградська, С. Біляєва, О. Шканова, М. Фадєєва, Т. Сущенко, О. Савченко, В. Турченко, Ю. Шевцова, А. Калініна, В. Крижко, А. Гавриленко, Є. Павлюченков, В. Курець, А. Юрчук, І. Кучинська і ряд інших.

Слід зауважити, що управлінська діяльність в освітньому просторі займає особливе місце, оскільки від неї залежить мікроклімат всього педагогічного колективу закладу освіти, складаються сприятливі психологічні стосунки, які позитивно впливають на результативність навчально-виховного процесу і імідж школи взагалі. Доцільно підкреслити, що про важливість управління в житті та діяльності закладу загальної середньої освіти висловлювалися багато вітчизняних педагогів (дослідників). Зокрема проблему вдосконалення управлінської діяльності у сфері освіти висвітлюють у своїх наукових доробках В. Вноградський, А. Виноградська, С. Біляєва, О. Шканова, М. Фадєєва, Т. Сущенко, О. Савченко, В. Турченко, Ю. Шевцова, А. Калініна, В. Крижко, А. Гавриленко, Є. Павлюченков, В. Курець, А. Юрчук, І. Кучинська і ряд інших.

Вчений О. Гавриленко відмічав, що управління – це сукупність з координованих заходів, направлених на досягнення поставленої в рамках організації певної мети [2, с. 263].

Вчена І. Кучинська, звертаючись до теми управлінської діяльності, відмічає, що управління (керування) – це функція високоорганізованих систем, що забезпечує їхню структурну цілісність, підтримання заданого режиму дія-

льності, реалізацію програми досягнення мети. Зауважимо, що управління – визначальний атрибут будь-якого суспільства, який притаманний суспільному організмові на усіх рівнях його структурної організації. Під управлінням, за словами І. Кучинської, розуміють цілеспрямований процес дії на об'єкт з метою зміни його якісного стану, забезпечення максимального функціонування, спрямованого на ефективне та продуктивне досягнення нових завдань, і з урахуванням змін у зовнішньому середовищі. Зазначимо, що термін «управління» використовується в трьох основних значеннях. По-перше, як функція, як спеціальний вид діяльності в організаціях, в тому числі і в закладах загальної середньої освіти. По-друге, як певна категорія людей, соціальний прошарок тих, хто здійснює роботу з управління. По-третє, як спеціальна галузь знань, що допомагає здійснювати цю діяльність. Підкреслимо, що базовими функціями управління є функція планування, педагогічного аналізу, прогнозування, організації, контролю. Саме такий склад і послідовність функцій можуть забезпечити реалізацію управлінської мети. Управління освітній процес у закладах загальної середньої освіти слід розглядати в контексті створення оптимальних умов для формування учнівської молоді як відповідальних громадян; керування і вплив педагога-вихователя на особистість вихованця з метою формування в нього бажаних громадянських якостей [3].

Тобто, на основі вищесказаного, ми можемо зробити висновок про те, що управління в широкому розумінні – це забезпечення певного режиму діяльності в певній системі для досягнення поставленої мети.

Досліджуючи тему, значення і роль управлінської діяльності в закладах загальної середньої освіти, можемо з впевненістю сказати, що управління може здійснюватися лише за умови існування реальної діючої системи, котра вирішує задачі управління і є формою реалізації управлінських взаємозв'язків. За таких умов управління набуває конкретного змісту, конкретних форм прояву та практичну реалізацію. В реальній дійсності управлінська діяльність – це функціонування системи управління. Тобто розвиток управління є частиною загального поступального руху суспільства. Тому незалежно від того, яку роль

відводять управлінню в тих чи інших соціально-економічних умовах, його зміни завжди визначаються загальним розвитком суспільства. Хоча розвиток управління є об'єктивно зумовленими процесом, він здійснюється переважно шляхом свідомих та цілеспрямованих перетворень в системі управління.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>
2. Гавриленко Л. Освіта керівника сучасного загальноосвітнього навчального закладу. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2.
3. Кучинська І. Управління процесом формування громадянської культури студентської молоді у вищому навчальному закладі. 2016. № 20. С. 99-105.
4. Левіна М. М. Технології професійної педагогічної освіти. Москва: Академія, 2001. 272 с.
5. Мармаза О. І. Аналіз як функція управління сучасним навчальним закладом. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013. № 4 (30). С. 345-355.

Кукіль М. В., Студентка 1 курсу магістратури кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Поліщук С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Анотація. В статті розкрито значення та зміст громадянського виховання учнівської молоді. Відображено основні аспекти громадянського виховання в умовах розбудови вітчизняної освітньої системи. Підкреслено роль школи в розроблені і практичному забезпеченні нової системи виховання і на цій основі формування в учнів комплексу громадянських цінностей.

Ключові слова: громадянське виховання, виховання в навчальному закладі, громадянська освіта.

Annotation. The article reveals the meaning and content of civic education of schoolchildren. The main aspects of civic education in the conditions of the development of the domestic educational system are reflected. The role of the school in the development and practical implementation of the new system of education and on this basis the formation of a complex of civic values in students is emphasized.

Key words: civic education, education in an educational institution, civic education.

Громадянське виховання в закладі загальної середньої освіти здійснюється, спираючись на державну політику в галузі освіти і виховання, ідейне багатство українського народу, його моральні, національні цінності, досягнення вітчизняної і світової педагогіки. Воно передбачає посилення духовно-практичної діяльності учнів, спрямованої на програмування і творче здійснення ними свого індивідуального життя, посилення особистісно-гуманного підходу, спрямованого на розвиток інтелектуальної, духо-

вно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної сфери особистості. Такий підхід вимагає використання нових прогресивних концепцій; упровадження сучасних педагогічних технологій і науково-методичних досягнень у навчально-виховний процес; системно-цільове планування виховного процесу; реалізації цільової творчої програми громадянського виховання особистості; створення умов для розвитку творчої особистості, духовного і висококультурного громадянина України, здатного до активної інноваційної діяльності; залучення учнівської молоді до значущих для неї видів діяльності; стимулювання розвитку й інтересів і талантів.

Про суспільну значущість проблематики в умовах формування громадянського суспільства та модернізаційних освітніх процесів у країні свідчить низка законодавчо-нормативних документів, прийнятих на державному рівні: Конституція України [5], Закон України “Про загальну середню освіту” [2], Закон України “Про освіту” [3], Закон України “Про громадянство України” [4], Державна національна програма “Освіта: Україна XXI століття” [1] та Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [6]. Перехід країн до громадянського суспільства призвів до визнання громадянського виховання як пріоритетного й зумовив зміни в професійно-кваліфікаційних вимогах до керівників загальноосвітніх навчальних закладів та в характері управлінської праці взагалі.

Традиційна система навчально-виховної роботи, що складалася в загальноосвітній школі, не дає в повному обсязі можливостей для розв’язання накопичених проблем, а саме для становлення й розвитку громадянськості учасників навчально-виховного процесу.

За визначенням Коджаспирової Г., “громадянське виховання – процес формування поваги до закону і безперечне підкорення йому, нормам колективного життя, розвиток громадянського самопізнання, соціальної і політичної відповідальності, культури міжнаціональних відносин, громадянських почуттів і якостей: патріотизму, національної і расової терплячості, почуття громадянського обов’язку і соціальної відповідальності, готовності захищати свою Вітчизну, відстоювати свої погляди” [8]. Лозова В., Троцько Г. вказують, що “громадянське виховання –

процес формування громадянськості як риси особистості, яка характеризується усвідомленням нею своїх прав і обов'язків у ставленні до держави, народу, законів, норм життя; турботою про благополуччя своєї країни, збереження людської цивілізації конкретними діями відповідно до власних переконань і цінностей” [9].

Складниками системи громадянського виховання є: мета, завдання, принципи громадянського виховання, суб'єкти діяльності та відносини між ними, процес громадянського виховання, умови, в яких воно відбувається, управління, що забезпечує інтеграцію складників у цілісну систему і розвиток цієї системи. Основна парадигма системи громадянського виховання, її мета і завдання, складові змісту виходять із загальнопедагогічних та психологічних принципів, які відображають рівень розвитку та становлення шкіл в Україні. Мета громадянського виховання – сформуванню професіонала, тобто людини, якій притаманні особистісні якості і риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Вони мають органічно поєднуватися з потребою й умінням діяти компетентно й технологічно.

У системі громадянського виховання особливого значення набуває особистісно-орієнтований підхід, коли у центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як: людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну й демократичну модель виховання в душі громадянськості.

Тобто система громадянського виховання має стимулювати розвиток планетарної свідомості в підростаючого покоління, що є надзвичайно важливим в умовах розбудови вітчизняної освітньої системи.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття». *Освіта України*. 2002. С. 4-6.
2. Закон України «Про загальну середню освіту». *Інформаційний збірник*.
3. Закон України «Про освіту». *Освіта*. 1991. 30 с.

4. Закон України «Про громадянство України». *Юридичний вісник України*. 1997. С. 4-8.
5. Конституція України. Київ: Преса України, 1997. 80 с.
6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Джерело педагогічної майстерності. Громадянська освіта школярів: науково-методичний журнал*. Харків: ХОНМІБО, 2005. Вип. № 1 (33). Ч. 1-2. С. 35-45.
7. Ключове завдання створення системи громадянського виховання. *Педагогічна газета*. 2002.
8. Лозова В., Троцько Г. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. 2-е вид. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
9. Мартинчук Н. Робота з громадянського виховання. *Шкільний світ*. 2005. С. 4-5.

Лебідь І. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Анотація. Педагогічна інноватика виокремлює основні принципи управління інноваційними освітніми процесами, які відображають закони і закономірності реалізації інноваційних процесів і є гарантом успішності та ефективності.

Ключові слова: *освітній простір, інноваційність, розвиток особистості, стійкий ефект, самоствердження.*

Annotation. *Pedagogical innovation distinguishes the main principles of management of innovative educational processes, which reflect the laws and regularities of the implementation of innovative processes and are a guarantee of success and efficiency.*

Key words: *educational space, innovativeness, personality development, sustainable effect, self-affirmation.*

На сучасному етапі розвитку цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує

людей, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати нові ідеї в різних галузях знання.

В сучасних умовах господарювання динамічним розвитком характеризується не лише зовнішнє, а й внутрішнє середовище організації. Зокрема, методи менеджменту, принципи прийняття управлінських рішень, організаційна структура, система стратегічного планування, комунікації потребують періодичних змін та удосконалення.

Тому інноваційність не є і не може бути самоціллю в педагогічній практиці. Мета її полягає в оптимізації освітнього процесу, в забезпеченні його відповідності умовам і тенденціям суспільного буття. Саме в цій площині постає проблема ефективності інноваційних освітніх процесів. Для раціонального управління нововведеннями необхідно знати передумови їх ефективності, тобто чинники, які сприяють або стимулюють ефективний їх перебіг і розвиток.

Питання сутності та особливостей інновацій, інноваційного розвитку організації, організації інноваційних процесів, сутності управлінських інновацій висвітлені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: Ю. Бажала, Дж. Біркіншоу, П. Друкера, Т. Дудара, М. Дяченко, С. Ілляшенка, В. Захарченка, О. Карлінської, А. Латкіна, В. Мельниченка, М. Мола, О. Молчанової, Г. Плешу, А. Пригожина, А. Прокопишина, О. Мармази, І. Федулової, Н. Чухрай, та інших. Дослідження цих науковців розкривають поняття та проблеми управління інноваційною діяльністю, підходи до класифікації інновацій, особливості процесу їх реалізації, значення управлінських інновацій для ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

Фундатор інноваційної теорії В. Стадник трактував, що впровадження інновацій в освітній процес – спосіб знизити витрати на досягнення результатів освіти. Ступінь ефективності залежить від того, яких витрат потребує конкретне нововведення і як довго воно даватиме корисний ефект. Ефективність новації залежить від досягнутого завдяки йому корисного ефекту, тривалості використання інноваційної технології, витрат на її впровадження. Якість реалізації інноваційного процесу зумовлюється його цілями, методами і засобами, організованістю, знаннями, здібностями, зацікавленістю виконавців у до-

сягненні найкращих результатів, особливостями комунікації між ними [4, с. 65].

Становлення інноваційної освіти передбачає:

- цілеспрямований управлінський вплив на систему підготовки педагогічних працівників;
- перепідготовку педагогічних кадрів;
- суттєві корективи змісту, стилю діяльності педагогічних працівників та закладів освіти.

Розвиток закладу освіти, тобто перехід його у новий якісний стан, не може здійснюватися інакше, як через освоєння нововведень, через інноваційний процес.

Структуру інноваційного процесу визначають безпосередньо на основі сутності нововведення як процесу. Це дає змогу виокремити послідовні етапи:

- 1) етап зародження нової ідеї, виникнення нової концепції нововведення (старт);
- 2) етап винаходу (відбувається створення нововведення, тобто втілення нової ідеї у певний об'єкт, матеріальний чи духовний проект-зразок);
- 3) етап реалізації нововведення (практичне застосування, коригування, доопрацювання). Етап завершується отриманням стійкого ефекту від нововведення;
- 4) етап розповсюдження нововведення (зрілість). Суть його полягає у широкому впровадженні, дифузії в новій галузі (заклади освіти);
- 5) етап насичення в конкретній галузі. На цьому етапі нововведення освоює багато людей в усіх сферах педагогічного й управлінського процесів;
- 6) етап спаду (криза, фініш). Особливістю його є вичерпаність можливостей застосування нововведення в нових умовах, галузях;
- 7) іррадіація (лат. *irradiare* – сяяти, випромінювати) нововведення. Цей етап притаманний не кожному нововведенню. Йдеться про те, що коли нововведення втрачає свою новизну, воно не зникає як таке, а модернізується, нерідко значно відчутніше впливаючи на розвиток освітнього закладу [2].

У інноваційній педагогіці виокремлюються наступні етапи управління інноваційними процесами:

- виявлення «розриву у виконанні», тобто невідповідність між реальним і бажаним станом функціонування організації;
- переконання членів організації у необхідності змін;
- пошук новацій;
- збір інформації про нововведення;
- надходження інформації про нововведення;
- оцінювання інформації про нововведення;
- вибір нововведення;
- прийняття рішення про впровадження нововведення;
- повідомлення про рішення впровадити нововведення;
- пробне впровадження новації;
- повне впровадження новації [3].

Учасники інноваційного процесу, крім готовності і прагнення впроваджувати новації, повинні мати належну кваліфікацію для виконання покладених на них обов'язків.

Саме доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного процесу, своєчасне виявлення і розв'язання конфліктів, що є передумовою злагодженої роботи колективу [1, с. 51].

Таким чином, ініціатори таких процесів мають заздалегідь продумати і змодельовати комунікативні канали і механізми, стежити за ефективністю їх функціонування, вносити в разі необхідності корективи, долати недоліки, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносяться зміни і до чого вони зобов'язують.

Отже, інновації в управлінні дозволяють підняти на більш високий рівень планування, організацію та інші управлінські функції керівника, удосконалювати організаційну структуру закладу освіти, що створює сприятливі умови для професійного і творчого зростання учасників освітнього процесу, підвищує конкурентоспроможність закладу освіти.

Список використаних джерел:

1. Бистров А. Г. Особливості та зміст організаційно-управлінських інновацій. *Управління проектами та розвиток виробни-*

- цтва: зб. наук. пр. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. № 2 (38). С. 49-53.
2. Блауг М. Управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід: монографія. Київ: Вікторія, 2011. 312 с.
 3. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, Фенікс, 2003. 440 с.
 4. Стадник В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 463 с.

Мельник О. С., студент 1 курсу аспірантури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Франчук Т. Й.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У тезах розглядається теоретичний аспект проектної діяльності майбутнього вчителя в системі компетентнісної освіти, а саме аналізуються основні підходи до визначення змісту понять «проект», «проектна діяльність», «діяльність», «компетентність», «компетентнісна освіта».

Ключові слова: проект, проектна діяльність, компетентнісна освіта.

Annotation. The thesis examines the theoretical aspect of the project activity of the future teacher in the system of competence education, namely, the main approaches to defining the content of the concepts «project», «project activity», «activity», «competence», «competence education» are analyzed.

Key words: project, project activity, competent education.

Актуальність теми зумовлюється переходом системи освіти на систему компетентнісної освіти, що базується на моделі суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин учасників осві-

тнього процесу, інтеграції навчальної та дослідницької складових. Це актуалізує потребу підвищення рівня практико-орієнтованої професійної підготовки фахівця, активного використання інноваційних освітніх технологій, до яких відносяться проєктні. Проєктні технології містять дослідницьку складову і активно сприяють розвитку проєктного мислення та *soft skills*, до яких відносяться вміння аналізувати, узагальнювати, систематизувати, прогнозувати, алгоритмізувати та ін.

Дотичними до нашої теми є дослідження Г. Бевз, І. Драча, І. Бабина, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікової, В. Креміня, Я. Кодлюк, О. Локшиної, В. Лугового, С. Ніколаєнко, О. Овчарука, Л. Пильгуна, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівника, Л. Сень, С. Сисоєвої, О. Ситник, Т. Смагіної, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко, які досліджували компетентнісний підхід в системі вищої та загальної середньої освіти; В. Аніщенко, М. Артюшина, Т. Герлянда, Н. Кулалаєва, С. Максименко, Г. Романова, М. Шимановського, які розглядали концепти проєктного мислення, самопроєктування особистості, проєктування життєвого шляху, проєктування освітнього простору, проєктності соціокультурного середовища; Н. Брюханової, Г. Васяновича, О. Спіріна, В. Стрельнікова, які вивчали особливості підготовки викладачів до дидактичного проєктування; Т. Белової, О. Ловка, Д. Старкова, М. Ступницької, які досліджували впровадження проєктного навчання серед учнів та студентів.

При всій значущості зазначених робіт, ще залишилися нерозв'язаними деякі питання особливостей впровадження проєктної діяльності у процес професійної підготовки майбутніх вчителів.

Актуальним в контексті нашого дослідження є характеристики базових понять. Вважаємо за доцільне розпочати зі змісту поняття «компетентність». За визначенням О. Савченку, «компетентність – це особливим чином структуровані, взаємопов'язані елементи: знання, уміння, навички, цінності людини, які вона вмiє застосовувати в конкретних життєвих або навчальних ситуаціях, тобто, це здатність людини швидко й самостійно використовувати ті чи інші знання [7]. На думку І. Зязюн «компетентність» як екзистенціальна властивість людини є продуктом влас-

ної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти» [2, с. 11]. Н. Голуб наголошує на тому, що «в освітній галузі компетентність варто розглядати як характеристику людини, що завершила навчання на певному етапі. Свідченням сформованої компетентності є не просто готовність (здатність) до успішної (ефективної, результативної) діяльності з урахуванням освітніх вимог і запитів суспільства, але й мінімальний досвід застосування здобутих знань і набутих умінь і навичок» [7].

Щодо поняття «компетентнісний підхід в освіті», то він означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору» [9].

А на думку Н. Ничкало, «...особливості навчання на основі компетентності: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних; враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але беруться до уваги і знання; навчання у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах виробництва)» [1, с. 98-99].

Також важливим для нашого дослідження є поняття «діяльність», яке у психолого-педагогічній літературі об'єднує розуміння діяльності як свідомого процесу, а саме: діяльність – активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, у ході якої людина є суб'єктом, цілеспрямовано впливаючи на об'єкт і задовольняючи таким способом свої потреби та діяльність – спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни [8].

Щодо поняття «проект», то воно трактується як: сукупність концептуальної і формальної моделі, пакет документів, який подає опис на предметній мові того, що і як повинно бути зроблено; план, задум реалізації майбутньої діяльності; комплекс взаємозалежних одномоментних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах [8].

В Енциклопедії освіти «проектна діяльність» трактується як конструктивна і продуктивна діяльність особис-

тості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проєкту; належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів» [3, с. 116]. На думку Т. Подобєдової, суть проєктної діяльності полягає «у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних та організаційних вимог», реалізація ж методів і прийомів передбачає системне й послідовне моделювання тренувального розв'язання проблемних ситуацій, що потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на виокремлення й дослідження оптимальних шляхів їх розв'язання (проєктів), їх обов'язковий публічний захист та аналіз підсумків впровадження [6].

Проєктна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проєкту ідеального та реального [4].

Проєктна діяльність, по-перше, передбачає дотримання певного алгоритму й поєднання різних видів діяльності; по-друге, на різних етапах здійснення проєкту реалізується певний її вид, що містить такі особливості проєктного підходу до навчання, зокрема: навчання проєктуванню; діяльнісний і контекстний підходи до навчання; побудова процесу навчання; інтеграція формального, неформального навчання, розв'язання життєвих проблем; розвиток творчого, проєктного мислення; забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку й саморозвитку тощо. По-третє, проєктна діяльність забезпечує реалізацію класичного дидактичного принципу – зв'язок теорії з практикою (реальною дійсністю) тощо [7].

Тому, впровадження проєктної діяльності в процесі підготовки майбутнього вчителя передбачатиме підвищення мотивації у навчанні та осмислене оволодіння відповідними компетентностями. У такому контексті доцільно говорити про його методичне обґрунтування, що буде предметом наших наступних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
2. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 10-18.
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Освітні технології: навч. – метод. посібник / за ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2004. 256 с.
5. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
6. Подобедова Т. Ю. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.
7. Полінок О. В. Формування граматичної компетентності учнів 10 класу з використанням методу проектів у процесі навчання української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 353 с. URL: <http://surl.li/eqjqqa> (дата звернення: 10.12.2022).
8. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти. *Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13.* URL: <http://surl.li/eqjipi> (дата звернення: 15.01.2023).
9. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. URL: <http://surl.li/eqjipe> (дата звернення: 25.01.2023).

Москаленко Д. С., студентка 1 курсу магістратури факультету управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Горбатюк О. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Анотація. В цій статті розкриваються компоненти професійної компетентності керівника закладу освіти. Представлений теоретичний аналіз поняття «компетентність» та перелік основних компонентів професійно-педагогічної компетентності.

Ключові слова: компетентність, професіоналізм, фахівець, вміння, навички.

Annotation. This article reveals the components of a teacher's professional competence. A theoretical analysis of the concepts «competence», «competence» and a list of the main components of professional and pedagogical competence are presented.

Key words: competence, professionalism, specialist, ability, skills.

Мета: теоретично обґрунтувати терміни компетентність, професійна компетентність та проаналізувати її значимість й особливість.

В останні роки реформування української освіти, конкурентоспроможності на ринку праці, особливої актуальності набуває проблема компетентнісного підходу. Дана проблема дуже широко обговорюється в науково-педагогічних оточеннях.

Компетентнісний підхід покладено в основу нової версії галузевих стандартів вищої освіти України (ГСВОУ) у галузі знань з менеджменту і адміністрування, який обумовив перехід від традиційної тріади в освітній діяльності формування моделі менеджера «знання → вміння → нави-

чки» (спрямоване на репродуктивний автоматизм) до пентади «знання → професіоналізм → здатність до створювання → здатність до підприємництва → соціальність», що спрямована на продуктивність, творчість і практицизм. Підготовка елітного фахівця з менеджменту, що здатен накопичувати знання, спроможного до творчості, самоактуалізації та самовдосконалення, базується на системоцентричному підході до формування комплексу компетенцій. У його основі – використання різних рівнів властивостей особистості: базових, професійно значущих якостей, вищих психічних функцій і механізмів у розвитку суб'єкта [1].

Аналіз науково-методичної літератури у сфері педагогічних досліджень щодо історії походження терміну «компетентність» та похідних від нього («компетенції», «ключові компетентності») засвідчує: 1) термін «компетентність» (лат. *comperito* – домагаюся, відповідаю, підходжу) вживається порівняно недавно (у 60-х роках минулого століття у США, Великобританії й Німеччині під висловом «компетентнісна освіта» розумілося досягнення певного освітнього результату); 2) у тлумаченні наведених понять, а також у визначенні складників «ключових компетентностей» у сучасній педагогічній науці та практиці немає одностайності. О. Пометун пояснює це тим, що суспільство й економіка не хочуть говорити мовою дефініцій освіти, а педагогічна наука не готова запропонувати понятійного тлумачення ще не осмисленого нею результату освіти. Компетентність виникла з потреби в адаптації людини до занадто мінливих умов існування [2, с. 66].

Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою вирішення певних життєво важливих проблем. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини.

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання) так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. На основі цього запроваджено розуміння професійно-педагогічної компетентності як складової багаторівневої, стійкої струк-

тури психічних рис педагога, що формуються внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей [3 с. 9-15].

Питання побудови системи вищої освіти на основі компетентнісного підходу розробляли такі вчені, як В. О. Болотов, А. В. Баранніков, М. І. Жалдак, В. В. Краєвський, А. А. Кузнецов, В. В. Лаптев, Джон Равен, С. А. Раков, М. В. Рижов, І. Д. Фрумін, А. В. Хуторської та ін.

Орлов А. у теорії та практиці професійної діяльності виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності:

- етичні установки вчителя;
- систему психолого-педагогічних знань, систему знань у сфері свого предмета;
- загальну ерудицію;
- засоби розумових і практичних дій;
- професійно-особистісні якості.

За аналізом праць науковців можемо виділити такі ключові компоненти професійної компетентності керівника [3 с. 37-38]:

1. Інформаційна компетентність. Передбачає володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації. Серед них вміння й навички роботи з друкованими джерелами, здобувати інформацію з інших джерел, опрацьовувати її відповідно до цілей і завдань педагогічного процесу.
2. Комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим, спілкуватися без обмежень. Ці вміння допомагають зрозуміти інших (керівників, вчителів, батьків тощо).
3. Продуктивна компетентність – це вміння працювати, отримувати результат, приймати рішення та відповідати за них. Більшість науковців серед ключових компетенцій керівника на перше місце ставлять саме продуктивну компетентність.
4. Автономізаційна компетентність – це здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності.
5. Моральна компетентність – це готовність, спроможність і потреба жити за традиційними моральними нормами.

6. Психологічна компетентність – це здатність використовувати психологічні засоби навчання в організації взаємодії в освітній діяльності.
7. Предметна компетентність. До її змісту входить володіння певними засобами навчання у сфері навчального процесу (спеціальність). Це сукупність умінь і навичок, необхідних для стимулювання активності як окремих вчителів, так і колективу в цілому. До неї входить вміння вибирати правильний стиль і тон у спілкуванні, управляти їх увагою, темпом діяльності.
8. Соціальна компетентність – це вміння жити та працювати з оточуючими.
9. Математична компетентність – це вміння працювати з числом, числовою інформацією.

Компетенція визначається державою, певними установами або окремими особами, які уповноважені організувати відповідний вид діяльності, а компетентність набувається особою в процесі опанування знань, умінь, навичок, набуття досвіду і вказує на здатність і нахил індивіда до виконання певного виду діяльності.

В педагогічній сфері компетентність набуває особливо-го значення. Сьогодні освіта в Україні передбачає концентрування навчального процесу не на навчальній дисципліні, а на особистості того, хто навчається. Задля цього сам педагог має бути високого рівня самоактуалізованості, особистісної й громадянської зрілості. Компетентнісний підхід наповнить традиційне навчання особистісно орієнтованим, практично спрямованим, гуманістичним змістом.

Список використаних джерел:

1. Мазаракі А. А. Ткаченко Т. І. Компетентнісна модель менеджера в галузевих стандартах вищої освіти України. *Завдання вищої освіти у сфері гуманітарного розвитку суспільства*. [Електронний ресурс]. 2013.
2. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1 (900). С. 65-70.
3. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / автори-упоряд.: В. Є. Берега, А. В. Галас. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
4. Радченко А. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя. *Управління школою*, 2005. № 35-36.

Палійчук О. О., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Лебідь І. Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РОЛЬ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ РЕГІОНУ

Анотація. Формування демократичного суспільства в Україні потребує розвитку соціально активних громадян із високим рівнем громадянської культури.

Ключові слова: освітній простір, розвиток особистості, самореалізація, самоствердження, громадянська позиція.

Annotation. The formation of a democratic society in Ukraine requires the development of socially active citizens with a high level of civic culture.

Key words: educational space, personality development, self-realization, self-affirmation, civic position.

Заклади освіти спрямовуються не лише на формування в учнів системи знань, умінь та навичок, але й на соціалізацію особистості, її гармонійну адаптацію в соціумі та формування активної громадянської позиції. Це так само вимагає широкої взаємодії ЗО із соціокультурним оточенням (місцевою владою, підприємствами, культурно-освітніми закладами, громадськістю), оскільки таке партнерство сприяє відкритості освітнього процесу, урахуванню потреб та інтересів усіх суб'єктів взаємодії, їх активному залученню до формування та прийняття управлінських рішень [5].

Аналіз наукової літератури (Н. Боритко, П. Вербицька, І. Соловцова) засвідчив, що активне партнерство між ЗО та іншими соціальними інститутами сприяє підготовці дітей до життя. Зокрема, ЗО налагоджує взаємовигідні стосунки з:

- сім'єю (тісна співпраця з батьками, що спрямована на формування цінностей, емоційно сприятливих взаємин і умов життя);

- місцевою громадою як зовнішнім середовищем освітньо-виховної системи (участь цієї громади в роботі ЗО та вільна участь підростаючого покоління в житті громади). Велике значення тут мають демократичні традиції, політико-економічні та соціокультурні особливості місцевої громади, характер взаємин суб'єктів місцевої і шкільної спільноти;
- політичними та соціальними інституціями (проведення дискусій з лідерами громадської думки, ознайомлення та відвідування місцевих і національних державних установ, проведення позашкільної роботи). ЗО тісно співпрацюють із закладами позашкільної освіти (центрами дитячої творчості, спортивними клубами і секціями, художніми і музичними школами тощо), дитячими будинками, закладами дошкільної освіти, дитячими і молодіжними громадськими організаціями, закладами охорони здоров'я, органами правопорядку, закладами вищої освіти, науково-дослідницькими інститутами тощо;
- іншими країнами (через широкі особисті контакти, обмін учнями і педагогами шкіл, листування учнів);
- місцевою владою [1, с. 173].

Поділяючи ідеї Н. Боритко та І. Соловцової, зауважимо, що взаємодія ЗО з різними соціальними інститутами, координація їхніх виховних зусиль дозволяє суттєво зменшити роль негативних стихійних впливів у розвитку дитини, реалізувати загальну педагогічно доцільну стратегію в її вихованні, створювати єдиний освітній простір. Така взаємодія сприяє значномурозширенню існуючих можливостей у формуванні життєвого досвіду дітей, побачити різноманіття оточуючого світу й організувати власну взаємодію зі світом та іншими людьми [1].

Дійсно, у багатьох населених пунктах України ЗО виступають своєрідними центрами громадського життя, які організують суттєву просвітницьку роботу в напрямі культурного та духовного відродження місцевої громади [4, с. 5]. ЗО виконує функції регіонального експерта освітніх інновацій на засадах співпраці з місцевою владою, органами управління освітою, громадськими організаціями [4], орієнтуються на формування відповідальності учнів за власні рішення та їхньої активної громадської позиції [3].

З огляду на це участь школярів в органах та діяльності шкільного самоврядування є ефективною формою виховання. Окрім того, важливим елементом демократичного устрою закладу освіти є участь суб'єктів виховання у спільній діяльності на рівні місцевої громади [2, с. 21].

Саме ЗО об'єднує роботу педагогічних працівників, місцевої влади і громадськості задля успішної реалізації освітніх цілей. З огляду на це процес виховання й освіти особистості об'єднує та залучає інтереси суб'єктів соціальної взаємодії (дітей, батьків, учителів, місцевої громади, суспільних та державних інституцій). Їхня взаємодія спроможна забезпечити розвиток ЗО на демократичних засадах та високу ефективність освіти й виховання школярів.

Особливе значення у забезпеченні ефективного функціонування ЗО в регіоні мають органи місцевого самоврядування, оскільки вони на місцях здійснюють керівництво системою освіти.

Слід підкреслити, що взаємодія виховних впливів закладу освіти та місцевої громади реалізується на засадах соціального партнерства. Це здійснюється за допомогою налагодження конструктивного діалогу всіх суб'єктів освітнього процесу, розвитку та зміцнення шкільного самоврядування, підвищення ролі закладу освіти в житті місцевої громади, відпрацювання демократичних процедур прийняття рішення на різних рівнях комунікації.

Отже, ЗО відіграє важливу роль в освітньому просторі регіону, забезпечуючи навчання, виховання та розвиток дітей, підтримку їхньої індивідуальності, упровадження в життя освітніх нормативно-правових документів, здійснюючи соціальний захист дітей та організовуючи навколо себе освітнє середовище, що розвиває дітей усебічно та акумулює діяльність усіх учасників освітнього процесу та різних соціальних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Вербицька П. В. Виховання громадянськості молоді через залучення до активної участі у житті місцевої спільноти. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна: зб. наук. праць*. Львів: АНУ імені Івана Франка, 2008. Вип. 24. С. 166-74.
2. Вербицька П. В. Теоретико-методичні основи громадянського виховання учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2010. 40 с.

3. Демократизація освіти: партнерська взаємодія навчального закладу з громадою / [укл. О. І. Замулко]. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради», 2016. 176 с.
4. Молодіжна рада у місцевій громаді: інформаційно-методичні матеріали для педагога-консультанта молодіжного проекту / П. Вербицька, О. Войтенко, Н. Голосова та ін.; за ред. П. І. Кедзьора. Львів: НВФ «Українські технології», 2007. 110 с.
5. Садова О. Г. Особливості застосування технології «партнерство угромаді» у практиці освітньої діяльності сільської школи. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1 (53). С. 60-65.

Погорена О. В., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Лебідь І. Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ІНАМЕНТНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Анотація. Сучасні керівники закладу освіти розглядають культуру своєї організації як могутній стратегічний інструмент, який дозволяє орієнтувати учасників освітнього процесу на загально організаційні цілі, мобілізувати їх ініціативу та поліпшувати їх взаємовідносини.

Ключові слова: заклад освіти, менеджмент, організаційна культура, колективна діяльність.

Annotation. Modern managers of educational institutions consider the culture of their organization as a powerful strategic tool that allows them to orient the participants of the educational process to general organizational goals, mobilize their initiative and improve their relationships.

Key words: educational institutions, management, organizational culture, collective activity.

Сучасний світовий рівень менеджменту передбачає, що об'єктом управлінської діяльності у будь-якій сфері є, поряд з процесами та людьми, організаційна культура,

тому оволодіння інноваційними управлінськими технологіями неможливе без опанування засад організаційно-культурного підходу.

Сучасний світовий рівень менеджменту передбачає, що об'єктом управлінської діяльності у будь-якій сфері є, поряд з процесами та людьми, організаційна культура, тому оволодіння інноваційними управлінськими технологіями неможливе без опанування засад організаційно-культурного підходу

Вважаємо, що усвідомлення організаційної культури дозволяє:

- діяти ефективніше та результативніше, враховуючи тенденції, загрози та можливості;
- протидіяти стереотипам, які обмежують можливості людини;
- усвідомити причетність особистості до колективної діяльності, свою невід'ємність;
- побудувати позитивний імідж закладу освіти;
- визначити правильну систему мотивації учасників освітнього процесу;
- встановити місію та цілі організації, побудувати організаційні цінності та ідеали;
- зрозуміти індивідуальну та колективну поведінку, усвідомити стиль керівництва та питання лідерства [3, с. 65].

Тому розгляд питання організаційної культури як інструменту управління є важливим і актуальним.

Суттєвий крок у дослідження теорії організаційної культури внесли праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, які розвинули такі теоретичні і практичні її аспекти: оцінка і управління організаційною культурою (Д. Денісон, К. Камерон, Р. Куїнн, Е. Шейн, А. Воронкова, Г. Захарчин); оцінка впливу національних особливостей на організаційну культуру та управління полікультурними організаціями (Р. Льюїс, Ф. Тромпенаарс, Г. Хофстед); дослідження організаційної культури як важливого важеля управління навчальним закладом (Ю. Красовський, Т. Солломанідіна, І. Ладанов, В. Співак, Є. Малінін, М. Дороніна, Н. Гавкалова, Є. Ходаківський) і суттєвого чинника конкурентоспроможності та організаційного проектування (О. Драган, В. Кукоба); вивчення організаційної культури

як складової бренд-інтегрованого менеджменту (Г. Тульчинський, Е. Капітонов) та фактору формування інтелектуального капіталу (О. Бутнік-Сіверський, С. Шкарлет, І. Мойсеєнко, Г. Жаворонкова).

Натомість і зарубіжні, і вітчизняні дослідники виокремлюють, що безумовною важливою ознакою успішного ЗО в сучасному світі є розвинена організаційна культура як характеристика особливого стану внутрішнього середовища. Саме ця внутрішня складова має значно більшу вагу, ніж усі зовнішні конкурентні переваги.

Зокрема, дослідники К. Камерон та Р. Куїнн виділяють такі важливі якості організаційної культури, які сприяють досягненню ЗО ефективності: «зменшення ступеня колективної невизначеності (тобто спрощення спільної для усіх учасників освітнього процесу системи інтерпретації), створення суспільного порядку (тобто покращення прозорості і зрозумілості щодо очікувань членів колективу), забезпечення цілісності (за рахунок ключових цінностей і норм, які сприймаються усіма як вічні і передаються з покоління в покоління), створювати відчуття приналежності до взаємодії і відданості загальній справі шляхом мотивації членів колективів в єдине ціле» [1, с. 29]. Автор вважає, що організаційна культура є невід'ємною складовою системи управління, так як логічно випливає із змісту категорії «менеджмент». Цю логічну послідовність можна представити у такому вигляді:

- а) управління як цілеспрямований вплив на діяльність групи людей з метою виконання певного виду діяльності і досягнення встановлених цілей;
- б) умови зовнішнього середовища, ціннісні установки суб'єкта управління, ціннісні установки індивідумів – членів об'єкта управління, характер міжособистісних взаємовідносин породжують організаційну культуру;
- в) якісно-кількісні характеристики організаційної культури впливають на ефективність виконання роботи і досягнення цілей [4, с. 29].

Проте ці висновки, які є такими очевидними з позиції сучасної парадигми менеджменту здавались спірними ще кілька десятиліть тому назад. Лише, завдяки, поширенню тенденції гуманізації управління організаційна культура

поступово одержала визнання як складова системи менеджменту.

Організаційна культура виступає складовою і, одночасно, «інтегральною характеристикою організаційного оточення учасників освітнього процесу, а тому саме за рахунок впливу на організаційну культуру можна створити основу ефективної взаємодії учасників освітнього процесу і освітньої установи». Взаємодія учасників освітнього процесу і ЗО має з точки зору – стратегічний характер, так як впливає на продуктивність діяльності, досягнення стратегічних цілей, інноваційну активність ЗО, позиціонування освітнього закладу у суспільстві та інші стратегічні задачі [2, с. 149]. Тому завдання оптимізації такої взаємодії є надзвичайно важливим з точки зору системи менеджменту, а організаційна культура виступає в цьому сенсі важливим, єдиним і комплексним інструментом.

Слід зауважити, організаційна культура як стратегічний інструмент, за допомогою якого можливо орієнтувати для досягнення спільних цілей, а також допомагати більшому прояву ініціативності учасникам освітнього процесу та створенню сприятливого психологічного клімату.

Отже, організаційна культура є основою для успішної діяльності закладу освіти. Саме вона формує, перш за все, відношення учасників освітнього процесу до виконання своїх обов'язків та до закладу освіти в цілому.

Список використаних джерел:

1. Лескова А. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі установи соціальної сфери. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 98-103.
2. Стадник В. В. Менеджмент. Київ: Академвидав, 2010. 472 с.
3. Григора В. В., Касянова О. М., Мармаза О. І. та ін. Управління навчальним закладом: навч.-метод. посібник. Харків: Веста, 2003. 152 с.
4. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: підручник. Київ: Академвидав, 2003. 608 с.

Пушко Ю. О., студент 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Лебідь І. Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. *Демократизація управління освітніми закладами є одним із ключових завдань українського суспільства й передбачає не тільки децентралізацію освіти на державному рівні, але й гуманізацію відносин, демократизацію на всіх рівнях системи.*

Ключові слова: *освітні заклади, демократизація, українське суспільство, гуманізація відносин.*

Annotation. *The democratization of the management of educational institutions is one of the key tasks of Ukrainian society and involves not only the decentralization of education at the state level, but also the humanization of relations, democratization at all levels of the system.*

Key words: *educational institutions, democratization, Ukrainian society, humanization of relations.*

На сучасному етапі процес демократизації охоплює всі сфери людського існування. Одним із основних чинників забезпечення демократичного поступу України на принципах євроінтеграційних цінностей є впровадження процесу демократизації управління освітніми закладами в Україні, оскільки Україна як європейська держава ставить завдання не лише забезпечення успішних соціально-політичних та соціально-економічних реформ, але й досягнення нової якості національної освіти.

Демократизація суспільних процесів все більше виявляє себе як закономірність суспільного розвитку, яка безпосередньо торкається організації освітнього процесу й управління освітніми закладами.

Інтеграція вітчизняної системи управління освітою до європейського освітнього простору є тривалим процесом, який передбачає становлення, перш за все, демократизації управління у всіх сферах соціального буття, що забезпечуватиме досконале та ефективне функціонування системи управління освітніми закладами в Україні. На сьогодні існує потреба в забезпеченні демократизації системи управління освітніми закладами в Україні [3, с. 65].

Демократизація управління освітніми закладами в Україні з початку 90-х років ХХ століття переживала складний і суперечливий процес переходу від стану, коли управління було приведене органами радянської влади в умовах СРСР до жорсткої однотипності за цілями, змістом і формами організації освітнього процесу в закладах освіти, до демократичної національної системи організації навчання, освіти й виховання. Такий перехід не був простим.

З розпадом СРСР в Україні розпочались змагання за створення виключно мирним шляхом демократичного суспільно-політичного й державного устрою. Процеси демократизації склали основу демократизації управління освітніми закладами нової України. Ці самі суспільні процеси визначили умови та шляхи демократизації педагогічного життя, хоч сам по собі процес розпаду СРСР виявився складним і суперечливим [4, с. 33].

У контексті нашого дослідження нас цікавить питання, яким чином відбувалася демократизація управління освітніми закладами у вітчизняній педагогічній теорії в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття.

Перший етап (1975 рік – до кінця 80-х років ХХ ст.) – підготовчий етап поступового розвитку демократизації управління освітніми закладами в Україні в руслі радянських традицій розвитку демократизації освіти. Цей етап характеризується появою ідей гуманізації, створенням умов для максимального вияву творчих потенцій кожного учасника управлінського процесу, його вільного розвитку, самореалізації, самотворчості. Натомість, на практиці цей принцип не набув поширення [1, с. 133].

Другий (90-і роки ХХ ст.) – етап оновлення розуміння поняття демократизації управління освітніми закладами в період розбудови української держави, інтенсивне вивчення зарубіжного досвіду демократизації управління освітніми

зкладами, переосмислення та поступовий розвиток теоретичних засад демократизації управління в українській педагогічній науці. Цей період характеризується співіснуванням двох управлінських систем: традиційної управлінської практики, яка була зорієнтована на адміністративно-командне керівництво, і становлення нового демократичного управління освітніми закладами, яке тільки почало формуватися і впроваджуватися у практику [5, с. 37].

Третій (початок ХХІ ст. з 2000-го року – до сьогодні) – етап бурхливого розвитку демократизації управління освітніми закладами в Україні на рівні теоретичних засад і на рівні провадження розроблених моделей демократизації управління освітніми закладами на практиці. На цьому етапі відбувається активне впровадження й адаптація досягнень науки з управління освітніми закладами [5, с. 13].

Узагальнюючи вищезазначені особливості процесу демократизації управління освітніми закладами 90-х років минулого століття, можна окреслити ряд певних ознак зазначеного процесу:

по-перше, у межах цього періоду активно відбувається роздержавлення управління освітніми закладами та ліквідація наявної в країні монополії державного управління освітніми закладами, відповідно, з'являється нова система управління освітніми закладами – суспільно-державна, що передбачає партнерство між особистістю, суспільством і державою;

по-друге, розпочинається децентралізація управління освітніми закладами й чітке розмежування між центром, регіональними та місцевими органами управління з максимальною передачею на місця функцій управління, зокрема освітніми закладами;

по-третє, місцева влада й місцева громадськість починають брати безпосередню участь в управлінні освітніми закладами, а також через відповідні місцеві органи, залучають додаткові місцеві ресурси для їхнього розвитку, збуджують інтерес до проблеми освіти у місцевої спільноти;

по-четверте, з'являється додаткова самостійність (юридична, фінансова та економічна) в управлінні освітніми закладами, зокрема у виборі стратегії розвитку кожного освітнього закладу, цілей, змісту, організації та методів роботи;

по-п'яте, доступність освіти та відкритість системи в управлінні освітнім закладом;

по-шосте, право батьків та учнів на вибір школи, форми та профілю освіти, на навчання в недержавних загальноосвітніх закладах, на домашню освіту, на прискорену освіту за індивідуальними планами й програмами, на участь в управлінні освітнім закладом;

по-сьоме, право педагогів на творчість, на власний педагогічний почерк, на свободу вибору педагогічних концепцій, технологій, підручників і навчальних посібників, методів оцінювання навчальної діяльності учнів, на участь в управлінні освітнім закладом [2, с. 65].

Відзначимо, що для сучасного стану системи управління освітніми закладами в Україні характерний процес децентралізації, тобто передача низки функцій і повноважень від вищих органів управління нижчим. Очевидно, державні органи розробляють найбільш загальні стратегічні напрями, а обласні й районні органи спрямовують зусилля на вирішення конкретних фінансових, кадрових, матеріальних, організаційних проблем.

Слід зауважити, демократизація управління освітніми закладами – це складна, відкрита соціально-педагогічна система управлінських дій (діяльності), яка включає педагогічні, психологічні, прогностичні, кадрові, правові, фінансово-економічні процеси, необхідні для демократичного функціонування, розвитку освітнього закладу, діяльність якого базується на принципах, що забезпечують демократизацію управління (рівних можливостей, співпраці, колегіальності, науковості, відвертості, гуманізації, демократизації та ін.).

Список використаних джерел:

1. Березняк Є. С. Керівні матеріали про школу. Київ: Рад. школа, 1996. 551 с.
2. Ващенко Г. Проект системи освіти в Україні. Мюнхен: Центр комітет СУМ, 1957. 48 с.
3. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ: «А.П.Н.», 2002. 224 с.
4. Даниленко В. М., Завальнюк О. М., Телячий Ю. В. Освіта України в роки національно-демократичної революції (1917-1920): з хроніки подій. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2005. 264 с.
5. Прокопенко Л. А. Становлення державного управління освітою в Україні: історико-теоретичний аспект. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/1/07.pdf>.

Словінська О. О., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Лебідь І. Ю.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РЕФЛЕКСИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК НОВА УПРАВЛІНСЬКА ПАРАДИГМА

Анотація. Сучасний етап підготовки менеджерів освіти відбувається у середовищі, що характеризується відкритістю, швидкої адаптації до нових умов, вирішення різномірних управлінських завдань, тому особливі значущості набувають завдання дослідження закономірностей формування рефлексивного управління у майбутніх менеджерів освіти.

Ключові слова: освітній простір, рефлексивне мислення, суб'єкти управління, управлінські якості.

Annotation. The modern stage of training of education managers takes place in an environment characterized by openness, quick adaptation to new conditions, solving various management tasks, therefore the task of researching the patterns of formation of reflective management in future education managers acquires special significance.

Key words: educational space, reflective thinking, subjects of management, managerial qualities

Рефлексивне управління – це управлінська діяльність, що здійснюється на основі рефлексії та через рефлексію. У сучасних організаціях рефлексія є не тільки інтелектуальним механізмом цілепокладання, розв'язання проблем, але й механізмом управління інноваційним розвитком організації [5].

Завданням управління процесом саморозвитку потребує «збігу» суб'єкта та об'єкта управління, за варіантом Г. Щедровицького. Від суб'єкта управління вимагається волевове та ціннісне самовизначення, на основі якого проектується конструюється особистісна діяльність як штучний процес змін організації, або рефлексивне обер-

тання суб'єкту та об'єкту виступає як необхідний (об'єктивний) процес переходу від завдання розуміння процесів саморозвитку до завдань управління розвитком організації. Проте, це означає, що сама рефлексія як механізм управління в залежності від цих двох завдань обумовлює, по-перше, різну мету; по-друге, різні засоби рефлексивного представлення процесів у організації; по-третє, різні механізми здійснення. Рефлексивний вихід потребує самосвідомості (переймання та розуміння ситуації, бачення мети, рефлексивний опис та пояснення, а також передбачення та оцінка можливих результатів [6].

Важливо те, яким чином та наскільки активно використовується закладом освіти її суб'єктивний потенціал самокерованого розвитку задля досягнення освітньої мети, яким чином коригуються цілі управлінської діяльності, поведінка керівників та їх взаємодія з підлеглими [4].

Ми поділяємо думку М. Месеровича, що будь-яку систему необхідно проектувати як ціле, бачити її у цілісному розвитку і в цьому процесі менеджер освіти повинен займати рефлексивну позицію [3].

Тому завдання управління полягає у практичних змінах, а не в розумінні. Розуміння – віддзеркалення, у цьому випадку, завжди підлеглий момент, що допрактичного прийняття рішення.

По-перше, шляхом залучення об'єкту у якості засобу до діяльності суб'єкту, в цьому випадку відбувається рефлексивне самоуправління. Суб'єкт управління виступає як вільна інстанція, що відповідає за самостійні та відповідальні рішення, а рефлексія внутрішнім елементом практичної діяльності управління.

По-друге, суб'єкт управління збігається з об'єктом управління, у якості об'єкту практичного впливу, тобто шляхом залучення суб'єкту у функціональну область об'єкту. Це відбувається коли суб'єкт потрапляє у будь-яку критичну ситуацію та необхідно відсторонення (вихід у рефлексивну позицію) та нове «самовизначення» суб'єкту управління, коли суб'єкт виступає для самого себе незалежною інстанцією [2]. У цьому випадку можливе лише зовнішнє рефлексивне управління.

У межах теорії систем, що самоорганізуються та саморозвиваються рефлексивне управління пов'язане з по-

будовою такого інтелектуального механізму розвитку, що приводить віддзеркалення у практичну дію [1].

Завдання розуміння процесів саморозвитку потребує «збігу» суб'єкту та об'єкту управління за першим варіантом (варіант І. Ладенко). Де суб'єкт управління розуміє себе та свою діяльність «об'єктивно», як елемент деякої об'єктивної ситуації саморозвитку та самоорганізації. Де суб'єкт управління, його діяльність та його рефлексія є елементом самої об'єктивної ситуації та природних процесів самоорганізації. Завданням управління процесом саморозвитку потребує «збігу» суб'єкту та об'єкту управління за варіантом Г. Щедровицького. Від суб'єкта управління потребується вольове та ціннісне самовизначення, на основі якого проєктується та конструюється особистісна діяльність як штучний процес змін організації, або рефлексивне обертання суб'єкту та об'єкту виступає як необхідний (об'єктивний) процес переходу від завдання розуміння процесів саморозвитку до завдань управління розвитком організації.

Таким чином, рефлексія як механізм управління в залежності від цих двох завдань обумовлює: по-перше, різну мету, по-друге, різні засоби рефлексивного представлення процесів у організації, по-третє, різні механізми здійснення.

Отже, рефлексивне управління потребує самосвідомості переймання та розуміння ситуації, бачення мети, рефлексивний опис та пояснення, а також передбачення та оцінка можливих результатів та акту обрання способу дії.

Список використаних джерел:

1. Даниленко А. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності: монографія. Київ: Логос, 2002. 140 с.
2. Карамушка А. М. Технологія формування управлінської команди освітньої організації: навчально-методичний посібник. Біла Церква: КОІПОПК, 2008. 64 с.
3. Лебідь О. В. Ділова гра в процесі формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магістратури. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матер. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 16 лютого 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 40. С. 115-118.
4. Луценко Г. В. Взаємозв'язок адаптивного та рефлексивного управління. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія

«Педагогіка». 2020. № 10(19). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view>.

5. Немченко С. Г. Континіум підготовки керівників освіти. Управління освітою: рефлексивний підхід: колективна монографія / за ред. проф. В. В. Крижка. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2016. С. 91-255.
6. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика: монографія. Луганськ: Знання, 2005. 384 с.

Тополя І. П., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Дутко О. М.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЗМІСТ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлено актуальну проблему управління закладом загальної середньої освіти – експертне оцінювання управління розвитком педагогічного колективу. Визначено, що організація ефективного експертного оцінювання передбачає планування процедур, яке є однією з пріоритетних функцією в управлінні освітою. Зміст управління експертним оцінюванням розвитку компетентності педагогічного колективу закладу загальної середньої освіти розглянуто через технологію управління експертного оцінювання у галузі освіти, яка реалізується за наявності певних ресурсів.

Ключові слова: процедури, планування, технологія, критерії, структура технології.

Annotation. The article highlights an urgent problem of managing a general secondary education institution – expert evaluation of the management of the development of the teaching staff. It is determined that the organization of effective peer

review involves planning procedures, which is one of the priority functions in education management. The content of the management of expert evaluation of the development of competence of the teaching staff of a general secondary education institution will be considered through the technology of management of expert evaluation in the field of education, which is implemented with certain resources.

Key words: *procedures, planning, technology, criteria, structure of technology.*

Соціально-економічний розвиток України сьогодні об'єктивно пов'язаний як з глобалізаційними процесами в економіці та політиці, так і з якісними перетвореннями у культурно-освітній сфері життя суспільства. Він зумовлює трансформацію системи освіти, визначення нових пріоритетів і перспектив розвитку сучасної школи. Відбувається інтенсивний пошук нового в теорії і практиці управління, навчання та виховання, активно впроваджуються нові освітні технології, оригінальні педагогічні ідеї, інформаційні освітні моделі. Позитивними тенденціями в цьому контексті є: впровадження інноваційних управлінських технологій; розширення кола суб'єктів, які залучаються до аналізу та оцінки явищ і процесів освітнього простору закладу освіти, і зростання вимог до рівня їх експертної компетентності.

В умовах трансформаційних процесів освіти особливого значення набуває управління розвитком педагогічного колективу та його експертне оцінювання.

Формування та розвиток в теорії управління ЗЗСО України висвітлено в наукових працях науковців, зокрема, О. Адаменко, А. Дмитрієва, В. Кравця, В. Курила, Л. Наточія, В. Смоля, Є. Тунік, Є. Хрикова, О. Шевченко. Експертна оцінка діяльності закладу освіти відображена у роботах таких вчених, як Н. Акінфієвої, О. Ануфрієвої, Б. Гершунського, О. Касьнової, В. Михеєва, А. Панченко, В. Черепанова та ін. Розвиток професійної компетентності педагогічного колективу розкрито у роботах Л. Даниленко, В. Довбищенко, О. Дубініної, О. Онаць, А. Панченко, З. Рябової та інших українських вчених.

Однак, незважаючи на досить широкий спектр значених наукових досліджень, проблема експертного оцінювання розвитку педагогічного колективу ЗЗСО через

розвиток професійних компетентностей розкрита не повною мірою.

На основі досліджень науковців визначаємо «експертне оцінювання» як процес систематизованого збору та аналізу інформації з метою якісної оцінки, прогнозування напрямів розвитку, профілактики відхилень ЗЗСО.

Для організації ефективного експертного оцінювання (ЕО) планують процедури. Це поняття пов'язують з: встановленням порядку дій при проведенні певних операцій чи науково-практичної діяльності [2]; послідовністю пізнавальних і організаційних заходів при застосуванні вибраного методу до якогось складного об'єкта дослідження [2]. Аналогами процедур вважають форми [3], інструментарій експертного оцінювання (рецензування, інтерв'ювання, анкетування) [1], алгоритми.

Планування вважається однією з пріоритетних функцією в управлінні освітою, адже від його якості залежить ефективність освітньої діяльності закладів та установ. Необхідність планування експертних процедур обумовлена використанням аналітичних та експертних технологій у дослідженні педагогічних об'єктів, перевагами технологізації управлінських процесів та залежністю ефективності рішень від чіткості алгоритмів ЕО.

У плануванні процедур виділяють етапи, кроки, ланки, алгоритми, дії. На сучасному етапі дуже важливо керівникам освіти освоїти технологію планування експертних процедур, що є трудоміскою працею. Структура і змістова наповненість планування аналітико-експертних процедур залежить від складності об'єкта дослідження та цілей, які ставить керівник.

Зміст управління експертним оцінюванням розвитку компетентності педагогічного колективу закладу загальної середньої освіти слід розглядати через технологію управління експертного оцінювання у сфері середньої освіти, яку дослідники (О. Касьянова, В. Михеєва, А. Панченко, В. Черепанова) визначають як впорядковану послідовність дій щодо використання засобів та інструментів впливу на ЕО, що ґрунтуються на відповідних знаннях з предметної сфери освітнього менеджменту з метою приведення експертизи до заданих параметрів функціонування і окреслених перспективних напрямків розвитку

закладу освіти. Кожна технологія управління ЕО реалізується при наявності таких ресурсів: знання експертів, розроблені алгоритми аналізу та експертизи, апробовані методи обробки інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій, сформована база даних про заклад освіти тощо.

Серед технологій організації управління експертного оцінювання розвитку компетентності педагогічного колективу ЗЗСО виділяємо технологію управління експертною діяльністю у галузі загальної середньої освіти, яку визначаємо як впорядковану послідовність дій щодо використання засобів та інструментів впливу на ЕО, що ґрунтуються на відповідних знаннях з освітнього менеджменту з метою приведення експертизи до заданих параметрів функціонування і окреслених перспективних напрямків розвитку закладу освіти. Визначено, що технологія управління ЕО реалізується при наявності таких ресурсів: знання експертів, розроблені алгоритми аналізу та експертизи, апробовані методи обробки інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій, сформована база даних про заклад освіти тощо. Технологія управління ЕО за суттю і характером має спільні та відмінні риси з технологіями управління інтелектуальною діяльністю, технологіями управління пошуково-дослідницькою діяльністю та технологіями управління персоналом.

На різних етапах управління експертним оцінюванням у ЗЗСО можуть використовуватись технології: багатоланцюгові, (використання серії взаємопов'язаних задач, які виконуються послідовно, наприклад, прийняття управлінських рішень на кожному етапі експертного процесу тощо); посередницькі (надання послуг одними експертами іншим щодо вирішення конкретних завдань; наприклад, наставництво); індивідуальні (наприклад, індивідуальне управлінське консультування експертів директорів закладів освіти, вчителів з окремих питань аналізу та оцінки).

Критеріями ефективності технологій управління ЕО є: чіткість технологічних кроків; максимальна алгоритмічність процесу; орієнтація на отримання прогнозованого результату; висока організаційна культура технології управління; стандартизація однотипних операцій; рівномірний розподіл навантажень експертів; можливість коорди-

нації на кожному етапі процесу; відповідність технології концепції, цілям, задачам управління; врахування ресурсних можливостей закладу освіти.

Отже, структура технології управління експертного оцінювання ЗЗСО визначається метою управління, системою цілепокладання, аналізом ситуації, особливостями експертної задачі, обсягом наявних інформаційних ресурсів, напрацьованим досвідом управління ЕО та значенням експертного продукту для прийняття управлінських рішень. Використання загальної технології управління ЕО у сфері середньої освіти сприятиме структуризації процесу управління ЗЗСО, даватиме можливість алгоритмізувати управлінські дії, підвищить ефективність цієї діяльності та стимулюватиме його розвиток.

Список використаних джерел:

1. Величко О. М., Коломієць Л. В., Гордієнко Т. Б. та ін. Групове експертне оцінювання та компетентність експертів / за заг. ред. д-ра техн. наук О. М. Величка. Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. 286 с.
2. Маноха І. П. Експертиза. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Освітологія: підготовка експертів у галузі освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоева, О. Б. Жильцов та ін. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2015. 464 с.

Франчук Т. Й., кандидат педагогічних наук, доцент,
керівник відділу наукової роботи Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

УПРАВЛІНСЬКА СКЛАДОВА ОСВІТИ В УМОВАХ ЇЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ, РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ТА АВТОНОМІЗАЦІЇ

Анотація. У статті подаються результати дослідження проблеми особливостей управлінської діяльності на рівні модернізації освітнього простору регіону. Акцентовується увага на необхідності посилення взаємодії освітніх закладів, пошуку оптимальної формули їх децентралізації, регіоналізації та автономізації.

Ключові слова: управління, освітній простір, децентралізація, регіоналізація та автономізація.

Annotation. The article presents the results of investigating the problem of clarifying the peculiarities of management activity at the level of modernization of the regional educational space. Attention is focused on the need to strengthen the interaction of educational institutions to find the optimal formula for their regionalization and autonomization.

Key words: management, educational space, regionalization, autonomization.

Важко переоцінити значущість управлінського складової в умовах заявленої в Україні тенденції до децентралізації, автономізації освіти усіх рівнів та фахових спрямувань, забезпечуючи її неперервність. Як вказують дослідники Супрун В., Максимчук В. «У нових соціально-економічних умовах одним з пріоритетних напрямів розвитку як професійної (професійно-технічної) освіти, так і фахової передвищої освіти постає децентралізація та регіоналізація як завдання державного управління, що має супроводжувати модернізацію діяльності закладів професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти в сучасних умовах реформування освітньої галузі України [1].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей управлінської діяльності всіх рівнів, починаючи від державного, регіонального, завершуючи управлінням безпосередньо навчальним процесом, акцентуючи увагу на взаємозалежності процесів.

Результати досліджень проблеми свідчать, що головними причинами неефективності більш як 20-річного періоду реформ були протиріччя (практично конфлікти з деструктивним ефектом):

- 1) між інноваційною системою освіти, що запроваджувалася, та традиційною адміністративно-директивною системою управління нею;
- 2) аспектною змін, формалізмом їх запровадження, що призводили до розбалансування класичної системи (відсутністю концепції та цілісної програми її поетапної реалізації).

Формувалася ситуація, коли навчальні заклади безальтернативно мали приймати будь-які нововведення незалежно від рівня їх сприйняття та готовності до них. Результативність таких реформ неважко спрогнозувати – значний відсоток неприйняття інновацій та розчарування у їх сутності та способах імплементації. Ще у концепції «Нова українська школа» (2016 р.) поставлено завдання «зупинити падіння якості освіти», фактично вперше на державному рівні визнавши факт неефективності реформ, у тому числі через неефективність управління всіх рівнів, починаючи від державного, регіонального, завершуючи управлінням безпосередньо навчальним процесом. Сьогодні маємо ситуацію, коли міністерство освіти докорінно міняє стиль та методику управління, відмовляючись від прямих директив і тотального нагляду за їх виконанням (принаймні, ці позиції активно декларуються), практично перекладаючи (або довіряючи) перехід на інноваційні стандарти освіти регіонам, конкретним навчальним закладам. Закономірно, що в умовах конкуренції освітніх послуг навчальні заклади стають перед нагальною необхідністю модернізації, а відтак і забезпечення конкурентоспроможності власних освітніх систем. Немає потреби доводити, наскільки від рівня освіти регіону залежить рівень його економічного, соціального розвитку.

Тому актуалізується об'єктивна необхідність не лише модернізувати систему управлінської діяльності в освіті всіх рівнів, а й посилювати форми конструктивної співпраці, науково-професійної комунікації, зрештою – шукати форми об'єднання зусиль навколо спільного пошуку практико оріє-

нтованих моделей оптимізації освіти, максимально враховуючи особливості та запити регіону. Йдеться про системне реформування цілісного освітнього простору регіону, гармонізуючи процеси централізації та децентралізації. Вироблені у процесі конструктивної співпраці спільні позиції щодо інноваційного розвитку освіти регіону мають високий потенціал дієвості, оскільки всі навчальні заклади у цьому процесі займають позицію не об'єктів, а суб'єктів формування програми інноваційних змін, а відтак і зможуть їх адаптувати до умов діяльності конкретного закладу.

Актуальність проблеми, управлінської складової у її контексті, немає необхідності доводити, оскільки є значна кількість напрямів, які складають суть інноваційної освіти і закономірно є актуальними для всіх її об'єктів:

- 1) у державі розроблена програма поетапного переходу на компетентнісну модель освіти всіх рівнів і вона базується на спільних концептуальних позиціях та алгоритмах практичної імплементації в умови конкретної освітньої системи;
- 2) програма має рамковий формат і передбачає високий рівень свободи у виборі змістово-технологічного забезпечення перехідного періоду, враховуючи регіональний контент та реальні потреби, наприклад у відповідних фахівцях задля соціально-економічного розвитку регіону.

На цьому етапі модернізації регіональної системи освіти, посилення автономізації освітніх установ важливо визначити, від кого найбільшою мірою буде залежати успіх реформування освіти регіону загалом, конкретного навчального закладу зокрема, хто опосередковано буде впливати на ефективність процесу, як управляти цим процесом, розробивши оптимальні моделі взаємовідносин та співпраці.

Закономірно, що важливими суб'єктами модернізації освіти будуть виступати заклади вищої освіти педагогічного спрямування, оскільки вони: готують фахівців для освітніх закладів; можуть забезпечити цьому процесу адекватний науковий супровід (а не реалізувати реформи шляхом «проб та помилок»). Європейська практика акумулювання науки у ЗВО (інтеграція освіти і науки; «навчання через дослідження») відкриває можливості формування наукових лабораторій, комплексних програм, освітніх

проектів, головним предметом дослідження яких була би власна освітня діяльність:

- 1) наукове обґрунтування поетапного розвитку освітньої системи навчального закладу;
- 2) розвиток професійних компетентностей майбутнього фахівця, як і кожного викладача з відповідним діагностично-аналітичним та змістово-технологічним супроводом.

З означених позицій важливо забезпечити ефективне управління інноваційними процесами ЗВО, яке починається з комплексного аналізу наявного цінного досвіду роботи та виявлення проблем, систематизація та ранжування яких дозволить виявити реальний стартовий рівень процесу оновлення освіти (моніторинг за інтегральними базовими показниками якості функціонування системи). Це важливо, для того, щоб у кожному навчальному закладі реформи не починалися «з нуля», не «ламали» напрацьовані методики, а відбувалися еволюційні зміни з максимальним збереженням наявних досягнень, актуалізацією потенціалу розвитку.

У цьому контексті необхідно активізувати співпрацю з освітніми закладами та науковими установами регіонального рівня, зосередившись не на загальних проблемах розвитку освіти, а тих, що найбільш запитувані практикою, продиктовані реальними проблемами розвитку освіти регіону, власного навчального закладу. Це дозволить подолати деякий формалізм наукових досліджень, а також зробити науку реальним суб'єктом оптимізації освітньої системи ЗВО, підвищення професійної компетентності педагогів.

Також варто зосередити увагу на формуванні комплексів взаємопов'язаних наукових центрів, які будуть свого роду «трансформаторами та адаптерами» загальних програм реформ до конкретних умов, враховуючи наявний рівень та потенційні можливості розвитку сегментів освітньої системи, протидіючи будь-яким проявам формалізму реформування. В такий спосіб можна запроваджувати поширену в Європі технологію «навчання через дослідження», головна ідея якої є формування ситуації, коли навчальна, педагогічна діяльність викладача, студента є предметом дослідження та розробки наукового варіанту її оптимізації. Це особливо актуально за умов переходу на компетентнісну систему освіти, в основі якої формула – не «мене вчать», а «я вчуся».

Предметом спільних дискусій та наукових пошуків є проблеми управління інноваційними змінами:

1. Як перейти від розвитку освітньої системи в умовах централізованого управління до саморозвитку в умовах автономізації діяльності НЗ?
2. Як комплексно продіагностувати рівень та проаналізувати суть актуальної ситуації в освіті, що склалася в регіоні, конкретному НЗ, виявити стартовий рівень та потенціал розвитку?
3. Як проектувати поетапність розвитку освітньої системи (мікро в тому числі), базуючись на моніторингу досягнутого?
4. Як забезпечити позицію педагогів як суб'єктів розвитку освіти, власного професійного саморозвитку?
5. Як діагностувати рівень професійної діяльності педагога за базовими показниками якості? Перелік можна продовжувати. Загалом це процеси пошуку адекватних управлінських рішень у процесі інноваційного розвитку освіти регіону.

Отож, найвищий потенціал оновлення системи освіти у регіоні, приведення її у відповідність до європейських освітніх стандартів, як і актуальних вимог часу (війна та повоєнна відбудова) вбачаємо в адекватному управлінні процесами на основі децентралізації, регіоналізації та автономізації освітніх закладів, зокрема:

- 1) науково обґрунтованому формуванню та розвитку цілісного освітнього простору, в основі якого – інтеграційні процеси, конструктивна співпраця всіх його суб'єктів;
- 2) узгодженості дій, об'єднанні зусиль ЗВО як закладу професійної освіти та школи як його роботодавця;
- 3) оптимізації управління означеними процесами на суб'єкт-суб'єктній основі.

Список використаних джерел:

1. Супрун В., Максимчук В. Децентралізація та оптимізація управління професійною (професійно-технічною) і фаховою передвищою освітою України. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Управління та адміністрування»*. 2017. № 4/5 (33/34). С. 60-92. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/710883>.

Христюк К. В., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Федорчук В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається питання глобальних змін, котрі відбуваються в системі освіти та висувають нові вимоги до управління закладом освіти, що в свою чергу спричиняє потребу у формуванні нового рівня управлінської компетенції керівника закладу освіти здатного впровадити інновації в систему роботи закладу. Дається широке визначення таким поняттям як «інноваційна компетентність», «інноваційна культура». Визначається структура та чинники розвитку інноваційної компетентності, зв'язок підвищення рівня інноваційної компетентності керівника закладу освіти із навчанням керівників.

Ключові слова: інноваційна компетентність, інноваційна діяльність, інноваційна культура.

Annotation. The article examines the issue of global changes that are taking place in the education system and put forward new requirements for the management of the educational institution, which in turn causes the need for the formation of a new level of managerial competence of the head of the educational institution capable of introducing innovations into the institution's work system. A broad definition of such concepts as "innovative competence" and "innovative culture" is given. The structure and factors of the development of innovative competence are determined, as well as the connection between the improvement of the level of innovative competence of the head of the educational institution and the training of managers.

Key words: innovative competence, innovative activity, innovative culture.

Нові виклики суспільства вимагають від закладів освіти постійного розвитку. Одним із засобів чого є впровадження інновацій в систему роботи закладу освіти.

Упровадження інновацій в роботу освітнього закладу є вимогою суспільства. А, отже, керівник, який прагне до розвитку керованої ним освітньої установи, має розвивати власну інноваційну компетентність як одну зі складових професійної компетентності.

Інновації сьогодні є основою розвитку закладів освіти, а їхнє впровадження в систему роботи освітніх закладів вимагають від керівників іншого, більш високого рівня професійної культури. Зокрема, це стосується знань, умінь, навичок, інтересів, цінностей у сфері педагогічної й управлінської інноватики.

Метою нашого дослідження є аналіз теоретичних джерел, у яких розкриваються аспекти інноваційної компетентності керівника як важливого чинника розвитку закладу освіти.

Як слушно зазначає Є. Чирковська [5], інноваційна діяльність обумовлюється різноманітними мотивами (зокрема, це особистісно-професійні потреби, накопичений професійний досвід, досвід підлеглих та колег-керівників, нові наукові знання, нереалізований особистий потенціал, певні невдачі в професійній діяльності, невідповідність роботи закладу освіти сучасним вимогам, нові законодавчі акти в освіті, демографічні зміни, невідповідність між реальною діяльністю та уявленнями про неї тощо).

Загалом керівники прагнуть до засвоєння нового досвіду, нових технологій, нових алгоритмів діяльності, але через брак сучасних наукових знань у сфері управління освітою, небажання змінювати стиль управління й стиль спілкування з педагогічним персоналом ситуація з упровадженням інновацій в діяльність керованих ними об'єктів та й управління ними залишається мало змінною. Навіть інноваційні керівники закладів освіти орієнтовані більшою мірою на підвищення професійної майстерності педагогів і меншою – на вироблення власних професійно важливих якостей. Причину такого стану в необхідності розвитку інноваційної культури керівників та, зокрема, інноваційної компетентності як компонента цієї культури. Компетентність визначається в наукових джерелах як можливість особистості щодо виконання певної діяльності. Її видами є побутова, професійна тощо.

Перехід до компетентнісного підходу в підготовці фахівців визначається Н. Король як переорієнтація з проце-

су на результат у діяльнiсному вимiрi, у змiщеннi акценту з накопичування нормативно визначених знань, умiнь i навичок на формування й розвиток здатностi практично дiяти, застосовувати досвiд успiшних дiй у конкретних ситуацiях [2, с. 124-127].

Залежно вiд спрямованостi iнновацiйної дiяльностi iнновацiйна компетентнiсть проявляється як спiввiдношення конкретних компетентностей, необхідних для досягнення мети в роботi з перетворюваним або новим об'єктом.

Єдиного погляду у науковцiв щодо визначення iнновацiйної компетентностi фахiвця немає. Проте, незважаючи на певнi вiдмiнностi, зазначимо й те спiльне, що їх об'єднує. А ним є спрямованiсть знань, умiнь, навичок, мотивiв дiяльностi фахiвця на здiйснення саме iнновацiйної дiяльностi. Далi про те, що стосується iнновацiйної компетентностi саме керiвника i керiвника закладу освiти, зокрема.

Стандартом вищої освiти України щодо компетентностей, якi мають бути сформованi у випускника закладу вищої освiти зi спецiальностi «Менеджмент» визначенi такi: iнтегральнi, загальнi та спецiальнi [4]. При цьому iнтегральнi компетентностi охоплюють здатнiсть розв'язувати складнi задачi й проблеми у сферi управлiння або у процесi навчання, що передбачає проведення дослiджень та/або здiйснення iнновацiй та характеризується невизначенiстю умов i вимог.

Отже, iнновацiйна компетентнiсть є у складi iнтегральної i, як вважає О. Мармаза [3, с. 443-452], дає змогу вирiшувати проблеми вдосконалення змiсту й методiв професiйної дiяльностi, пiдвищувати якiсть результатiв через формування нової свiтоглядної позицiї та застосування ефективних технологiй трансформацiї iнформацiї

Вiдтак, складнiсть феномену iнновацiйної компетентностi керiвника закладу освiти спричиняє наявнiсть рiзних пiдходiв до розумiння його сутностi. Iснує розмiйття поглядiв i пiдходiв науковцiв щодо структури iнновацiйної компетентностi. Найбiльш системно проблему формування iнновацiйної компетентностi керiвника закладу освiти дослiджено О. Мармазою. Виходячи з положення про те, що iнновацiйна компетентнiсть є вимогою часу, й спираючись на ключовi положення теорiї дiяльностi людини та, власне, iнновацiйної дiяльностi, науковець виок-

ремлює в структурі інноваційної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти особистісний (мотиваційно-творча спрямованість, бажання застосовувати освітні інновації та брати участь у інноваційних проєктах різного рівня, здатність висувати оригінальні, нестандартні рішення, здійснювати експериментально-пошукову діяльність, світогляд керівника, моральні норми, схильність до ризику та випробовувань, дотримання законодавчих норм щодо інноваційної діяльності, працелюбність, комунікативність, самоорганізація), когнітивний (системність знань з педагогіки, психології, менеджменту, з освітньої інноватики) та діяльнісний компоненти (мотивація персоналу, вміння глибоко аналізувати стан освітньої системи, здатність відстежувати тенденції, вміння впорядкувати й узгодити діяльність людей, уміння провести моніторинг, реалізувати експертну процедуру, визначити критерії та показники оцінки діяльності людей і встановити якість виконаної роботи, здатність своєчасно запобігти, відхиленню від запланованого).

Такий підхід до розкриття структури інноваційної компетентності керівника закладу освіти уможлиблює визначення її рівня.

У наукових джерелах знаходимо характеристики початкового (інтуїтивного), низького (репродуктивного), середнього (пошукового), високого (творчого) рівнів інноваційної компетентності [1, с. 21].

Наше дослідження було б неповним без визначення чинників впливу на розвиток інноваційної компетентності керівника закладу освіти. Зрозуміло, що тут доцільно розглядати як внутрішні, так і зовнішні чинники.

До перших ми відносимо щире прагнення керівників закладів освіти до постійного самовдосконалення в професійній діяльності, їх бажання розвиватися самим і спрямовувати до саморозвитку підлеглих.

Стосовно зовнішніх чинників, то О. Мармаза одним з них називає організацію навчання на курсах підвищення кваліфікації управлінських кадрів на засадах особистісно орієнтованого підходу з урахуванням рівня підготовленості керівників закладів освіти, попереднього інноваційного досвіду, пізнавального досвіду й ставленням до інновацій [3, с. 443-452].

Отже, підвищення рівня інноваційної компетентності керівника закладу освіти у будь-якому разі пов'язане з навчанням. А, відтак, його організаторам не можна забувати про те, що тут маємо справу з дорослими учнями. У зв'язку з цим основною характеристикою навчання стає процес самостійного визначення керівниками закладів освіти параметрів отримання і пошуку знань, умінь, навичок і необхідних їм якостей.

Організуючи навчання, необхідно спиратися на наявний у керівників життєвий та професійний досвід, використовувати такі форми занять, як: експерименти, дискусії, вирішення конкретних завдань тощо. Основою організації процесу навчання керівників має бути індивідуалізація навчання на основі індивідуальної програми розвитку інноваційної компетентності [5, с. 48].

Таким чином, інноваційна компетентність керівника закладу освіти спрямовується на розвиток творчих здібностей, бачення нових шляхів розв'язання проблем, відкриття нових можливостей. І надалі надзвичайно важливою залишається перспектива розроблення діагностичного інструментарію для вивчення рівнів сформованості інноваційної компетентності керівника закладу освіти, створенні моделі й технології формування інноваційної компетентності керівника освітнього закладу в умовах післядипломної освіти.

Список використаних джерел:

1. Завгородній С. П. Розвиток у керівників загальноосвітніх навчальних закладів інноваційної компетентності у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 21 с. URL: https://vspu.edu.ua/science/dis/des_17_1.pdf (дата звернення: 24.04.2020).
2. Король Н. І. Компетентнісно-орієнтований підхід як інноваційна стратегія в освітньому середовищі України в контексті Болонського процесу. *Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ялта, 5-7 берез. 2009 р.). Ялта: РВНЗ КГУ, 2009. Ч. 1. С. 124-127.
3. Мармаза О. І. Формування інноваційної компетентності керівника навчального закладу в процесі магістерської підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 1 (35). С. 443-452.

4. Стандарт вищої освіти України: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України 10.07.2019 р. № 959. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/07/12/073menedzhment-magistr.pdf> (дата звернення: 24.04.2020).
5. Темченко О. В. Організація навчання дорослих у системі післядипломної освіти. *Андрагогічні засади освіти дорослих: теорія й інноваційна практика: матеріали методол. семін.* Харків: Планета-принт, 2018. С. 48.

Ямполь Ю. В., аспірант кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Поліщук С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена питанню менеджменту якості освіти, а саме управлінським функціям покращення якості освіти. В статті розглядаються основні функції управлінської діяльності. Наведено приклади їх реалізації та розкрито необхідність їх застосування для побудови успішного процесу управління та менеджменту якості освіти.

Ключові слова: якість освіти, функції менеджменту якості освіти, планування, організація.

Annotation. The article deals with management of quality of education and in particular with management functions of increase in quality. The article deals with the main management functions. In the article gives examples of their achievement and reveals necessity of the use for modeling successful process of management and improvement of quality of education.

Key words: quality of education, functions of management, planning, organization.

Якість освіти визначається не тільки кількістю та якістю знань, а й якістю особистого, духовного, громадянсь-

кого розвитку підростаючого покоління. Саме в цьому по-
лягає загальнозначуща цінність навчання та виховання.

Функція менеджменту – це відносно відокремлені на-
прямки управлінської діяльності, які дозволяють здійсню-
вати певний вплив на управлінський об'єкт в цілях досяг-
нення поставленого завдання [1].

Розглядаючи процес менеджменту якості освіти, роз-
різняють загальні функції (їх ще прийнято називати
управлінськими діями) та конкретні функції, коли управ-
лінська дія названа не сама по собі, а разом з об'єктом, на
який вона спрямована. Наприклад, планування роботи з
кадрами, контроль якості освіти, організація діяльності
предметних об'єднань і т. д. [3, с. 23].

Дослідники функцій менеджменту освіти (Г. Кова-
льова, О. Ляшенко, А. Файоль, П. Мельник, З. Рябова) зве-
ртають нашу увагу на те, що на практиці виконання пев-
ної функції спершу потребує її планування. Тобто це є
проект, який потрібно обговорити, виправити, довести до
оптимального вигляду. Планування в широку сенсі вклю-
чає в себе і прогнозування. У сучасній системі освіти
інноваційною функцією управління є перехід від тради-
ційних планів навчально-виховної роботи закладу загаль-
ної середньої освіти до цільових комплексних програм
функціонування чи розвитку школи для досягнення осві-
ти певної якості [2, 3].

Результати освітньої діяльності повинні бути виражені
в меті підвищення якості освіти. Варто зазначити, що
важка та багатостороння робота з формування мети яко-
сті освіти позитивно впливає на ріст її якості.

Вибір та виокремлення параметрів, за якими будуть
оцінюватися результати освітньої діяльності є важливою
частиною функцій менеджменту якості освіти.

Планування, яке розуміється як покрокова інструкція
з детальним описом шляхів та можливостей для досягнен-
ня мети, неминуче приводить до аналізу складу, структу-
ри цих шляхів та засобів, послідовності дій, всіх видів ре-
сурсів (кадрових, науково-методичних, фінансових, мате-
ріально-технічних, тимчасових, нормативно-правових,
мотиваційних і т. д.).

Результатом планування повинна стати програма ро-
звитку, яка буде задовольняти актуальні, прогностичні,
раціональні, цілісні, контролюючі завдання.

Для здійснення спланованої мети необхідна організаційна функція. Вона полягає в тому, що потрібно назвати людей, які будуть виконувати сплановані дії, тобто дії суб'єктів управління якості освіти. Необхідно сформулювати правила, які будуть аргументувати дії кожного з суб'єктів, відповідно, виділити його функціональні обов'язки. Для ефективного виконання функцій, суб'єкт повинен мати чітко визначені обов'язки, а для цього разом з обов'язками необхідно окреслити його права щодо об'єктів та інших суб'єктів управління. На думку М. Ростокова, правами є внесення пропозиції, оцінювання та внесення коректив, вимоги, апробування, контроль та надання рекомендації [4, с. 109].

Важливою функцією управління є керівництво. Воно призване забезпечити зацікавленість усіх учасників освітнього процесу, їх задоволеність своєю працею та підтримання сприятливого морально-психологічного клімату в колективі.

Для здійснення ефективного керівництва необхідно знати типи організаційної поведінки людей, вміти створювати мотиваційне середовище школи, знати різноманітні способи оцінки педагогічних кадрів, використовувати оптимальні для кожного співробітника форми заохочення [4, с. 108-116]. Реалізація функції керівництва якості освіти у школі, безумовно, передбачає наявність спеціального розділу у плані чи програмі роботи школи, де мають бути визначені заходи, що здійснюються керівництвом школи, психологами, іншими суб'єктами щодо стимулювання та мотивації всіх учасників освітнього процесу.

Досягнення високої успішності у результаті будь-якої діяльності вимагає від учасників неквапливості, ретельності, сумлінності, ґрунтовної підготовки. Тому в рамках функції керівництва стало актуальним завдання стримування. Кожній школі, поряд із прагненням до перетворень, на користь забезпечення високої якості освіти має бути властивий розумний консерватизм, який також забезпечується стримуванням.

Спираючись на роботи Ю. Лігума, можемо сказати, що керуюча система повинна отримувати інформацію про всі зміни. При повноцінній організації управління повинно бути вчасне реагування на зміни, внесення корек-

тив у плани, в роботу, що вже здійснюється. Отримання такої інформації забезпечується функцією контролю.

Говорячи про менеджмент якості освіти, контроль неминучий, оскільки він набуває характеру моніторингу, постійного відстеження результатів освіти та перевірки їх відповідності проміжним або кінцевим поставленим цілям.

Особливістю контролю якості освіти є те, що оцінювати доводиться проєкт, процес, поточні та кінцеві результати освіти, при цьому в міру оцінки, вивчення та аналізу результатів доводиться коригувати освітній процес та його план, а іноді й цілі.

Різноманітність факторів, завдяки яким може бути покращена якість освіти, призводить до розгляду функції координації. Важливо пам'ятати, що слід прагнути до використання різноманітних чинників управління та організації, так як всі вони, як правило, між собою прямо або опосередковано пов'язані, що може призвести до негативних наслідків процесу керування якістю освіти.

Проблема забезпечення міжпредметних зв'язків задля досягнення цілісності, системності, несуперечності шкільної освіти дуже впливає на якість освіти. Вирішення цієї проблеми полягає у забезпеченні покращення якості освіти за допомогою координаційної функції.

Функція координації, що реалізується як аналіз, під час планування, організації, керівництва та інших інтересах підвищення якості освіти може призвести до оптимального співвідношення та взаємодії різних труднощів. Завдання освіти як об'єкт управління є дуже складним та багатокomпонентним комплексом. Керуюча система школи досить складна. Вона має кілька рівнів, безліч індивідуальних та колективних, постійних та тимчасових діючих суб'єктів, зв'язків та відносин між ними. Координування, як згадувалося вище, призводить до їх взаємодії.

На основі вищесказаного, ми можемо зробити висновок про те, що робота зі складання програми розвитку завдання загальної середньої освіти, побудова організаційної структури індивідуальних та колективних суб'єктів, які беруть участь в управлінні якістю освіти, управлінські дії, що передбачають насамперед мотиваційну роботу з усіма учасниками освітнього процесу на основі вивчення їх потреб, відстеження поточних, проміжних, кінцевих та віддалених

результатів освітньої діяльності, порівняння цих результатів та коригування є невід'ємними елементами і функціями менеджменту якості освіти. Варто зазначити, що вони нероздільні. Сукупність представлених елементів призводить до успішного досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел:

1. Грибов В. Д. Основи управлінської діяльності. URL: http://stud.com.ua/42584/menedzhment/funktsiyi_menedzhmentu. (Дата звернення: 20.01.2023).
2. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 272 с.
3. Лігум Ю. С. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*. 2011. № 2 (71). С. 22-27.
4. Локшина О. І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід. *Педагогіка і психологія*. 2003. № 1. С. 108-116.

2. ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Галчук Я. А., аспірантка кафедри педагогіки, професійної освіти та управління навчальними закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ Е-НАВЧАННЯ У ЗВО

Анотація. У статті висвітлено питання модернізації Е-навчання у ЗВО в процесі цифровізації освітнього середовища. Розглянуто стратегії для покращення якості, організації та стійкості Е-навчання. Акцентовано увагу на підвищенні рівня володіння цифровою компетентністю викладачів та студентів.

Ключові слова: Е-навчання, модернізація Е-навчання, цифровізація, цифрова компетентність.

Annotation. The article highlights the issues of modernization of E-learning in higher education establishments in the process of digitalization of the educational process. Strategies for improving the quality, organization, and sustainability of E-learning are considered. Attention is focused on increasing the level of digital competence of teaching staff and students.

Key words: E-learning, modernization of E-learning, digitalization, digital competence.

У сучасному світі зміни в освітній політиці, доступ до цифрових технологій та послуг, наявність широкого мобільного підключення до Інтернету та розвиток цифрових навичок стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Процес цифровізації впливає також на трансформаційні процеси в освітній сфері, і тому більшість ЗВО у всьому світі поступово покращують методи організації Е-навчання використанням різноманітних цифрових технологій, включаючи інтерактивні технології, доповнену реальність та ШІ. Початок пандемії COVID-19 пришвидшив процеси трансформації освітнього середовища одночасно

висвітливши методичні проблеми модернізації Е-навчання. Таким чином метою статті є опис стратегій модернізації Е-навчання у ЗВО.

Використання Е-навчання в освітньому процесі забезпечує комбінування очних методів навчання із дистанційними. Проте багато дослідників вважають, що для покращення ефективності Е-навчання, його якість потрібно постійно підвищувати [2, с. 18]. Для реалізації запропонованої стратегії ЗВО повинні робити значні інвестиції в розвиток інфраструктури Е-навчання, а саме створення контенту, розробку навчальних курсів адаптованих до онлайн платформ, підвищення кваліфікації персоналу та обізнаності про підходи Е-навчання до викладання [2, с. 22].

На думку М. Етона та Р. Ченса (M. Eton, R. Chance), вкрай важливо, щоб структура курсу відповідала меті використання Е-навчання, а студенти могли опрацювати навчальний матеріал та отримувати коментарі викладачів на платформах зі зрозумілим інтерфейсом, що у свою чергу підвищувало б їх мотивацію до навчання. Крім того науковці стверджують, що ЗВО повинні сприяти використанню Е-навчання викладачами та студентами, створюючи навчальні програми, що підвищують рівень володіння цифровою компетентністю [3, с. 232].

Схожої думки притримуються О. Б. Адедоїн та Е. Сойкан (O. B. Adedoyin, E. Soykan). Дослідники стверджують, що університети повинні зосередитися на вдосконаленні змісту курсів для Е-навчання, їхнього дизайну, соціальної підтримки, а також вдосконаленні технологій, що підвищують якість Е-навчання. Обов'язком адміністрації ЗВО, у свою чергу є також навчання студентів цифрової компетентності нового покоління [1].

Для забезпечення стабільності Е-навчання пропонується використання гібридних навчальних матеріалів з метою подолання проблем організації Е-навчання. До цієї стратегії модернізації Е-навчання, відноситься створення добре продуманого навчального плану, у якому передбачаються та враховуються можливі варіанти заміни одних навчальних об'єктів (НО) Е-навчання іншими у разі виникнення проблем технічного характеру. Своєчасне заміщення НО забезпечить ефективність доставки навчальної інформації студентам та надасть достатньо підтримки

викладачам з боку ЗВО. Тому чим більше гібридних навчальних матеріалів буде запропоновано, тим швидше та якісніше буде організувати навчальний процес у разі виникнення технічних проблем [3, с. 233].

Створення адміністративного центру підтримки Е-навчання також належить до стратегій модернізації Е-навчання у ЗВО. Мета роботи центру полягає у модерації платформи, за допомогою якої відбувається спілкування, обмін інформацією та технічна підтримка усіх учасників навчального процесу. В першу чергу доступ до платформи сприятиме кращій адаптації студентів до середовища Е-навчання, а також забезпечить отримання зворотного зв'язку про проходження навчальних курсів [1].

Таким чином, для модернізації та покращення якості Е-навчання ЗВО можуть використовувати різноманітні стратегії. Ключовими елементами, що забезпечують результативність Е-навчання є підвищення кваліфікації викладачів та персоналу, що працює з платформами для Е-навчання, розвиток цифрової компетентності студентів, розробка навчальних курсів, що відповідають вимогам Е-навчання з використанням гібридних навчальних матеріалів, як спосіб вирішення технічних проблем та створення адміністративного центру для підтримки постійної комунікації між учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Adedoyin O. B., Soykan E. Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1813180>.
2. Bond M., Marin V. I., Dolch C., Bedenlier S., Zawacki-Richter O. Digital transformation in German higher education: student and teacher perceptions and usage of digital media. *International Journal of Education Technology in Higher Education*. 2018. Vol. 15 No. 1. P. 48. URL: <https://doi.org/10.1186/s41239-018-0130-1>.
3. Eton M., Chance R. University e-learning methodologies and their financial implications: evidence from Uganda. *Asian Association of Open Universities Journal*. 2022. Vol. 17. No. 3. P. 229-241. URL: <https://doi.org/10.1108/AAOUJ-05-2022-0069>.

Горбатюк О. В., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та управління навчальним
закладом Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Умови сьогодення свідчать про потребу людства у фахівцях, які володіють широким змістом і глибокими знаннями та вміннями. Спеціалісти, які повною мірою компетентні у професійній діяльності та суспільному житті, здатні до самоосвіти. Нововведенням в організації навчальної діяльності стало запровадження дистанційного навчання, що, в свою чергу, вимагає якісно нового підходу у підготовці фахівців до роботи в сучасній українській школі. Які мають не тільки володіти базовими знаннями, педагогічними методиками і прийомами, а й повинні вміти працювати із здобувачами освіти у дистанційному форматі із використанням призначених для цього освітніх платформ.

Ключові слова: дистанційне навчання, освітній процес, навчальні платформи, інформаційні технології, практичні навички.

Annotation. Today's conditions testify to the need of humanity for specialists who have a broad content and deep knowledge and skills. Specialists who are fully competent in professional activity and social life are capable of self-education. An innovation in the organization of educational activities was the introduction of distance learning, which, in turn, requires a qualitatively new approach to the training of pedagogical professionals to work in a modern Ukrainian school. The future specialist must not only possess basic knowledge, pedagogical methods and techniques, but also must be able to work with students in a distance format using educational platforms designed for this purpose.

Key words: distance learning, educational process, educational platforms, information technologies, practical skills.

Дистанційний формат навчання став провідною формою організації освітнього процесу у багатьох закладах освіти України. Причиною даного явища, первинно, стала епідемія COVID-19, а згодом військові події, які розгорнулись

на території України. Зважаючи на такі скрутні умови, перед освітньою системою України стоїть завдання якісної реалізації освітнього процесу, незалежно від зовнішніх факторів, саме тому існує потреба у якісно новій підготовці майбутніх педагогів, що вимагає формування у них навичок роботи із здобувачами освіти у дистанційному форматі.

Дистанційна освіта, та механізми які використовуються для її реалізації, досліджувались рядом науковців та дослідників, серед яких закордонні: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Мур, А. Кларк, М. Томсон, та вітчизняні: О. Андреев, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, А. Хуторський та багато інших.

Мета даного дослідження полягає у визначені ключових аспектів, які дозволять формувати та розвивати практичні навички роботи із здобувачами освіти в дистанційному форматі.

Дистанційне навчання є інтерактивним процесом, що передбачає активне використання інформаційних технологій для здобуття базових знань як під час активної взаємодії між викладачем та здобувачем освіти так і під час самостійного опрацювання навчального матеріалу, тому перед закладами вищої освіти стоїть завдання: сформувати у майбутніх фахівців навички роботи із здобувачами освіти в дистанційному форматі [4, с. 93].

Під час навчання у закладах вищої освіти, майбутні фахівці використовують освітні платформи, навчальні матеріали які їм надаються та інтернет-ресурси. Тому перед викладачами ЗВО постало завдання: трансформувати окремі елементи навчальної діяльності здобувачів освіти таким чином, щоб вони змогли набути необхідних для реалізації освітнього процесу в дистанційному форматі вмій та навичок.

Формування навичок практичної діяльності з освітніми платформами, які визначені МОН як чинні для реалізації освітнього процесу в дистанційному форматі, у здобувачів освіти може здійснюватися із використанням наступних прийомів:

- проведення практичних занять у дистанційному форматі із використанням освітніх платформ, але при цьому, майбутні педагоги виступають у ролі викладачів, тобто, навчальне заняття готує і проводить конкретний здобувач освіти;

- окремі навчальні заняття присвячувати формуванню навичок роботи із таким освітнім ресурсом як «Нові знання», де здобувачі освіти вчать створювати, запобігати електронні журнали;
- практичні заняття присвятити формуванню навичок роботи із дистанційними формами контролю знань, засобами та застосунками, які є актуальними для підготовки та проведення лабораторних, практичних робіт. Ці заняття дозволять майбутнім педагогам визначитись із тим, які застосунки краще використовувати при організації різних видів діяльності в дистанційному форматі, як раціонально використовувати час та ресурси для підготовки, проведення і перевірки окремих видів робіт.

Зрозуміло, що формування інформаційно-цифрової компетенції у здобувачів вищої освіти відбувається під час вивчення ними курсу інформаційних технологій, але практичні навички роботи з окремими застосунками та програмами повинні вдосконалюватись і при освоєнні базових дисциплін педагогічного профілю, і при вивченні дисциплін фахового спрямування.

Результати проведеного аналізу підтвердили, що дистанційна освіта є перспективною, оскільки характеризується високим ступенем гнучкості, доступності, зручності та доцільності в умовах розвитку глобалізаційних процесів. Ефективність впровадження дистанційної форми навчання залежить від двох факторів: від готовності сучасної системи вищої освіти запропонувати конкурентні професійні знання в умовах розвитку цифрового суспільства та ІКТ, а також від індивідуальної вмотивованості учасників освітніх процесів використовувати потенціал дистанційної форми навчання. Таким чином, ефективність дистанційної освіти буде збільшуватись в разі підвищення рівня сприйняття нетрадиційних форм навчання сучасним соціумом та його готовністю визнати еквівалентність отриманих завдяки ІКТ знань тому рівню, отримання яких було можливим лише в межах традиційних форм навчання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukravinypro-osvitu>.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).

3. Наказ МОНУ від 25 квітня 2013 року (№ 466) «Положення про дистанційне навчання». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
4. Ткаченко А. В., Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання і освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75, т.3. С. 92-97.

Григорків Ю. Т., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Кучинська І. О.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДИТЯЧИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ

Анотація. У статті акцентується увага на пріоритетах соціально-педагогічної роботи з дитячими громадськими об'єднаннями на прикладі Франції. Підкреслюється значущість досвіду Франції у аспекті соціально-педагогічної роботи.

Ключові слова: пріоритети, соціально-педагогічна робота, громадські об'єднання, виховання, Франція.

Annotation. The article emphasizes the priorities of socio-pedagogical work with children's public associations on the example of France. The significance of France's experience in the aspect of socio-pedagogical work is emphasized.

Key words: priorities, socio-pedagogical work, public associations, education, France.

Сьогодні, як ніколи гостро, перед педагогічною громадою постають питання соціального виховання, соціально-педагогічної роботи з дітьми, можливості інновацій та прагнення до них [4]. Економічні та соціально-політичні зміни в Україні зобов'язують державні й недержавні ін-

ституції оптимізувати умови успішної соціалізації дітей та молоді. Значними ресурсами щодо соціального виховання і розвитку підростаючої особистості володіють дитячі громадські об'єднання, пріоритетом яких є соціальна активність відповідно до викликів часу [8].

Завдання активізації участі дітей в житті суспільства окреслено низкою нормативно-правових документів, як-от: Конвенція ООН про права дитини, Закон України “Про молодіжні та дитячі громадські організації”, проекти Закону України “Про молодь” і Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого руху в Україні тощо.

Вивчення соціально-педагогічних напрацювань інших країн щодо функціонування дитячих громадських об'єднань сприяє створенню оптимальних умов для їх повноцінного розвитку [2]. Багаторічний позитивний досвід соціально-педагогічної підтримки дитячих громадських об'єднань та співпраці з ними має Франція. Основні засади її соціальної політики, скоординованість у роботі соціальних інституцій, державних та недержавних установ і об'єднань, злагоджена організація діяльності представників соціальної сфери, – усе це може стати корисним для переосмислення ролі та потенціалу дитячих громадських об'єднань в Україні [8].

Цінність становлять наукові праці французьких теоретиків та практиків П. Беснара, Б. Бло, П. Бурдье, Ф. Вольтера, А. Вюльбо, Р. Декарта, Д. Дідро, Ж. Капеля, Ж. Кальвіна, М. Коебея, Р. Лабури, Ж. – Ж. Руссо, М. Сореля, П. Феррана, Ф. Фенелона, Ж. Фурастьє, які обґрунтували специфіку соціально-педагогічної роботи Франції.

Окремі питання дослідження соціальної та соціально-педагогічної роботи у Франції розкрито у працях науковців сучасності: М. Галагузової, О. Голотюк, Л. Зязюн, Ж. Петрочко, А. Кандалінцевої, С. Кубіцького, Г. Лешук, Ф. Мустафасвої, А. Романовської, О. Орехової, Т. Харченко, Т. Швець та інших.

Соціально-педагогічна робота визначається французькими (А. Кро, Ж. Мажо, Д. Міно, П. Мейрієм, А. Порше, Н. Россіні, Ж. Франсін та інші) й українськими (О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська та інші) вченими як тривалий процес, спрямований на активізацію особистісного потенціалу кожної дитини, її самоактуалізацію,

саморозвиток і самореалізацію, координування дій для гарантування прав і свобод дітей, підтримку їх соціально значущої діяльності.

Зауважимо, що структурно соціально-педагогічна робота у Франції поділяється на чотири сектори: Спеціалізоване виховання, Спеціалізована соціальна превенція, Міжнародний солідаритет, Соціальне втручання.

Ключова роль у визначенні мети, завдань, напрямів та пріоритетів французької молодіжної політики відводиться державі; її стратегія базується на основних принципах демократичності, ефективності та узгодженості діяльності всіх гілок влади. До своєрідних особливостей організації такої політики належать: структурованість, субсидарність, комплексність, співпраця всіх гілок влади із громадськими об'єднаннями та громадами на місцях, регулярний моніторинг проблем молоді, розробка комплексних заходів з питань культурно-морального виховання підростаючого покоління тощо. Серед особливостей її реалізації зазначимо складну організацію, високу долю фінансових витрат на соціальні програми та проекти, існування великої кількості галузійних професій, розвинену систему допомог та значну кількість суміжних суб'єктів діяльності [9].

Реалії часу показують, що громадянський аспект у роботі з підростаючим поколінням і у нас в Україні носить надзвичайно-актуальний характер [6]. Для цього важливо, щоб сучасні менеджери освіти приділяли цьому питанню особливу увагу і значення [5]. Сьогодні необхідно звернути увагу на інновації в методах й технологіях роботи, змістовність та функціональність, професійну компетентність, а також готовність до інноваційної освітньої діяльності [4].

Список використаних джерел:

1. Артюшкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 124 с.
2. Бех І. Д. Модель професіонала у контексті сучасної соціокультурної ситуації. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2001. № 3. С. 57-62.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
4. Кучинська І. О. Інноваційна освітня діяльність: змістовність та функціональність педагогічних технологій в умовах сучас-

- ного реформування. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 33 (2-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 20-31.
5. Кучинська І. О. Керівник у сфері освіти : інтелігент, інтелектуал, менеджер-новатор. *Педагогічна освіта : теорія і практика: збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. В. М. Лабунець]. Вип. 27 (2-2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С. 59-63.
 6. Кучинська І. О. Становлення і розвиток ідей громадянського виховання у вітчизняній педагогічній думці (друга половина ХІХ – 30-ті рр. ХХ століття): монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2017. 292 с.
 7. Кучинська І. О. Громадянське виховання в Україні: минулий досвід та сучасні потреби: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. 112 с.
 8. Петрочко Ж. В. Місце та роль дитячих громадських організацій в системі соціального виховання підростаючої особистості. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*: зб. наук. праць. Вип. 8. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. С. 100-107.
 9. Becquet V., Loncle P., Van de Velde C. (dir.). Politiques de jeunesse: le grand malentendu. *Le Champ Social, coll. "Questions de société"*. Paris, 2012.

Калапац Я. О., студентка 2 курсу бакалаврату факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Федорчук В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розповідається про загальне поняття навчально-пізнавальної компетентності, її роль та місце у сучасній освіті. Крім того, висвітлюється ідея та поради, щодо сформованості навчально-пізнавальної компетентності учнів.

Ключові слова: навчально-пізнавальна компетентність, самоосвіта, компетентність.

Annotation. The article talks about the general concept of educational and cognitive competence, its role and place in modern education system. In addition, there are described ideas and advice regarding the formation of educational and cognitive competence of students.

Key words: the educational and cognitive competence, self-education, competence.

Щоденно у світі відбуваються грандіозні зміни, що спричиняють формування нових вимог до сформованості людей як особистостей та спеціалістів. Тобто, це обумовлює зміщення акцентів розвитку підростаючого покоління під час навчання. Це означає, що школярів варто захочувати не лише до накопичення та запам'ятовування знань, а й до вміння розширювати їх спектр та розвиватись самостійно, не лише у шкільні роки, а й у подальшому. Переорієнтація освіти на розвиток способів самостійного набуття знань зумовлює постановку проблеми формування навчально-пізнавальної компетентності (НПК), яка головним чином забезпечує здатність молодій людині самостійно розв'язувати навчально-пізнавальні завдання,

що виникають у її повсякденній і майбутній професійній діяльності [1, с. 9-18].

Згідно до концепції, яку пропонує «Нова українська школа»: «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [за 1].

Враховуючи зазначене та сучасні реалії, варто на державному рівні переглянути стандарти вивчення й іноземної мови, адже сьогодні це не просто предмет шкільного навчального плану, а життєве уміння існувати, комунікувати та застосувати знання на практиці для вирішення особистих, соціально-побутових чи навіть професійно орієнтованих проблем та задач.

Саме це змінює підхід до освітніх програм і сприяє переходу від «передачі знань» до продуктивного навчання, коли учень засвоює знання через власну креативність і спробу створити власний продукт.

Навчально-пізнавальна компетенція (НПК) – сукупність здібностей учня в сфері самостійної пізнавальної діяльності (самоосвіти), що включає елементи логічної, загальнонавчальної діяльності, співвіднесеної з реальними пізнаваними об'єктами.

Це безпосередньо вміння ставити цілі, планувати та аналізувати, а також самостійно оцінювати навчально-пізнавальну діяльність. Результатом опанування креативно-продуктивної діяльності є отримання вмінь і навичок добування знань безпосередньо з реального життя, розроблення плану дій в нестандартних ситуаціях.

В рамках даної компетенції визначаються вимоги відповідної функціональної грамотності: вміння відрізнити факти від домислів, володіння вимірjuвальними навичками, використання імовірнісних, статистичних та інших методів пізнання [2].

Аби заохотити учнів активно здійснювати навчально-пізнавальну діяльність, педагогам варто сприяти цьому зацікавити їх на уроці:

- Вибирати навчальний матеріал, який має зв'язок із сучасністю, практичну цінність.

- Використовувати методи і прийоми, які сприяють самотійній розумовій діяльності.
- Використовувати наочні приклади
- Нестандартні форми проведення уроків (уроки-подорожі, уроки-диспути та ін.).
- Використання на уроках пізнавальних ігор, конкурсів.
- Залучати ситуативне навчання (вибору; успіху індивіда в навчальній діяльності...) [4].

У ефективності усіх цих методів та прийомів можна переконатись через реалізацію складових навчально-пізнавальної активності учня: допитливість, творча цікавість, почуття захопленості, емоційний підйом, прагнення до відкриття нового, бажання подальших досягнень, зацікавленість у самоосвіті й розвитку своїх здібностей.

Підсумовуючи думку вчених [3, 4], можна зробити висновок, що будь-яка діяльність відбувається ефективніше і забезпечує гарні результати, якщо учень має власні мотиви, які викликають бажання та спонукають до активних дій. Отже, способи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів повинні бути спрямовані на формування позитивного ставлення учнів до процесу пізнання, що визначається їх позитивною мотивацією, пізнавальними інтересами.

Список використаних джерел:

1. Аратова В. П., Долгова Н. О., Романій Е. П. та ін. Формування ключових компетентностей учнів на уроках іноземної мови: метод. рек. з викладання іноземної мови в закладах професійної(професійно-технічної) освіти. Запоріжжя, 2019.
2. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 110 с.
3. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навчальний посібник. 3-є вид. / за ред. В. М. Кухаренка. Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
4. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. 2-е вид., доп. Харків: ОВС, 2000. 164 с.

Квятковська А. О., викладач вищої категорії «Київський фаховий коледж зв'язку», аспірантка УМО НАПН України

Науковий керівник: **Карташова Л. А.**, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з дистанційного навчання Центрального інституту післядипломної освіти УМО НАПН України

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ ТА РАДІОТЕХНІКА» В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Змішане та дистанційне навчання в умовах кризових ситуацій сьогодення чи не єдиний вихід для продовження неперервної та якісної освіти в Україні. При підготовці фахівців з телекомунікацій варто приділяти увагу методиці підготовки та проведення до практично-лабораторних робіт. Які досить важко відтворити в процесі дистанційного навчання. Зважаючи на специфіку спеціальності 172 – «Телекомунікації та радіотехніка». Автором в статті надані рекомендації, які допоможуть покращити організацію освітнього процесу в розрізі змішаного навчання.

Ключові слова: змішане навчання, освітній процес, телекомунікації, майбутні фахівці, заклади освіти

Annotation. Blended and distance learning in today's crisis situations is perhaps the only way to continue continuous and high-quality education in Ukraine. When training telecommunications specialists, attention should be paid to the methodology of preparation and conducting practical and laboratory work. These are quite difficult to reproduce in the process of distance learning. Given the specifics of the specialty 172 – «Telecommunications and Radio Engineering». The author provides recommendations that will help improve the organization of the educational process in the context of blended learning.

Key words: blended learning, educational process, telecommunications, future specialists, educational institutions

У багатьох країнах Європи намагаються оновити роботу в закладах освіти так, щоб вони відповідали потребам Промисловості 4.0. В Україні ще донедавна переймалися переходом на попередній рівень: цифровізація, опанування вчителями ролі координатора освітнього процесу.

Війна скоригувала багато планів, проте українській освіті важливо розвиватися попри все. Міністерство освіти та науки планує справжній освітній прорив до 2032 року. Розвиток сучасної системи фахової передвищої освіти відбувається в умовах війни, інформатизації суспільства, активного впровадження дистанційного та змішаного навчання. Характеризується динамізмом, використанням різноманітних освітніх технологій, інноваційних методів, хмарних ресурсів та різних організаційних форм навчання. Практична реалізація сучасних методів навчання майбутніх фахівців з телекомунікацій вимагає комплексного, індивідуалізованого підходу до створення навчально-лабораторної бази та інтегрованих освітніх технологій, які орієнтовані на можливості цієї бази.

Всі вищезазначені фактори визначають стратегію пріоритетного розвитку системи освіти й засоби її реалізації, особливості методів навчання, зокрема змішаних та дистанційних. Процес оновлення освітньої системи у закладах фахової передвищої освіти, її реформування безпосередньо пов'язаний із процесами інформатизації освіти як її невід'ємної частини. Разом з тим, війна в Україні сприяла зміні пріоритетів, пошуку нових методів та розробки нових методик для реалізації їх в освітній процес. Варто розуміти, що і під час війни, і після її завершення, головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості та неперервності освіти на всіх рівнях.

Тому, варто зазначити, що при фаховій підготовці фахівців у ЗФПО крім професійно-функціональних знань та вмінь особливого значення набувають професійно-практичні складові навчання. Майбутні фахівці повинні володіти стійкими вміннями та навичками, які пов'язані із професійною діяльністю в умовах розвинених комп'ютерних та комунікаційних технологій.

Змішане навчання – це «цілеспрямований процес здобування знань, вмінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовують для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення)» [1].

В умовах сьогодення актуальною проблемою постає організація змішаного навчання під час війни в коледжах, адже існує досить багато ризиків, які можуть спричинити справжній колапс. Підготовка онлайн навчання в умовах військового конфлікту, підвищення компетентностей викладачів та здобувачів, адекватне планування навчання адміністрацією, використання та розробка навчальних платформ, проведення якісних практично-лабораторних робіт – все це в сукупності має величезну роль для подальшого ефективного функціонування закладу освіти. Підраховано, що 3,7 мільйона дітей в Україні та за кордоном використали варіанти онлайн та дистанційного навчання за весну 2022 року [2]. Постають нові чинники впливу на освітній процес під час змішаного навчання:

- повітряні тривоги;
- перебої зі світлом та інтернетом;
- знаходження в укриттях;
- втрата деякими закладами освіти своєї матеріально-технічної бази;
- нестабільний психологічний стан людини (і викладачів, і здобувачів);
- мобілізація стейкхолдерів.

Тому варто надати декілька рекомендацій, які б були актуальні для ЗФПО з навчання майбутніх фахівців з телекомунікацій в розрізі змішаного навчання та переходу до Освіти 4.0:

- впроваджувати цифровий розвиток і модернізувати зміст освітніх програм;
- за допомогою цифрових, хмарних сервісів проводити оцінювання прогалин у навчанні та запровадити програму відновлення освітніх втрат;
- створити хмарну бібліотеку, якою зможуть користуватись і викладачі, і здобувачі;
- підвищувати цифрові навички викладачів за стандартом ЄС.

Список використаних джерел:

1. Бугайчук К. А. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ,

2016. Т. 54. Вип. 4. С. 1-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3 (дата звернення: 28.01.2023).
2. Ткачук Г. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. *European vector of Ukraine and Republic of Poland*. 2018 вип. 1. С. 465-485.
3. ОСВІТА 4.0: УКРАЇНСЬКИЙ СВІТАНОК. Міністерство освіти і науки України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ministr-osviti-i-nauki-ukrayini-prezentuvav-programu-velikoyi-transformaciyi-osvita-40-ukrayinskij-svitanok> (дата звернення 27.01.23)

Кім Я. С., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Федорчук В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЗАКОНОМІРНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі визначення ключових закономірностей управлінської діяльності у закладах освіти. Здійснено спробу дослідити поняття закономірностей та описати закономірності управлінської діяльності, якими їх бачать провідні науковці, що займаються питаннями сучасного управління закладом освіти.

Ключові слова: закономірність, управлінська діяльність, закономірності управління, заклад освіти.

Annotation. The article is devoted to the problem of determining the key patterns of management activity in educational institutions. An attempt was made to investigate the concept of regularities and to describe the regularities of managerial activity as seen by leading scientists dealing with issues of modern educational institution management.

Key words: regularity, managerial activity, regularities of management, educational institution.

Теорія управління закладом освіти є відносно молодою галуззю наукового знання, адже вона стала досягати значного рівня узагальнення та систематизації теоретичних й емпіричних положень і фактів лише з середини 80-х років ХХ ст., тому досі залишається актуальним питання закономірностей управлінської діяльності, зокрема й у закладах дошкільної освіти [4, с. 187].

На сьогодні завдання управління зумовлюються такими тенденціями в розвитку освіти як: глобалізація, демократизація, інформатизація, особистісно орієнтований підхід, рефлексивний підхід, партнерська педагогіки та ін.

Сучасне управління передбачає врахування певних закономірностей, дотримання яких забезпечуватиме його ефективну реалізацію.

Сучасні аспекти управління педагогічними системам розкриваються у наукових працях І. Драча, І. Іванової, Ю. Кращенко, В. Маслова, В. Олійника, Є. Хрикова та ін. Разом з тим, проблема виокремлення й обґрунтування закономірностей управлінської діяльності в сучасному закладі освіти, зокрема в закладі дошкільної освіти, потребує подальшого дослідження.

Мета даної публікації – виокремлення закономірностей управлінської діяльності в сучасному закладі дошкільної освіти.

Насамперед звернемось до «Енциклопедії професійної освіти», де закономірність тлумачиться як «об'єктивно наявний, повторюваний, істотний зв'язок явищ суспільного життя або етапів історичного розвитку» [за 5].

В. Бондар під закономірностями управлінської діяльності розуміє «стійку залежність, зв'язок між процесом управління та зовнішніми щодо нього суспільними системами й умовами, а також зв'язок і залежність між компонентами процесу управління і процесами викладання та навчання» [5].

Подібним чином тлумачить поняття «закономірності» і Є. Хриков, який закономірностями управління закладу освіти називає «...стійкі залежності, зв'язки між процесом управління і зовнішніми щодо нього суспільними процесами й умовами, між компонентами процесу управління та навчально-виховного процесу, між компонентами процесу управління» [5].

Про важливість дослідження закономірностей управління вказував і В. Маслов. Вчений характеризує їх як «...стійкі причинно-наслідкові зв'язки між різними елементами системи, що забезпечують її нормальне стабільне функціонування» [3, с. 49].

Узагальнивши існуючі визначення, І. Драч під закономірностями управління розуміє «об'єктивно наявні, повторювані, стійкі, істотні зв'язки між різними елементами системи, які відображають зміст управлінських впливів та забезпечують стабільне функціонування системи» [2].

Чотири закономірності управління школою виділяє Б. І. Коротяєв:

- чим повніше забезпечує керівник школи взаємодію змістовної, процесуальної й організаційної сторін діяльності педагогічного колективу, тим ефективніше керівництво і вищі результати діяльності колективу;
- якщо в діяльності керівника школи взаємодіють єдиначальність і колегіальність, то результати керівництва збігаються з очікуваними;
- керівництво школою буде ефективним, якщо в діяльності керівника школи взаємодіють прямий і зворотний зв'язок;
- чим повніше забезпечує керівник школи взаємодію школи, сім'ї, громадськості, тим ефективніше його управління загальним процесом виховання і навчання учнів [1, с. 132].

І. Драч описав власне бачення закономірностей управлінської діяльності в закладі освіти на засадах лідерства:

- закономірність відповідності управління на засадах лідерства сучасним тенденціям теорії та практики управління;
- закономірність залежності ефективності управління від наявності чітких перспектив розвитку університету;
- закономірність залежності ефективності управлінської діяльності на засадах лідерства від рівня взаємодії всіх структурних елементів управління;
- закономірність залежності ефективності управління від рівня компетентності керівництва на всіх рівнях;

- закономірність залежності ефективності управління на засадах лідерства від прозорості управлінського процесу та його результатів;
- закономірність посилення людиноцентричного характеру управління в процесі здійснення управлінських впливів [2];
- закономірність залежності ефективності управління на засадах лідерства від якості моніторингового супроводу управлінської діяльності.

Загалом аналіз наукової літератури свідчить, що, не зважаючи на наявність у сучасній педагогічній науці низки ґрунтовних досліджень, присвячених проблемам управління освітою, проблема визначення й обґрунтування закономірностей управління закладом дошкільної освіти залишається актуальною і мало дослідженою. Зокрема, недостатньо розкритою, на нашу думку, є специфіка закономірностей управління закладу дошкільної освіти на рефлексивній основі.

Управління буде ефективним, якщо забезпечується врахування усіх його закономірностей. Здійснення управління відповідно до вимог, що випливають із розроблених закономірностей, залежить від управлінської діяльності керівника закладу освіти. Зважаючи на це, надалі важливою є проблема підготовки керівників закладів освіти, зокрема й дошкільної, до науково обґрунтованої управлінської діяльності. А глибоке засвоєння системи закономірностей можливе в результаті цілісного оволодіння усіма складовими теорії управління закладом освіти.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. Науково-методичний супровід професійно-педагогічної підготовки вчителя. *Рідна школа*. 2009. № 12. С. 28-33.
2. Драч І. І. Концептуальні підходи до визначення закономірностей управління професійною підготовкою майбутніх фахівців. *Збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2013. № 106. С. 65-76.
3. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2007. 150 с.
4. Федулова Л. І. Актуальні проблеми менеджменту в Україні: моногр. Київ: Фенікс, 2005. 320 с.
5. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 365 с.

Котик Т. М., доктор педагогічних наук,
професорка кафедри початкової освіти педагогічного
факультету Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті висвітлено результати аналізу програмового забезпечення розвитку емоційного інтелекту молодших школярів, поданого в чинних типових освітніх програмах та Державному стандарті загальної початкової освіти України.

Дійшли висновку, що розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є наскрізною змістовою лінією, тобто обов'язковим освітнім результатом, що формується засобами всіх освітніх галузей і слугує показником якісних змін у системі початкової освіти.

Ключові слова: Нова українська школа, емоційний інтелект, молодші школярі, емоційно-ціннісне спрямування змісту початкової освіти

Annotation. The article reveals the results of the analysis of software for the development of younger schoolchildren's emotional intelligence, presented in current standard educational programs and the State Standard of General Primary Education of Ukraine are highlighted.

We have come to the conclusion that the development of emotional intelligence of younger schoolchildren is a cross-cutting content line, i.e. a mandatory educational result which is formed by means of all educational branches and serves as a qualitative changes indicator in the primary education system.

Key words: New Ukrainian school, emotional intelligence, younger schoolchildren, modern approaches to learning and their emotional and value orientation.

У Державному стандарті загальної початкової освіти зазначено, що для реалізації мети Нової української школи, складовою якої є розвиток емоційного інтелекту учнів, необхідно визнавати унікальність кожної дитини, що унеможливає будь-які форми дискримінації людини. Зважаючи на вікові особливості учнів початкової школи наголошено на необхідності обов'язкового застосування в процесі осві-

ти дослідницьких, ігрових, творчих видів діяльності, що безпосередньо впливають на розвиток пізнавальних, моральних, естетичних емоцій. Для зниження рівня тривожності та розвитку впевненості у власних силах передбачено обмеження обсягу домашніх завдань та збільшення часу на рухову активність. Наголошено на необхідності забезпечення умов для емоційного благополуччя дитини в школі та сім'ї, що передбачає створення атмосфери довіри та взаємоповаги, запобігання насильству та цькуванню, надання необхідної допомоги, забезпечення права на здорове життя, свободу вибору та свободу слова тощо.

Вимоги Державного стандарту щодо змістового наповнення освітнього процесу початкової школи більш докладно висвітлено в типових освітніх програмах за редакцією Р. Шияна та О. Савченко.

Як з'ясувалося в результаті аналізу освітніх програм, найбільш спрямованим на формування емоційного інтелекту є зміст мовно-літературної, соціальної, здоров'язбережувальної та інформатичної освітніх галузей, хоча в основі роботи з реалізації змісту всіх інших освітніх галузей також лежить збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток пізнавального інтересу, формування внутрішньої мотивації до навчання, розвиток емоційно-вольової сфери, критичного мислення, рефлексії, самоконтролю, створення комфортного емоційного середовища, забезпечення умов для міжособистісної взаємодії молодших школярів тощо.

З'ясуємо, яке місце відведено розвитку емоційної складової життєвих компетентностей та особистісного розвитку школярів у змісті мовно-літературної освітньої галузі початкової школи, де в меті зазначено, що засвоєння рідної мови та збагачення емоційно-чуттєвого досвіду учнів є головною передумовою життєвого успіху в особисто-му та суспільному житті.

Стандартизована мовно-літературна освіта, за Державним стандартом 2018 р., передбачає такі напрями діяльності учнів для навчання рідної мови, які в програмах названо змістовими лініями:

- взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації;
- сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та вико-

ристання її для збагачення свого досвіду для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях, що сприяють формуванню мовної особистості учня;

- висловлювання думок, почуттів та ставлення, взаємодія з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримання норм літературної мови;
- дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними явищами, їх аналіз [1].

Зазначені змістові лінії в освітніх програмах набувають трохи іншого формулювання, ніж у Державному стандарті, але сутність їх залишається незмінною [2; 3].

На уроках мовно-літературної освітньої галузі необхідно формувати комунікативну та читацьку компетентності, а також закладати підґрунтя для формування мовної особистості, що є кінцевим результатом навчання мови.

Навчати мови необхідно в тісному зв'язку з формуванням емоційного інтелекту молодших школярів, що задекларовано в провідних завданнях та змістових лініях освітньої галузі.

У змістовій лінії «Взаємодіємо усно» наголошено на необхідності створювати впродовж навчання реальні ситуації безпосереднього спілкування учнів у групах, мікрогрупах, парах під час бесід, дискусій, обговорення навчальних завдань та проблемних ситуацій. Водночас йдеться про формування вміння аналізувати й оцінювати усну інформацію, яка подається за допомогою вербальних та невербальних засобів, описувати власні емоції та почуття співрозмовників, використовувати отримані вміння у власному мовленні в різних комунікативних ситуаціях. Передбачено формування вміння досягати певних життєвих цілей у спілкуванні з іншими людьми.

Для здобуття досвіду опосередкованого впливу на співрозмовника у змістових лініях «Взаємодіємо письмово». «Читаємо», « Досліджуємо медіа» передбачено формування умінь аналізувати, критично оцінювати текстову інформацію, досліджувати виражальні засоби мовлення, інтерпретувати та редагувати текст відповідно до потреб спілкування, висловлювати свої думки, почуття в письмовій формі. Крім того, необхідно навчити учнів висловлювати своє ставлення до прочитаного, що можливо лише на

основі усвідомлення власних емоцій від сприйняття інформації тексту. Розуміння, усвідомлення змісту літературного твору викликає в дітей відповідні почуття, емоції, переживання, впливає на їхню поведінку. Молодші школярі легко приймають позицію героя твору й активно виражають своє ставлення до нього, що зовні виражається в міміці, жестах, репліках, висловлюваннях. Дитина подумки бореться з його ворогами, супротивниками, імітуючи жестами окремі дії персонажа. Відтак на основі опрацювання високохудожніх літературних творів діти вчать правильно, об'єктивно оцінювати вчинки і поведінку інших осіб, у них формується емоційно-чуттєвий, соціальний досвід, розвиваються моральні та естетичні почуття.

За допомогою дослідження мовних явищ, що передбачено в змістовій лінії «Досліджуємо мову/ мовлення», молодші школярі опановують виражальні засоби рідної мови, що допомагає їм сформувати власний індивідуальний стиль мовлення, наситити його виразними емоційними лексичними, граматичними, фонетичними засобами. Зважаючи на те, що українська мова стає більш прагматичною та практичною, втрачаючи натомість емоційність, важливо наситити мовлення учнів фразеологізмами, які можна використовувати в повсякденному житті.

Змістова лінія «Театралізуємо» передбачає ознайомлення з театром як місцем, де людина завдяки талановитій грі акторів переживає яскраві емоції та почуття, що й формують емоційно-ціннісний досвід глядачів, досвід співчуття та співпереживання. Завдяки власній сценічній творчості школярі набувають досвіду керування різними ситуаціями спілкування та вміння мобілізувати інших, обирати відповідні комунікативні стратегії, найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки. Під час театральних імпровізацій та дидактичної драматизації діти досліджують та аналізують вплив словесних несловесних засобів комунікації на співрозмовників, набувають досвіду їх застосування для палідної співпраці з іншими людьми.

Отже, розвиток емоційного інтелекту молодших школярів є наскрізною змістовою лінією, тобто обов'язковим освітнім результатом, що формується засобами всіх освітніх галузей і є показником якісних змін в системі початкової освіти, а зміст мовно-літературної освітньої галузі спрямований як на формування мовної особистості, так і

на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій для формування різних компонентів емоційного інтелекту молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. (2018) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>
2. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О.Я. Савченко (2022). URL: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>
3. Типова освітня програма під керівництвом Р. Б. Шияна (2022). URL: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>

***Курівський Я. А.**, здобувач 3-го рівня вищої освіти, перший рік навчання, кафедра педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

*Науковий керівник: **Єдинак Г. А.**, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

СТАН СФОРМОВАНOSTІ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

***Анотація.** Вивчали сформованість підходів до рухової активності дітей з особливими освітніми потребами у вільний від навчання час. Одержані дані засвідчили недостатність інформації про шляхи і способи залучення таких дітей до рухової активності. У зв'язку з цим необхідним є продовження досліджень у визначеному напрямі.*

***Ключові слова:** діти, особливі освітні потреби, фізичне виховання, школа.*

***Annotation.** They studied the formation of approaches to the motor activity of children with special educational needs in their free time from school. The obtained data proved the lack of information about the ways and methods of engaging such*

children in motor activity. In this regard, it is necessary to continue research in the specified direction.

Key words: *children, special educational needs, physical education, school.*

На сучасному етапі рухова активність посідає одне з провідних місць у системі заходів, спрямованих на успішне вирішення завдань підготовки дітей до дорослого життя [7].

Повною мірою це стосується дітей, які мають особливі освітні потреби. Діяльність таких дітей у закладі загальної середньої освіти сьогодні регламентують Лист МОН України [6] і новий Державний стандарт базової середньої освіти. Уводиться він у дію починаючи з 2022-2023 навчального року, є логічним продовженням державного стандарту початкової освіти та продовжує реформу загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Деякими з основних цілей, що визначені Державним стандартом, є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів та формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації, громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації. Водночас наголошується, що однією з визначальних ціннісних орієнтирів є формування культури здорового способу життя дитини, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту.

На основі нового Державного стандарту базової середньої освіти розроблено Типову освітню програму для 5-10 (11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами. Цю програму затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2021 № 1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 № 769). Учні 1-4-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти (крім учнів з порушеннями інтелектуального розвитку), у випадку обрання закладом освіти для створення освітньої програми закладу типових програм, затверджених Міністерством освіти і науки України (МОН України), навчаються за типовими освітніми програмами, затвердженими наказом МОН України від 26.07.2018 № 814 «Про затвердження типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для

дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами, наказ МОН України від 16.08.2019 № 917).

Повною мірою зазначені документальні джерела розглядають рухову активність. Ураховуючи наявні особливості рухова активність передбачає обов'язковий компонент та необов'язковий, де остання реалізується дитиною у вільний від навчання час за власним бажанням. Щодо першого зазначеного компоненту, то він об'єднує, передусім уроки фізичної культури, визначені розкладом занять; до цього компоненту належить також зміст, що реалізується під час рухливих хвилинок, пауз, перерв і спортивно-оздоровчих заходів [9; 10].

До другого компоненту належить зміст, що реалізується поза уроками, тобто коли дитина має вільний час і витрачає його на види діяльності, які їй подобаються. У зв'язку з останнім відзначаємо, що дитина не завжди обирає рухову активність, як вид діяльності, яку вона реалізує у вільний від навчання час.

На сучасному етапі відзначаємо наявність рекомендацій дослідників щодо організації, формування та реалізації змісту рухової активності для дітей з особливими освітніми потребами в умовах навчання у спеціальному закладі загальної середньої освіти. Нагадаємо, що до такої категорії належать діти з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення. Для них розроблено та експериментально перевірено дієвість методичного забезпечення рухової активності, а саме цієї активності у дітей шкільного віку з різними формами церебрального паралічу [4; 5], молодших школярів із депривацією сенсторних систем (зору та слуху) [2; 8], порушеними функціями опорно-рухового апарату [1; 3].

Згідно проведених вказаними авторами досліджень, інтерес дітей до рухової активності та її використання у вільний від навчання час відзначається певними особливостями. Так, поміж підлітків 13-15 років 56,5% дівчаток і 68,2% хлопчиків без порушень розвитку, відповідно 89,7% і 88% – із обмеженими функціями дали позитивну відповідь на питання про заняття певним видом спорту або оздоровчою руховою активністю; негативну відповідь одержали відповідно у 13,9%, 14% та 3,9%, 2,7% респондентів; не визначилися з відповіддю – 29,6%, 17,8% та 6,4, 9,3%.

Структура спеціальних інтересів підлітків з особливими потребами, що пов'язані з бажанням займатися певним видом рухової активності, засвідчив таке: 38,7% хлопчиків виявляє бажання займатися вправами на силу, з них 18,7% – на тренажерах; 35,9% – спортивно-ігровими видами рухової активності, з них 10,3% – рухливими іграми; 6,7% – біговими вправами в індивідуально зручному темпі. Більшість дівчаток (69,2%) віддає перевагу вправам під музику (аеробіка, ритмічна гімнастика) та спортивним іграм (30,8%); поміж останніх 10,3% бажають використовувати у своїй руховій активності рухливі ігри. Відзначаємо також, що у 64% хлопчиків домінують особистісні мотиви, зокрема орієнтовані на самовдосконалення і самовизначення, тоді як у решти 36% – на отримання позитивних емоцій. У дівчаток мотиви відрізняються, але в усіх випадках вони пов'язані з позитивними емоціями від реалізації певного виду рухової активності, а також мотив «поліпшення стану здоров'я», адже: важливого значення цьому питанню 52,6% респондентів. При цьому, недостатньо поінформованими про значення рухової активності в поліпшенні здоров'я, компенсації втрачених (порушених) функцій організму є 42,3% дівчаток і 40% хлопчиків, що свідчить про них, як потенційних учасників рухової активності у вільний від навчання час.

Отже, одержані дані свідчать про важливість порушеної проблеми і необхідність її вивчення у зв'язку з недостатніми кількісно та якісно даними про шляхи й способи підвищення ефективності фізичного виховання дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел:

1. Альошина А. І. Профілактика й корекція функціональних порушень опорно-рухового апарату дітей та молоді у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 НУФВСУ. Київ, 2016. 40 с.
2. Бурдаєв К. В., Гвоздак А. П. Морфологічні особливості дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 9 (103). С. 26-31.
3. Випасняк І. Корекційно-профілактичні технології у фізичному вихованні студентів із функціональними порушеннями опор-

- но-рухового апарату, практична складова авторської концепції. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського нац. у-ту імені Лесі Українки*. 2018. Вип. 29. С. 21-28. URL: <http://sportvisnyk.vnu.edu.ua/index.php/sportvisnyk/article/view/56>.
4. Єдинак Г. А. Технологія використання засобів фізичної культури в руховій діяльності дітей з церебральним паралічем у спеціальних навчальних закладах: метод. реком. Кам'янець-Подільський: Мошак М. І., 2007. 89 с.
 5. Єдинак Г. А. Фізичне виховання дітей з церебральним паралічем: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2009. 394 с.
 6. Лист Міністерства освіти і науки України від 06 вересня 2022 р. № 1/10258-22 «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>
 7. Рухова активність. URL: [https://www.google.com/search?q=%D1%80%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83+\(%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%83\)+](https://www.google.com/search?q=%D1%80%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D1%83+(%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%83)+)
 8. Савлюк С. П. Профілактика та корекція порушень просторової організації тіла дітей 6-10 років з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02 НУФВСУ. 2018. 47 с.
 9. Черненко С. О. Теорія й методика фізичного виховання: навч. посібник: у 2 част. Краматорськ: ДЦМА, 2021. Ч. 1. 215 с.
 10. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. Ч. 1. 240 с.

Кучинська І. О., доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та управління навчальним
закладом, Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ДУХОВНЕ ФОРМУВАННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ІВАНА ОГІЄНКА

Анотація. У статті висвітлюються пріоритетні ціннісні орієнтири духовно-інтелектуального формування особистості у педагогічних поглядах Івана Огієнка. Акцентовується, що християнські цінності повинні становити основу духовно-національної системи виховання. Наголошується на важливості розвитку духовної свідомості підрастаючої особистості.

Ключові слова: Іван Огієнко, християнські цінності, духовність, свідомість, особистість, виховання.

Annotation. The article highlights the priority value orientations of the spiritual and intellectual formation of the personality in the pedagogical views of Ivan Ohienko. It is emphasized that Christian values should form the basis of the spiritual and national education system. Emphasis is placed on the importance of developing the spiritual consciousness of a growing personality.

Keywords: Ivan Ohienko, Christian values, spirituality, consciousness, personality, education.

Проблематика духовності, тобто категорії людського буття, що виражає його здатність до творення культури та самотворення безумовно була, є та залишиться актуальною, важливою й фундаментальною. Сьогоднішнє прагнення розвитку духовності, набуття інтелектуальних рис, пізнавальної здатності мислення, яка принципово відрізняється творчим, активним характером від пасивно чуттєвих форм пізнання надихає та спирається на здобутки видатних національних постатей.

Одним із фундаторів національної системи освіти у роки відродження Української держави був Іван Огієнко – неперевершений самобутній дослідник духовних скарбів рідної мови, історії, християнства, літератури і культури. Він один з перших довів, що виховання буде результативним лише тоді, коли зміст освіти концентруватиме в собі

ідейні і моральні здобутки рідного народу, відбиватиме його національні традиції, звичаї, обряди. Важливою особливістю педагогічної теорії і практики Івана Огієнка є те, що його дидактичні погляди і виховні ідеї становлять цілісну систему, в якій усі компоненти взаємозв'язані й спрямовані на формування духовної особистості, патріота, громадянина незалежної України. Саме ці ідеї є важливими для сьогодення, оскільки вони впливають на формування поколінь освічених патріотів.

Найбільш відомими є праці І. Огієнка: “Українська культура” (Київ, 1918), “Українська церква” (Київ, 1918), “Історія українського друкарства” (Львів, 1925), “Наука про рідномовні обов’язки” (Жовква, 1936), “Українська літературна мова” (Вінніпег, 1950), “Книга нашого буття на чужині” (Вінніпег, 1956), “Дохристиянські вірування українського народу” (Вінніпег, 1965) та інші.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на те, що православну церкву вчений розглядав як неодмінний компонент процесу формування *«свідомої української нації»*. Саме І. Огієнко (митрополит Іларіон) чітко визначив ті риси, які характеризують Українське православ'я, а саме: демократизм, соборноправність, евангелістськість, побутовість. У його працях дістало обґрунтування питання мови церковно-релігійного життя, ролі Церкви в культурному житті нації, християнському екуменізму.

Цінність «уроку духовності» бачилась І. Огієнку в їх органічній єдності з укладом життя народу, його історією, духовною культурою і національними традиціями. Ідеї та засоби релігійного виховання порівняно з багатьма засобами, ідеями наукової педагогічної науки, глибше і повніше втілюють у собі духовність, тобто національну психологію, світогляд, ідеологію та ін. Саме тому *християнська етика* повинна становити, як вважав педагог, основу духовно-національної системи виховання, формування духовно-інтелектуальних спрямувань зростаючої особистості.

Важливо підкреслити, що без використання християнських виховних традицій розвиток духовної свідомості, на думку вченого, був просто неможливий. Без знання зв'язку релігії та духовної культури, функції релігії та її значення у людському суспільстві, історії виникнення та сучасного становища основних релігій світу та ін. говорити про духовний розвиток свідомості, вважав Іван Огієнко, немає сенсу.

Отже, християнська спадщина є тим важливим засобом розвитку духовної свідомості, яка сприяє усвідомленню особистістю самої себе у своїх відношеннях до зовнішнього світу, інших людей та усвідомлення свого місця в житті.

Найголовніша роль у формуванні якостей духовної свідомості, безперечно, належить вихованню, у процесі якого підростаюча особистість, пізнаючи інших людей і їх ставлення один до одного, тим самим пізнає і саму себе, ті чи інші якості у собі. Важливу роль при цьому, зазначав Іван Огієнко, відіграють і такі форми суспільного впливу, як театр, газети, журнали, радіо, телебачення – все те, що сприяє пізнанню людиною інших людей, а через них – і самої себе. Ось чому він вимагав, щоб вплив цей відбувся рідною мовою і відображав духовно-національне життя українського народу. Так, І. Огієнко з цього приводу, справедливо зазначає, що: «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції. В мові – наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання. Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного Я...».

Правильно організований розвиток духовної свідомості, як констатував Іван Огієнко, формує повноцінну особистість, суверенну індивідуальність, яка цінує свою громадянську, національну і особисту гідність, совість і честь та створює умови для найповнішого складу психіки, національного характеру, способу мислення і відчуття дітей.

Надзвичайно по сучасному виглядають бажання та прагнення видатного українця у питаннях формування сильної, самодостатньої, патріотичної та безумовно духовної особистості. Для більш успішного розвитку духовної свідомості Іван Іванович Огієнко у своїй праці «Книга нашого буття на чужині» (Вінніпег, 1956) наполягав на:

- утвердженні в свідомості молоді духовної, національної, культурної, мовної єдності, національної окремішності і

неповторності, розуміння важливості для розвитку духовності власної держави і необхідності її розбудови;

- вихованні “цирих християн” та національних патріотів, пріоритетним для яких є християнська етика й добро всієї нації і піклування про її поступ;
- всебічній підготовці до творчої праці з розбудови і захисту незалежної Української держави, відстоюванні інтересів української православної віри, рідної духовної і матеріальної культури, а через них – до участі у вселюдській культурі;
- розвитку духовного мислення, діяльнісного, ненасильницького, відповідального ставлення до вирішення проблем свого співтовариства, країни, всього світу;
- емоційному розвитку та здатності сприймати, застосувати й оцінювати відповідні норми і вчинки;
- вивченні дітьми теоретичних основ моралі, формуванні в них моральних уявлень і понять, організації досвіду їхньої моральної поведінки і діяльності, які відповідають вимогам християнської етики та естетики;
- формуванні моральних почуттів.

У тлумаченні І. Огієнка національна культура мала розвиватися як тип відкритої культури, що поєднує пізнання історичного досвіду свого народу з усвідомленням його приналежності до загальнолюдського культурологічного процесу. У своїх промовах видатний українець робив наголос на важливості формування духовного, патріотичного, грамотного суспільства яке принесе користь своїй країні.

Список використаних джерел:

1. Іларіон. Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родини. Вінніпег, 1964. 72 с.
2. Іларіон. Віра. Слово во врем'я люте. Холм, 1944. 19 с.
3. Іларіон. Українська культура і наша церква. Ідеологія Української православної Церкви. Житєпис. Вінніпег: Накладом Товариство «Волинь». 1991. 84 с.
4. Кучинська І. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 104 с.
5. Кучинська І. Духовні джерела Івана Огієнка: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. 88 с.
6. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Жовква, 1936. 72 с.

Майор О. А., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Кучинська І. О.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОВІДОБРАЖЕННЯ В УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Анотація. У статті акцентується увага на особливостях формування світовідображення в учнів підліткового віку спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю в умовах сучасного реформування освіти. Підкреслюється значущість загальнолюдських духовних, моральних та культурних цінностей.

Ключові слова: цінності, виховання, особистість, образотворча діяльність, світовідображення.

Annotation. The article focuses attention on the peculiarities of the formation of the worldview of adolescent students of specialized comprehensive schools of the artistic profile in the conditions of modern education reform. The importance of universal spiritual, moral and cultural values is emphasized.

Key words: values, upbringing, personality, artistic activity, world view.

Сучасний період становлення України, як зазначає вчений І. Бех, зумовлює утвердження в суспільстві загальнолюдських духовних, моральних і культурних цінностей. У зв'язку з цим метою освіти є виховання особистості з гуманістичним світоглядом, духовно і морально зрілої, готової творити себе і навколишній світ [2].

Проблеми світогляду особистості досліджували класики філософської думки (Г. Гегель, Т. Гоббс, Р. Декарт, Дж. Локк, Б. Спіноза), сучасні філософи (Л. Губернюк, Л. Кривега, В. Нестеренко, В. Цвіркун) та педагоги (О. Белих, Т. Мишакова), які розглядали світогляд як духовно-

практичне освоєння світу у поєднанні емоційного і раціонального осягнення навколишньої дійсності – почуттів, знань, цінностей, оцінок, настанов і переконань. З психолого-педагогічних позицій (П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов), світогляд має величезний практичний життєвий смисл, оскільки дозволяє вийти за межі задоволення первинних матеріально-практичних потреб і будувати своє життя на засадах розуміння високого призначення людини, потреби постійного самовдосконалення (І. Бех).

Особливості мистецького світогляду висвітлюються у наукових працях з філософії (І. Зязюн, О. Наконечна) та мистецької освіти (О. Артюхова, А. Бакушинський, В. Коваленко, Н. Краснова, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Неменський, М. Ростовцев, О. Рудницька, С. Соломаха, О. Шевнюк) та ін.

Інновації в освіті, які ми сьогодні спостерігаємо змушує педагогічну громаду більш прискіпливо придивлятися та аналізувати змістовність та функціональність сучасних методів та технологій виховання зростаючої особистості [7]. Впевнені, що образотворча діяльність надзвичайно важлива у справі формування світобідображення та естетизації особистості.

«Світобідображення в особистості» – це цілісна система процесів раціонального й емоційного відтворення об'єктів зовнішнього світу, що знаходить вираження у внутрішніх виявах (розвиток почуттів, станів, якостей) і зовнішніх результатах (створення продуктів діяльності).

Світобідображення здійснюється впродовж етапів: *сприймання; інтерпретації; відтворення образу.*

Світобідображення найінтенсивніше формується в учнів 5-7 класів, що характеризується становленням світогляду, самосвідомості, самооцінки; на підлітка впливають соціальне оточення, умови життя, що обумовлює вибір і приналежність до певних соціальних груп, соціальний статус; потреба в самоствердженні призводить до генералізації успіхів підлітків в окремих галузях діяльності і розповсюджується на всю сферу міжособистісних стосунків: посісти гідне місце в колективі (клас, сім'я), прагнення мати надійного друга, не бути ізольованим у колективі; відбувається узгодження статусних домагань, переорієн-

тація особистості із диктату індивідуальних потреб на гармонізацію індивідуального і соціального, йде процес морального розвитку [6].

В підлітковому віці учень здатний аналізувати, зіставляти, узагальнювати свій зоровий досвід і стає сприйнятливішим, чутливішим до творів мистецтва, особливого значення набуває *образотворча діяльність*, що має творчий характер та інтегрує в собі пізнавальну, перетворювальну, ціннісно-орієнтовану, комунікативну складові, супроводжується активним мисленням, роботою уяви, фантазії, натхненням, сприяє перетворенню світу та себе за законами краси і гармонії [6].

Як наголошує науковець Н. Краснова критеріями сформованості світовідображення підлітків у процесі образотворчої діяльності є: світопізнавальний, світоспоглядальний, світодіяльнісний [там само]. Світопізнавальний критерій характеризує розуміння багатоманітності світу – природи, людей, себе в образотворчій діяльності; тлумачення змісту подій і явищ навколишньої дійсності у творах образотворчого мистецтва. Показниками світоспоглядального критерію є: емоційно-почуттєве переживання подій і явищ навколишнього світу; прагнення до сприйняття, оцінювання й інтерпретації об'єктивної реальності в художніх образах. Показники світодіяльнісного критерію: самопрезентація як відображення світу у продуктах художньої діяльності; спілкування з дорослими і однолітками на мистецькі теми.

Безперечно, зміни які би ми хотіли побачити в освітній діяльності неможливі без креативного, творчо налаштованого, інтелігентного менеджера [8]. Підсумовуючи, вважаємо за необхідне підкреслити, що образотворча діяльність надзвичайно впливає на гармонізацію та естетичність зростаючої особистості.

Список використаних джерел:

1. Артюхова О. Підготовка вчителя до формування художнього світогляду старшокласників. *Гуманізація навчального процесу*: зб. наук. пр. / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. Слов'янськ, 2003. Вип. XX. С. 64-66.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. Київ, 1998. 204 с.

3. Бичкова Л. Декоративно-ужиткове мистецтво 1-12 класи. *Програми з профільних предметів для спеціалізованих шкіл художнього профілю* / упоряд. О. В. Корнілова, О. В. Гайдамака. Харків, 2009. С. 4-83.
4. Краснова Н. Використання комп'ютерних технологій в образотворчій діяльності підлітків. *Мистецтво та освіта*. 2013. № 1. С. 39-42.
5. Краснова Н. Ігрові художньо-педагогічні технології у формуванні світовідображення підлітків. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 4. С. 46-51.
6. Краснова Н. М. Стан сформованості світовідображення в учнів 5-7 класів спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю у процесі образотворчої діяльності. *Матеріали звітної наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2012 рік ["Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал"]*, (Київ, 15 берез. 2013 р.) / за ред.: О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. Вип. 3. С. 144-147.
7. Кучинська І. О. Інноваційна освітня діяльність: змістовність та функціональність педагогічних технологій в умовах сучасного реформування. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 33 (2-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 20-31.
8. Кучинська І. О. Керівник у сфері освіти : інтелігент, інтелектуал, менеджер-новатор. *Педагогічна освіта : теорія і практика: збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. В. М. Лабунець]. Вип. 27 (2-2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С. 59-63.
9. Турищева Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків: Вид. група «Основа», 2008. 122 с.

Маховський Т. В., студент 2 курсу бакалаврату історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Горбатюк О. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА РОБОТИ ПЕДАГОГА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СКЛАДНИК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті визначено роль і значення дистанційної освіти в процесі саморозвитку особистості здобувача освіти під час навчання у ЗЗСО. Вказано умови для ефективної організації дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційна освіта, форми та методи роботи педагога.

Annotation. The article defines the role and significance of distance education in the process of self-development of the learner's personality while studying at the ZZSO. The conditions for the effective organization of distance learning are specified.

Key words: distance education, forms and methods of teacher's work.

Сучасна освіта орієнтує педагогічну спільноту на відбір таких навчальних методів і організаційних форм, які б сприяли активному процесу пізнання, розвивали насамперед уміння вчитися. Інформаційні технології дозволяють по-новому організувати освітній процес та розвивати такі системи, які б могли адекватно реагувати на зміни в суспільстві. Дистанційне навчання відповідає новим вимогам та викликам суспільства, забезпечуючи відповідний рівень мобільності фахівця щодо оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями, навичками.

Проблема розробки і впровадження дистанційних форм і методів навчання стала одним з основних напрямків розвитку ЗОШ на сучасному етапі й знайшла своє відображення в програмі ЮНЕСКО «Освіта для XXI століття» – своєрідного відгуку на процес просування багатьох країн світу до

інформаційного суспільства та на зміну концепції «освіта на все життя» концепцією «освіта впродовж життя». Додатковим поштовхом до розвитку процесів інтеграції дистанційного навчання до ЗСО та ЗВО стали пандемія Covid-19, російсько-українська війна, які змінили специфіку освітнього процесу й всього повсякденного життя.

Навчання в умовах нової освітньої парадигми – це активний самостійний процес пізнання, творчості, пошуку істини. Тому педагог повинен володіти не лише необхідною сумою фундаментальних та фахових знань, мати навички творчого розв'язання практичних питань, а й прагнути до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що питання осучаснення форм і методів освітнього процесу ЗЗСО віддавна на вістрі уваги науковців (Б. Гершунський, Є. Машбиц, І. Підласий, Є. Полат, О. Андреев, Д. Кіган, О. Купенко, В. Кухаренко, О. Рибалко, М. Сімонсон, Г. Андріанова, А. Король та ін.

Найважливішим напрямком розвитку дистанційного навчання є визначення стратегії, яка при обмежених витратах гарантувала б максимальну якість навчання. Саме тому під час організації освітнього процесу дистанційно актуальності набувають питання вибору ефективних прийомів і методів навчання учнів [4, с. 91]. Скажімо, Інтернет-технології можуть сприяти розвитку індивідуальних освітніх траєкторій: більшою мірою адаптувати зміст учбового матеріалу до індивідуальних особливостей школярів, рівня їх знань і умінь. Широке застосування інновацій (ділові ігри, тренінги, творчі завдання, прес-конференції, наукові дискусії, майстер-класи, захист рефератів, складання аналітичних нотаток, метод дослідження під час навчання, круглі столи та ін.) сприяє підвищенню пізнавального інтересу, творчої активності, відкриває нові можливості для самонавчання, розширення світогляду, збагачує знаннями.

На думку Н. Маятіна, Т. Лисенко, О. Дмитрієнко перехід до нових форм та методів роботи є передбачуваним та спрогнозованим, оскільки інформаційно-цифрові технології, допомагають не лише формувати та розвивати професійні навички здобувачів освіти, а й розвивати цифрову компетентність і мультимедійну грамотність майбутніх фа-

хівців [4, с. 85]. Найбільш ефективними, на думку ряду методистів, є проєктні форми роботи, які передбачають досягнення певної дидактичної мети через детальну розробку проблеми під час роботи над спільним проєктом (наприклад, веб-квест), що має завершитися реальним практичним результатом, представленим у тому чи іншому вигляді (мультимедійна презентація, веб-сторінка тощо).

На підставі аналізу різних підходів до визначення досліджуваного поняття можна вважати, що дистанційне навчання – поліфункціональна педагогічна технологія, яка забезпечує виконання організаційної, навчаючої, керуючої, контролюючої, комунікативної, діагностичної, прогностичної функцій у навчальному процесі та використовує при цьому наукові методи, сучасну комп'ютерну техніку, телекомунікаційні мережі та програмне забезпечення [5, с. 461].

З педагогічної точки зору дистанційна освіта є засобом, інструментом виконання його трьох найважливіших функцій – навчальної, розвивальної та виховної. Проте новизна та не стала методика використання (залежить від можливостей, технічного забезпечення конкретного вчителя та учнів, зовнішніх факторів тощо) не дозволяють застосовувати онлайн-навчання до методологічної бази роботи кожного педагога.

Аналіз проблематики теми дозволяє виокремити позитивні та негативні риси, притаманні кожній методиці чи формі освіти в педагогічній науці. Основним мінусом дистанційного освіти є антисоціалізація. Знижується якість навчання, адже немає прямого контакту, а, часто, навіть і зорового, між вчителем та учнем; спостерігається відсутність комунікації між однолітками, однокласниками; додається ряд факторів, що відволікають від навчального процесу, нівелюються важливість самоконтролю та організованості для ефективності навчання тощо.

До позитивних рис дистанційної освіти варто віднести комунікативні аспекти, прийнятні та звичні сучасному молодому поколінню: месенджери, електронна пошта, навчальні платформи, програми для відеозв'язку (Viber, Telegram, Google Classroom, Google Meet, Zoom, Skype тощо). Дистанційна форма навчання використовує сучасні можливості оперативного доступу до необхідної інформації, «створює умови для оперативного контролю і самоко-

нтролю за перебігом освітніх зусиль особистості, її навчальних досягнень; ... створює умови для активної пізнавальної діяльності, розвитку самостійності та ініціативи, евристичних, логічних, креативних здібностей» [2].

На думку О. Шевцової, дистанційні освітні форми досить різноманітні. Дуже часто в одному змістовному контексті використовують такі форми як: online-освіта, e-learning, webbasedlearning, computer-assistedlearning, електронна освіта, електронні онлайн курси. Різноманітність всіх цих термінів тільки наголошує на величчї можливостей отримання людиною навчальної інформації за допомогою формату віртуальної реальності та інтерактивних web-орієнтованих технологій та інструментів [1, с. 140].

Мережа Інтернет дає безмежний обсяг інформації та інструментарію: курси, тренінги, вебінари, вивчення різних мов чи здобуття нових навичок; велика кількість різного інструментарію, зокрема для роботи з презентаціями, текстовими документи тощо. Відповідно, росте й можливість самореалізації, вдосконалення учня, професійного росту педагога. Ефективність навчання на дистанційній формі залежить від якості навчально-методичного забезпечення дисциплін спеціальності і застосування мультимедійних та інфокомунікаційних технологій, які сприяють поліпшенню засвоєння матеріалу і забезпечують підвищення інтересу до навчання.

Аналізуючи матеріали психолого-педагогічний практики, робимо висновки, що комбінування очного та дистанційного навчання дають найкращі результати. Учні відвідують школу, проте домашнє завдання виконують та здають вчителю онлайн (використовуючи спеціалізоване програмне забезпечення Google Classroom).

Крім того, педагог використовує методи дистанційного навчання з учнями для комунікації, консультування щодо навчального матеріалу тощо. Такий симбіоз різних форм та підходів вчителя, його методів роботи дозволяє досягнути максимального комфорту для дітей та вчителя, та хороших навчальних результатів. Під час дистанційного навчання педагогу необхідно передбачити можливі запитання і підготувати на них досить розгорнуті і повні відповіді; підбирати додаткові приклади досліджуваного явища; передбачити в разі потреби додаткові форми спіл-

кування (телеконференції, відеозв'язок, чати, листи електронною поштою); надавати відомості про існуючі джерела інформації із запропонованої теми тощо

Охарактеризувавши «плюси та мінуси» дистанційного навчання, важливості запровадження цієї форми роботи у площину педагогіки, погоджуємось із думкою А. Полянської, що цифрова ера ставить нові вимоги застосовування набору знань, умінь, ставлень (включаючи здатності, стратегії, цінності та обізнаність).

Використання інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових медіа стає повсякденним для виконання різноманітних завдань; вирішення практичних проблем; спілкування онлайн; управління інформацією; співробітництва; створення і поширення досвіду, тощо. Володіння цифровими компетенціями дозволяє підвищувати якість навчального процесу, покращує технічні уміння користуватись цифровими пристроями, критично ставитись до якості інформації в мережі [3, с.5].

Отож, дистанційне навчання – це універсальна гуманістична інноваційна форма навчання, що засновується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних та телекомунікаційних технологій та технічних засобів. Воно не позбавлене своїх недоліків, має чимало переваг, проте повністю замінити очну форму не може. Найкращі показники досягаються за умови поєднання онлайн-офлайн навчання.

Список використаних джерел:

1. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. Київ: НАУ, 2020. 154 с.
2. Зайцева І. О. Дидактичні можливості дистанційної освіти як інноваційного феномену навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2013. Вип. 7. С. 65-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2013_7_22 (дата звернення 30.01.2023).
3. Круглий стіл. Інноваційні методи викладання у Вищій школі. Обмін досвідом та кращі практики / за ред. д. е. н., професора А. С. Полянської. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. 19 с.
4. Маягіна Н., Лисенко Т., Дмитрієнко О. Сучасні моделі дистанційного навчання. *Український Педагогічний журнал*. № 2. С. 84-

95. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-84-95> (дата звернення 30.01.2023).
5. Сащак Н. І. Теоретичні та методичні основи впровадження дистанційної форми навчання у ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2008, Вип. 18. С. 460-464. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2008_18_99 (дата звернення 30.01.2023).

Семерня І. О., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Кучинська І. О.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВИХОВАННЯ ВЧИНКОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті акцентується увага на управлінні процесом виховання вчинкової самостійності учнів підліткового віку інтернатних закладів в умовах сьогодення. Підкреслюється значущість формування вчинкової самостійності учнів саме у підлітковому віці.

Ключові слова: вчинкова самостійність, особистість, підліток, виховання, відповідальність.

Annotation. The article focuses attention on the management of the process of education of behavioral independence of adolescent students of boarding institutions in today's conditions. The significance of the formation of students' practical independence in adolescence is emphasized.

Key words: behavioral independence, personality, teenager, upbringing, responsibility.

Як зазначає академік І. Бех, на сучасному етапі розвитку України як демократичної держави дієвою рушійною силою стає вчинок, що передбачає переживання ін-

дивідуальної відповідальності за власне життя та долю свого народу. Виховання особистості, здатної реалізовувати вчинкову активність, набуває особливого значення в умовах інтернатних закладів [3].

У державних документах – Концепції національної системи виховання, Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2009-2015 рр. (2009, 2013) – пріоритетним напрямом визначено формування активної громадянської позиції молоді, спроможної до здійснення самостійного вчинку та самовизначення.

Сьогодні, коли проблематика інноваційності в освітній діяльності є найактуальнішою ми все частіше звертаємо увагу на ціннісні орієнтири зростаючої особистості, її пріоритети та спрямування [5].

Проблему вчинкового осередку життя людини вчені вивчали протягом багатьох років у руслі різноманітних пізнавальних систем, філософських та психологічних течій (М. Бахтін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, В. Роменець, Т. Кириленко, І. Маноха, Т. Титаренко та інші).

Цілісну наукову інтерпретацію виховання самостійності обґрунтовано в доробках І. Беха, О. Голуб, О. Матвієнко, Б. Кобзаря, О. Кононко, О. Савченко та інших дослідників; особливості виховання самостійності в учнів основної загальноосвітньої школи другої половини ХХ ст. розкрито М. Бродою; вчинковий потенціал старшокласників представлено в роботах О. Бернацької, І. Кравченко, Я. Кальби, А. Ушакова.

Виховання вчинкової самостійності значною мірою залежить від суб'єктів виховного процесу – педагога й учнів. Педагог інтернатного закладу – це суб'єкт, який обирає і реалізує позицію «рефлексивного виховання» вчинкової самостійності та є фахівцем із реабілітації учнів, позбавлених батьківського піклування. Учні закладів інтернатного типу становлять специфічну категорію школярів, яким властиві проблеми як особистісного, так і міжособистісного характеру (І. Дубровіна, Л. Канішевська, Б. Кобзар, В. Мухіна, В. Слюсаренко, С. Свириденко, А. Толстих, Н. Травнікова, Є. Трошихіна та інші). Основними характеристиками таких

школярів є переважання захисних форм поведінки, прагнення перекласти відповідальність на інших, уникання ситуацій вибору та самостійного діяння [2].

Вчинкова самостійність сучасними науковцями розглядається як філософський, соціальний, психологічний, медичний, педагогічний феномен, що є складовою особистісної зрілості людини.

Зміст вчинку визначає моральність, відмінність добра і зла. Вчинкова самостійність як здатність людини до саморозвитку включає взаємозв'язані складові: самопізнання, самоконтроль, самореалізацію та інші. Найважливішим інструментом кожного з них є рефлексія. Підґрунтям вчинкової самостійності є вчинок як особистісний вибір, що спирається на суб'єктивне переживання моральності. Вчинкова самостійність стає складовою соціального досвіду як умова, і як складова психологічного здоров'я, що реалізуються у здатності до життєвого вибору. Саме через творчий акт орієнтації у невизначеному просторі власного буття людина реалізує вчинкову самостійність життя [2].

Аналіз літератури доводить, що здатність до вчинкової самостійності залежить від середовищних умов та вікових особливостей. Період 9-12 років як перехідний від стану молодшого школяра до молодшого підлітка є сензитивним для розвитку рефлексивного мислення. Основними характеристиками особистості учні інтернатних закладів 9-12 років є переважання захисних форм поведінки, прагнення перекласти відповідальність на інших, уникання ситуацій вибору та самостійного вчинку.

Вчинкова самостійність є виховною категорією, з якою співвідносяться виховний вчинковий вплив та характеристики педагогічної компетентності. Складовими виховного потенційного простору є: розширення обізнаності педагогів відповідно до поняття «вчинкова самостійність»; «свідома реалізація виховної позиції»; соціально-психологічна допомога дитині на індивідуальному рівні; послідовність та узгодження виховних, корекційних та відновлювальних програм для вихованців; педагогічний моніторинг ефективності виховних впливів на виховання вчинкової самостійності [1].

Сьогодні, необхідно звернути увагу на роль *менеджера, його компетентність, бажання і можливості удосконалення роботи з підлітками* у аспекті формування вчин-

кової самостійності. Готовність сучасного керівника до даної роботи надзвичайно важлива [6]. Реалії дня підказують, що сучасний менеджер, педагог, вихователь повинен володіти високою професійною культурою [7]. Адже, саме від цих критеріїв і буде залежить рівень виховання підростаючого покоління.

Список використаних джерел:

1. Бернацька О. Б. Арт-терапія у вихованні самостійності підлітків. Київ: Ред. загальнопед. газет, 2012. 120 с.
2. Бернацька О. Б. Виховання вчинкової самостійності учнів 9-12 років інтернатних закладів. URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/pedagogy-psychology-and-sociology-413/theory-and-methods-of-studying-education-and-training-413/20478-413-0098>
3. Бех І. Д. Життя особистості як соціально-психологічне явище. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод. посіб. / ред. рада: В. М. Несен, Г. М. Сохань, Л. В. Єрмаков та ін. Київ, 1996. С. 34-35.
4. Бех І. Д. Рефлексія в дзеркалі духовності особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та молоді*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 15, кн. 1. С. 3-15.
5. Кучинська І. О. Інноваційна освітня діяльність: змістовність та функціональність педагогічних технологій в умовах сучасного реформування. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 33 (2-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 20-31.
6. Кучинська І. О. Керівник у сфері освіти : інтелігент, інтелектуал, менеджер-новатор. *Педагогічна освіта : теорія і практика*: збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України; [гол. ред. В. М. Лабунець]. Вип. 27 (2-2019). Кам'янець-Подільський, 2019. С. 59-63.
7. Кучинська І. О. Професійна культура освітянина: сучасні орієнтири та їх реалізація у вищій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Н. В. Бахмат]. Вип. 32 (1-2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 55-66.
8. Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу: наук.-метод. посіб. / кер. авт. кол. Л. В. Канишевська; Ін-т проблем виховання АПН України. Київ: Пед. думка, 2007. 172 с.

Чупрун Ю. М., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Кучинська І. О.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЕЗАДАПТОВАНИХ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОФЕСІЙНИХ ЛІЦЕЯХ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті акцентується увага на особливостях соціальної реабілітації дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцеях в умовах сьогодення. Висвітлюються ключові орієнтири соціальної реабілітації у професійних ліцеях.

Ключові слова: соціальна реабілітація, підліток, професійний ліцей, виховання.

Annotation. The article focuses attention on the features of social rehabilitation of maladjusted older teenagers in professional lyceums in today's conditions. The key orientations of social rehabilitation in professional lyceums are highlighted.

Key words: social rehabilitation, teenager, professional lyceum, upbringing.

Сьогодні, коли наша країна потерпає від російської агресії і наші діти, громадяни знаходяться в складних психо-соціальних умовах, ми все частіше звертаємо нашу увагу на цінності демократії, громадянськості, свободи. Хотілось би, щоб слова видатного діяча Івана Огієнка про духовно-національні пріоритети у формуванні маленьких українців обов'язково здійснилися [5].

В умовах розбудови громадянського суспільства, входження України до Європейського простору важливого значення набувають питання виховання особистості, здатної до активної участі в цих процесах. Однак за економічної, політичної, соціальної кризи загострюється проблема підліткової дезадаптації. Зростає кількість старших підлітків, які не в змозі адаптуватися до умов соціального се-

редовища, що призводить до складних наслідків: викривлення життєвих цінностей та соціальних установок, конфліктності, асоціальних проявів, відчуження від сім'ї та школи, підліткового алкоголізму. Водночас традиційні інститути соціалізації підлітків – загальноосвітня школа, позашкільні заклади, сім'я – значно послабили свій вплив на підростаюче покоління. Це породжує небезпеку втрати соціального контролю над процесом становлення значної частини молоді [3].

У зв'язку з цим оновлення змісту і форм соціально-педагогічної роботи з підлітками є важливим завданням соціальної політики держави у сфері дитинства, що засвідчують положення Законів України “Про охорону дитинства”, “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” та ін.

Вважаємо, що в умовах сьогодення надзвичайно важливо звернути увагу у професійних ліцеях саме на дезадаптованих старших підлітків, з метою покращення їх як професійних ціннісних орієнтирів так і морально-духовних й соціально-громадянських [6].

Питання соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю знайшли широке висвітлення в наукових працях Т. Алексєєнко, О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Ж. Петрочко та інших.

Проблеми профілактики та корекції різних відхилень у поведінці підлітків розглядали: профілактика деліквентної поведінки (Н. Богомолова, Н. Клішевич, О. Попов та інші), вживання наркотичних та психоактивних речовин (Н. Литвинова, Т. Мартинюк та інші), профілактика комп'ютерної адикції (Н. Сергєєва), профілактика агресивної поведінки підлітків (К. Сергєєва), профілактика віктимної поведінки (В. Терпелюк), профілактика девіантної поведінки (О. Беца, М. Ковальчук, В. Лютий, Т. Окушко, В. Оржеховська, І. Парфенович, Г. Пономаренко, Т. Федорченко, М. Фіцула та інші), профілактика впливу кримінальної субкультури (С. Замула), профілактика ВІЛ-інфекції (Т. Журавель та інші). Питання професійної підготовки педагогів до роботи з дезадаптованими дітьми розглядають С. Конощенко, А. Міщик, С. Харченко та інші.

Спираючись на думки провідних фахівців зауважимо, що процес дезадаптації старших підлітків має складний характер і спричинюють його комплекс різнопланових чинників: соціальних (різке соціальне розширення суспільства, безробіття, матеріальна неспроможність сімей; негативний вплив ЗМІ, негативний вплив мегаполісу), біологічних (фізіологічні зміни в організмі підлітків, хронічні захворювання, відставання в фізичному розвитку), індивідуально-психологічні (незадоволення провідних потреб підлітків; акцентуації характеру; нестримність, агресивність, невміння володіти емоціями; індивідуальні психологічні травми, деформація мотиваційної сфери, несформовані способи соціально прийнятної поведінки), соціально-педагогічні: сімейні (неблагонадійні, педагогічно неспроможні та асоціальні сім'ї; неприйняття батьками вікових змін у поведінці підлітків; неадекватний стиль виховання (емоційне нехтування та інші); шкільні (незадовільна організація навчально-виховного процесу, відсутність індивідуального підходу до підлітків, порушення взаємодії: батьки-школа-підлітки; педагогічна занедбаність у молодшому шкільному віці тощо) [4].

Характерними проявами дезадаптації в підлітковому віці є: поглиблення негативного відношення до навчання і школи взагалі, нехтування нормами і правилами життя шкільного колективу, прояви асоціальних тенденцій у поведінці, що відхиляється від норми, несформованість комунікативної культури, порушення ціннісних орієнтацій, зниження мотивації до навчання, порушення навчальної дисципліни, конфлікти з педагогами тощо. Ось чому так важливо, в умовах сьогодення, звернути увагу на професіоналізм педагогічного колективу, вміння співпрацювати з психологами, соціальними педагогами, батьками та оточенням старших підлітків.

Список використаних джерел:

1. Абдюкова Н. В. Особливості соціалізації особистості в маргінальний період (на межі підліткового і юнацького віку). *Соціалізація особистості школяра* / за ред. Л. Е. Орбан. Івано-Франківськ, 2006. С. 26-33.
2. Адаптація дитини до школи / [упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник]. Київ: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.

3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
4. Глушко Н. В. Проблема дезадаптованих старших підлітків та шляхи її вирішення в умовах професійних ліцеїв. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Київ: Ін-т проблем виховання НАПН України, 2010. Вип. 14, кн. 2. С. 341-348.
5. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 104 с.
6. Кучинська І. О. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2020. 292 с.
7. Наркоманія: адаптація молоді до праці та життя / [А. М. Нагорна, В. В. Беспалько]. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. 384 с.

Савицька О. П., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Федорчук В. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ТА ЙОГО РОЛЬ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Анотація. Досліджуються основні концептуальні основи електронного документообігу. Акцентується на основних функціях системи електронного документообігу, зокрема зменшення витрат часу, економія за рахунок відмови від паперового варіанту документів та підтримка повного циклу інформації. Особлива увага приділяється електронному документообігу у закладах загальної середньої освіти, який має служити одноразовій реєстрації документа в системі, безперервності руху документів та унеможливленню дублювання документів.

Ключові слова: електронний документообіг, електронний документ, сфера освіти, заклад освіти.

Annotation. *The main conceptual foundations of electronic document circulation are studied. Emphasis is placed on the main functions of the electronic document management system, in particular, reducing time spent, saving money by abandoning the paper version of documents, and supporting the full cycle of information. Special attention is paid to the electronic document circulation in institutions of general secondary education, which should serve the one-time registration of a document in the system, the continuity of the movement of documents and the impossibility of duplicating documents.*

Key words: *electronic document management, electronic document, sphere of education, educational institution.*

З кінця ХХ ст. в світі відбувається прискорення процесів інформатизації суспільства та всебічне впровадження інформаційних технологій в усі галузі управління, що дозволило більшості інформаційно розвинутих країн визначити перспективу створення електронного урядування. При цьому важливим показником для кожної окремо визначеної країни є рівень інформатизації державного сектора управління.

Проблеми впровадження електронного документообігу на сучасному етапі у сфері освіти вивчають багато науковців, а саме Л.Л. Прокопенко, Т.М. Тарасенко, М.Н. Бобильова, Ю.Г. Вітін, В.І. Тихонов, М.Н. Цивін, М.В. Ларін, О.В. Матвієнко, І.Ф. Юшин, А.В. Якіменко та ін. У своїх роботах вони розглядають такі питання, як: збереження електронних документів на підприємствах; нормативно-методологічне регулювання, впровадження електронного документообігу; використання закордонного досвіду впровадження електронного документообігу на державних підприємствах. Але низка важливих питань про впровадження та використання електронного документообігу в галузі освіти потребує додаткового дослідження. Раніше дослідження електронного документообігу були більш загальними. Крім того, не проводилися фундаментальні дослідження впровадження електронного документообігу в окремі сфери та галузі, зокрема у сферу освіти.

Мета даної публікації – проаналізувати та обґрунтувати необхідність впровадження електронного документообігу в закладах освіти.

Діяльність по формуванню інформаційного суспільства та створення механізмів електронного урядування давно стали пріоритетними в державній політиці нашої держави. Україна постійно приймає участь у найважливіших міжнародних заходах, що присвячені вказаним питанням.

Електронний документообіг являє собою сукупність процесів зберігання, передавання, відправлення, створення, оброблення, одержання, застосування та ліквідації електронних документів, які циркулюють на підприємстві чи організації, на основі використання комп'ютерних мереж. Під управлінням електронним документообігом слід розуміти організацію «руху документів» між підрозділами організації або підприємства, між окремими користувачами чи групами користувачів. При цьому «рух документів» означає не їхнє фізичне переміщення, а передачу прав на їх застосування із повідомленням конкретних користувачів та контролем за їхнім здійсненням. Також документообіг тлумачать як створення інформаційної бази документів на різних носіях для застосування управлінським апаратом у процесі виконання функцій.

В кінці 2010 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України була схвалена Концепція розвитку електронного урядування в Україні, а 2011 р. став в Україні роком освіти та інформаційного суспільства.

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлено, що «електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, зокрема електронного підпису» [1]. Електронний документообіг у сфері освіти – це високотехнологічний і прогресивний підхід до суттєвого підвищення ефективності роботи різноманітних освітніх рівнів.

Одночасно з формуванням правової основи розбудови інформаційного суспільства та створення механізмів електронного урядування, відбувається автоматизація процесів документального забезпечення управлінської діяльності підприємств, установ та організацій різних форм власності, в тому числі, що важливо, і державних. З точки зору документознавства та архівознавства, була створена основа, що дозволяє задовольнити вимоги інформаційного суспільства з боку держави та створити електронний уряд.

Для унормування процесів електронного документообігу та роботи із електронними документами в Україні приймається ряд законодавчих та нормативно-правових актів, що визначають подальший розвиток систем електронного документообігу в Україні, утворення Національної системи обміну електронними документами.

Уведення систем електронного документообігу передбачає опрацювання документів, яке буде існувати та здійснюватися в електронному вигляді, майже без паперів, коли вхідна та вихідна кореспонденція зберігається в єдиній системі, а документ підписується індивідуальним електронним цифровим підписом. Це означатиме, що головним робочим інструментом співробітника є його робочий комп'ютер, а матеріальне переміщення документів «на підпис» зведеться до мінімуму. Електронний документообіг покликаний удосконалити якість управління в освітній сфері.

Головні завдання електронного документообігу:

- зменшення затрат часу на пошук інформації;
- гарантія збереженості документа;
- скорочення термінів затвердження та погодження документів;
- перехід на безпаперовий метод діяльності;
- підтримка повного життєвого циклу інформації;
- створення єдиного інформаційного простору для зберігання і роботи з усіма видами документів у Міністерстві освіти та науки України (подолання інформаційного безладу);
- підвищення контролю виконавської дисципліни та прозорості руху документів.

Головним завданням Міністерства освіти і науки України є створення найкращої системи забезпечення електронного документообігу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Суттєвими проблемами цієї ситуації є, поперше, велика кількість різних видів документів (як зовнішніх так і внутрішніх) у ЗЗСО, що істотно ускладнює роботу системи, а по-друге, надзвичайно швидкий розвиток інформаційних технологій, які, зі свого боку, призводять до втрати актуальності минулих досліджень зі стрімким розвитком технічного прогресу.

Для автоматизації електронного документообігу ЗЗСО необхідно попередньо дуже добре вивчити технологію виконання головних процедур, які є змістом документообігу та діловодства загалом.

Відомо, що з 2016 р. в Україні запроваджено революційні зміни у сфері державних закупівель: усі торги з використання державних коштів здійснюються на єдиному вебпорталі державних закупівель Prozorro, і це, безумовно, також впливає на розвиток електронного документообігу в закладах освіти [3].

Електронний документообіг у ЗЗСО забезпечуватиме:

- одноразову реєстрацію документа в системі;
- можливість паралельного виконання різних операцій з метою зменшення часу руху документів, а також збільшення оперативності їх виконання;
- безперервність руху документа;
- функціонування єдиної бази документальної інформації для централізованого зберігання документів;
- унеможливлення дублювання документів (зберігання в системі копій);
- ефективно організовану систему пошуку документа в базі;
- розвинену систему звітності за статусами, атрибутами і датами документів, що дозволяє контролювати поетапний рух документів [2].

Незважаючи на проблеми систем електронного документообігу, у ЗЗСО є ряд основних переваг від упровадження систем електронного документообігу для конкретного співробітника, що працює з документами:

- перехід до більш зручного, швидкого й економічного безпаперового юридично важливого документообігу;
- поліпшення процедур підготовки, доставлення, зберігання та обліку документів, їх автентифікація, неспростовність, цілісність і конфіденційність;
- особистий кабінет документів (від дати створення і до втрати чинності);
- паралельна робота над документом;
- єдиний шаблон документів;
- швидкий процес узгодження проектів.

Таким чином, використання електронного документообігу у сфері освіти сприяє оптимізації роботи системи, гарантує прозорість, зменшує витрати часу на роботу з паперовими документами. Електронний документообіг допомагає створити у ЗЗСО єдиний інформаційний простір, інтегруючи в інформаційний вузол усі документальні системи. Інтеграція відбувається без втрати якості роботи. Впровадження системи електронного документообігу у ЗЗСО, на нашу думку, здійснюється не настільки інтенсивно, як мало би бути, але можна стверджувати, що через певний час системи електронного документування будуть мати великий попит.

Одним із найважливіших завдань для подальших наукових розвідок з упровадження електронного документообігу є дослідження програмних продуктів для нього та вдосконалення інтернет-ресурсів для його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Діловодство у школі. Режим доступу URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dilovodstvo-u-shkoli-dozvoleno-vesti-klasnij-zhurnal-v-elektronnij-formi-bez-potrebi-dublyuvannya-jogo-na-paperi> (дата звернення 23.01.2023)
2. Засторожнікова І.В. Зарубіжний досвід електронного урядування сфери освіти в Україні. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. № 2(4). С. 160-168.
3. Засторожнікова І.В. Система електронних державних закупівель у закладах загальної середньої освіти України. *Сучасні технології в умовах освітньої парадигми інформаційно-комунікаційного суспільства*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26 листопада 2018 р. Режим доступу URL: <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/02/NDR-Kuts.pdf> (дата звернення 26.01.2023)
4. Засторожнікова І.В., Ульяновченко Ю.О. Сучасний стан державного регулювання освітніх новацій в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*: збірник наукових праць, 2019. № 2(56). С. 192-198.
5. Ткачук Г.І. Використання електронної системи документообігу у ЗЗСО. *Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи*. Житомир: ЖДУ, 2014. 254 с.
6. Прокопенко А.А., Тарасенко Т.М. Виховання та соціальний розвиток молоді як об'єкт впливу держави. *Аспекти публічного адміністрування*. 2014. №1-2. С.70-77.

3. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Гаврилюк С. Й., педагог-організатор Черчецького ліцею
Чемеровецької селищної ради Хмельницької області*

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (на прикладі досвіду волонтерської організації Черчецького ліцею «Патріот»)

Анотація. *Стаття висвітлює сутність понять «проект», «проектна технологія». Проаналізовано роль і місце проектних технологій в навчальному процесі.*

Ключові слова: *проект, проектні технології.*

Annotation. *The article highlights the essence of the concepts «project», «project technology». The role and place of project technologies in the educational process is analyzed.*

Key words: *project, project technologies.*

Актуальність проблеми дослідження зумовлена тим, що в умовах Нової української школи необхідне впровадження інноваційних технологій навчання, зокрема проектної. З цією метою в статті з'ясовано сутність понять «проект» та «проектна технологія», визначено типи проектів, обґрунтовано значення проектної технології у навчальному процесі. На конкретному прикладі показано, яким чином використовується проектна діяльність у Черчецькому ліцеї.

Метою написання статті є з'ясування змісту поняття «проектна технологія» та особливостей її використання у сучасному закладі освіти.

Сьогодні в українській школі дедалі активніше використовується проектна технологія як одна з інноваційних технологій навчально-виховного процесу, сутність якої

полягає у стимулюванні інтересу учнів до певних проблем, володінні певною сумою знань, умінь, навичок при її вирішенні та формуванні життєвих навичок особистості школяра. Головним елементом проектної технології є процес проектування учнівського пошуку – від моделювання тренувальних умінь до постановки навчальної проблеми та її дослідження, до конструювання й визначення оптимальних шляхів її розв'язання у вигляді проекту. Результатом впровадження проектної технології в навчальний заклад є інноваційно-розвивальне середовище [1, с. 264].

Технологія проектів передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, розв'язання, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези розв'язування проблеми, чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проекту за свою частину роботи, регулярного обговорення проміжних кроків та результатів.

Вирішення певної навчальної чи виховної проблеми у ході проектної діяльності передбачає, з однієї сторони, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншої інтегрування знань, умінь, з різних галузей науки, техніки, творчості.

Технологія проектів є ефективною в тому випадку, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей, а також застосування дослідницьких методик (наприклад, дослідження демографічних чи економічних проблем у різних регіонах світу, створення серії репортажів з різних регіонів за однією з проблем, які б розкривали певну тему тощо).

Проекти по праву належать до нетрадиційних технологій навчання, оскільки вони спроможні забезпечити:

- активність навіть тих учнів, які, як правило, віддають перевагу мовчанню;
- розкриття учнями своїх здібностей, що формує у них впевненість в собі;
- комфортність навчання для учнів, оскільки вони перестають боятися негативної оцінки;
- удосконалення комунікативних навичок учнів, оскільки це дає змогу їм більше висловлюватись;

- розвиток у учнів ряду здібностей (спільного прийняття рішень, творчого мислення тощо);
- посилення позитивної мотивації до навчання, бо проєкт вибирається та реалізується на основі власних інтересів, потреб та можливостей;
- формування творчого системного мислення;
- формування культури ділового спілкування, уміння аргументовано захищати свої позиції;
- посилення уяву, яка є значним стимулом для народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу та синтезу, як основи інноваційного мислення;
- формування внутрішнього плану дій та реалізації його на практиці тощо [3, с.154].

Пропонуємо опис проєкту «Ворожу літературу на макулатуру, а кошти на ЗСУ».

Маємо три мети цього проєкту. Перша – всі кошти будуть спрямовані на закупівлю правильних тактичних речей для ЗСУ. Цим ми відрізняємося від окупантів. Ми не палимо книжок російською мовою, а конвертуємо їх в допомогу нашим захисникам.

Друга мета – просвітницька діяльність. Ми б хотіли, щоб кожен житель максимально швидко деокупував свою книжкову полицю. Щоб ми могли показати правильний приклад майбутнім поколінням і на наших полицях були класні україномовні книжки від українських видавництв, які потрібно підтримувати та спонсорувати.

Третя мета – екологічний характер. Війна – штука неекоекологічна. Ресурс треба відновлювати.

Виконавці проєкту: учнівське самоврядування, волонтерська організація «Патріот», здобувачі освіти та педагогічна рада Черчецького ліцею, жителі сіл Черче та Залуччя, куратор проєкту – Гаврилюк Світлана Йосипівна-педагог-організатор.

Актуальність проєкту. Більше ніколи не буде так, як було раніше. Це розуміють усі. Повномасштабна війна росії назавжди змінила життя кожного українця та українки. Ми рятувалися від біди за кордоном, на колінах зустрічали тіла наших захисників, волонтерили, плакали й молилися. Ми продовжуємо це робити. Ми продовжуємо жити та боротися за перемогу, за право бути собою.

Війна змушує бути в новій реальності. Нова реальність – прокидатися під моторошне завивання сирен. Нова реальність – чорні звістки про загибель наших земляків. Нова реальність – не панікувати при звуках пострілів (дякувати Богу, це усього лише чергові навчання поблизу мого селища).

Тому саме у такий час потрібно повертати втрачене: культуру, історію, традиції. Пусті слова «не на часі» стають другорядними. Саме культурний фронт є тиловим фронтом російсько-української війни. Де ми маємо показати згуртованість свого народу в наших діях та вчинках

Завдання:

- формування почуття важливості волонтерської діяльності;
- залучення учнів до регулярних занять працею та волонтерської роботи;
- формування позитивних моральних якостей особистості;
- організація та проведення заходів, спрямованих на пропаганду благодійництва;
- залучення учнів, вчителів, батьків, місцевої громади до участі в даній благодійній акції;
- залучення учнів, батьків, місцевої громади до добровільного вияву милосердя, співчуття, благодійності;
- відродження й розвиток української традиції благодійності на основі християнської моралі.

Очікувані результати. Здобувачі освіти набуватимуть соціального досвіду в об'єднанні зусиль учнівського самоврядування у практичній діяльності й спілкуванні, крім того кожен учень отримає можливість відчутти себе причетним до розв'язання загальної важливої проблеми, вміння ставити й вирішувати завдання, оцінювати власну діяльність та вміння брати на себе відповідальність.

Етапи проєкту.

I етап. Цілевизначення та планування роботи.

1. Визначення мети та завдань проєкту.
2. Вибір методів роботи.
3. Збір пропозицій учнів школи щодо реалізації проєкту.

II етап. Основний (практичний)

Організація благодійної акції «Ворожу літературу на макулатуру. Кошти на ЗСУ».

III етап. Підсумок та оцінка реалізації проекту.

1. Проаналізувати участь волонтерської організації «Патріот», жителів сіл Черче та Залуччя, учнів у реалізації проекту «Ворожу літературу на макулатуру. Кошти на ЗСУ».
2. Провести колективні обговорення, аналіз виконаної роботи, шляхи поліпшення результатів.

У процесі роботи над проектом важливим є створення атмосфери позитивної взаємозалежності у колективі. Позитивна взаємозалежність пов'язує учнів один з одним, оскільки жоден з них не може самостійно, без допомоги інших членів групи успішно виконати завдання. Коли учні чітко усвідомлюють свою позитивну залежність один від одного, то переконуються, що внесок і зусилля кожного з них необхідні для успіху загальної справи.

Важлива роль на всіх етапах діяльності відводиться педагогу, котрий з одного боку, є організатором проекту, а з іншого, рівноправним членом робочої групи і висуває власні цілі, аналізує ситуацію, пропонує цікаві ідеї для обговорення. Наставником можуть поділитися власним життєвим досвідом, допомогти школярам відшукати різні джерела інформації щодо проблеми дослідження, посприяти у контакті зі спеціалістами.

Список використаних джерел:

1. Байнякшина О. Є. Метод проектів як засіб ефективного та якісного навчання молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2013. № 30 (358). URL: <http://journal.osnova.com.ua/article/38542>.
2. Мартинець Л. А. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3 (34). С. 10-13.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya>.
4. Шахірева Н. В. Психолого-педагогічні аспекти проектної діяльності молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. Миколаїв: МДУ, 2008. Випуск 20. Том 2. С. 222-227.

Гордієнко Ю. А., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ТЕХНОЛОГІЯ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ» АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗВО

Анотація. У статті досліджено сутність поняття «перевернуте навчання», визначено його особливості, педагогічні умови, переваги та недоліки застосування технології у ЗВО. Автор обґрунтовує актуальність та формулює аргументи на користь використання технології у процесі навчання іноземних мов.

Ключові слова: перевернуте навчання, освітня технологія, самостійна робота, здобувач освіти.

Annotation. The article examines the essence of the concept of «flipped learning», defines its features, pedagogical conditions, advantages and disadvantages of using technology in higher education. The author substantiates the relevance and formulates arguments for the use of technology in the process of learning foreign languages.

Key words: flipped learning, educational technology, independent work, education seeker.

В сучасних умовах життя ми стикаємось із великою кількістю випробувань, зокрема таких як, пандемія Covid-19 чи повномасштабна війна росії в Україні, які у свою чергу не можуть не впливати на усі сфери нашої життєдіяльності. Освітня галузь не лишається осторонь цих проблем, оскільки саме безперервність освіти є основою її ефективності. В результаті науковці знаходяться у постійному пошуку новітніх моделей та технологій навчання, які змогли б компенсувати недоліки тих викликів, які повсякчас з'являються у наших реаліях. Так, для освітян стало буденністю працювати за принципами змішаного, синхронного, асинхронного, онлайн чи офлайн навчання. Технологія «перевернутого навчання» також все більше використовується педагогами у загальній середній та вищій освіті як продуктивний спосіб опанування матеріалом у різноманітних галузях. Метою нашої розвідки є дослідити сутність поняття «перевернутого навчання» та його потенціал у вивченні англійської мови здобувачами ЗВО.

На актуальність «перевернутого навчання» вказують численні наукові розвідки, проте ми розглядатимемо це явище у аспекті навчання іноземних мов. Так, Яблоков С., Корницька Ю., Чучмій І., Каричковська С., Мовчан Л. досліджують особливості застосування цієї технології у навчанні англійської мови за професійним спрямуванням, Мартинюк О. та Лисак Г. – викладанні лінгвістичних дисциплін, Озарко І. та Мельник О. – формуванні навичок складання ЄВІ з англійської мови. Звісно, цими ученими не обмежується перелік науковців, які цікавляться впровадженням цієї технології в освітній процес ЗВО в Україні, проте оскільки предметом вивчення цих фахівців є англійська мова, спробуємо узагальнити основні характеристики «перевернутого навчання».

Традиційна модель навчання передбачає безпосереднє ознайомлення з новим матеріалом у звичному освітньому середовищі, де викладач пояснює ключові моменти здобувачам освіти, виокремлює проблемні чи найскладніші ситуації під час практичних чи лекційних занять. Модель «перевернутого навчання» зосереджується на самостійній роботі здобувачів у процесі опанування знань, умінь і навичок, тобто студент вивчає новий матеріал у позааудиторний час, використовуючи різноманітні засоби навчання, які є у його доступі. На практичних заняттях відбувається обговорення вивченого, розв'язання конкретних завдань, визначення проблемних питань та способів їх вирішення.

Роль викладача у такому процесі змінюється від пояснень, до фасилітації, тобто педагог вказує шлях, скеровує здобувачів у пошуку правильного рішення, модерує дискусію, заохочує, спонукає до досліджень та виконання проектних завдань.

Дослідники виділяють різні моделі «перевернутого навчання»:

- 1) «класична» – здобувач самостійно опановує новий матеріал за допомогою конспектів, відео презентацій, аудіо файлів тощо, тобто тих засобів, якими забезпечує студентів викладач, а на заняттях відбувається детальне обговорення проблеми;
- 2) «просунута» – здобувачі самостійно шукають потрібний матеріал, нотують, працюють у групах, в аудиторії від-

бувається, наприклад, засідання круглого столу, дискусія;

- 3) «комбінована» – практичне вирішення проблеми досліджується спочатку, а теоретичне обґрунтування є його логічним продовженням [4, с. 242-243].

Технологія «перевернутого навчання» передбачає залучення новітніх методів і прийомів роботи зі студентською молоддю, зокрема акцент необхідно робити на інтерактивних методах, оскільки саме у співпраці з іншими навчання є найбільш продуктивним. Звідси можлива різна орієнтація організації процесуальної складової на традиційне обговорення, дискусію, чи демонстрацію результатів як в аудиторії, так і в онлайн просторі.

Ефективність «перевернутого навчання» реалізується за наявності таких педагогічних умов, як: відповідне навчальне середовище, яке визначається гнучкістю та адаптивністю усіх суб'єктів освітнього процесу; змістовий компонент, адаптований у відповідності до визначених викладачем цілей навчання; культура навчання; професійність викладача [1, с. 89; 3, с. 138-139; 4, с. 244-245].

Серед переваг застосування «перевернутого навчання» потрібно зазначити:

- 1) ефективне використання часу, його розподіл між самостійною та аудиторною роботою;
- 2) можливість для викладача бути фасилітатором;
- 3) здатність зрозуміти слабкі та сильні сторони навчання здобувачів;
- 4) розвиток навичок вчитись самостійно, займатись дослідницькою роботою;
- 5) доступність матеріалів для усіх здобувачів, які не мають можливості відвідувати заняття;
- 6) більше часу для опанування матеріалом та його глибокого обговорення [1, с. 90; 5, с. 117].

До недоліків «перевернутого навчання» дослідники відносять потребу мати постійний доступ до мережі інтернет та технічних засобів; самоконтроль у підготовці здобувачів повинен бути на належному рівні, інакше нівелюється сама суть та відповідно і результати навчання; навантаження на викладачів, які змушені виділяти чимало часу для розробки методичного забезпечення, завдань,

підготовки відео матеріалів, перевірки проектів тощо; окремим студентам не вистачатиме базової підготовки для виконання індивідуальних завдань, а значить або вони їх просто не виконуватимуть, або ж це знову покладе надмірну відповідальність на самих педагогів, які змушені будуть займатись з ними понаднормово [1, с. 92; 4, с. 249].

Висновки. На нашу думку, застосування «перевернутого навчання» у процесі опанування іноземними мовами, методикою їх навчання чи іншими освітніми компонентами лінгвістичного циклу є надзвичайно ефективним у ЗВО у зв'язку з такими причинами:

1. Основою вивчення англійської мови є застосування таких педагогічних підходів, як індивідуальний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний та компетентнісний. Така модель не суперечить жодному з них, а швидше навпаки, актуалізує розуміння іноземної мови як гуманітарної науки, вивчення якої відбувається за допомогою дослідницьких, комунікативних, інтерактивних методів, основною метою яких є як формування необхідних умінь, знань і навичок в обраній галузі, так і увага до особистісного розвитку здобувачів, їхніх *soft skills*, інтересів та потреб.
2. Технологія дає можливість підвищувати мотивацію здобувачів до вивчення мови завдяки професійному педагогічному супроводу та використанню сучасних методів і форм роботи зі студентами.
3. Застосування технології «перевернутого навчання» допомагає моделювати професійне середовище, вчить вирішувати конкретні проблеми, з яким здобувач може стикнутись у фаховій діяльності. Наприклад, для студентів спеціальності Середня освіта чи майбутніх викладачів ЗВО досвід використання цієї технології може стати основою майбутньої педагогічної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Мартинюк О., Лисак Г. Модель «перевернутого» навчання у викладанні лінгвістичних дисциплін майбутнім учителям англійської мови. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. Вип. 1(3). Ч. 2. С. 86-93. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(3\).2020.204298](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(3).2020.204298)

2. Озарко І., Мельник О. Перевернуте навчання як одна з дієвих освітніх технологій у підготовці студентів до ЄВІ з англійської мови онлайн. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 2. С. 113-120. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-113-120>.
3. Чучмій І. І., Каричковська С. П., Мовчан А. В. Перевернуте навчання у вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць*. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2020. Вип. 58. С. 136-144.
4. Яблоков С. «Перевернуте» навчання англійської мови за професійним спрямуванням. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 6 (110). С. 237-254.
5. Kornytska Yuliya. Flipped classroom in the ESP course: students' perceptions. *Молодь і ринок*. № 1 (180). 2020. С. 116-120.

Граб І. І., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Федорчук В. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФУНКЦІОНУВАННІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Анотація. У статті охарактеризовано сутність проєктів, проєктної діяльності, зокрема у закладі дошкільної освіти. Обґрунтовано роль управління в організації проєктної діяльності. Визначено основні принципи в управлінні проєктами.

Ключові слова: проєкт, управління проєктами, проєктна діяльність.

Annotation. The article describes the essence of projects, project activities, in particular, in a preschool education institution. The role of management in the organization of project activity is substantiated. Basic principles in project management are defined.

Key words: project, project management, project activity.

Модернізація змісту дошкільної освіти – важливий чинник розвитку системи національної освіти в цілому. Важливо, щоб керівник поставився до нових умов відповідально. Тому проектна діяльність у функціонуванні ЗДО – вимога часу, спрямована на забезпечення адекватності освітнього процесу та його результатів до сучасних вимог суспільства. Державна політика спрямовується на активізацію участі батьків, піклувальних рад, меценатів, посилення ролі органів місцевого самоврядування, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації в управлінні закладом дошкільної освіти, прогнозуванні його розвитку, оцінці діяльності та якості надання освітніх послуг.

Саме тому в сучасних умовах демократизації суспільства, зростання автономності діяльності ЗДО особливого значення набуває проблема розвитку управлінської компетентності керівників з проектною діяльністю [1, с. 23].

Сучасний керівник ЗДО повинен мати не тільки ґрунтовну підготовку з теорії управління соціально-педагогічними системами, педагогіки, економіки, філософії освіти та інших наук, сумісних із педагогікою, а й розглядати об'єкт управління – заклад дошкільної освіти як відкриту, соціально-педагогічну систему, яка взаємодіє із соціумом; надає значну увагу освітнім, соціальним, оздоровчим послугам; залучає до співпраці батьків, спонсорів; поліпшує виховання дошкільників; зміцнює родини та взаємини між мешканцями громади; задовольняє освітні запити різних верств населення, забезпечує розвиток закладу в конкурентному середовищі.

Проект – це комплекс взаємопов'язаних заходів, що спрямований на створення унікального продукту чи послуги в умовах часових та ресурсних обмежень. Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [5, с. 145]. Управління проектом розглядається як планування, організація і контроль трудових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів проекту, що спрямовані на ефективне досягнення цілей проекту [2, с.127].

Проектна діяльність стала стимулюючим чинником у розвитку дошкільної освіти. Заклади дошкільної освіти з

метою вдосконалення освітнього процесу використовують спеціалізовані програми, альтернативні методики та спадщину видатних педагогів. Проектна діяльність створює умови творчого саморозвитку та самореалізації як керівника, так і педагогічного колективу навчального закладу. Зміцнення матеріально-технічної бази, поліпшення надання освітніх послуг, їх систематизація, можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему і приймати рішення відбувається через проектну діяльність.

Різним аспектам проблеми управління проектами, розкриттю сутності його базових понять присвячені праці А. Готіна, Л. Калініна, Т. Капустеринської, Л. Карамушки, Н. Клокар, І. Колеснікова, А. Матвєєва, Д. Новікова, М. Светлова, Г. Светлової, Г. Тимошко, А. Цветкової.

Кожен проект для досягнення своєї цілі має пройти певну систему управління, яку може розробити керівник закладу або керівник проекту.

Система управління проектами являє собою організаційно-технологічний комплекс методичних, технічних, програмних і інформаційних засобів, спрямованих на підтримку і підвищення ефективності реалізації проектів. Спираючись на подане трактування, вважаємо, що в таку систему повинні входити такі компоненти: назва, цілі, зміст, алгоритм, терміни, ресурси, комунікація між учасниками, ризики, показники ефективності, очікуваний результат. Для побудови системи управління проектами необхідно визначити відповідні принципи. [3, с. 14]

Важливим принципами в управлінні проектами є:

- ієрархії – цей принцип пов'язаний з рівнями управління проектами; керівник проекту звітує перед керівником закладу освіти і виконує, разом з тим, його завдання; крім керівника проекту, є керівники команд, які мають звітувати перед керівником проекту і перед керівником закладу освіти;
- доступності – цей принцип вимагає дотримання певних правил: від простого викладу матеріалу до складного;
- цілеспрямованості – цей принцип орієнтується на забезпечення кінцевої мети проекту і дає змогу планомірно рухатись далі завдяки керуючим діям команди проекту;
- пріоритетності складових системи – цей принцип розглядає проект, що складається з певних системних по-

зицій. Це означає, що процес управління проектами є єдиним цілим. Необхідне чітке встановлення зв'язків між різними елементами проекту, їх структуризація, розробка комплексу взаємопов'язаних організаційних, технічних, та інших заходів; пріоритетними складовими проекту можна вважати мету, алгоритм та критерії оцінки отриманого продукту;

- оперативності – цей принцип вимагає від команди швидкого виконання поставлених задач, мети проекту та оперативної реалізації проекту. Принцип оперативності потребує більш чіткого розподілу повноважень, знання менеджменту та управління проектами;
- оптимальності – в управлінні існують тисячі можливих варіантів організації, побудови, реалізації проектної діяльності, але лише один з них буде найкращим за певних умов. І принцип оптимальності ставить перед собою мету: порівняти всі можливі варіанти і вибрати найкращий;
- невтручання – будь-яке втручання в управлінні проектами відбувається, якщо виконавці не забезпечують виконання своїх функцій у повному обсязі [4, с. 14].

В складну на перший погляд систему управління проектами входить ряд послідовних дій: визначення і формування вимог до проекту; формування максимально чітких і зрозумілих цілей; встановлення і реалізація комунікації між задіяними в проекті сторонами; врегулювання проектних обмежень: зокрема бюджету, ресурсів, ризиків, дедайнів, якості; спілкування з командою, врахування їх потреб/побажань/очікувань і корекція існуючих планів відповідно до отриманих матеріалів.

Всі ці дії сегментуються на окремі етапи: ініціація проекту, планування, виконання та контроль, завершення. Саме ретельне планування, організація завдань і проектних складових, забезпечення необхідними ресурсами і контроль дієвості обраної стратегії – це і є те головне, що входить в управління проектами з перспективою досягнення поставленої мети [6].

Отже, проектну діяльність можна вважати найперспективнішою складовою освітнього процесу, що покликана забезпечити особистісно-професійне зростання, саморозвиток та самореалізацію учасників освітнього процесу.

Разом з тим, управління проектами в ЗДО є досить дійовим інструментом, який включає в собі залучення сучасних методик і програм, які сприяють ефективному управлінні закладом.

Список використаних джерел:

1. Андросович К. Проектна діяльність у сучасному дошкільному навчальному заклад. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Київ, 2014. Вип. 1. С. 23-30.
2. Жигалкевич Ж. М. Управління проектами та їх ризиками: підходи та методи. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 6 (17). С. 126-130.
3. Клясен Н., Литвиненко Г. Управління проектами: сутність та особливості застосування в освіті. *Рідна школа*. 2017. № 11-12 (листопад-грудень). С. 39-42.
4. Мостенська Т. А. Управління проектами. Київ: Видавничий дім Кондор, 2018. 132 с.
5. Припотень О.В. Особливості управління проектною діяльністю у закладі загальної середньої освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 3 (36). Ч. II. 226 с.
6. «Що таке управління проектами: як здійснюється і що в себе включає?» URL: <https://blog.agrokebety.com/shcho-take-upravlinnya-proektamy>. (дата звернення: 19.02.2023р.)
7. Жигалкевич Ж. М. Управління проектами та їх ризиками: підходи та методи. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 6 (17). С. 126-130.

Качуровська Ю. В., студентка 1 курсу магістратури факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: **Фальшинська Ю. В.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

STORYTELLING ЯК ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. У статті розглядається питання впровадження сторітеллінгу як інноваційної та перспективної методики розвитку мовленнєвих навичок в учнів старших класів. Розкрито зміст та навчальні можливості методу сторітеллінг як педагогічної технології. Розглянуто правила, особливості, види, форми та інші методичні характеристики сторітеллінгу, позначені основні елементи цифрового «розповідання історій». Дана публікація має на меті обґрунтування актуальності Storytelling(y) як комунікаційного тренду та доцільності його застосування як методу навчання з метою формування мовної компетентності.

Ключові слова: мовна компетентність, сторітеллінг, критичне мислення, цифрова розповідь.

Annotation. The issue of storytelling as a novel, potential method for developing students' language proficiency in high school is discussed in the article. It is a topic that language and literature teachers are trying to address. The narrative technique as a pedagogical technology has the following content and instructional potentials. The fundamental components of digital "storytelling" are explained, along with the rules, features, viewpoints, and other methodological aspects of storytelling that are examined. This article seeks to prove the value of storytelling as a communication trend and the viability of using it as a teaching strategy to develop language proficiency.

Key words: language competence, storytelling, critical thinking, digital storytelling.

Основною метою навчання іноземних мов у загальноосвітніх школах є формування в учнів умінь використовувати іноземні мови як знаряддя діалогу між культурами та цивілізаціями сучасного світу. Розвиток іншомовних

комунікативних умінь і навичок учня вимагає досягнення рівня комунікативної компетенції, достатнього для спілкування в певній комунікативній сфері. Головна мета навчання іноземної мови у загальноосвітніх закладах полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок.

Очевидно, сьогодні потрібні нові методики, які допоможуть вчителю формувати мовну компетентність учнів через впровадження у навчальний процес методів, які дозволяють «говорити і слухати». Саме тому відносно новий перспективний метод навчання й виховання *storytelling* стрімко набуває популярності як дієвий інструмент оптимізації освітнього процесу.

Storytelling (*story* – розповідь, історія; *tell* – розповідати; *Storytelling* – розповідання історій) – «ефективний метод донесення інформації шляхом розповіді зворушливих, повчальних, смішних історій» [1, с. 131].

Storytelling – це усна діяльність, спрямована на привернення уваги аудиторії за допомогою мультисенсорної хвилюючої та емоційної події в історії, яка передбачає імпровізацію, використання жестів та міміки [4, с. 24].

Технологія сторітеллінгу узгоджується із освітніми стандартами США NETS (National Education Technology Standards) щодо формування в учнях: якостей креативності та інноваційності; комунікації та співробітництва; дослідництва та інформаційної грамотності; формування критичного мислення, вирішення проблем; якостей цифрових громадян; вільного оперування технологіями та контентом.

Storytelling ґрунтується на засадах психології, педагогіки, дидактики, аксіології, лінгвістики, риторики, поєднує навчання з акторською майстерністю, умінням утримувати увагу аудиторії та, вразі потреби, переконувати в чомусь слухачів. Науковці вважають, що саме в цьому криється секрет сторітеллінгу та його триумфальне входження в аудиторії і класи. Дійсно, цікава історія залишається в пам'яті без особливих зусиль, а отже спонукає до міркувань і висновків [3, с. 33].

Сторітеллінг ґрунтується на фундаментальних основах комунікативного та інтегративного підходів в освіті. До того ж його застосування не відмінняє інших методич-

них заходів, а лише приєднується до комплексу традиційних методик і технологій навчання історії.

Британські педагоги вважають, що джерела сторітеллінгу – в народних та релігійних традиціях, історичних епосах і повсякденному житті, що сторітеллінг стимулює уяву, емоції, спонукає до аналізу культурного контексту й минулого досвіду, впливає на формування ціннісних орієнтацій, відносин, поведінку людини в довкіллі [3, с. 37].

Ендрю Спаркс переконаний, що за допомогою сторітеллінгу можна отримати два найбільш важливі результати: перший – пожвавлення атмосфери в класній кімнаті, зняття напруженості, створення невимушеної атмосфери; другий, можливо, не настільки очевидний, але не менш цінний у дидактичному відношенні, полягає в тому, що є одним із найбільш простих шляхів установлення контакту між учителем і учнями, засобом привернення й утримання їх уваги [5, с. 41].

Останнім часом все більшої популярності набуває один з різновидів сторітеллінгу – цифрова розповідь (Digital Storytelling). Це вид традиційної розповіді, що виконана в цифровому форматі. Цифровий сторітеллінг використовує сучасні пристрої та програмні засоби, а також сервіси Інтернет для оповіді цікавих цифрових історій. Технологія лежить в руслі положень стандарту Нової української школи, особливо в аспекті інформаційної галузі, яка пов'язана з комунікацією та співробітництвом, цифровою творчістю, використанням цифрових пристроїв [4, с. 57].

Для того щоб ефективно використовувати storytelling на вчитель має працювати над формуванням таких умінь та навичок учнів:

- правильний вибір історії;
- чітке розуміння мети з якою історія розповідається;
- добір ефектного початку розповіді;
- логічне вибудовування розповіді;
- урахування вікових та психологічних особливостей аудиторії слухачів, яким розповідається історія;
- різноманітні прийоми для формування зацікавленості історією слухача;
- умінь висловити своє ставлення до розповіді [2, с. 189].

Метод сторітеллінгу впливає на соціалізацію здобувачів освіти, розвиває у них здатність: обробляти й запам'ятовувати інформацію; логічно й критично мислити; аргументувати, виробляти особисту позицію; презентувати власні ідеї; використовувати і збагачувати власний досвід, знання, по-новому комбінувати їх; бути цікавим співрозмовником; оминаючи критику вказувати на недоліки; володіти мовним матеріалом, komponуючи його залежно від умов і мети спілкування, розвивати емоційний інтелект.

Оновлення освітнього середовища й технологій навчання на всіх ланках освіти є реальністю українського суспільства. Інтеграція зі світовим навчальним контентом зумовлює входження в практику вітчизняних науковців і педагогів-практиків застосування зарубіжних освітніх технологій. Педагогічна наука не залишає поза увагою сторітеллінг як наукове явище, аналізуючи в публікаціях та дослідженнях його основні характеристики, принципи реалізації, результативність і наслідки застосування в освітньому процесі. Вітчизняна освітня практика активно опановує технологію сторітеллінгу як для навчання учнів школи, так і формування фахової компетентності студентів в установах вищої освіти.

Технологія сторітеллінгу, враховуючи засади психології, педагогіки, дидактики, аксіології, лінгвістики, риторики тощо, сприяє комплексному інтегрованому навчанню учнів на основі комунікативного підходу, актуалізуючи в них загальну ерудицію та допитливість.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (147). С. 130-135.
2. Гич М. Г. Сторітеллінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 4 (51). С. 188-191.
3. Egan K. Supplement to TEACHING AS STORY TELLING. URL: https://www.researchgate.net/publication/228717328_Teaching_as_Story_Telling (Last accessed: 28.01.2023).
4. Rule L. Digital storytelling: Never has storytelling been so easy or so powerful. *Knowledge Quest*. 2021. Vol. 38(4), P. 56-65.
5. Sparkes A. The effectiveness of storytelling on adult learning. *Journal of Workplace Learning*. 2015. Vol. 24 Issue 6. P. 21-43.

Кляузер А. Ю., студентка I курсу магістратури
факультету дошкільної освіти
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: **Чернявська М. В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри теорії, технологій і методик дошкільної
освіти Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриваються шляхи впровадження проектної технології в практику роботи сучасних закладів дошкільної освіти. Зокрема, висвітлюються етапи організації проектної діяльності, вікові особливості дітей дошкільного віку, наголошується на ефективності залучення дошкільників до розв'язання проблемних ситуацій для досягнення спільної мети.

Ключові слова: діти дошкільного віку, батьки, вихователі, проектна технологія, взаємодія, заклад дошкільної освіти.

Annotation. The article reveals ways of introducing design technology into the practice of modern preschool education institutions. In particular, the stages of organizing project activities, the age characteristics of preschool children are highlighted, and the effectiveness of involving preschoolers in solving problem situations to achieve a common goal is emphasized.

Key words: preschool children, parents, educators, project technology, interaction, preschool education institution.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти все більше уваги приділяється формуванню пізнавальної і творчої активності дітей, здатних у подальшому до креативних перетворень у всіх сферах життєдіяльності людства. Для досягнення цієї мети здійснюється активний пошук нових підходів до навчання, виховання і розвитку дошкільників. І в цьому сенсі особливий інтерес становить проектна технологія, яка поступово набуває поширення в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Сутність проектної технології полягає у залученні дітей до пошуку шляхів вирішення проблемної ситуації. При цьому освітній процес перетворюється на цікаве дослідження, під час якого дошкільники навчаються самостійно знаходити і використовувати інформаційний матеріал, розв'язують задачі, приймають участь у творчих заходах, випробовують теоретичні знання на практиці.

Робота над проектом у закладі дошкільної освіти передбачає спільну діяльність вихователя, дітей і батьків, що спрямовують зусилля на досягнення певного результату. Вихователь відповідно до інтересів дітей обирає тему проекту, зацікавляє їх і залучає батьків до складання алгоритму подальших дій. У встановлені терміни діти за допомогою дорослих займаються пошуком нової інформації, підготовкою відповідних завдань. Результатом проектної діяльності стає презентація, під час якої підбиваються підсумки, аналізуються досягнення і труднощі, які супроводжували освітній процес. Діти, демонструючи досягнення, виявляють творчий потенціал, навчаються виступати перед аудиторією, усвідомлюють значущість роботи, яку здійснювали протягом певного часу.

Особливістю впровадження проектної діяльності в освітній процес закладу дошкільної освіти є її поетапне ускладнення. Починаючи з середнього дошкільного віку дітей долучають до вирішення проблемної ситуації через наслідування діям дорослих, а вже у старшому дошкільному віці діти здатні виконувати завдання самостійно, виявляючи ініціативу і творчість. Головною ознакою успішності проектної діяльності є згуртованість колективу, взаємодопомога один одному задля досягнення спільної мети.

Залучення дошкільників до проектної діяльності повинно мати чіткі терміни виконання для того, щоб поступово привчати до планування і розподілення часу. Проте, враховуючи, що всі діти мають свої індивідуальні особливості, необхідно дотримуватися особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі і допомагати кожній дитині розкривати творчий потенціал, формувати у неї пізнавальний інтерес до оточуючого світу, привчати до аналізу і самооцінки власних дій, сприяти мовленнєвому розвитку. У цьому сенсі проектна діяльність стає важливим підґрунтям підготовки дітей дошкільного віку до подальшого навчання в школі.

Отже, впровадження проектної технології у практику роботи закладів дошкільної освіти має свої особливості, оскільки діти дошкільного віку тільки починають вчитися досліджувати і розв'язувати проблеми. І головне, не нашкодити їм, а зацікавити і розкрити індивідуальність, створивши найсприятливіші умови для спільної роботи у вирішенні практичних завдань.

Список використаних джерел:

1. Інновації в дошкільлі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід: посіб. на допомогу дошк. працівникам / авт.-упор.: Л. В. Калуська, М. В. Отрощенко. Мандрівець, 2010. 376 с.
2. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / укладач Л. А. Швайка. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 203 с.
3. Проектні технології у дошкільному навчальному закладі / упоряд. Ю. Д. Буракова. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 204 с.
4. Якубчик О. М., Любарська І. П. Технологія проектування – сучасний стиль роботи вихователя. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 6 (155). С. 19-20.
5. Чернявська М. В. Формування естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ. Вип. 74. Т. 3. 2021. С. 196-200.

Кошелева Н. Г., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Горлівського інституту
іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет» (м. Дніпро)

СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ТА АДАПТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті розглянуто важливе питання щодо необхідності формування професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців під час їх підготовки у вишах. Запропоновано використовувати з цією метою новітню технологію формування досліджуваних якостей, яку розроблено на матеріалі авторського спецкурсу «Психологія кар'єри» для студентів психолого-педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: педагогічна технологія, професійна мобільність, адаптивність, психологія кар'єри, майбутні фахівці.

Annotation. The article deals with the important issue of the need to form professional mobility and adaptability of future specialists during their training at universities. It is proposed to use for this purpose the newest technology of formation of the studied qualities, which was developed on the basis of the author's special course «Career Psychology» for students of psychological and pedagogical specialties.

Key words: pedagogical technology, professional mobility, adaptability, career psychology, future specialists.

Питання щодо професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців є одним з найбільш актуальних у сучасному мінайивому професійному середовищі. Навички щодо побудови власної кар'єрної стратегії є наразі дуже актуальними, проте якщо досвідчені фахівці набувають і вдосконалюють їх у процесі професійної діяльності, то випускники вишів такого досвіду не мають і відчують значні ускладнення стосовно пошуку першої роботи, процесу працевлаштування й адаптації на першому робочому місці. З метою часткового вирішення цієї проблеми нами розроблено й запроваджено в навчальний процес Горлів-

ського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро) вибіркового спецкурсу «Психологія кар'єри» для студентів, які навчаються на психолого-педагогічних спеціальностях.

Мета роботи – презентація технології формування професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців під час підготовки у вишах (на матеріалі вибіркової дисципліни «Психологія кар'єри»).

Проблеми, пов'язані з побудовою кар'єри, психологією професійного становлення сучасного фахівця, управлінням діловою кар'єрою розглядалися такими науковцями, як Л. А. Гуцан, О. Л. Єськов, О. М. Кокун, В. Т. Лозовецька, М. В. Лузан, Т. Л. Лях, Ю. М. Малієнко, О. В. Мельник, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Т. С. Попова, В. С. Савельєва, І. І. Ткачук, Н. Є. Троценко, Т. П. Цюман, А. М. Шеламкова та ін. [1-3]. Ці та інші праці послугували концептуальною основою для розробки авторської педагогічної технології формування професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців. В основу концепції спецкурсу «Психологія кар'єри» були покладені положення про значення професійного самовизначення для особистості та сучасного суспільства; поняття кар'єри, критерії її успішності, види, етапи, моделі розвитку; професійну мобільність як чинник розвитку кар'єри; професіограми і психограми сучасних професій; здібності особистості і вимоги професії; вибір індивідуального стилю професійної кар'єри особистості; мотивацію і демотивацію розвитку кар'єри; методи і форми планування кар'єрного розвитку; сучасні методи і ресурси для пошуку роботи; структуру та принципи складання професійного резюме; основи самопрезентації та успішного проходження співбесіди при працевлаштуванні; процес адаптації на новому робочому місці; технологію кар'єрного менеджменту і самоменеджменту тощо.

Стратегічна мета вивчення спецкурсу «Психологія кар'єри» була визначена як оволодіння здобувачами вищої освіти системою знань з питань професійної кар'єри працівника в організаційній структурі для забезпечення кар'єрного зростання працівників та ефективності діяльності організації; розкриття психологічних особливостей

здійснення професійної кар'єри у сучасних організаціях на основі вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду. Програмні результати навчання (що відповідають тактичним й оперативним цілям) передбачають, що в результаті вивчення дисципліни студенти здатні: аналізувати психологічні проблеми у сфері професійної орієнтації, професійної соціалізації і професійної кар'єри та пропонувати шляхи їх розв'язання; здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань щодо організації процесів пошуку роботи, ефективної самопрезентації та працевлаштування; пропонувати власні способи вирішення психологічних завдань і проблем професійного вибору та розвитку особистості в процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання; ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості та ін.

Відповідно до цілей сформований зміст навчального матеріалу спецкурсу, який розподілений за наступними темами: «Психологічні основи вивчення кар'єри», «Психологічні труднощі на шляху розвитку кар'єри», «Психолого-педагогічна підтримка особистості в розвитку професійної кар'єри», «Планування кар'єри в межах організації», «Технології кар'єрного консультування». Основне коло питань, яке розглядається в них: сучасний ринок праці, зайнятість населення та проблеми безробіття; поняття та види кар'єри; типи моделей розвитку кар'єри; кар'єра та професійна компетентність; професійна мобільність і конкурентоспроможність; найзатребуваніші професії в Україні; професії майбутнього: ТОП-7 напрямків, що будуть популярними; сучасні вимоги роботодавців, *hard skills* та *soft skills*; професіографія та її роль у правильному виборі професії, складові вибору майбутньої професії; планування кар'єри, етапи формування професійного плану, типові помилки у реалізації професійної кар'єри; вибір формату зайнятості; кар'єрограма; технології пошуку роботи; структура та принципи складання професійного резюме; підготовка до співбесіди; основи успішної самопрезентації; адаптація на першому робочому місці; закони професійного успіху; кар'єра і соціальне середовище

майбутнього професійного зростання; основи самоменеджменту, управління власними ресурсами та інші.

Процесуальна частина технології має наступний вигляд. Навчальний процес з дисципліни передбачає лекційні, семінарські, практичні заняття та самостійну роботу студентів. Формування теоретичних знань з курсу відбувається на лекційних та семінарських заняттях. На них використовуються, крім традиційних методів навчання, евристичні бесіди, перегляд та дискусійне обговорення відеороликів, інтернет-ресурсів, невеличкі творчі завдання.

На практичних заняттях та під час самостійної роботи студентів відбувається формування практичних умінь, сформульованих у термінах програмних результатів навчання. Наприклад, у групах майбутніх психологів приділяється увага формуванню вмій установлювати відповідність людини вимогам професії і відповідність професії запитам людини; виявляти потенційні професійні можливості кандидатів; аналізувати запити вітчизняного та регіонального ринку праці, використовувати сучасні джерела і ресурси пошуку роботи, надавати клієнтам консультації щодо працевлаштування; визначати типи і етапи ділової кар'єри; застосовувати модель індивідуального планування кар'єри; надавати рекомендації щодо ефективної підготовки до відбіркових випробувань при влаштуванні на роботу та використовувати систему методів, за допомогою якої можна виявляти кар'єрні спрямування працівників в організації й допомагати їм успішно їх реалізувати. Це важливо, оскільки в майбутньому ці студенти можуть працювати в якості кар'єрних консультантів, коучів, організаційних психологів, менеджерів з персоналу і т.ін.

Використовуються такі методи і форми навчання, як аналіз змісту професійної діяльності фахівця обраної професії; складання професіограм та психограм професій; опрацювання методик психодіагностичного обстеження для встановлення професійної придатності фахівця; опрацювання сайтів пошуку роботи; складання резюме під обрану вакансію; проведення рольової гри «HR-інтерв'ю»; аналіз власних професійних переваг та обмежень; перегляд та обговорення відеороликів щодо кар'єрних перспектив; виконання психологічних вправ (наприклад, «Кар'єрна шкала та кар'єрний план» та ін.);

моделювання консультативного процесу для клієнтів, які мають проблеми у виборі або реалізації кар'єри; розробка програм психологічної допомоги в галузі професійної самореалізації та зростання тощо. Використовуються також різноманітні творчі завдання, наприклад підготовка власного відеороліка на тему, що може бути корисною для юнаків, які прагнуть побудувати успішну кар'єру, складання резюме, плану самопрезентації та ін. Надається перевага творчим індивідуальним завданням та груповим формам роботи зі студентами.

Таким чином, розроблена технологія забезпечує формування здатності студентів ставати активними учасниками ринку праці, обирати професійну спеціалізацію, презентувати себе майбутнім роботодавцям, знаходити і змінювати робоче місце, пристосовуватися до вимог професійного середовища, планувати й реалізовувати власну кар'єру, що в сукупності становить основу професійної мобільності та адаптивності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Коқун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2012. 200 с.
2. Лозовецька В. Т. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах: монографія. Київ, 2015. 279 с.
3. Побудова кар'єри: навч.-метод. посіб. / О. В. Мельник, О. А. Морін, А. А. Гуцан та ін.; за ред. О. В. Мельника. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

Кулик К. І., студентка 1 курсу магістратури
факультету іноземних мов Вінницького державного
педагогічного університету імені М. Коцюбинського

Науковий керівник: **Грачова І. Є.**, кандидат філологічних
наук, доцент кафедри англійської філології
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ В СТАРШИХ КЛАСАХ ЗЗСО

Анотація. Ця стаття вивчає підручники з англійської мови 10-11 класів на наявність у них достатньої кількості практичних завдань на засвоєння фразеологічних одиниць з компонентом на позначення часу. Також розкладається низка сучасних прийомів та методів, які спрямовані на якісне вивчення цих фразеологічних одиниць учнями старшої школи.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, метод, завдання.

Annotation. This article examines 10-11 grade English language textbooks and studies a number of practical tasks for learning phraseological units with a time marking component. A number of modern techniques and methods aimed at the qualitative learning of these phraseological units by high school students are also explained.

Key words: phraseology, phraseological unit, method, task.

Сучасна освіта передбачає впровадження новітніх технологій навчання, прийомів та методів, які дають змогу ефективно навчати нові покоління учнів у закладах загальної середньої освіти. Для того, щоб здобувач освіти міг вільно використовувати у мовленні нову лексику або граматичні структури не достатньо лише декількох вправ чи звичайного заучування, що зазвичай передбачають підручники з англійської мови 10-11 класів. Сучасний вчитель повинен перебувати у постійному пошуку нових вправ, комунікативних завдань, за допомогою яких можна розвинути конкретну навичку в учнів. Це дасть змогу

якісно перетворювати пасивний словник у активний, і використовувати нові конструкції та вислови в усному та писемному мовленні. Саме тому, метою даної публікації є вивчення бази підручників, рекомендованих Міністерством освіти та науки України, на наявність необхідних якісних завдань для вивчення фразеологічних одиниць на позначення часу, а також аналіз новітніх методів навчання на уроках вивчення фразеології.

У даній роботі проаналізовано найпоширеніші підручники з англійської мови, які використовуються у 10-11 класах із грифом МОН, а саме: Навчально-методичний комплект з англійської мови «Longman Exam Activator», ZNO Leader Plus for Ukraine B2, Англійська мова (10-й рік навчання, рівень стандарту) (підручник) Карп'юк О. Д., Англійська мова (10-й рік навчання) (підручник) Морська Л. І.

Найкраще розкриті теми фразеології у підручниках міжнародних видавництв – Longman Exam Activator та ZNO Leader Plus for Ukraine B2. До кожного тематичного розділу додано список лексики для вивчення, де окремо відводиться місце фразеологічним одиницям. У розділі також наявні окремі вправи для практики цих виразів. Завдання типові і звучать таким чином: «З'єднай ідіому і її значення», «Здогадайся значення виразу із контексту», «Доповни речення словом із таблички» [4, 5]. Однак і в цих підручниках представлена недостатня кількість фразеологічних одиниць з компонентом на позначення часу. Такі вирази зустрічаються двічі, у загальному списку слів та у вправі: *take time off*, *have a good time*, *give somebody a hard time*, *not give somebody the time of day* [1, 2]. Вправи із даними фразеологічними одиницями спрямовані на ознайомлення учня і виразу, а також просте з'ясування його значення, що не дає можливості повноцінно вживати їх у мовленні. Це підтверджує тезу про те, що даній темі приділяється замало уваги у підручниках і вчителям доведеться самостійно підбирати додатковий матеріал.

Українські автори приділяють значно менше уваги фразеології і майже не наводять фразеологічних одиниць як окремого лексичного матеріалу для вивчення. У текстах для читання та аудіювання, у граматичних правилах

наявні такі фразеологічні одиниці: *from time to time, wait a moment/minute/second, a waste of time, for the time being*. Більшість із них є фразеологічними комбінаціями і їх значення легко зрозуміти із контексту. У підручниках бракує завдань, які б допомогли здобувачам освіти засвоїти ці фразеологічні одиниці.

Більш глобальною проблемою є те, що на уроках англійської мови темою фразеології нехтують. Саме тому учні не розуміють її необхідності та важливості використання у щоденному мовленні. Фразеологія англійської мови багата і нею варто збагачувати словниковий запас учнів. Дану проблему можна вирішити, створивши низку прийомів та методів, які можуть бути використані під час вивчення фразеологічних одиниць.

Існує низка методів, які застосовують під час вивчення англійської мови як другої іноземної.

- вивчення фразеологізмів у контексті;
- вивчення фразеологізмів за допомогою ілюстрацій;
- вивчення фразеологізмів під час ведення групової дискусії;
- вивчення фразеологізмів під час розігрування діалогів та рольових ігор [6].

Ці методи є узагальненими, і їх варто використовувати після практичних завдань, спрямованих на запам'ятовування форми, значення та функції слова.

Приклад завдання 1: Explain the meaning of the following sentences [3, с. 85]:

1. *My neighbour has owned this shop since time immemorial.*

2. – *What are you doing?*

– *Oh, I'm just trying to kill some time.*

– *You know, time doesn't like when somebody tries to kill him.*

3. *I was up until the small hours of the morning waiting for my husband to come back home.*

Метод «Phrasal fork» вигаданий для вивчення фразових дієслів, але може бути адаптований і під вивчення фразеологічних одиниць [3, с. 88].

Приклад завдання 2: Make up some phraseological units. Create a sentence with each one.

zero

small

enormous

Hour

evil

rush

Метод «Replacement». Основне завдання замінити сталі вирази на фразеологічні одиниці таким чином, щоб семантика не змінилася.

Приклад завдання 3: Use the phraseological units in the correct form instead of the underlined words: to take time by the forelock, only time will tell, to kill time, one's finest hour [3, с. 88].

Last Friday I visited our local National Museum. I was really into ancient stuff and was going to become an archeologist or at least a museum worker. I did not know for sure whether it was my vocation or not, this would only be known in the future.

In order to spend some free time I went to the museum. I was strolling through the rooms, looking at some outstanding exhibitions. All of a sudden, I met a group of children, who were looking for their tour guide. I was going to seize the opportunity and do my best to reveal my love for museum exhibitions. Therefore, I pretended to be a tour guide. It was my moment to shine. I conducted an extraordinary tour, which only the children were listening to, but also the head of the museum. As you can imagine he offered me the job and told me to start the next day. Well, I will get my diploma later.

Вивчення фразеологічних одиниць є важливою частиною вивчення англійської мови загалом. Тільки це забезпечить повноцінне розуміння учнями того, як функціонує мова, а головне дасть змогу доторкнутися до культури англійськомовних країн. На даний момент підручникам з англійської мови для 10-11 класів бракує практичних завдань для повноцінного засвоєння такої лексики, тому викладачі повинні шукати додаткові ресурси. Методика вивчення фразеологічних одиниць ще не дійшла до свого ідеалу, тому ця тема є важливою та актуальною для подальшого вивчення та удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Англійська мова (10-й рік навчання): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Профільний рівень / за загальн. ред. Л. І. Морської. Тернопіль: Астон, 2018. 288 с.
2. Англійська мова (11-й рік навчання): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту / за загальн. ред. О. Д. Карпюк. Тернопіль: Астон, 2019. 256 с.
3. Бойко О. А. Важливість та методи вивчення фразових дієслів та фразеологічних одиниць у викладанні англійської мови. *Проблеми сучасної освіти*. 2019. № 10. С. 84-90.
4. Hastings B., Uminska M., Chandler D., Hegedus K. Longman Exam Activator. Pearson, 2010. 231 p.
5. Mitchell H. Q. ZNO Leader Plus Level B2. MM Publications, 2019. 287 p.
6. Wu Su-Yueh. Effective Activities for Teaching English Idioms for EFL Learners. In *The Internet TESL Journal*. 2008. № 3. URL: <http://iteslj.org/Techniques/Wu-TeachingIdioms.html> (дата звернення: 25.01.2023)

Марцеха О. В., вчитель біології Кульчіївецького ліцею
Слобідсько-Кульчіївецької сільської ради
Кам'янець-Подільського району Хмельницької області

PLICKERS – ЦИФРОВИЙ РЕСУРС ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У публікації розглядається використання інноваційної технології Plickers на уроках біології, яка дозволяє миттєво перевірити рівень знань у учнів. Не потребує додаткових засобів, окрім мобільного телефону у вчителя. Plickers перетворює звичайну тестову роботу у гру.

Ключові слова: школа, урок, інноваційні технології, тести, Plickers, Q-код, гаджет, цифровий ресурс

Annotation. The publication examines the use of the innovative Plickers technology in biology classes, which allows you to instantly check the level of knowledge of students. No additional equipment is required, except for the teacher's mobile phone. Plickers turns ordinary test work into a game.

Key words: school, lesson, innovative technologies, tests, Plickers, Q-code, gadget, digital resource

Метою дослідження є особливості використання цифрового ресурсу у процесі навчання.

XXI століття, яке воно для освіти. Багато нових викликів. Освіта набуває нового розвитку, де переважає комп'ютеризація та використання гаджетів та різних застосунків.

Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає упровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і методів. Сьогодні освіта вимагає від учителя переходу до нових, інноваційних методів викладання, застосування проблемних, творчих, активних прийомів при проведенні уроків, а також володіння комп'ютером, різними інтернет-ресурсами.

А яких дітей ми сьогодні навчаємо? Ми навчаємо дітей цифрового покоління. Покоління, яке не уявляє свого життя без гаджетів та мобільних, які, на жаль, більшість вчителів, щоб долучити до освітнього процесу, забороняють використовувати на своїх уроках. І тому сьогодні побутує думка, що люди-книжки вчать людей – екрану. Діти, яких ми сьогодні навчаємо, прагнуть до чогось нового, вони розвиненіші, ніж наше покоління. Сприймають інформацію і по-іншому думають.

Ми сьогодні живемо в інформаційному світі, де зростає роль інформації, де зростає роль знань взагалі, і кожен вчитель шукає для себе якісь способи, методи, як урізноманітнити, зацікавити учнів у навчально-виховному процесі. Адже ми знаємо, як важко зараз, коли учні нічого не хочуть. Як допомогти учням? Як зробити так, щоб це приносило користь і допомагало більш ефективно проводити наші уроки.

Сучасний вчитель – вчитель, який іде в ногу зі своїми учнями. Учні по іншому дивляться на вчителя, який розуміється та використовує різні гаджети. Найбільше задоволення для вчителя, коли учні не чують дзвінка з уроку, захопившись роботою.

Найбільш цікавими в даний час вважаються інтерактивні методи навчання, де педагог втрачає центральну роль, він стає організатором освітнього процесу. Учитель визначає загальний напрямок, контролює час і порядок виконання наміченого плану, дає консультації, допомагає. Учні, в свою чергу, на таких уроках взаємодіють один з

одним, а педагог піклується про те, щоб їх зусилля були спрямовані на позитивний результат.

Одним із важливих напрямків розвитку інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології, а саме Інтернет – сервіси. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування в освіті.

Дуже актуальним к та дуже важливим в наш час є пошук та використання нових засобів та способів викладання уроків у середній та старшій школі. Адже ні для кого не секрет, як важко мотивувати учнів до вивчення предмету.

Особливо важливим є дослідження різноманітних сервісів, які надає мережа Інтернет. Відбір найбільш ефективних саме для навчального процесу, їх вивчення та впровадження у освітній процес.

Учні сьогодення вже не хочуть пасивно сидіти і чекати, поки вчитель повільно, логічно і послідовно буде передавати їм свої знання. Новому поколінню дітей та підлітків хочеться інтерактивності та багатозадачності, швидкого отримання інформації, вони люблять наочні картинки, короткі відео, 3D-малюнки. Сучасні діти прагнуть навчатися разом з іншими, обмінюватися досвідом, втілювати спільні проекти. Реформування української школи, різні Інтернет технології на уроках є одним із видів інноваційних форм навчання, хоча перші спроби їх використання вчителі загальноосвітніх навчальних закладів здійснювали вже давно, використовуючи сигнальні картки (різнокольорові) під час проведення фронтального опитування учнів на початку уроку, перевіряючи навчальний матеріал попереднього уроку, або ж після пояснення нового матеріалу на уроці.

Дуже часто вчитель хоче використовувати інноваційну технологію, а відповідних умов у нього не має?!

У нагоді може стати проста у використанні технологія перевірки знань учнів «*Plickers*». Її можна віднести до групи – «напів-онлайн» тестів.

Plickers – це додаток на Google Play, що дозволяє миттєво оцінити відповіді всього класу і спростити збір статистики за допомогою лише одного мобільного телефон. Крім того, використання *Plickers* додає елемент гри в хід уроку. Дітям дуже подобається така перевірка знань.

Plickers одразу показує кількість правильних та не правильних відповідей і дозволяє відразу дізнатися, яка частина класу зрозуміла матеріал, а кому потрібна додаткова допомога. Тобто учитель бачить відповідь кожного учня миттєво.

Додаток можна використовувати для отримання миттєвої реакції. Запитайте учнів «Вам усе зрозуміло?», і вони піднімуть у відповідь картки, що говорять «так» або «ні». Додаток миттєво відображає статистику класу.

З допомогою *Plickers* можна проводити невеликі оглядові тести в кінці теми. Для цього треба внести у додаток список класу і список питань. Учні піднімають свої картки одночасно, а ваш гаджет видає інформацію про те, як впорався кожен з них. Це дає можливість дізнатися про прогрес всього класу, а не кількох його представників, як буває, коли фронтальне опитування ведеться усно.

Програма працює за дуже простою технологією. Основу складають мобільний додаток, сайт і роздруковані картки з QR-кодами. Кожній дитині видається по одній картці.

Сама картка квадратна і має чотири сторони. Кожній стороні відповідає свій варіант відповіді (*A, B, C, D*), який вказаний на картці. Вчитель задає питання, дитина вибирає правильний варіант відповіді і піднімає картку відповідною стороною догори. Вчитель за допомогою мобільного додатку сканує відповіді дітей в режимі реального часу (для зчитування використовується технологія доповненої реальності). Результати зберігаються до бази даних і доступні як безпосередньо в мобільному додатку, так і на сайті для миттєвого або відстроченого аналізу.

Що потрібно для того, щоб працювати? Один мобільний телефон у вчителя під управлінням iOS або Android з встановленим додатком *Plickers*, набір карток з QR-кодами.

Як і коли використовую застосунок на своїх уроках біології:

- під час фронтального опитування вкінці уроку. Метою є зрозуміти, що діти засвоїли за урок, а що ні;
- під час фронтального опитування на початку уроку. Метою є перевірка домашнього завдання і розуміння того, що учні засвоїли, а на що потрібно звернути увагу;
- як різновид конкурсу, квестів між командами;

- проведення підсумків уроку, рефлексії.

При підготовці до уроку потрібна більша підготовка, ніж до звичайного тестування. Тому, що потрібно створити тести, класи. Але величезний плюс в тому, що перевіряти уже не потрібно.

Отже, сервіс розроблений для вчителів і не тільки. Орієнтований на швидке опитування з однією правильною відповіддю. Зручний у використанні, але потребує смартфона в учителя, установки застосунку, картки для учнів з Q-кодами. Менш якісне з точки зору перевірки знань, оскільки не виключене списування, виправлення.

Список використаних джерел:

1. Верещагіна Г. Д. Впровадження інноваційних технологій на уроках біології з використанням опорних конспектів (методичний посібник). Харцизька українська гімназія з класами загальноосвітньої школи I ступеня. 2011. 50 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Комарницька О. М. Особливості застосування мобільних технологій у навчанні. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: актуальні проблеми*: матеріали науково-методичної конференції, 30 листопада 2016 р. Тернопіль: ТОКІППО, 2016. С. 3-8.

4.

Мірошніченко В. І., доктор педагогічних наук,
професор, начальник кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького

ІННОВАЦІЇ У ПРОВЕДЕННІ ГРУПОВИХ ЗАНЯТЬ

Анотація. Описується інноваційний досвід проведення групових занять з соціально-гуманітарних дисциплін методом «групового обговорення». Звертається увага на потенційні можливості групових занять у формуванні професійного мислення майбутніх фахівців.

Ключові слова: метод, студенти, групове заняття, групове обговорення.

Annotation. The innovative experience of conducting group classes in social and humanitarian disciplines by the «group discussion» method is described. Attention is drawn to the potential possibilities of group classes in shaping the professional thinking of future specialists.

Key words: method, students, group lesson, group discussion.

Метою публікації є стисле висвітлення інноваційного досвіду проведення групових занять з соціально-гуманітарних дисциплін методом «групового обговорення». Основними факторами, які мотивують здобувачів вищої освіти до пізнавальної діяльності, є: важливість предмета для професійної підготовки і усвідомлення теоретичної та практичної значущості тематики занять; висока педагогічна майстерність викладання дисципліни.

Кожний заклад вищої освіти, кожна кафедра, кожен викладач створює свою базу найбільш часто використовуваних інноваційних методик. У цьому контексті доречним є досвід використання низки інноваційних методик та методів при проведенні групових занять з соціально-гуманітарних дисциплін. Як вид занять групове заняття характеризується значною ефективністю в навчанні студентів завдяки можливості широкого застосування інтерактивних методик і методичних прийомів. Відомо, що особливістю

останніх є спонукання учасників освітнього процесу до активності та взаємодії (ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, проблемне заняття тощо).

Одним із методів проведення групових занять з соціально-гуманітарних дисциплін є метод «групового обговорення». Виховні цілі такого заняття: виховання гордості за свою Батьківщину; виховання потреби до вивчення програмних питань з дисципліни, як необхідних елементів загальноосвітньої та соціально-гуманітарної підготовки майбутніх фахівців; виховання наполегливості в доланні труднощів, культури професійного спілкування, професійної культури загалом.

Методика підготовки та проведення групового заняття має багато спільного з методикою підготовки і проведення семінарського заняття. Групові заняття, як і семінарські, проводяться з навчальною групою студентів і їх метою є детальне вивчення теоретичних аспектів змісту теми, а також набуття практичних навичок роботи з хрестоматійним матеріалом, інтернет-джерелами, роздавальним матеріалом, статистичними даними тощо.

Студенти навчальної групи розсідаються по групах з 5-6 чоловік. Кожна група отримує завдання – одне з навчальних питань за планом заняття – і приступає до його групового обговорення протягом 10-15 хвилин. При цьому студенти не використовують підручників, але можуть працювати з конспектами та хрестоматійним матеріалом. Викладач надає допомогу студентам, за необхідності консультує їх з проблемних питань. Обов'язковим елементом є записи в конспектах. Коли групове обговорення закінчується, по одному студенту з кожної групи пересідають за першу парту і письмово викладають свої думки за результатами групового обговорення. У цей час починається усне опитування. Від кожної групи (за бажанням студентів, чи за вимогою викладача) один представник відповідає на запитання, яке обговорювалось. Викладач уважно слідує за відповіддю, за ходом його думки, помічає недоліки, які допускає доповідач під час відповіді, занотовує їх, оскільки в разі не грубих помилок у доповіді не рекомендується перебивати доповідача. Решта, уважно слухають, у готовності доповнити відповідь. Після закінчення відповіді на поставлене питання, викладач дає змогу ін-

шим студентам за їх бажанням, доповнити відповідь доповідача, задати йому додаткові запитання, уточнити найбільш важливі моменти за змістом відповіді, виправити, за необхідності, якщо доповідач помилився чи був неточним під час відповіді. Після відповіді студента викладач ставить проблемні питання і організовує дискусію при безперервній і максимальній увазі та високій активності групи. За відсутності доповнень, викладач викликає для відповіді на нерозкриті аспекти питання іншого студента з групи, яка обговорювала це питання, згідно списку класного журналу.

Згідно класифікації інноваційних методів навчання, запропонованої В. Морозовим, останні поділяються на проєктні, лабораторні та інтегровані [1, с. 37]. Метод «групового обговорення» є інтегрованим (комплексним), оскільки передбачає здійснення навчання за певними темами-комплексами, що містять матеріали суміжних предметів. Тому цей метод є ефективним для вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, які формують світогляд майбутнього фахівця, вчать його мислити, застосовувати знання, отримані з інших дисциплін (міждисциплінарний підхід). Так, наприклад, обговорюючи проблемний матеріал навчальної дисципліни «Етика професійної діяльності» студенти мають змогу застосовувати теоретичні знання з «Філософії», «Історії України», «Історії вчень про державу і право», «Соціології», практичні уміння щодо роботи з документами та джерелами. Отже, використання методу «групового обговорення» відповідає головному призначенню групового заняття – закріплення, поглиблення та розширення знань, одержаних студентами на лекціях, під час роботи з підручниками, законодавчою базою, хрестоматійним матеріалом, розвиток самостійного професійного мислення, комунікативних умінь та навичок, що є важливим для формування професіоналізму майбутнього фахівця.

Існує думка, що ефективність фахової діяльності викладача вищою навчальною закладу визначається його активною взаємодією зі студентами, реалізацією ним доцільних психолого-педагогічних впливів, що сприяють якісному оволодінню студентами сучасними фаховими знаннями, вміннями та навичками, а також формуванню в них особистісних якостей і властивостей, необхідних для

майбутньої професійної діяльності, суспільного та громадського життя [2, с. 88]. Під час групового обговорення відбувається інтеракція предметного спрямування.

Отже, успішне запровадження інноваційних методик навчання соціально-гуманітарних дисциплін вимагає системної роботи, для якої необхідно по-перше, переглянути зміст підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних кадрів з метою формування їх професійної готовності до роботи в умовах інноваційного навчання; по-друге, наблизити освітній процес до реальних вимог професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Morozov V. The philosophy innovation in teaching process. *Higher education Ukraine*. 2014. № 2. p. 36–39.
2. Терлецька Ю. Ефективність фахової діяльності викладачів вищих навчальних закладів: педагогічно-психологічний аспект. *Вища школа*. 2014. № 1. С. 81–89.

Мусіхіна І. О., студентка 1 курсу магістратури факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: **Киналь А. Ю.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

CALL- ТА MALL-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Анотація. У сучасному світі стрімко розвиваються комп'ютерні технології, змінюючи наше повсякденне життя, зокрема впливаючи на якість освіти. Сучасні інноваційні педагогічні технології дозволяють учням вивчати іноземну мову за допомогою нових форм дослідження, комунікації, конструювання та самовираження, які виходять за рамки аудиторії та власних безпосередніх контекстів.

Ключові слова: CALL- та MALL-технології, активна взаємодія, ініціативна комунікативна компетентність, соціальні мережі, інформаційно-комунікаційні технології

Annotation. In the modern world, computer technology is rapidly evolving, changing our daily lives, in particular, it affects the quality of education. Modern innovative pedagogical technologies allow students to learn a foreign language through new forms of research, communication, construction and self-expression that go beyond the classroom and their own immediate contexts.

Key words: CALL and MALL technologies, active interaction, foreign language communicative competence, social networks, information and communication technologies.

Сьогодні нові цифрові засоби масової інформації відкривають нові можливості для вивчення та викладання іноземної мови. Набір середовищ, інструментів, соціальних технологій та пристроїв, включаючи ігри, системи управління навчанням, соціальні медіа та інтерактивні дошки (IWBS), дозволяє сучасним учням брати участь у формах дослідження, спілкування та самовираження, які виходять за рамки аудиторії та власних безпосередніх

контекстів. Ці технології дозволяють учням встановлювати зв'язок зі світом, розвивати іншомовну комунікативну та міжкультурну компетенції, а також більш загальні ключові компетентності громадянина двадцять першого століття. Можливість отримати доступ до ресурсів іноземною мовою або спілкуватися з носіями цієї мови за допомогою веб-конференцій, означає, що відбувається перехід від класичного вивчення мови до більш автентичного її використання в умовах реального часу [1, с. 4].

На зміну традиційним формам навчання приходять змішане та дистанційне, що спонукає вчителів до пошуків та впровадження ефективних інноваційних педагогічних технологій. Ці зміни були запроваджені з метою забезпечення захисту здоров'я та життя кожного учасника освітнього процесу в умовах пандемії, а зараз – в умовах воєнного стану.

Платформа «Всеукраїнська школа онлайн» була розроблена та запущена за підтримки Міністерства освіти та науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України. Дане рішення має на меті забезпечення доступності якісної шкільної освіти для учнів 5-11 класів. Цей незамінний інструмент можна використовувати не лише під час карантину, а й в умовах звичайного режиму навчання. Наприклад, учні, які пропустили навчальний матеріал через хворобу або з інших причин, мають можливість для опрацювання нової теми у зручний для себе час.

В умовах дистанційного та онлайн-навчання використовуються різноманітні інформаційно-комунікаційні технології для формування іншомовної комунікативної компетенції, зокрема: CALL – вивчення мови за допомогою комп'ютера, MALL – вивчення мови за допомогою мобільного телефона, TELL – вдосконалене вивчення мови з використанням технологій, CELL – комп'ютерне вивчення мови, NBLT – мережеве навчання мови, WELL – веб-вдосконалене вивчення мови, СМС – комп'ютерно-опосередковане спілкування, а також електронне, змішане та мобільне навчання.

З огляду на зростаючу популярність CALL- та MALL-технологій, розглянемо, можливості їх застосування в процесі навчання англійської мови на прикладі створення групових чатів, використання електронної пошти та соціальних мереж.

Створення чату в Telegram, Viber або WhatsApp дозволяє вчителю працювати над активізацією словникового запасу учнів; перевіряти написання учнями певних слів; перебувати на постійному зв'язку з учнями; ділитися цікавою інформацією, відео, аудіозаписами з учнями, що сприяє активізації аудитивної компетенції учнів та занурює учнів у англомовне середовище; активізувати іншомовну комунікативну навичку; стимулювати учнів до англомовного спілкування; формувати дружнє середовище, здатність активної взаємодії у команді.

У чаті може бути від десятка учнів до кількох тисяч. В таких умовах, викладач може створити канал не лише для конкретного класу, але для учнів усієї школи. Групи можуть бути як модерованими, так і немодерованими. Перевагами роботи з модерованими групами є можливість встановлювати правила, контролювати навчальний і комунікативний контент, видаляти повідомлення, що не відповідають тематиці, правилам спілкування в груповому чаті тощо. У немодерованій групі такі функції не передбачено.

Спілкування за допомогою електронної пошти – один з найпростіших інструментів, доступних викладачеві іноземних мов, який цікавиться m-learning і електронним навчанням. Для більшості людей електронна пошта є частиною повсякденного життя, перевірка пошти входить до щоденних буденних ритуалів як чашка кави зранку. Сьогодні доступ до електронної пошти можна отримувати не лише з будь-якого комп'ютера, а й з будь-якого пристрою, що має доступ до мережі інтернет, тому з цією технологією виникає найменша кількість проблем. Найпростішим способом для використання електронної пошти у освітньому процесі є розсилка домашніх завдань. Потім ці домашні завдання можуть бути перевірені у класі, або ж учні можуть відправити виконане завдання електронною поштою, а вчитель відправить фідбек [2, с. 4].

Окрім того, електронна пошта може слугувати інструментом кооперативного навчання, зокрема як платформа для спільної роботи учнів. Наприклад, учні отримують інструкцію написати спільну історію: перший учень пише рядок, потім надсилає його електронною поштою другому учневі, який пише другий рядок і надсилає наступному, тощо. Потім на уроці учні презентують свою історію англійською мовою [2, с. 5].

Соціальні мережі забезпечують швидку опосередковану чи віддалену взаємодію вчителя з учнями, можуть слугувати як платформа для навчання або бути одним із основних елементів освітнього середовища. Окрім того, соціальні мережі є звичним для учнів середовищем, забезпечують ефективну співпрацю в синхронному та асинхронному режимах, урізноманітнюють форми роботи та взаємодії учнів (форуми, стіни, групові чати), уможливають поширення інформації, відео-, аудіозаписів, що є актуальним саме у рамках формування англомовної аудитивної компетенції.

Таким чином, використання групових чатів у програмах-комунікаторах, електронної пошти та соціальних мереж забезпечує швидку взаємодію вчителя з учнями, може слугувати інструментом технології кооперативного навчання та платформою для виконання креативних завдань. Перевагами вивчення англійської мови за допомогою CALL- та MALL технологій є: спілкування рідною та іноземними мовами; формування цифрової, інформаційної, інфомедійної, соціальної, громадянської, іншомовної комунікативної та міжкультурної компетенцій; можливість відтворення відео, прослуховування музики, перегляду відео, створення і прослуховування подкастів; швидка взаємодія та зворотній зв'язок. З іншого боку, варто зазначити і ряд недоліків, зокрема: учні можуть витрачати час уроку на перегляд веб-сайтів, текстові повідомлення, спілкування в чатах зі своїми друзями; підвищені шанси на порушення правил академічної доброчесності; втрата здатності та бажання соціальної взаємодії; технічні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студ. пед. ВНЗ і слухачів ін-тів післядиплом. Освіти. Київ: Освіта України, 2006. с. 390
2. Davison Ch. Information Technology and Innovation in Language Education. *Hong Kong University Press*. 2005. P. 304

Охота І. В., директор Кам'янець-Подільського ліцею № 13,

Хвостач А. М., заступник директора з навчально-виховної роботи Кам'янець-Подільського ліцею № 13,

Чепурняк Н. В., практичний психолог
Кам'янець-Подільського ліцею № 13

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. У статті розкриваються особливості використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті. Розглянуто позитивний вплив інноваційних технологій на підвищення якості освітнього та корекційно-розвивального процесу осіб з особливими освітніми потребами. Також зазначено, що пріоритетними напрямками впровадження інноваційних технологій у навчання дітей з особливими потребами є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інноваційні технології, функції інноваційних технологій, особливі освітні потреби, освітні труднощі, навчальний процес.

Annotation. The article reveals the features of the development of innovative technologies in inclusive education. A positive impact of innovative technologies on the improvement of the quality of lighting and the correction-development process of special needs with special lighting needs is considered. It is also designated that the priority directions in the promotion of innovative technologies in the education of children with special needs are to meet the social, emotional and cognitive development of the child, so that they become a unique, full participant in a successful life.

Key words: inclusive education, innovative technologies, functions of innovative technologies, special educational needs, educational difficulties, educational process.

Кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а для того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану

здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти інших людей. Саме це є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзивне навчання – спосіб отримання освіти, у який здобувачі освіти з особливими освітніми потребами (ООП) навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання.

Мета інклюзивної освіти – зробити так, аби жоден із дітей з особливими освітніми потребами не відчував себе іншим, зайвим, небажаним. Тож організація інклюзивних класів у закладах освіти є цінною, як для дітей з особливими освітніми потребами та їхніх ровесників, так і для педагогів, батьків, керівників закладів освіти, зрештою для суспільства в цілому [1, с. 99-113].

Отже, навчальний заклад повинен модернізувати свою діяльність, упроваджувати в освітній процес комплекс різноманітних, гнучких форм, прийомів і методів з метою реалізації диференційованого навчання, застосування індивідуального підходу, урахування стилів навчання, щоб усі здобувачі освіти класу мали змогу брати участь в освітній діяльності.

Інклюзивний підхід в освіті ґрунтується на обліку особливих освітніх потреб здобувачів освіти, реалізації освітнього процесу на основі цих потреб через включення всіх дітей. Тепер пред'являються високі вимоги до організації процесу інклюзивної освіти, які передбачають пошук ефективних педагогічних технологій для його реалізації. Унаслідок цього актуальним стає використання в освітньому процесі інноваційних технологій.

Інновації розглядаються, як використання нових знань, прийомів, методів, нетрадиційних підходів, форм роботи, технік в освітній діяльності для підвищення якості освітнього та корекційно-розвивального процесу крізь призму надання освітніх послуг. Інноваційні технології являють собою нові способи та методи взаємодії педагогів та учнів, що забезпечують ефективне досягнення результату педагогічної діяльності. Застосування і розвиток інноваційних технологій, що охоплюють телекомунікаційні системи та комп'ютерну техніку, у процесі інклюзивної

освіти пов'язані з динамічним, інтенсивним характером сучасного суспільства.

Ці технології сприяють швидшому зближенню людини із соціумом, формуванню та розвитку певного рівня освіти, культури, світогляду, інтелектуальних здібностей.

Виділяють такі основні функції інноваційних технологій в інклюзивній освіті:

- компенсаторна: технічна підтримка з метою полегшення читацької та письмової діяльності;
- дидактична: педагогічна підтримка в застосуванні інноваційних технологій з метою створення відповідної освітньої сфери та освітніх ресурсів;
- комунікаційна: комунікативна підтримка для участі в системах мережевої взаємодії [3].

Саме з уведенням в освітній процес інноваційних технологій, утілених у комплексному об'єднанні засобів комунікації у сфері інформаційної взаємодії, виникають передумови формування відкритої освіти. Використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті сприяє підвищенню ефективності організації пізнавальної діяльності учнів, яка ґрунтується на максимальній індивідуалізації процесу навчання з одночасним збереженням його цілісності.

Використання в межах інклюзивної освіти інноваційних технологій дозволяє досягти таких результатів:

- створення єдиного освітнього простору;
- ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу;
- удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання, пов'язане з вимогами сучасного суспільства до рівня освіти особистості та її особливостей;
- максимальне розкриття інтелектуального потенціалу учня, формування навичок самостійного набуття знань та здійснення різних видів самостійної діяльності, пов'язаної з обробкою інформації.

Інновації в освітній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами – це використання нових знань, прийомів, підходів, технологій для отримання результату у вигляді освітніх послуг. Для навчання дітей з особливими освітніми потребами створюються відповідні умови, а саме:

- психологічний мікроклімат, сприятливий для навчання дітей;

- кадрові ресурси, тобто спеціально підготовлені фахівці для роботи з дітьми з психофізичними порушеннями, відповідну підготовку варто пройти всім педагогам, які працюватимуть з дитиною в інклюзивному класі;
- спеціально обладнані кабінети: психологічного розвантаження, лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних та корекційних занять з дефектологами, психологами та іншими спеціалістами;
- засоби корекції психофізичного розвитку, спеціальне обладнання, відповідний дидактичний матеріал, особливі наочні засоби;
- розроблена командою психолого-педагогічного супроводу індивідуальна програма розвитку, за потреби індивідуальний навчальний план, індивідуальна навчальна програма, розклад з урахуванням корекційно-розвиткових занять [2, с. 14-47].

Сукупність обраних вчителем інноваційних методів навчання можна назвати методикою інклюзивного навчання. Реалізація методики інклюзивного навчання здійснюється через систему інтерактивних методів, тобто взаємодію учнів не лише з вчителем, а й один з одним.

Тому актуальними для інклюзивного навчання серед інтерактивних методів є імітаційні, а саме дидактичні ігри, робота в малих групах, технології «портфоліо», кейс методів.

Основа інтерактивного навчання – робота в малих групах. Найпростіша форма – це робота в парах, що дозволяє здобувачам освіти набути навичок співробітництва, оволодіти вміннями висловлюватись та активно слухати. Під час роботи в парах можна швидко виконувати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Наприклад, використання арт-терапії (реабілітація шляхом творчості). Це лікування за допомогою залучення дітей з освітніми потребами до мистецтва.

Використання методів арт-терапії в діяльності вчителя полягає у подоланні соціально-педагогічної дезадаптації дитини, оздоровлення міжособистісних стосунків, корекція поведінки, реабілітація здоров'я, здійснення домедичної допомоги у ставленні до себе, до інших і до реального життя.

Ігрова терапія – процес спільного з дитиною переживання і осмислення будь-якої життєвої ситуації, що подана в ігровій формі. Головне значення гри полягає в тому, що завдяки особливим ігровим способам дитина моделює взаємодію з навколишнім світом та людські стосунки. Це надає опанованим раніше предметним діям певного сенсу. Отже, у ході гри дитина засвоює мотиви людської діяльності. На основі цього формується прагнення до суспільно-важливої діяльності, що стає основним моментом готовності до шкільного навчання та трудової діяльності.

Бібліотекотерапія, читання літератури з подальшим обговоренням прочитаного.

Психогімнастика – форма терапії або невербальний метод групової психотерапії, що ґрунтується на руховій експресії, міміці, пантоміміці.

Музикотерапія, впливаючи на психоемоційний стан людини, музика призводить до певних гормональних і біохімічних змін в організмі, позитивно впливає на інтенсивність обмінних процесів. Позитивні емоції, що виникають під час звучання музики, стимулюють інтелектуальну діяльність дитини.

Також використовується:

- лікувальна гімнастика. У результаті різних засобів руху знімається втома, змінюється реактивність організму, підвищується його стійкість, активізується діяльність мозку;
- казкотерапія, як найдавніший психолого-педагогічний метод соціалізації дитини, спосіб передачі знань про соціальну реалізацію людини. Це система передання життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції та творчих здібностей. Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом. У педагогічній діяльності використовуються дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, психологічні казки.
- лялькотерапія або використання ляльки у казкових сюжетах. Особливого значення набуває процес виготовлення ляльки. У спільній роботі у процесі виготовлення розвивається дрібна моторика рук, фантазія та образне мислення, уміння виражати характер, концент-

рувати увагу. Важливий етап „оживлення ляльки” та її представлення [4].

Методи, які використовуються, залежать від проблеми у дітей, індивідуальних особливостей, середовища, рівня соціальної адаптації, можливостей самого спеціаліста.

Інноваційні технології в інклюзивному навчанні забезпечують розвиток і саморозвиток особистості здобувача освіти з огляду на виявлені його індивідуальні особливості, як суб'єкта пізнання предметної діяльності.

Інноваційні педагогічні технології систематично й послідовно впроваджують в практику оригінальні, новаторські способи, прийоми педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. Пріоритетними напрямками впровадження інноваційних технологій у навчання дітей з особливими потребами є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя [5].

Отже, можна стверджувати, що використання інноваційних технологій у процесі навчання осіб з особливими освітніми потребами відрізняється ефективністю, що виявляється в швидкій інтеграції людини в суспільство, розвитку її комунікативних навичок, освоєнні певного рівня освіти за рахунок варіативності використання досягнень науки і техніки в освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Гаяш О. В. Співпраця фахівців у інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 99-113.
2. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
3. Ткачова Н. Г., Булаш І. В., Турчина І. С. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. URL: <http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/66.pdf>.

4. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: СамітКнига, 2009. 272 с.

*Поблічко О. Г., вихователь
закладу дошкільної освіти №1 «Барвінок»*

ІННОВАЦІЙНІ ПОГЛЯДИ НА КОРЕКЦІЙНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ

Анотація. *Корекційне фізичне виховання має на меті забезпечити формування інтересу до різних видів рухової діяльності. Процес формування у дітей ціннісного ставлення до свого здоров'я передбачає їх практичну реалізацію у процесі життєдіяльності.*

Ключові слова: *дитячий фітнес, кросфіт, стретчинг, чирлідінг, зумба.*

Annotation. *Corrective physical education aims to ensure the formation of interest in various types of motor activity. The process of forming in children a valuable attitude to their practical implementation in the process of.*

Key words: *child's fitness, crossfit, stretching, cheerleading, zumba.*

Повноцінне вирішення завдань фізичного виховання досягається тільки завдяки комплексному застосуванню інноваційних засобів, оскільки кожне з них по-різному впливає на організм.

Необхідність удосконалення занять з фізичного виховання в цілях забезпечення оптимального розвитку дошкільнят, збереження і укріплення їх здоров'я, корекції порушених функцій організму передбачає вдосконалення системи корекційного навчання, використання найрізноманітніших його форм і методів. Фізичне виховання дошкільнят є базою, на якій формується уявлення дітей про норми і правила здорового способу життя [4, с. 63].

Особливе місце у формуванні дитини як цілісної особистості посідає корекційний фізичний розвиток. Поряд з традиційними засобами фізичного виховання, оздоровлення дошкільників у практиці роботи закладу дошкільної освіти знаходять місце: методика Єфименка М. М., фітбол-гімнастика, степ-аеробіка, чирлідінг, зумба для дітей, кросфіт, стретчинг.

Подібні вправи використовуються з метою підготовки організму дитини до підвищеного рівня навантаження та корекцію. В заняття так само входять власне гімнастичні вправи для формування і закріплення навиків правильної постави і комплекси вправ ігрового характеру. Використовуються фізичні вправи для зміцнення м'язового корсета (загальнорозвиваючі гімнастичні вправи і рухливі ігри).

Як саме впливає дитячий фітнес на корекцію фізичного здоров'я та чим корисний?

- опрацьовуються всі м'язи, що дозволяє тримати тіло в тонусі;
- формується м'язовий корсет;
- поліпшується координація рухів, рухливість суглобів, імунітет, обмін речовин, пластичність, спритність, швидкість і сила;
- виправляється постава;
- нормалізується робота серцево і нервової систем.

Впроваджуючи інноваційні технології пропагуємо цікаві види спортивної діяльності і тим самим пробуджуємо в дітях бажання займатися фізкультурою. Бо найголовніше завдання педагога – це зміцнення корекційного здоров'я дошкільників.

Глайдинг – це особливий вид тренування, в основі якого лежить принцип ковзання зі спеціальними круглими дисками. З глайдинг-дисками можливо проводити цілий комплекс тренувань – все залежить від поставлених цілей. Наприклад, якщо спланувати парочку силових вправ для навантаження на певну групу м'язів, можна добитися відмінного результату, чекати довго не доведеться. Весь секрет глайдинг фітнесу полягає в тому, в більшій чи меншій мірі задіяні практично всі м'язи тіла [3, с. 113].

Корекційно-оздоровча гімнастика на фітболах містить вправи, які виконують з різних вихідних положень, зок-

рема, лежачи на фітболі на грудях, на спині. Такі вправи сприяють корекції постави, тренують силу і витривалість м'язів, діють вправи на розслаблення м'язів спини та загальну релаксацію. Крім рухливих та музичних ігор і естафет, фітбол-аеробіка містить вправи креативної гімнастики, що сприяє розвитку творчості, ініціативи та самовираження дошкільників.

Практика свідчить, що заняття фітбол-аеробікою мають неабиякий оздоровчий ефект – у них поліпшується постава, з'являється відчуття радості та задоволення від руху, а також потреба в руховій активності. На позитивному емоційному фоні процес формування рухових умінь і навичок відбувається у дітей швидше та ефективніше.

Заняття степ-аеробікою приносять дітям велике задоволення, яке проводиться у супроводі бадьорої ритмічної музики і створює дітям гарний настрій. Вправи на степах направлені на тренування м'язів серця, на вироблення кращої координації рухів, діяльність вестибулярного апарату. Степ – аеробіка впливає на тіло комплексно, при цьому делікатно коректує форму ніг, розвиваючи потрібну групу м'язів.

Чирлідінг – включає в себе широкий арсенал різноманітних інтенсивних рухів – елементи хореографії, акробатики, спортивної та художньої гімнастики, спортивних і народних танців.

У фізичному вихованні дошкільників елементи чирлідінгу використовуються як окремий самостійний компонент та включаються в підготовчу чи заключну частини заняття, в комплекси ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультурні хвилинки, фізкультурні паузи, а також в якості яскравого компоненту фізкультурних свят та розваг.

Кросфіт є однією найбільш популярних методик фізичного розвитку дітей, побудованих на принципах колового тренування з використанням так званих функціональних вправ – вправ, максимально близьких до природних рухів. Вони складаються зі статичних, акробатичних, аеробних та ігрових вправ. Також практикуються силові вправи з власною вагою (присідання, підтягування, віджимання), акробатика, різні види бігу, ходьби, стрибків, лазіння по канату, шведській драбині тощо.

Стретчинг поєднує простоту виконання вправ і максимальну користь для здоров'я. Особливості техніки вико-

нання вправ для розвитку основних м'язових груп: спини, пресу, верхнього плечового поясу та нижніх кінцівок.

Подібні фізичні вправи включені в кожне заняття поряд з використанням різновидів ходьби та бігу та корекційного обладнання. Такий підхід до організації процесу корекції порушень дітей з особливими освітніми потребами та профілактикою порушень дозволяє дати позитивну відповідь на питання про доцільність і ефективність використання фізичних вправ з інноваційними поглядами [3, с. 118].

Використання елементів з фітнес-програм для дитини – це не лише запорука гармонійного фізичного і психічного здоров'я, а й цікаве проведення часу зі своїми однокласниками. Охорона та зміцнення здоров'я дітей, формування звички до здорового способу життя залишаються першорядним завданням нашого закладу. Правильне фізичне виховання є не тільки необхідною умовою всебічного гармонійного розвитку особистості дитини, а й дійовим фактором підвищення його розумової працездатності. Вплив дитячого фітнесу на корекційне виховання має і соціальний аспект. Фітнес сприяє тому, щоб діти були комунікабельними і розкутими; допомагає навчитися взаємодіяти в колективі.

Заняття допомагають розвивати самодисципліну, логічне і просторове мислення, концентрацію, сприйняття, пам'ять, уяву. Все це підвищує працездатність, а відповідно, і успішність, так як корекційний матеріал засвоюється швидше і легше. Дитячий фітнес розвиває і робить вище інтелектуальні здібності дитини, в якому полягає особистісний аспект.

Тож уся діяльність переслідує здоров'язбережувальні цілі і передбачає формування у дошкільників свідомого ставлення до здоров'я як важливої життєвої цінності, оволодіння основами корекційної фізкультурної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnovi%20osvity.pdf, 2021.
2. Богиніч О. Л., Левінець Н. В., Петрова Ж. Г. Створення здоров'язберігаючого середовища у дошкільному навчальному

- закладі. *Сучасні технології в дошкільній освіті України*: зб. матеріалів науково-практичного семінару / упор. І. І. Загарницька. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. С. 14-26.
3. Воловик Н. Основи оздоровчого фітнесу: навчальний посібник. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 240 с.
 4. Воскобойнікова Г. А. Сучасні технології навчання основ здоров'я у початковій школі: навчальний посібник. Київ: 2012. 220 с.
 5. Москаленко Н. В., Анастасьева З. В., Сичова Т. В., Лапшина Н. Г. Дошкільнє фізичне виховання дітей: [навч. посібник для студ. ВНЗ фіз. культ. і спорту]. Дніпропетровськ: Інновація, 2011. 143 с.
 6. Зростаємо дужими: методичний посібник / укладачі: Н. І. Нечипорук, О. П. Голубець, А. С. Лашкова. Біла Церква: КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 96 с.
 7. Кібальник О. Я. Фітнес-технологія як засіб підвищення рухової активності та фізичної підготовленості дошкільнят. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт: наук. моногр.* / за ред. С. С. Єрмакова. 2008. № 3. С. 78-81.
 8. Усагова І. А., Цаподой С. В. Сучасні фітнес-технології як засіб виконання завдань з фізичного виховання з порушенням у стані здоров'я: навч.-метод. посіб. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2014. 88 с.

Рібцун Ю. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

РОЛЬ ТВРІ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація. Одним із нагальних питань спеціальної освіти є пошук таких методів і прийомів, які можуть бути використані у роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами, з батьками таких дітей та корекційними педагогами. Саме ТВРІ, або терапія, заснована на взаємовідносинах довіри, є тим діагностичним і компенсаторним інструментом, що дозволяє здійснювати комплексний вплив на подолання функціонально-мовленнєвих, навчальних і соціо-адаптаційних труднощів у дітей.

Ключові слова: діти з особливими мовленнєвими потребами, терапія, заснована на взаємовідносинах довіри, піраміда Williams & Schellenberger.

Annotation. One of the urgent issues of special education is the search for such methods and techniques that can be used in working with children with special speech needs, with parents of such children and correctional teachers. It is TBRI, or therapy based on mutual trust, that is the diagnostic and compensatory tool that allows for a comprehensive impact on overcoming functional-speech, educational and social-adaptation difficulties in children.

Key words: children with special speech needs; therapy based on mutual trust; Williams & Schellenberger pyramid.

Корекційно-розвивальна спрямованість змісту навчального процесу передбачає формування у дітей з особливими мовленнєвими потребами нових нейронних зв'язків, удосконалення нейропластичності, інтеграцію розуміння цілісного механізму порушення мовлення, своєрідність регуляторного забезпечення психічної активності (контроль → волюві зусилля), психологічні операції зорової, слухової, рухової, мовленнєво-рухової, кінестетичної модальностей, мисленнєвих функцій та операцій, афектив-

но-емоційної сфери, створення предметно-розвивального та стимулювально-комунікативного середовища.

Реалізація логопсихосинергетичного підходу (Рібцун Ю., 2022) у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими мовленнєвими потребами (ОМП) відбувається у синергії біопсихосоціальної моделі розвитку дитячого організму Дж. Енгеля та Дж. Романо, моделі інтегративної взаємодії рухової, мовленнєво-рухової, слухової, зорової аналізаторних систем (О. Лурія), модифікованої нами піраміди Williams & Schellenberger, терапії TBRI, на основі практичної реалізації тих розумових дій та операцій, які є актуальними для розв'язання різноманітних навчальних задач і активно використовуються дітьми в процесі виконання різних видів діяльності.

Модифікована нами піраміда Williams & Schellenberger містить наступні складові:

1. Духовно-ціннісний розвиток.
2. Пізнавальні здібності:
 - 1) навчальна діяльність («я знаю»);
 - 2) писемне мовлення («я читаю», «я пишу»);
 - 3) математика («я думаю»);
 - 4) усне мовлення («я розмовляю»);
 - 5) повсякденна життєдіяльність («я сам»);
 - 6) поведінка («я можу»).
3. Перцептивно-моторний розвиток:
 - 1) слухо-мовленнєві навички («я чую та відтворюю»);
 - 2) увага, мнестичні процеси («я вмю концентруватись», «я запам'ятовую»);
 - 3) візуально-просторове сприймання («я аналізую форму та просторові характеристики об'єктів»);
 - 4) зорово-моторна координація («я вмю одночасно використовувати зір та рухи рук»);
 - 5) око-руховий контроль («я контролюю свої рухи зором»);
 - 6) контроль положення тіла («я контролюю свої рухи»).
4. Сенсо-моторний розвиток:
 - 1) схема тіла («я знаю, що в моєму тілі може рухатись»);
 - 2) інтеграція базових рефлексів («у мене посилюється гнучкість розуму»);

- 3) постуральні рефлекс («я вмiю фіксувати пози»);
 - 4) рівновага («я вмiю утримувати рівновагу та не падати»);
 - 5) орієнтація по сторонам тіла («я орієнтуюсь в просторі»);
 - 6) моторне планування («я вмiю планувати та реалізувати свої рухові дії»);
 - 7) сприймання («я вмiю сприймати різну інформацію»).
5. Сенсорні системи:
- 1) нюхова («я відчуваю запахи»);
 - 2) зорова («я бачу»);
 - 3) слухова («я чую»);
 - 4) смакова («я відчуваю смаки»);
 - 5) тактильна («я відчуваю на дотик»);
 - 6) вестибулярна («я вмiю співвідносити рухи очей і голови»);
 - 7) пропріорецептивна («я маю м'язові відчуття»).
6. Центральна нервова система.
7. Системи організму.

Як бачимо, усне і писемне мовлення, математичні навички, поведінка знаходяться у рубриці пізнавальних здібностей, що обумовлює засвоєння навчальних програм. Саме тут виникає потреба пошуку такої методики, яка б дозволила комплексно вирішити поставлені завдання, починаючи з поведінки як переважно невербального прояву.

TBRI – це міждисциплінарна цілісна науково обґрунтована методика, що базується на дослідженнях нейробіології, прив'язаності та подолання труднощів, спрямована на розкриття потенціалу, враховує вплив ранньої госпіталізації, насильства («ти мені не подобаєшся»), нехтування («тебе не існує»), травми на поведінку дітей [1]. TBRI внесена до реєстру охорони дитинства Каліфорнійського науково-дослідницького інформаційного центру та має рейтинг високої релевантності у системі захисту дітей [2].

Авторами TBRI є Керін Первіс, доктор філософії, директор Інституту дитячого розвитку у Техаському християнському університеті, куратор проекту Adoption Project, та Девіс Кросс, доктор філософії, заступник директора Інституту дитячого розвитку, професор факультету психології Техаського християнського університету.

TBRI використовується у понад 40 країнах світу і побудована на ряді принципів, зокрема:

- а) принципах підтримки, підкріплення для задоволення фізичних потреб;
- б) принципах встановлення емоційного зв'язку для задоволення потреб прив'язаності;
- в) принципах корекції для попередження виникнення проявів негативної поведінки [3].

Зазначені принципи утворюють трикутник, основою якого є емоційний зв'язок, а верхівкою корекція.

Зараз, під час проживання воєнних дій, у дітей з ОМП часто відбуваються зміни не лише у поведінці, а й на рівні мозку, психосоматики, що потребує комплексного підходу до подолання [4]. Те, що діти перебувають у безпеці, не означає, що вони почуваються у безпеці, тим паче якщо не можуть розповісти про це. Такі переживання потребують відповідного відпрацювання. Дитячий мозок є пластичним, а тому він може адаптуватись до нових ситуацій, навчитись функціонувати по-новому.

Використання методики TBRI у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з ОМП сприяє:

- пришвидшенню адаптації до умов навчального закладу;
- покращенню соціалізації в дитячому колективі;
- розвитку комунікативної функції мовлення;
- формуванню встановлення довірливих стосунків з кожним із фахівців команди психолого-педагогічного супроводу;
- кращому усвідомленню власних емоційних станів, а також їх проявів у ровесників і дорослих;
- збагаченню словника самостійними частинами мови на позначення емоцій, особистісних якостей;
- коригуванню негативних поведінкових проявів і т. ч. гармонізації стосунків у діадах «дитина-дитина», «дитина-діти», «дитина-дорослий»;
- формуванню вміння розповідати про власні переживання, пов'язувати їх з поведінкою;
- удосконаленню вміння виходити зі складних для дитини комунікативних ситуацій.

В минулому році після проходження відповідного навчання щодо використання методики TBRI (Trust-based relational intervention) у Весса Болт – практикуючого фахівця по роботі з дитячою травмою, спеціаліста з використання методики TBRI, Karyn Purvis Institute of Child Development (Dallas, Texas, USA), було отримано відповідний сертифікат. За результатами навчання 29 вересня 2022 р. у Дошкільному навчальному закладі спеціальному компенсуючого типу № 611 Оболонського району м. Києва в режимі офлайн було проведено науково-практичний семінар «Різноманітні підтримка дітей з особливими мовленнєвими потребами: практична реалізація», однією зі складових якого було використання методики TBRI у коригуванні негативних поведінкових проявів дітей з труднощами у навчанні. Педагоги зацікавились новою методикою та зможуть використовувати її елементи у своїй корекційно-розвивальній роботі.

Список використаних джерел:

1. Батьківство, основане на довірі (trust-Based Parenting). Серія «Зцілюючі сім'ї» Інституту розвитку дитини ім. Керін Первіс Техаського Християнського університету. URL: www.child.tcu.edu
2. Емоційний зв'язок: де зустрічаються серця. Навчальний посібник із церкви Седдлбек в окрузі Оранж, штат Каліфорнія (The Connection: Where Hearts Meet. Study Guide from Saddleback Churching Orange County, California). URL: <https://store.pastorrick.com/the-connection-where-hearts-meet-study-guide.html>
3. Первіс К., Кросс Д. Р., Хрест Дж. Р. Терапія, заснована на взаємовідносинах довіри. Тренінг для опікунів. 2013. Форт Ворт, Техас: Інститут розвитку дитини ім. Керін Первіс
4. Рібцун Ю. В. Нейропсихологічний підхід у роботі з дітьми із заїканням. Подолання психотравм, зумовлених воєнними діями. *Modern technologies for solving actual society's problems*. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. С. 113-120. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732106>

Супрун М. В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних
спеціальностей ВНУ імені Лесі Українки

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Анотація. Сучасна методика викладання іноземної мови приділяє велику увагу креативній, творчій діяльності студентів на заняттях і вдома. Процес навчання відбувається завдяки впровадженню інтерактивних методик, до яких також відносимо метод проєктів. Провідною ідеєю цього методу є самовдосконалення, самореалізація та формування проєктної культури студента.

Ключові слова: процес навчання, метод проєктів, самовдосконалення, самореалізація.

Annotation. Modern methods of teaching of foreign language pays great attention to the creative, imaginative activities of students at classes and at home. The process of study occurs through the introduction of interactive techniques, which also include method of the project. The leading idea of this method is self-improvement, self-realization and the formation of the student's project culture.

Key words: the process of study, method of the project, self-improvement, self-realization.

Вищі навчальні заклади в сьогоденних умовах покликані виховувати особистість, яка здатна творчо мислити та приймати нестандартні рішення, здійснювати обробку інформації. Це вимагає змін у підходах і методах навчання. Нововведення полягають в одночасному використанні традиційних методів та організаційних форм навчання і нових освітніх, інноваційних технологій навчання.

Останнім часом метод проєктів набуває все ширшого використання у навчанні іноземних мов внаслідок раціонального поєднання теоретичних знань і їх практичного застосування для розв'язання конкретних проблем в діяльності студентів. Розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення та формування навичок мислення високого

рівня під час проектної діяльності забезпечили велику популярність методу проектів у викладанні іноземних мов. Цей метод можна застосовувати у групах де навчаються студенти з різним рівнем підготовки, різними здібностями, потребами та інтересами. Під час групової роботи над проектом часто з'являються можливості для різних студентів зробити власний, відмінний від інших внесок в проект залежно від своїх здібностей.

Метод проектів – це один із ключових методів формування комунікативної компетентності. Це сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють розв'язати ту або іншу проблему в результаті самостійних дій студента з обов'язковою презентацією отриманих результатів. Він полягає в тому, щоб стимулювати інтерес студентів до певних проблем, розв'язання яких передбачає володіння певним обсягом знань, умінь і навичок. Провідною ідеєю методу проектів є самовдосконалення, самореалізація та формування проектної культури студента.

Крім того, метод проектів сприяє актуалізації знань, умінь і навичок студентів, їх практичному застосуванню до взаємодії з навколишнім; стимулює потреби особистості до самовираження, до творчої особистої громадської діяльності; реалізує принципи співпраці молоді і дорослих, дозволяє поєднувати колективне та індивідуальне в педагогічному процесі; є технологією, що забезпечує ріст особистості, дає змогу фіксувати цей ріст, вести студента за ступенями росту – від проекту до проекту. Студент повинен не тільки за своїми необхідні знання й уміння, а й навчитися шукати й знаходити об'єкти їх практичного застосування.

Специфіка методу проектів зумовлена його виховним потенціалом. Особлива педагогічна значимість методу проектів у тому, що він:

- є методом практичної цілеспрямованої дії, відкриває можливості формування особистого життєвого досвіду студента у взаємодії з навколишнім середовищем;
- є педагогічною технологією, що актуалізує суб'єктивну позицію студента в педагогічному процесі; є методом, що йде від потреб і інтересів, вікових та індивідуальних особливостей студентів, який стимулює їхню самодіяльність;

- один із небагатьох методів, що виводять педагогічний процес зі стін навчального закладу в навколишній світ, природне й соціальне середовище.

Узагальнюючи історичний досвід розробки методу проєктів, можна виділити такі його етапи:

1. Встановлення мети. Педагог допомагає студенту визначити найбільш актуальне і водночас посильне для нього завдання на певний проміжок часу (або працює зі студентським колективом над комплексним проєктом).
2. Розробка проєкту – плану діяльності для досягнення поставленої мети. Студентам потрібно визначити основні кроки для досягнення поставленої мети, подумати, до кого доведеться звернутися за допомогою, порадою, які книжки треба прочитати, які предмети, приладдя, спорядження знадобляться при виконанні проєкту, з якими предметами доведеться навчитися поводитися тощо.
3. Виконання проєкту (конкретна практична справа або ряд практичних кроків до поставленої мети).
4. Підбиття підсумків виконання проєкту і визначення завдань для нових проєктів (можливо, більш вузьких, конкретних проєктів або, навпаки, розширених, поглиблених, складних).

Безперечно, метод проєктів має величезну кількість переваг. Під час виконання проєктних робіт готовність більшості студентів експериментувати з іноземною мовою збільшується. Спостерігається підвищення мотивації, адже студенти отримують право вибору, можливість самим контролювати процес і співпрацювати з іншими студентами. Завдяки проєктній діяльності студенти засвоюють нові знання набагато швидше. Це відбувається завдяки творчому процесу під час пошуку вирішення поставленої проблеми [1]. Це метод навчання, що підкреслює освітні можливості, які є міждисциплінарними, спільними й інтегрованими із реальними проблемами і практиками [2].

У більшості студентів розвивається комунікативна компетентність (в основному дискурсивна компетентність, тобто здатність до спілкування); граматична компетентність (знання лексичних предметів і правил морфології, синтаксису, граматичної семантики і фонології пропозицій), соціокультурна компетентність (соціальні навички і навички спів-

праці значно покращуються). цільовий контент, привертаючи увагу до довгострокового збереження [3].

Під час вивчення англійської мови можна використовувати елементи проектної методики практично для будь-якої теми. Головне – це сформулювати проблему над якою студенти будуть працювати під час роботи над темою. Метод проектів дозволяє студентам проявити самостійність у виборі джерел інформації, способу її викладу і презентації.

Список використаних джерел:

1. Задерей О. А. Метод проектної технології та його застосування на заняттях української мови та літератури: методична вказівка. Каховський державний агротехнічний коледж. КДАК. 2012. URL: olgazaderey.nethouse.ua/.../44364.gtm7umkh4. 13.05.2020
2. The Effect of Project-Based Learning on Learning Motivation and Problem-Solving Ability of Vocational High School Students Project Based Learning & Student Achievement. URL: <http://www.ijet.org/vol6/779-EP00028.pdf> 14.05.2020
3. Project-Based Learning: Benefits, Examples, and Resources. URL: <https://www.schoolology.com/blog/project-based-learning-pbl-benefits-examples-andresources> 25.05.2020

Фаріон А. В., студентка 2 курсу бакалаврату історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Горбатюк О. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті описано інноваційні технології в сучасній школі, їх види та способи застосування, проаналізовано технології, які поліпшують навчання.

Ключові слова: інновації, сучасна школа, педагогічні технології.

Annotation. The article describes innovative technologies in modern schools, their types and methods of application, analyzes technologies that improve learning.

Key words: innovations, modern school, pedagogical technologies.

Неупереджене прискорення наукового, технічного та соціального прогресу, загостренні економічно-екологічні, демографічні, політичні та інші явища в сьогоденні неухильно відображаються на системі освіти, загострюють протиріччя і труднощі, що формуються у підростаючого покоління. Традиційні методи навчання, зміст і організація навчального процесу стають все більш неефективними. Кризові явища виникають у педагогічній діяльності через невідповідність швидкості й характеру соціально-педагогічних процесів.

Метою даної статті є аналіз ключових понять виявленої проблеми, її місце і роль в сучасній школі.

Описуючи інноваційні технології, варто відзначити, що слово «інновація» походить від латинської мови, що означає «оновлювати», «змінювати», «впроваджувати щось нове». У педагогічному трактуванні під інноваціями розуміють інновації, які покращують хід і результати навчального процесу [4].

Отже, інноваційна навчальна технологія як процес – це «цілеспрямоване, систематичне та послідовне впрова-

дження в практику оригінальних, інноваційних методів, форм поведінки та засобів навчання, що охоплює весь навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» (І. Дичківська). [1]

Дослідники проблеми педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, та ін.) намагалися поєднати нові концепції в педагогіці з корисним, прогресивним, позитивним, сучасним, передовим. До прикладу, В. Загвязинський вважав, що новим у педагогіці є не лише ідеї, методи і прийоми, які ще не пропонувалися й не використовувалися в таких поєднаннях, а й складні елементи в навчальному процесі чи наполегливість окремих елементів у принципи поступовості та планомірності, які дають змогу ефективно вирішувати виховні та освітні завдання в мінливих умовах і ситуаціях.

Педагогічні технології мають відповідати таким методологічним вимогам як концептуальність, системність, ефективність, відтворюваність та візуалізація.

Особистісно-орієнтована освіта має забезпечити реалізацію цих вимог. Спектр методів і прийомів, що складають зміст, досить широкий: вальдорфська педагогіка, методики навчання саморозвитку Г. Селевка, методики Дальтона, методи групового навчання, ігрові методики [3].

Крім особистісно-орієнтованих технологій навчання, виділяють наступні групи навчальних технологій: традиційні навчальні технології, що базуються на активізації та підкріпленні діяльності учнів; навчальні технології, які базуються на підвищенні ефективності управління та організації навчального процесу; навчальні технології, що базуються на з навчально-методичного вдосконалення та реконструкції матеріалів.

Методи групового навчання передбачають організацію навчального процесу, при якій навчання відбувається в процесі спілкування між учнями в групі. Групи можуть складатися з двох і більше учнів, бути однорідними і неоднорідними за деякими ознаками, бути постійними і мобільними [2].

Найпоширеніші в Україні методики розвивального навчання (Д. Ельконін, В. Давидов). Система розвивального навчання забезпечує активне і самостійне творче мислення учнів і на цій основі поступово переходить до автономного навчання [6].

Інтерактивне навчання передбачає те, що процес навчання здійснюється за умови безперервної та активної взаємодії всіх учнів, учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню предметних і загальноосвітніх умінь і навичок, розвитку життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва та взаємодії, розвитку комунікативних якостей [5].

Особистісно-орієнтована освітня технологія (І. Якимська, О. Савченко) полягає у забезпеченні найкращих умов для розвитку і становлення особистості як суб'єкта суспільних відносин та діяльності, згідно із стійкою ієрархією людських і особистісних цінностей.

Технології ігрового навчання – це організація навчального процесу, під час якого навчання відбувається під час участі учнів у навчальних іграх (ігрове моделювання явищ, «життєвих» ситуацій). Метою навчальних ігор, окрім оволодіння навчальним матеріалом, компетентностями та вміннями, є надання учням можливості для самовизначення, розвиток творчих здібностей та сприяння емоційному сприйняттю змісту навчання [3].

Отож, за допомогою сучасних інноваційних технологій можна досягти ефективних результатів у розвитку якостей особистості в процесі засвоєння знань, умінь і навичок. Інноваційна діяльність – специфічна і складна, вимагає спеціальних знань, умінь і навичок. Запровадження інновацій нездійснене без педагогів-дослідників із системним мисленням, розвиненою креативністю, свідомою підготовкою до формування та свідомою готовністю до інновацій.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Інноваційні технології навчання в сучасній школі URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86-%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96-%D1%97-%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-%D1%81%D1%83%D1%87-%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.pdf> (дата звернення 28.01.2023)
3. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/innovacijni-tehnologii-navcana-v-sucasnij-skoli-398770.html> (дата звернення 28.01.2023)

4. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/263> (дата звернення 28.01.2023)
5. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.
6. Химинець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 312 с.

Чарна Ю. П., студентка IV курсу бакалаврату факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Дефорж Г. В., доктор історичних наук, професор, професор кафедри природничих наук і методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З БІОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В публікації розкрито класифікацію та характеристики тестових завдань для здійснення контролю рівня навчальних досягнень учнів з біології. Показана актуальність таких завдань під час навчання з використанням дистанційних технологій та змішаного навчання. Наведено цифрові платформи для створення тестових завдань та розкрито їхні функції. Представлено перелік підходів до педагогічного тестування.

Ключові слова: тестові завдання, цифрові платформи, сервіси для створення тестів, педагогічне тестування.

Annotation. The publication discloses the classification and characteristics of test tasks for controlling the level of educational achievements of students in biology. The relevance of such tasks during education with the use of distance technologies and blended learning is shown. Digital platforms for creating test tasks are presented and their functions are disclosed. A list of approaches to pedagogical testing is presented.

Key words: test tasks, digital platforms, services for creating tests, pedagogical testing.

За визначенням А. Ковальчука тестування – це науково обґрунтований процес вимірювання (за допомогою тестів) якості властивостей особистості. В. Аванесов характеризує «педагогічний тест» як систему завдань специфічної форми, певного змісту, зростаючої складності, що дозволяє якісно оцінити структуру і виміряти рівень підготовленості учнів і студентів [1, с. 272; 3].

Тестові завдання є одним з найбільш вдалих засобів оцінювання учнів на уроці біології. По-перше, їх зручно використовувати, в тому числі, використовуючи сучасні комп'ютерні технології. На них не потрібно витрачати багато часу і, таким чином, залишається час для інших видів робіт. Окрім того, тести активізують пізнавальну діяльність школярів на уроках біології, спонукають до самостійної творчої діяльності, а також забезпечують однакові умови для всього класу під час навчання та оцінювання знань.

Творчі завдання та тестові завдання доцільно використовувати в процесі дистанційного та змішаного навчання, що на даний час є актуальним. Вибір варіанту відповіді з декількох – не єдина можливість: в опитування можна вставляти картинки та відео, змінювати формати завдання. Сьогодні використовуються сім основних сервісів, що можуть полегшити підготовку і проведення тестування: Google форми, Quizlet, Proprofs, Kahoot!, Classmarker, Plickers, Easy Test Maker. Ці сервіси наділені багатьма корисними функціями: автоматично перевіряють відповіді учнів і ставлять оцінки відповідно до заданих критеріїв; дозволяють аналізувати результати окремого учня або вивчати статистику усього класу; дозволяють вставляти в завдання текстові документи та презентації, файли pdf, а також зображення, аудіо- та відео файли; дозволяють дізнатися, як відповідав на запитання кожен учень, або будувати діаграми успішності всього класу, самі ж учні можуть стежити за своїми результатами в спеціальних таблицях; зберігають результати всіх проведених тестів; ведучи статистику успішності, вміють перемішувати питання і варіанти відповідей, щоб учням було складніше списувати та ін. [4].

В комплексі це дає можливість справедливо, всебічно і точно оцінювати навчальні досягнення учнів.

На даний момент є актуальним використання трьох основних підходів до педагогічного тестування в сучасній літературі:

Предметно-педагогічний підхід. Основною метою такого методу є перевірка і визначення рівня засвоєння елементів навчальної дисципліни. Тест має в своєму складі велику кількість завдань, що мають на меті максималь-но повно подавати визначення змісту дисципліни.

Критеріально-орієнтований підхід. Його ключова мета – перевірити рівень засвоєння необхідного обсягу знань, умінь і навичок, який виступає в якості заданого стандарту або критерію засвоєння. У цьому випадку подається не надто велика кількість завдань з галузі, обмежена конкретним стандартом або рівнем (критерієм) знань.

Нормативно-орієнтований підхід. Завданням цього методу є не стільки оцінювання повноти знань, а й розуміння місця (рейтингу) кожного з досліджуваних. Підхід потребує відносно не багато, але достатню кількість завдань для отримання повної дисперсії результатів. Даний метод дуже часто застосовується для педагогічного контролю [2].

Тести, як інструмент контролю мають ряд функцій, які більшість дослідників розділяють на групи: діагностичну, навчальну, виховну, розвивальну. Деякі автори доповнюють цей перелік ще двома: управлінською і прогностичною [2].

Педагогічні тестові завдання мають свої особливості побудови, формат подання тексту і форму викладу. Відповідно до цього бувають різні формати тестових завдань які можна класифікувати на кілька груп:

- 1) завдання закритої форми (декілька варіантів вибору відповіді), які найбільш поширені в педагогічній практиці;
- 2) завдання відкритої форми (відповідь коротка або розгорнута), які вимагають від учня самостійного визначення і запису правильної відповіді;
- 3) завдання на встановлення відповідності між елементами двох множин;
- 4) завдання з визначення правильної послідовності, в якому учневі пропонується визначити порядок судження, що відповідає правильному твердженню [2]. Існують й інші, допоміжні формати тестових завдань, схожі на вищезазначені, проте ці основні чотири форми завдань є найпоширенішими в педагогічній практиці.

Пандемія Covid-19 та війна встановили ряд перешкод перед освітніми закладами України. Тому використання

тестових завдань на уроках біології є надзвичайно актуальним. Дана форма навчання має ряд переваг та недоліків і кожен педагог самостійно визначає значимість даних методів навчання в своїй практиці.

Список використаних джерел:

1. Артем'єва О. Навчаємо учнів працювати з інформацією. *Біологія і хімія в школі*. 2010. № 3.
2. Ковальчук А. М. Тестові технології як один із засобів контролю. *Освіта.UA. Педагогіка*. 2008. [Електронний ресурс]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/2724/> (дата звернення: 18.01.2023)
3. Особов І. П. Творчі завдання як засіб розвитку креативності у студентів гуманітарних спеціальностей у вузівському навчальному процесі. *Гуманітарні наукові дослідження*. 2012. № 10. URL: <http://human.snauka.ru/2012/10/1845> (дата звернення: 20.01.2023)
4. Сім платформ для створення тестів. *Освіта.UA. Методика і технологія*. 2015. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/45747/> (дата звернення: 25.01.2023)

Яцишин Н. П., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних
спеціальностей Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ПРОФЕСІЙНА МЕДІАОСВІТА ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У РУСЛІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Розглянуто види та принципи медіаосвіти, роль медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному освітньому навчальному процесі.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, освіта.

Annotation. The types and principles of media education, the role of media education and media literacy in the modern educational process are considered.

Key words: media education, media literacy, education.

Нові інформаційні медіатехнології активно конвергуються у всі галузі життя, винятком не є і освітні, які досить швидко набирають нового досвіду у сфері професійної підготовки здобувачів освіти тих чи інших гуманітарних спеціальностей. Формування медійної культури та медійної грамотності є важливим завданням, яке ставиться нині перед викладачами ЗВО.

Сучасна освіта має стати ситуацією конвергенції світу техніки та технологій із дещо консервативним світом гуманітарних наук. Необхідно прагнути до розробки такої моделі інтеграції цих різних світів, яка б могла забезпечити раціональне безпечне взаємовигідне вирішення освітніх і життєвих завдань. Розвиток медіаграмотності студентів і викладачів варто розглядати як важливе і самостійне освітнє завдання в сучасному університеті.

Вважається, що медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковими, візуальними, тощо) і різними технологіями. Вона має дати студентам можливість зрозуміти, як масова комунікація використовується в їхніх соціумах, навчитися використовувати медіа в комунікації з іншими людьми. Окрім того, медіаосвіта забезпечує знання того, як:

- 1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти;
- 2) визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси, їх контекст;
- 3) інтерпретувати медіатексти і цінності, що розповсюджують медіа;
- 4) добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів та набуття зацікавленої в них аудиторії;
- 5) отримання можливості вільного доступу до медіа як для сприйняття, так і для продукції.

На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та є інструментом підтримки демократії.

Важливу роль у становленні та розвитку медіаосвіти відіграло ЮНЕСКО. Вважається, що вперше термін «медіаосвіта» був вжитий у 1973 р. на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення.

В документах ЮНЕСКО вказується, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія. Як бачимо, фахівці ЮНЕСКО чітко відокремлюють опанування медіа від їх використання як знаряддя при навчанні іншим наукам, тобто медіаосвіта розглядається як навчання навичкам опанування медіа. Медіаграмотність – це результат медіаосвіти, коли людина набуває навички з аналізу та оцінки медіаматеріалів [1].

Яка ж реальна мета професійної медіаосвіти та медіа грамотності? У цьому контексті уваги заслуговує британський досвід впровадження. Ще у далекому 1998 році у своєму дисертаційному дослідженні «Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-і роки ХХ століття)» мною було проаналізовано інноваційну форму британської системи освіти – медіаосвіту та подано

основні етапи її розвитку. Зокрема, вказується, що головними принципами медіа-освіти є:

1. Центральне поняття медіаосвіти – представлення (презентація). Медіа не відображає реальність, але представляє її.
2. Основна мета медіаосвіти – «денатуралізація» явищ, об'єктів.
3. Медіа започатковує дослідження якоїсь проблеми.
4. Медіа – це безперервний процес.
5. Медіаосвіта націлена не тільки просто на критичне розуміння, але й критичний аналіз.
6. Ефективність медіаосвіти може бути оцінена за двома основними критеріями: здатність студентів застосовувати те, що вони знають (набуті навички, ідеї та принципи) в нових ситуаціях; зростання інтересу та мотивації.
7. Медіа-освіта є тематичною [2].

Наприклад, медіаосвіта у Великобританії включає в себе 5 основних видів: пресу, радіо, телебачення, рекламу, кіно. При цьому кожний вид медіа має свої часові цикли згідно періодичності (щоденний, щотижневий, щомісячний, шоквартальний) і щодо сфери діяльності (місцевий, регіональний, національний, європейський, міжнародний). Доцільність використання медіаосвіти як джерела навчальної інформації визначається можливістю подання з її допомогою такої інформації і в такій формі, що забезпечують найбільш очікуваний (порівняно з іншими засобами навчання, в тому числі й учителем) педагогічний ефект. У зв'язку з цим медіазасоби (кінофільми, телепередачі, відео-записи, радіопередачі і т.д.) не вважаються універсальними засобами навчання, але їх інформаційні та педагогічні можливості визначаються, по-перше, наочністю – безпосереднім відтворенням засобами мистецтва предметів, об'єктів, явищ і процесів та взаємозв'язків між ними; по-друге, виразністю створення засобами мистецтва образу, який не має безпосереднього аналогу серед реальних предметів, явищ і процесів; по-третє, великим інформаційним обсягом, оперативністю його пред'явлення учням і підвищеною, порівняно з іншими засобами навчання, швидкістю подачі та пояснення навчального матеріалу.

Аналіз специфічних для медіаосвіти особливостей дає підстави вважати, що з їх допомогою можливо подавати

інформацію про предмети, об'єкти, які є унікальними. Це можуть бути безпосередні чи опосередковані (схематичні, умовнографічні) зображення натуральних предметів і об'єктів, картин, рукописів, малюнків, текстів тощо. Виконати поставлене завдання викладач може з допомогою демонстрації спеціально добраних кадрів з відеофільмів, телепрограм. Використовуючи медіазасоби, викладач має змогу не тільки подати учням науково-достовірну інформацію про зміст об'єктів вивчення, а й, спираючись на конкретно-наочні образи, дати докладні пояснення. При цьому органічне поєднання наочного образу, коментаря викладача збуджує цікавість студентів, активізує їх пізнавальну діяльність. Сприймання, усвідомлення і засвоєння знань здійснюється легко.

На думку британських педагогів, у навчально-виховному процесі закладів освіти, де часто доводиться вивчати матеріал, основний зміст якого можна розкрити з допомогою «художнього слова», доцільно віднести до педагогічних можливостей медіаосвіти і подачу з допомогою медіа засобів інформації у вигляді радіо- та телепередач, добраних кадрів з відеофільмів, телепрограм. Така навчальна інформація доповнює програмний матеріал, а головне, подається у формі, що сприяє підсиленню емоційності її сприймання, а отже, й активізує пізнавальну діяльність учнів, подаючи знайому тему чи образ у новому світлі, під іншим кутом зору.

Безумовно, викладач відіграє неабияку роль і, в першу чергу, роль посередника, який допомагає студентам краще зрозуміти ті чи інші питання. При цьому, важливим фактором є чітко виражена і обґрунтована власна позиція впродовж усього періоду викладання цього предмета.

Таким чином, медіаосвіта є насамперед дослідницьким процесом, який базується на ключових концепціях, що в основному є аналітичними інструментами, а не альтернативним змістом.

Список використаних джерел:

1. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. 2-е вид., стер. Київ: АУП, ЦВП, 2012. 58 с.

2. Яцишин Н. П. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-і роки XX століття): дис. ... канд. пед. наук. Луцьк, 1998. 207 с.
3. Media education in 12 European countries. A comparative study of teaching media in mother tongue education in secondary schools / edited by: A. Hart, D. Süss. 2002. DOI: <https://doi.org/10.3929/ethz-a-004445665>

4. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Дутко О. М., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та управління навчальним закладом, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті розглянуто особливі умови організації виробничої практики для студентів педагогічних спеціальностей, зорієнтовані на формування інноваційної компетентності майбутнього педагога. Головною тезою є висновок щодо необхідності забезпечення таких умов, як: наявність інноваційного середовища в закладі, де студент проходить виробничу практику; кваліфікований методичний супровід; реалізація диференційованого та особистісно орієнтованого підходів через механізми варіативності та елективності; розвиток творчої ініціативи студента; виконання студентом науково-дослідних завдань.

Ключові слова: виробнича практика, інноваційна компетентність, студент-практикант, диференційований підхід.

Annotation. The article examines special conditions for the organization of industrial practice for students of pedagogical specialties, which will contribute to the formation of innovative competence of the future teacher. The main thesis is a conclusion about the need to ensure such conditions as: the presence of an innovative environment in the institution where the student undergoes industrial practice; qualified methodical support; implementation of differentiated and person-oriented approaches through the mechanisms of variability and electivity; development of the student's creative initiative; performance of research tasks by the student.

Key words: production practice, innovative competence, trainee student, differentiated approach.

В умовах пошуку та імплементації сучасним суспільством ефективної освітньої політики і необхідності переходу до гнучких високотехнологічних освітніх систем перед вчителем постають нові вимоги, що полягають не лише в необхідності застосування у професійній діяльності інноваційних освітніх технологій, а й у спроможності до самостійного створення інновацій та їх зваженого використання.

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений в грудні 2020 року, визначає загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійні компетентності сучасного вчителя. В зазначеному документі серед переліку професійних компетентностей вчителя виокремлено інноваційну компетентність, яка трактується як здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; здатність використовувати інновації у професійній діяльності; здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності [3].

Проблемі формування інноваційної компетентності в освітній галузі присвячено дослідження сучасних науковців Н. Венцевої, І. Дичківської, О. Ігнатович, А. Петриченко, В. Урського, В. Харагірла, А. Штефан та ін. Вченими визначено сутність, структуру та зміст інноваційної компетентності, виокремлено ознаки інноваційної компетентності педагога, чинники, що сприяють її формуванню.

Попри вивчення значного кола питань, пов'язаних із інноваційною компетентністю педагога, недостатньо досліджуваною залишається проблема її формування в здобувачів закладів вищої освіти педагогічного спрямування.

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей формування інноваційної компетентності під час виробничої практики студентів педагогічних спеціальностей.

Сучасні науковці розглядають практичну підготовку здобувачів вищої освіти як обов'язковий компонент освітньо-професійних програм підготовки фахівців, який спрямований на закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти за час навчання, набуття і

вдосконалення фахових компетентностей; можливість їх працевлаштування на українському та міжнародному ринках праці.

Отож, виробничу практику студентів педагогічних спеціальностей варто розглянути з позиції формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя, однак визначивши її певні особливості за яких її ефективність в даному контексті буде ефективною.

В нашому дослідженні перш за все візьмемо до уваги думку сучасних науковців І. Коновальчук, Н. Венцевої, О. Карапетрової, які надають вагомого значення в даному процесі наявності інноваційного середовища. Вони наголошують: «Цілісно й успішно формування і розвиток інноваційної компетентності педагогів закладу освіти відбувається, перш за все, за умови належного рівня внутрішнього інноваційного середовища, яке визначається сформованістю місії, цілей і стратегії розвитку закладу освіти, наявністю творчого соціально-психологічного клімату, ефективних систем управління й інформаційно-методичного супроводу нововведень, дієвими зв'язками й способами комунікації як в самому закладі освіти так і з іншими інноваційними установами. Середовище інноваційного закладу освіти – це організований простір соціальнокультурних, предметно-дизайнерських, навчально-виховних, комунікативно-партнерських і демократично колегіальних умов, у яких реалізується інноваційна функція закладу [1; 2].

Вважаємо, що студент-практикант потребує ідентичних умов. Якщо він (студент) потрапляє саме в інноваційне середовище закладу загальної середньої освіти (де проходить практика) в нього з'являється можливість вже на етапі професійної підготовки спостерігати за інноваційною діяльністю, вивчати відповідний досвід, аналізувати, критично мислити, адаптуватися до сучасних вимог професії; усвідомити рівень своїх знань, умінь, навичок, можливостей, необхідних для кваліфікованого здійснення інноваційної діяльності, визначити можливість, сформулювати цілі, побудувати траєкторію власного професійного розвитку. Тому важливо, щоб заклад вищої освіти на етапі підготовки та організації виробничої практики здійснював ґрунтовний аналіз та відбір таких закладів освіти, яким притаманні саме властивості інноваційності.

Не менш вагомим є питання кваліфікованого методичного супроводу практиканта науково-педагогічними працівниками від закладу вищої освіти. Спрямованість взаємодії викладача та студента на ефективне моделювання розв'язку важливих педагогічних завдань, пошук нестандартних підходів до їх вирішення, їх доречний аналіз, формуватиме індивідуальний стиль діяльності майбутнього педагога, а відтак інноваційний тип його мислення.

З цією метою на етапі підготовки та організації виробничої практики важливо реалізувати принципи диференційованого, особистісно-орієнтованого підходів, використовуючи механізми елективності, варіативності, модульності. Студент буде розвивати суб'єктну позицію у процесі практичної діяльності, якщо, крім загальної, однакової для всіх програми проходження практики, дати йому можливість здійснити свої вибори оптимального варіанту практичної діяльності на основі оцінки своїх можливостей, пріоритетів розвитку, перспектив.

Студенту можна запропонувати для вибору:

- а) рівні практичної діяльності (високий, середній, низький);
- б) елективні практичні завдання і самостійно визначені завдання відповідно до інтересів, потреб професійного становлення;
- в) діагностичний інструментарій для самоаналізу та самооцінки рівня сформованості власної інноваційної компетентності.

Орієнтація на відповідний рівень практичної діяльності придасть вмотивованості професійного росту, особистої зацікавленості в отриманні позитивних результатів, безпосередньої участі у створенні ситуації успіху, а відтак і більшої цілеспрямованості на інноваційну діяльність в майбутньому.

Ситуація, коли студент сам визначає варіант, приймає участь у формуванні програми проходження практики, інтегруючи інваріантну та варіативну частини, апріорі підходить до неї більш усвідомлено, з вищим рівнем мотивації, що сприяє розвитку індивідуального стилю його діяльності. Зауважимо, що рівні практичної діяльності (високий, середній, низький) можуть програмуватися виходячи з вже сформованих у студентів практичних компетентностей у сфері професійної діяльності.

Використання діагностичного інструментарію для самоаналізу та самооцінки рівня сформованості власної

інноваційної компетентності дозволить формувати здатність до рефлексії, визначити прогнози розвитку власного професійного рівня.

Відповідно до змісту інноваційної компетентності уваги потребує також розвиток творчої індивідуальності студента під час виробничої практики, формування у нього здатності розв'язувати творчі педагогічні завдання. Зростаюче значення у стимулюванні творчої діяльності майбутнього фахівця набуває науково-дослідна робота студентів, яка сьогодні є невід'ємною частиною освітнього процесу ЗВО. У цьому зв'язку необхідно підготувати для студентів, які проходять виробничу практику, цікаві науково-дослідні завдання з врахуванням принципів диференційованого та особистісно орієнтованого підходу. Такі завдання можуть бути пов'язані з дослідженням досвіду передового педагогічного досвіду, з апробацією новітніх методів, прийомів, форм організації навчання та виховання, їх аналіз, адекватне поєднання, прогнозування наслідків.

Звичайно, ми розглянули лише окремі умови, за яких формування інноваційної компетентності у студента-практиканта, буде можливим, серед яких виокремили: наявність інноваційного середовища в закладі, де студент проходить виробничу практику; кваліфікований методичний супровід; реалізація диференційованого та особистісно-орієнтованого підходів через механізми варіативності та елективності; розвиток творчої ініціативи студента; виконання студентом науково-дослідних завдань. Зрозуміло, що на сучасному етапі є необхідним визначення та апробація комплексу умов за яких формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців педагогічної галузі під час виробничої практики буде ефективним, що складає перспективу нашого наступного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Венцева Н. О., Карапетрова О. В. Інноваційна компетентність як складова професійної діяльності сучасного педагога. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2022. № 1 (23). С. 109-115.
2. Коновальчук І. І. Інноваційне середовище як засіб розвитку інноваційної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки.* 2014. Вип. 4 (76). С. 62-66.

3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/-Nakaz_2736.pdf (дата звернення: 15.01.2023).
4. Франчук Т. Й., Дутко О. М. Наскрізна програма виробничої практики, її змістово-технологічне забезпечення (компетентнісний підхід): навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2017. 126 с.

Іванішена С. В., студентка 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вчитель-методист КПЛзПВФП Хмельницької області

Науковий керівник: **Дутко О. М.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЕТАПИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЛІЦЕЮ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

Анотація. У статті проаналізовано сутність управління розвитком педагогічної майстерності вчителів ліцею. Розглянуто етапи та основні методи реалізації управління розвитком педагогічної майстерності вчителів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Ключові слова: педагогічний менеджмент, педагогічна майстерність, ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою, методичне об'єднання.

Annotation. The article analyzes the essence of managing the development of pedagogical skills of lyceum teachers. The stages and main methods of managing the development of pedagogical skills of lyceum teachers with enhanced military and physical training are considered.

Key words: pedagogical management, pedagogical skill, lyceum with enhanced military and physical training, methodical association.

Адаптація освітнього процесу України до принципів європейської освіти викликала необхідність реформування усіх ланок освіти, зокрема модернізацію галузі педагогічного менеджменту. Ця проблема привертає увагу багатьох науковців та практиків. Оскільки закріплені десятиліттями механізми праці педагогів важко піддаються трансформації, набуває актуальності питання зовнішнього впливу керівництва закладу освіти на активацію діяльності педагогів з професійного самовдосконалення педагогічної майстерності. Специфіка такого закладу освіти, як ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою, керівну ланку якого складають військовослужбовці запасу з педагогічною освітою, потребує моделі управління, що ґрунтується на засадах демократизму й гуманізму в поєднанні з військовим вишкілом особового складу та врахування організаційних і методологічних засад педагогічного менеджменту.

Педагогічний менеджмент – новий напрям вітчизняної теорії управління закладами освіти, окреслений у роботах Г. Єльнікової, Л. Калініної, М. Поташника, О. Савченко. Науковці розглядають педагогічний менеджмент як специфічний вид і мистецтво управлінської діяльності, що містить комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління закладом освіти, спрямованих на їх становлення, ефективне функціонування і розвиток [2, с. 2]. Відомий український педагог В. Сухомлинський зазначав, що керівник закладу освіти буде хорошим наставником вчителів і учнів лише доти, доки він удосконалює свою майстерність учителя й вихователя; місію керівника закладу освіти він вбачав у тому, щоб зробити кожного вчителя вдумливим, допитливим дослідником [4, с. 402]. Сучасний науковець В. Гома наголошує на організації такої діяльності керівника закладу освіти, за якої можлива активізація діяльності педагогічного колективу та створення сприятливих умов для розвитку кожного окремого учителя [2, с. 3].

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження та вивчення досвіду роботи керівників Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою визначити етапи управління розвитком педагогічної майстерності педагогічних працівників. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) з'ясувати основні конотації педагогічного менеджменту та виявити специфічні ознаки розвитку педагогічної майстерності вчителів Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою;
- 2) означити управлінську інтерпретацію етапів розвитку педагогічної майстерності;
- 3) визначити систему заходів, спрямовану на управління розвитком педагогічної майстерності вчителів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Педагогічний колектив ліцею – досвідчені, методично грамотні вчителі, знають предмет, що викладають, вдосконалюють педагогічну майстерність. Це є основою методичної роботи, яку організують заступники начальника ліцею з навчальної, виховної та науково-методичної роботи. На них покладений обов'язок щодо забезпечення освітнього процесу, сприяння організації та саморегулювання, розвитку педагогічної майстерності колективу, розроблення й впровадження технологій, покликаних налагодити ефективну взаємодію всіх учасників управлінського процесу, що забезпечує високу результативність освітньої діяльності [3, с. 56-59]. Взнявши до уваги етапізацію процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів, розроблену сучасним науковцем В. Гомою, та здійснивши аналіз досвіду роботи управлінців КПЛзПВФП, можна запропонувати такі етапи управління розвитком педагогічної майстерності вчителів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Етап 1. Діагностичний, що дає змогу керівнику встановити рівень професійних якостей учителя, його готовності до педагогічної діяльності, окреслити зону розвитку його педагогічної майстерності [2, с. 3]. На цьому етапі керівництво ліцею проводить спостереження за діяльністю вчителів (відвідування та аналіз навчальних занять, виховних заходів); вивчення й аналіз документації ліцею (класних журналів, журналів факультативних занять, зошитів тощо); бесіди з учителями та аналіз даних, отриманих у результаті співбесіди; анкетування учителів і аналіз анкет; визначення обсягу домашніх завдань, щоб отримати основну інформацію для планування подальшої роботи, спрямованої на розвиток педагогічної майстерності педа-

гогів ліцею [1, с. 2]. У 2021/2022 навчальному році освітній процес у військовому ліцеї забезпечували 65 педагогів. У тому числі: сумісників – 8; у декретній відпустці – 3 чол. 21 офіцер-вихователь та 44 учителя. За кваліфікаційним рівнем: спеціаліст – 5 чол., II категорія – 14 чол., I категорія – 7 чол., вища категорія – 39 чол. З них мають: науковий ступінь кандидата наук – 2; педагогічне звання «вчитель-методист» – 13; педагогічне звання «старший вчитель» – 7; нагороджені знаком «Відмінник освіти України» – 2; педагогічне звання «старший вихователь» – 4; педагогічне звання «педагог-організатор-методист» – 1; педагогічне звання «керівник гуртка-методист» – 1.

Етап 2. Проектувальний, сутність якого полягає у створенні умов розвитку педагогічної майстерності вчителів, науково-методичний супровід яких здійснює керівництво ліцею, залучаючи їх до роботи шкільних методичних об'єднань, створенні індивідуального річного плану, де плануються проведення відкритих уроків, виховних заходів, участь у конкурсах, семінарах, виступи на педрадах, опрацювання нормативних документів та фахових видань [2, с. 4]. Також планується робота над єдиною науково-методичною проблемою ліцею «Формування успішного сучасного освітнього середовища в контексті ідей життєтворчості». У роботі з педагогічними кадрами керівництво ліцею розробляє семінари, педагогічні ради, тренінги.

Етап 3. Діяльнісно-технологічний, який забезпечує розвиток і саморозвиток учителя в межах обраної індивідуальної освітньої траєкторії [2, с.5]. На цьому етапі адміністрація ліцею здійснює контроль за рівнем організації навчальних занять, позакласної роботи вчителів (аналіз, самоаналіз уроків, виховних заходів); відслідковує динаміку якості освіти з навчального предмету (моніторинг навчальних досягнень ліцеїстів, результати річного оцінювання, державної підсумкової атестації, результати Зовнішнього незалежного оцінювання) та результативність роботи з одарованими ліцеїстами. У Кам'янець-Подільському ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою результативною є участь ліцеїстів у конкурсі науково-дослідницьких робіт МАН з біології, української мови та літератури, інформатики, економіки, історії (вчителі Тетяна Столяр, Ольга Колендзян, Світлана Іванішена, Олек-

сандр Поритко, Марина Бойко). Щороку ліцеїсти займають призиви місця на обласному етапі олімпіад з математики, фізики, інформатики, хімії. Наявність високих результатів у процесі учнівських досліджень засвідчує високий фаховий рівень їх керівників. Щорічно вчителі ліцею залучаються до конкурсу фахової майстерності «Учитель року». Учасниками обласного етапу цього конкурсу були Наталія МIRONЮК, Валентина Войчишина, Світлана Іванішена, Олена Лопушняк, Іванна Шинальська, Оксана Войтович. З ентузіазмом члени колективу Кам'янець-Подільського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою беруть участь у щорічній педагогічній виставці «Освіта Хмельниччини на шляхах реформування». Цього року дипломом I ступеня нагороджено керівництво ліцею (начальник ліцею Олександр Рошук та його заступники Олександр Тарнавський, Всеволод Рябокляч і Тетяна Столяр) за методичний посібник «Дистанційне навчання – велиннн часу. Ліцей-дистанційний». Дипломом II ступеня нагороджений Юрій Яценюк, учитель фізичної культури, за посібник «Джерела воїнської культури України, слов'янське бойове мистецтво «Ратар». Диплом III ступеня отримала Наталія Колендзян, учитель українознавства, за практичний путівник «Мультимедійна презентація як дидактичний елемент вивчення курсу «Мистецтво» в ході дистанційного навчання». Адміністрація ліцею щорічно проводить атестацію своїх працівників, метою якої є стимулювання підвищення рівня педагогічної майстерності вчителів, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності освітнього процесу. Також в КПЛЗПВФП проводиться спеціальна методична робота, яка спонукає кожного вчителя до підвищення свого фахового рівня; сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу педагогічними знахідками. У ліцеї діють методичні об'єднання: методична комісія вчителів суспільно-гуманітарних предметів, керівником якої є Ольга Колендзян; методична комісія вчителів природничо-математичних предметів, керівником якої є Олена Телендій; методична комісія вчителів допризивної підготовки та фізичної культури, керівник – Сергій Скиба; методичне об'єднання вихователів, керівник – Іван Прибатень. Систематичну роботу методичного об'єднання за-

безпечує річне планування. План роботи затверджується методичною радою. Протягом року проводиться п'ять засідань. Адміністрацією ліцею щороку організовується наставництво, мета якого – допомогти молодому вчителю усвідомити своє покликання, стати на шлях розбудови власної особистості.

Отже, управління розвитком педагогічної майстерності у ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою реалізується поетапно та шляхом системного упровадження заходів для активізації інноваційної діяльності педагогів, створення умов для ініціативи й творчості, розвитку й запровадження ідей.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк Г. Г. Моделювання системи оцінювання професійної майстерності педагогічних працівників. *На урок*. 2021. URL: <https://naurok.com.ua/proekt-modelyuvannya-sistemi-ocinyuvannya-profesivno-maysternosti-pedagogichnih-pracivnikov-233103.html>
2. Гома В. В. Управління процесом професійного розвитку вчителів. 2020. 7 с. URL: <https://imidg.ucoz.ua/elgurnal/-vyp22/7/goma-v.v..pdf>
3. Ізбаш С. С., Бутурліна Ю. О. Управлінська підтримка зростання професійної майстерності педагога. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 3. С. 56–59.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи: вибрані твори в 5 т. *Рад. шк.* 1997. Т. 4. С. 393-628.

Караман Р. С., аспірант 1 курсу факультету
технологічної та професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Науковий керівник: **Кузнецова Г. П.**, кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри
української мови, літератури та методики навчання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

ДІЯЛЬНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. У публікації окреслено теоретико-прикладні аспекти формування українськомовної особистості майбутнього вчителя фізичного виховання на заняттях мовленнєвознавчих дисциплін. Проаналізовано сутнісні характеристики понять «діяльний підхід», «українськомовна особистість».

Ключові слова: діяльний підхід, українськомовна особистість, майбутній учитель фізичного виховання, тренувальні вправи.

Annotation. The publication outlines the theoretical and practical aspects of forming the Ukrainian-speaking personality of a future physical education teacher during language studies. The essential characteristics of the concepts «activity approach» and «Ukrainian-speaking personality» have been analyzed.

Key words: activity approach, Ukrainian-speaking personality, future physical education teacher, training exercises.

Теоретичні узагальнення, зроблені в процесі опрацювання спеціальної літератури, дали змогу виокремити пріоритетні позиції науковців у тлумаченні змісту термінів понять «українськомовна особистість», «діяльний підхід» й екстраполювати їх у контекст досліджуваної проблеми. Важливого значення у формуванні українськомовної особистості майбутнього вчителя фізичного виховання мають мовленнєвознавчі дисципліни, зокрема культура усного і писемного мовлення, риторика, які спри-

яють реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Розв'язанню проблеми формуванню українськомовної особистості майбутнього вчителя присвячено праці З. Бакум, А. Богуш, В. Вітюк, Н. Голуб, О. Горошкіної, К. Климової, О. Копусь, Г. Кузнецової, О. Кучерук, Л. Овсієнко, С. Омельчука, М. Пентилюк та ін., в яких обґрунтовано методичні орієнтири в підвищенні культури мовлення майбутніх фахівців освітньої галузі.

Метою статті є обґрунтування теоретико-прикладних аспектів формування українськомовної особистості майбутнього вчителя фізичного виховання на засадах діяльнісного підходу в процесі вивчення мовленнєвознавчих дисциплін.

Аналіз і синтез напрацювань у галузі лінгводидактики дали змогу з'ясувати, що в сучасному науковому обігу здебільшого функцією поняття «мовна особистість» і лише подекуди в педагогічних студіях натрапляємо на поняття «українськомовна особистість». Найбільш вичерпним і наукоємним вважаємо тлумачення, обґрунтоване А. Богуш, яка поняття «мовна особистість» визначає як «високорозвинену особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, яка володіє соціокультурним та мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння та навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення» [1, с. 36-37].

Л. Мацько, даючи узагальнену характеристику поняття «мовна особистість», виокремлює такі її складники: мотиваційні потреби й досконалі компетенції; ґрунтовні мовні знання й мобільність їх використання; мовна свідомість і усвідомлення себе мовними українськими особистостями; національна культуровідповідність мовної особистості; знання концептів і мовних знаків національної культури; мовна здатність і мовна здібність; мовне чуття, мовний смак; усвідомлена естетична мовна поведінка, мовна стійкість [5, с. 27]. Відтак змістове наповнення поняття «мовна особистість», запропоноване Л. Мацько, вперше віддзеркалює складники («<...> усвідомлення себе мовними українськими особистостями», «<...> національна

культуровідповідність мовної особистості», «<...> знання концептів і мовних знаків національної культури»), які безпосередньо дають право стверджувати про співвіднесеність його змісту із поняттям «українськомовна особистість». Дослідниця проблеми І. Космідайло тлумачить зміст поняття «українськомовна особистість» як особистість, яка володіє високим рівнем лінгвістичної та мовленнєвої компетентностей, умінням створювати самобутні усні й письмові тексти різних жанрів, стилів різноманітної тематики, має індивідуальну мовотворчість, креативність» [3, с. 36]. Ми в дослідженні спираємося на визначення поняття «українськомовна особистість» Л. Мацько.

Діяльнісний підхід до навчання, услід за О. Горошкіною, розглядаємо як задіяння суб'єктів освітнього процесу в різноманітні види діяльності, насамперед мовленнєвої, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичних і психологічних наук схарактеризовано як особливий вид діяльності, спрямований на формування та формулювання думки (предмета мовленнєвої діяльності) засобами мови та способом мислення [2, с.143].

Оскільки професійна місія майбутнього вчителя фізичного виховання полягає у формуванні здорового способу життя вихованців, ціннісних установок, а також відповідної мовної поведінки під час взаємодії на заняттях, різних змаганнях, спортивних заходах, спілкування в різних сферах сучасного соціуму, мовлення вчителя фізичного виховання має бути взірцем для наслідування. Водночас правильно поставлений голос, правильне дихання, виразне й чітке артикулювання спонукальних команд безпосередньо залежать від якості мовної підготовки в закладі вищої освіти. Відтак гостро постає проблема розроблення системи тренувальних вправ і завдань на заняттях мовленнєвознавчих дисциплін у закладах вищої освіти. У студії подаємо окремі взірці тренувальних вправ і завдань для майбутніх учителів фізичного виховання задля вдосконалення дикції, чіткої мови звуків та їх артикулювання. Перед виконанням тренувальних вправ пропонуємо студентам ознайомитися із методичними рекомендаціями до їх виконання за спроектованими етапами.

Етап 1. Роботу над голосними і приголосними звуками доцільно починати із встановлення правильного поло-

ження артикуляційного апарату під час беззвучної вимови кожного пропонованого звуку. Зафіксувавши його, переходимо до вимовляння звуку вголос. Наприклад: 1) звуком [ш] передайте шелестіння трави та звуки коси під час скошування трави; 2) поєднанням звуків [тс] – налаштування на тишу; 3) поєднанням звуків [бр] – зі звучанням мотора машини.

Етап 2. Після засвоєння вимови звуків за місцем і способом творення, їх акустичного звучання доцільно проводити спостереження за артикуляцією органів мовлення. Наприклад, спочатку вимовляємо передньоязикові верхньозубні [д], [т], [н], наголошуючи на положенні кінчика язика біля альвеол верхніх зубів, потім вимовляємо передньоязикові нижньозубні [з], [ц], [с], наголошуючи на положенні кінчика язика біля альвеол нижніх зубів, і лише потім вимовляємо передньоязикові ясенні [ж], [ч], [ш], акцентуючи, що положення спинки язика перебуває близько до середнього піднебіння. Під час спостереження за вимовою означених звуків з'ясуємо спільне й відмінне в їх вимові.

Етап 3. Передбачає виконання вправ на вимову звуків на початку, у середині та в кінці звукосполучень, а також на спостереження за диханням: вдих – скорочується діафрагма, розширюються легені та нижні ребра; затримка – фіксується вдих, після чого робимо повільний видих із вимовою голосного або приголосного звуку. Вправи артикуляційної гімнастики доцільно виконувати в середньому темпі і стежити за вільним проходженням звука в резонатори, уникаючи напруження шийних м'язів задля легкої, мелодійної, чистої вимови звуків. Подаємо зразки вправ. 1. Порівняйте вимову приголосних звуків [р], [р'] у поданих словах. Склади вимовляйте спочатку повільно, а далі все швидше й швидше. *Рюкзак – рукав, буряки – раби, різкий – ризький, рябий – грубий. Рір, рер, рар, рор, рур, рир. Рірі – ріррі – роро – рорро.* 2. Виразно прочитайте або проспівайте текст О. Сенатовича «Музична абетка. Нечемна дівчина Фа». Стежте за правильним артикулюванням звуків та технікою дихання.

Фа співала: Фа – Фа – Фа!
По фіалки в ліс прийшла,
Тих фіалок так шукала,

Що фіалки потоптала.
Без фіалок в лісі темно,
Фе – фе – фе як неприємно!

Отже, окреслені теоретико-прикладні аспекти формування українськомовної особистості майбутнього вчителя фізичного виховання на засадах діяльнісного підходу в процесі вивчення мовленнєвознавчих дисциплін спрямовані на оптимізацію мовної підготовки конкурентоздатного фахівця освітньої галузі. Ефективність тренувальних вправ, задіяння суб'єктів освітнього процесу в різноманітні види діяльності, насамперед мовленнєвої, значною мірою залежить від систематичності, різноманітності, мотивованості здобувачів вищої освіти на відпрацювання власної дикції, мовленнєвого іміджу майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія. Одеса, 2008. 272 с.
2. Горошкіна О. М. Методика навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III-го ступеня природничо-математичного профілю: дис. ... док. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2005. 440 с.
3. Космідайло І. А. Мовна гра як метод формування українськомовної особистості учня ліцею *Методи навчання української мови: сучасний контекст. Збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ)*. Київ: Педагогічна думка, 2021. 90 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/2021_zbirnyk_kruglyy_stil_2021.pdf (дата звернення: 27.01.2023).
4. Кузнецова Г. П., Корчова О. М., Кухарчук І. О., Холявко І. В. *Культура мовлення та риторика: навчальний посібник*. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2020. 325 с.
5. Мацько Л. І. *Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб.* Київ, 2009. 607 с.
6. Остапченко О. В. *Українська мова в грі. Проблемні завдання, конкурси, змагання, цікаві факти, тести, квести*. Київ, 2018. 224 с.
7. Сімоненко Л. Ю. Статус дидактичної гри у навчальному процесі у вищих закладах освіти. *Вісник ЛНУ ім.Т. Г. Шевченка*. 2011. № 15. С.139-145.

Мехед О. Б., доктор педагогічних наук, доцент завідувач кафедри біології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто основні аспекти професійно-особистісної підготовки майбутнього вчителя біології та основ здоров'я, детерміновані сучасними умовами розвитку суспільства. Визначені умови формування готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність, інноваційна компетентність, майбутні вчителі біології та основ здоров'я, професійно-особистісна підготовка вчителя.

Annotation. The main aspects are considered for the professional and personal training of the future teacher of biology and the basics of health, determined by the current conditions of the development of society, are substantiated. The conditions for the formation of readiness for innovative pedagogical activity are defined

Key words: innovative pedagogical activity, innovative competence, future teachers of biology and the basics of health, professional and personal training of the teacher

Готовність до інноваційної діяльності є однією з важливих якостей педагога та умов успішності його як професіонала. В той же час педагогічні інновації породжують певні суперечності, пов'язані з необхідністю адекватного поєднання інноваційних програм з затвердженими класичними державними програмами освіти, що передбачає співіснування та взаємодію різних педагогічних концепцій. Що, в свою чергу потребує принципово нових методичних підходів, а також високої якості педагогічного новаторства. Питання адаптації нововведень до фактичних умов роботи, спричинені намаганнями пристосувати до конкретних вимог педагогічні технології, елементи, а часом і зміст освіти, які виявили свою ефективність в інших галузях, або концепції, розроблені в зовсім інших історичних умовах, виявляють безліч практичних питань, що зу-

мовляють актуальність даного дослідження. Зокрема, реформування системи вищої освіти України передбачає переорієнтацію на активні методи отримання знань у процесі професійної підготовки, що передбачає творчий розвиток особистості майбутнього фахівця та його здібностей, а також спонукає до реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх працівників освітньої галузі [1; 7].

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування готовності майбутніх учителів біології та основ здоров'я до інноваційної професійної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [3]. Успішність впровадження інноваційної діяльності передбачає, що вчитель усвідомлює практичну цінність нововведень у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності [2]. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції вчителя, яка не лише вимагає звертатись до інноваційної діяльності, але й сприяє її продуктивності. Тому надзвичайно важливим є розуміння сутності інноваційної компетентності майбутнього педагога.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми. На сучасному рівні розвитку цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що доволі суттєвим є саме для вчителя біології та основ здоров'я. Розвиток вказаної компетентності передбачає залучення фахівців, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в біологічній та здоров'язбережувальній галузях знання [5]. А це в свою чергу формує соціальне замовлення на нові підходи в системі освіти та

охорони здоров'я, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї професійної діяльності [4; 6]. Сприятливість до нового, інноваційне мислення формується в людини протягом життя. Однак особливого для формування готовності майбутніх вчителів, зокрема й біології та основ здоров'я, до інноваційної професійної діяльності значення набуває саме час навчання у закладі вищої освіти. В даному аспекті значущим для здобуття системи знань, формування відповідних умінь і навичок є саме досвід самостійної діяльності майбутніх педагогів, що дає їм змогу виокремити власну позицію, висловити власну думку щодо професійних питань. Сьогодні важко уявити собі освітній процес закладу вищої освіти без використання сучасних технологій, перш за все, інформаційно-комп'ютерних технологій [8]. Вдале використання хмарних сервісів надає змогу створення єдиного інформаційного простору закладу вищої освіти – хмаро орієнтоване освітнє середовище.

Висновки. Формування знань, мети, основних завдань біологічної освіти досягається в процесі вивчення біологічних наук у закладі вищої освіти із активним застосуванням інновацій. Для успішного формування та розвитку інноваційної компетентності здобувачам освіти необхідно цілеспрямовано і наполегливо користуватися активними та інтерактивними формами та технологіями організації опанування основами біологічних та педагогічних наук. Сучасна підготовка майбутніх вчителів біології та основ здоров'я невинно модернізується й орієнтується на формування професійних компетенцій, завдяки чому здобувачі освіти мають нагоду проявляти інтелектуальну й пізнавальну активність, виробити особистісну соціальну позицію, підкреслити власну індивідуальність та суб'єктність.

Список використаних джерел:

1. Грицай Н. Б. Система методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 42 с
2. Довгопола Л. І., Шапран Ю. П. Діагностика готовності до професійної діяльності майбутніх учителів біології. *World Science*. Warsaw, Poland, 2018. № 6 (34). Vol. 7. С. 27-33.
3. Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2016. Вип. 31. С. 11-18.

4. Мехед О. Б., Мехед Д. Б., Мехед К. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при здійсненні соціально-педагогічної діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів: НУЧК, 2021. Вип. 14-15 (170-171) С. 27-31
5. Мехед Д. Б., Мехед О. Б., Скребець В. О. Визначення рівня понятійного мислення школярів при вивченні природничо-математичних дисциплін у класах різних профілів. *Збірник наукових праць*. Педагогічні науки. Херсон: Вид-во ХДУ, 2010. Вип. 56. С. 72-75.
6. Мехед Д. Б., Мехед О. Б., Швидкий А. Л. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у мотивації навчальної діяльності студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Збірник наукових праць. Київ; Вінниця: ТОВ: фірма «Планер», 2012. Вип. 31. С. 417-422.
7. Морзе Н. В., Нанаєва Т., Омельченко Н. О. STEM в освіті: навч. посіб. Київ: ACCORD GROUP, 2018. 116 с.
8. Тюпіна Н. В. Третяк О. П., Мехед О. Б. Організація самостійної роботи студентів за допомогою хмарної технології збереження інформації (хмара Google). *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2015. Вип. 43. С. 484-486

Морозюк С. М., студент 1 курсу магістратури педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Поліщук С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РОЛЬ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ

Анотація. Публікація актуалізує питання ролі центрів професійного розвитку педагогічних працівників в процесі професійного зростання педагогів, плануванні та визначенні траєкторії їх професійного розвитку.

Ключові слова: центр професійного розвитку педагогічних працівників, траєкторія професійного розвитку, професійний стандарт вчителя.

Annotation. The publication updates the issue of the role of centers of professional development of pedagogical workers in the process of professional growth of teachers, planning and determining the trajectory of their professional development.

Key words: professional development center of pedagogical workers, trajectory of professional development, teacher's professional standard.

Зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільства, супроводжуються докорінною перебудовою системи освіти. На новий якісний рівень за таких умов має вийти професіоналізм педагога. З метою забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників, здійснення їх науково-методичної підтримки у системі загальної середньої освіти функціонують центри професійного розвитку педагогічних працівників [5], Положення про які затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 672 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників».

Незважаючи на короткий термін своєї діяльності, центри професійного розвитку педагогічних працівників задовольнили очікування освітянської спільноти щодо допомоги і

підтримки педагогічних працівників у професійному зростанні. Цьому сприяла готовність консультантів центрів до виконання покладених на них завдань, розуміння сутності нових професійних ролей, усвідомлення того, що Центр ПРПП – це докорінно нова установа, яка сповідує принципи і цінності Нової української школи, у компонентній формулі якої провідне місце відводиться педагогу нової формації, що перебуває в авангарді суспільних перетворень: інноватору, умотивованому, компетентному, кваліфікованому, який має свободу творчості, академічну свободу й розвивається професійно та вчиться впродовж життя.

Центри професійного розвитку педагогічних працівників покликані сприяти професійному розвитку педагогів, забезпечувати їхню психологічну підтримку та консультувати їх із широкого кола питань, пов'язаних з освітнім процесом, зокрема, планування та визначення траєкторії їх професійного розвитку [6, с. 2]. Професійний розвиток педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання [1].

Центри професійного розвитку педагогічних працівників спрямовують свою освітню діяльність на професійне зростання педагога, використовуючи різні форми роботи. Пріоритетом у роботі консультантів центрів є експертно-консультативна діяльність, створення умов для саморозвитку та самореалізації особистості. Відповідно до методичних рекомендацій для працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівників і педагогічних працівників закладів освіти щодо використання в роботі професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» основна увага акцентується на плануванні та визначенні траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників [4, с. 9].

Як зазначено в Положенні про центр професійного розвитку педагогічних працівників, траєкторією професійного розвитку педагогічного працівника є персональний шлях реалізації професійного потенціалу педагогічного працівника, що ґрунтується на його вільному виборі закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта

освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих [2].

Шляхами реалізації планування та визначення траєкторії професійного розвитку педагогічних працівників є:

- консультування педагогів з проблем сучасного розвитку освіти, організації освітнього процесу, досягнень психолого-педагогічних наук;
- теоретична, науково-методична підтримка педагогів в інноваційній роботі;
- методична допомога педагогам в розробці індивідуальної траєкторії професійного і особистого розвитку;
- інформаційне забезпечення педагогів із питань запровадження освітніх інновацій;
- розробка рекомендацій щодо впровадження інновацій у практику роботи освітніх закладів;
- надання методичної підтримки в апробації теоретичних положень та методичних рекомендацій;
- надання допомоги педагогам в написанні методичних посібників.

Виходячи з цього, створені центри взяли на себе ряд функцій, пов'язаних із методичною підтримкою процесу професійного розвитку педагога, а саме:

- прогностичну, яка враховує перспективи розвитку освітньої галузі і спрямована на використання в педагогічній практиці сучасних наукових психолого-педагогічних досягнень та інноваційних технологій;
- компенсаторну, яка передбачає надання педагогічним працівникам інформації, яка не була отримана ними під час здобуття вищої педагогічної освіти;
- інформаційно-коригувальну, спрямовану на корекцію й оновлення інформації, яка постійно змінюється у результаті розвитку науки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- трансформаційну, тобто відбір і методичне опрацювання сучасних наукових досягнень у галузі освіти та надання рекомендацій педагогам щодо їх трансформування в педагогічну практику освітніх закладів;
- моделюючу, а саме, організацію особливого пізнавального процесу з метою моделювання змісту, форм і методів підвищення фахової кваліфікації педагогічних працівників;

- організаційно-координувальну – координація діяльності професійних спільнот педагогічних працівників, організація конференцій, семінарів, вебінарів, тренінгів тощо.

Головний меседж центрів – допомагати, а не вимагати, обмінюватися ідеями й досвідом, а не вказівками, працювати на запити педагогів, пропонувати актуальні питання для обговорення, а не нав'язувати свої без варіантів вибору [3, с. 8].

Аналізуючи діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників з педагогічними кадрами, необхідно зазначити, що за період їх функціонування були створені умови для професійного росту педагогів щодо реалізації концепції Нової української школи, реалізації професійних стандартів педагогів, удосконалення форм організаційно-методичного супроводу в системі неперервної освіти; впровадження альтернативних форм і типів, а саме: формальної, неформальної, інформальної освіти, забезпечення науково-методичного супроводу навчальної, виховної, інноваційної роботи в закладах освіти, вивчення запитів педагогів усіх категорій з метою надання їм практичної допомоги в міжтестастійний період, організація тьюторського супроводу. Усе це позитивно сприяло забезпеченню інноваційного розвитку освітнього простору в умовах модернізації освіти.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
2. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 року № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF>
3. Про методичні рекомендації впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти. Лист МОН України від 03 червня 2022 р. № 1/6015-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-vprovadzheniya-profesijnogo-standartu-kerivnika-direktora-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
4. Методичні рекомендації для працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівників і педагогі-

чних працівників закладів освіти щодо використання в роботі професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/metodichni-rekomendaczi%D1%97_profstandart-uchitelya_sajt-uiro.pdf.

5. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Центри професійного розвитку педагогів. *Освіта України*. 2020. № 30. С. 2.

Никитюк С. І., старший викладач кафедри
англійської мови Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

СУЧАСНІ ОСВІТНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті йдеться про основні актуальні освітні ресурси для тих, хто вивчає англійську мову. Охарактеризовані особливості, структура та механізми роботи з цими ресурсами у процесі вивчення англійської мови.

Ключові слова: освітні ресурси, подкаст, інформаційні технології, особливості.

Annotation. The article deals with the main educational resources of the modern times as new information technologies. Their peculiarities, structure and drilling procedure are characterized. The main techniques used on learning English are identified.

Key words: educational resources, podcast, techniques, information technology, peculiarities.

Сучасна підготовка майбутніх вступників та абітурієнтів потребує застосування інформаційних технологій як інноваційної складової та необхідної ланки педагогічного процесу. Адже стрімкий розвиток та поширення інфор-

маційних технологій сприяє підвищенню інтелектуального і професійного рівня викладання, а також допомагає особистому та морально-етичному зростанню здобувачів вищої освіти. У теперішніх умовах змішаного навчання мережа Інтернет забезпечує доступ до акумульованих знань як в текстовій, так і в графічній формах. Комп'ютерна графіка, короткі змістові відео, Tik Tok, YouTube дають можливість отримати наочну інформацію.

Метою статті вбачається стислий огляд сучасних освітніх ресурсів для вивчення англійської мови.

Над питанням використання популярних освітніх інформаційних ресурсів для тих, хто вивчає англійську мову, працювали вітчизняні вчені та педагоги А. П. Авраменко, О. О. Володін, І. Г. Вольвачова, О. П. Ковальська Н.М. Коптюг, Н. Ю. Кузнєцова, О. І. Плугатарьова, О. О. Сітало Р. М. Шаманська, А. Ю. Шелест, Т. М. Шелест, М. Н. Євстигнєєв, та зарубіжні дослідники – Є. І. Пассов, Є. С. Полат, П. В. Сисоєв, Скот Віндітт, Девід Хардісіті й Девід Істмен.

Проаналізувавши низку вітчизняних та іноземних джерел, ми відшукали основні освітні ресурси для вивчення англійської мови: організаційне управління навчально-пізнавальною діяльністю тих, хто вивчає мову, допомога в їхньому професійному самовизначенні; здатність переорієнтуватись у нових соціальних умовах, а саме: активне використання інноваційних технологій, а саме: спілкування в режимі онлайн, проведення онлайн відеоуроків, використання веб-камер, чат-спілкування (текстові та голосові чати), участь в різних онлайн-конкурсах, конференціях, вебінарах, проходження онлайн тестувань, подкасти, робота на платформі MOODLE тощо [1-4].

У залученні до презентацій, проектів та пошуку інформаційних статей, блогів тощо, можна використати такі популярні сервіси як Twitter та Instagram.

Так, навчання природної, сучасної англійської мови можливе лише за умови використання матеріалів, взятих з життя носіїв мови або складених з урахуванням особливостей їх культури та менталітету відповідно до прийнятих і використовуваними мовними нормами.

Однією із сучасних інформаційних технологій електронна платформа Moodle належить до безкоштовного про-

грамного забезпечення, яке призначене для навчання й характеризується високими технологічними та методичними рівнями, а також має значний педагогічний потенціал. Переваги та можливості впровадження електронної платформи Moodle підтверджуються методичними доробками та практичним досвідом педагогів.

Moodle розшифровується як Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, це навчальне середовище, яке в Україні, а також й в інших країнах, позначають віртуальним навчальним середовищем (VLE) або просто платформою для навчання, яка допомагає викладачам, вчителям, студентам та учням розвинути набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного [1]. Moodle використовується при підвищенні кваліфікації, бізнес-навчанні, у комп'ютерних класах навчального закладу, для самостійної роботи вдома.

У 2020 році було зафіксовано найбільшу кількість користувачів інформаційної системи Moodle: 104 000 зареєстрованих на сайті із 164 мільйонами користувачів на 225 територіях по всьому світі [1].

Платформа Moodle стала системою для створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу, яке орієнтоване на взаємодію між учасниками навчального процесу, може застосовуватися як у традиційній, дистанційній, так і змішаній формах навчання.

Подкасти, з'явившись порівняно нещодавно (у 2004 р.), є аудіо- або відеопередачами в Інтернеті, завоюють дедалі більшу кількість слухачів, які використовують їх із різною метою, в тому числі й навчальною. Подкасти використовують у блогах людей із різних країн для спілкування й обміну будь-якою інформацією [4].

Велика кількість подкастів як професійної, так і загальної спрямованості завантажена уже у мережі Інтернет. Існують подкасти для підготовки до міжнародних іспитів, подкасти для студентів з невисоким рівнем володіння мовою, подкасти з уже розробленими завданнями. Так, робота над створенням власного подкасту – це теж вид навчальної діяльності. Та не слід забувати, що подкасти не повинні стати повноцінною заміною аудиторних занять з іноземної мови, вони лише доповнюють роботу з аудіюванням, пропонуючи автентичний мовний матеріал.

Існує декілька простих кроків при застосуванні подкастів: завантаження аудіофайлу та тексту подкасту; прослуховування його на комп'ютері, плеєрі або мобільному телефоні у зручний час; для кращого розуміння – повторне опрацювання тексту (лексика та граматики); використання отриманих знань та завантаження наступного подкасту. Деякі подкасти потрібно завантажувати протягом приблизно тижня від їх появи, потім вони стають недоступні, деякі мають необмежений період завантаження [4].

Серед переваг використання подкастів у викладанні іноземної мови можна виділити такі: можливість роботи з аутентичною, завжди новою інформацією іноземною мовою для вдосконалення роботи з різними видами мовленнєвої діяльності; стимулювання самостійної роботи тих, хто навчається, у позааудиторний час; сприяння міжкультурної взаємодії у мережі Інтернет; занурення у реальне спілкування носіїв мови, знайомство з їх індивідуальними особливостями від тембру голосу до акценту; підвищення мотивації до оволодіння іноземною мовою, а відтак й появи вибору в добірї фонетичного матеріалу; формуванню навичок аудіювання і здатності сприймати різні стилі мови з різними акцентами та інтонаціями; удосконаленню навичок говоріння [4].

На основі опрацьованих джерел можна виділити таку послідовність розробки завдань на основі поданих освітніх ресурсів: визначити область чи сайт для використання наприклад: чат, розсилка, веб-сайт; розробити відповідні критерії для оцінювання й вибору сайтів, які можуть включати оцінку змісту, доступності і цінність для досягнення поставленої мети, функціонал, елементи дизайну, такі як швидкість і гнучкість, зручність у користуванні. Потім можна переходити до етапу проектування завдань [2].

У процесі розробки завдань варто взяти до уваги той факт, що ті, хто вивчають англійську мову, отримають велику користь при умові, якщо вправи тренуватимуть різні компетентності, даватимуть реальну можливість для комунікації, сприятимуть взаємодії та співпраці. Завдання мають давати можливість оцінювати, рецензувати, публікувати, порівнювати, моделювати, створювати, досліджувати, висувати гіпотези, слухати, брати інтерв'ю, організовувати, сперечатися, дивитися, спостерігати, переказувати, експериментувати, грати й робити доповіді [3].

У цьому випадку завдання такого типу будуть сприяти формуванню й розвитку інформаційної компетенції тих, хто вивчає мову.

Перелічені освітні ресурси є доступними у сучасному навчанні. У зв'язку з цим проблеми, які пов'язані з розробкою теоретичних та практичних питань, а також завдань, які слугують для перевірки засвоєних знань тих, хто навчається, на даний момент є актуальними.

Необхідно підкреслити, що зазначені освітні реалії дають змогу «звикнути» до «чужого мовлення». Методика, за якої ті, хто навчається, багаторазово слухають різні тексти на цікаву для них тему, сприяє глибокому й усвідомленому розумінню вивчуваної мови, та вимагає поступової зміни тем, що тягне за собою розширення мовної компетенції в цілому [2].

Сучасні дослідження доводять, що використання поданих освітніх ресурсів є ефективним засобом навчання та створюють нові інноваційні освітні можливості, нове творче середовище для набуття знань і компетентностей. Підвищується мотивація тих, хто навчається, зацікавленість в предметі, бо англійська мова стає не ціллю, а засобом отримання не лише цікавої, але й практичної інформації.

Список використаних джерел:

1. Бахмат А. В., Бабакіна О. О. Використання платформи Moodle для вивчення англійської мови. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2116>.
2. Пасічник О. В. Дистанційна форма уроку. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2116>.
3. Плугатарьова О. І. Використання Інтернет-контенту під час вивчення англійської мови: *Методичний аспект*. 2011. № 10. 103 с.
4. Middleton A. 100 great ideas for educational podcasting. URL: <https://teaching.shu.ac.uk/podcast/pdf/edpod-workbook.pdf>.

Полищук С. В., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та управління навчальним
закладом Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ТРЕНІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. У статті розкрито важливість запровадження інклюзивного навчання в Україні, одним із основних компонентів якого є тренінг. Зроблено посилання на принципи побудови тренінгу, вказані основні методи. Звертається увага на важливість дотримання методики його проведення.

Ключові слова: тренінг, навчання освіта, принципи, методи.

Annotation. The article reveals the importance of introducing inclusive education in Ukraine, one of the main components of which is training. Reference is made to the principles of training construction, the main methods are indicated. Attention is drawn to the importance of observing the methodology of its implementation.

Key words: training, education, principles, methods.

Запровадження інклюзивного навчання в Україні висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які забезпечують навчально-виховний процес учнівської молоді, а також до їх компетентностей і цінностей. Це у свою чергу викликає необхідність застосування тренінг, завданням якого є забезпечення командної взаємодії освітнього закладу, що є запорукою ефективного їх використання.

Такий підхід до успішного вирішення такої проблеми свідчить про те, що у руслі освітніх реформ командна взаємодія (вчительського складу освітнього закладу) є досить важливим чинником.

Світовий досвід та чинні законодавчі акти декларують комплексний психолого-педагогічний супровід, який має забезпечуватися в інклюзивному освітньому просторі різними фахівцями. Зважаючи на це, ми можемо стверджувати, що як майбутніх фахівців, так і тих, хто зараз

працює в умовах інклюзії, необхідно навчати, насамперед, умінню взаємодії в команді.

За твердженнями науковця З. Ленів, нині освітня діяльність розглядається як інформаційна, активна, відкрита і життєздатна, орієнтована на пошуки сенсів і відкриттів, акцентує увагу на креативності та ініціативі, а також сфокусована на довірі, академічній свободі, взаємодії та співпраці [3].

Досягнення таких цілей, активна їх реалізація в освіті, як показує досвід і практика, можливі при активному впровадженні в навчальний процес інноваційних технологій, однією з яких є тренінг. При цьому досить важливим аспектом впровадження є дотримання методики його проведення, а саме: дотримання принципів його організації, які умовно можна поділити на принципи побудови сценарію тренінгу, принципу створення тренінгового середовища, принципи поведінки учасників тренінгу, організаційні принципи, етичні принципи.

Такій проблемі велику увагу приділяють ряд вітчизняних науковців: К. Малютіна, О. Коваленко, Л. Вейлане, О. Кравченко, Є. Карпенко, О. Молочанова, М. Фіцула, М. Вовк, Л. Султанова, А. Пляка, Н. Гончарук, О. Баніт, Т. Фулей, Н. Буруковська, Н. Будниченко, Г. Савченко, С. Демчинський, О. Дука, С. Замула, І. Пахомов, О. Шевчук, В. Федорчук, І. Матійків та інші.

Зокрема науковці О. Баніт та О. Коваленко виділяють принцип урахування особливостей конкретної аудиторії: складу групи, цілей участі у тренінгу учасників групи, особливостей потрапляння їх у склад групи, мотивації участі тощо. Цей принцип передбачає необхідність виявлення специфіки групи, а за можливості – попередньої діагностики учасників (рівень андрагогічної компетентності та /або її окремих складових, мотивації участі у тренінгу, особливості стану окремих учасників тощо). Доречно перед початком роботи провести попереднє анкетування.

Близьким до попереднього є принцип урахування життєвого досвіду учасників групи. Адже ігнорування такого досвіду може стати причиною неефективності запланованої роботи, бо не дозволить індивідуалізувати тренінговий процес, привести його у відповідність до потреб та особливостей дорослих учасників групи [2].

Чергування теоретичного матеріалу і практичних форм роботи. Доцільно створювати таку програму тренінгу, яка б складалася з невеликих теоретичних блоків, підкріплених конкретними завданнями та вправами. Навіть якщо існує запит слухачів на отримання теоретичних знань, бажано обмежити знайомством аудиторії з теорією, доповнивши цей блок грамотно складеними роздатковими матеріалами, словничком, списком рекомендованих інформаційних джерел. Слід, щоб роздатковий матеріал містив якомога більше схематичної, структурованої інформації; інформаційні джерела мають відповідати рівню готовності учасників тренінгу.

Вибір оптимальних форм роботи, їхнє чергування. Доцільно починати роботу груп з вправ, спрямованих на знайомство учасників. Також слід на перших етапах роботи групи планувати такі форми роботи, вправи, які дозволять учасникам усунути емоційне напруження, відчути себе у безпеці. З таких вправ варто починати кожен день роботи; такі вправи мають бути різними. Також доцільними є такі форми роботи, які виключають необхідність прийняття кожним окремим членом індивідуальної відповідальності за виконання того чи іншого завдання тренера.

Урахування можливостей обміну досвідом учасників групи між собою. Деякі учасники групи охоче діляться своїм досвідом у спільному колі. Причому окремі з них можуть бути надто активними, що може сприяти придушенню активності невпевнених в собі осіб, навіть їхньому пригніченню. Тому ведучому (тренеру) слід сприяти включенню в обговорення малоактивних членів групи запропонувавши їм поділитися власним досвідом, прокоментувати приклад. Також варто створювати довірливу атмосферу в групі, яка дозволить кожному висловитися, не побоюючись насильницького включення в дискусію чи критики від ведучого чи членів групи.

Принцип гуманізму відбиває морально-етичний аспект взаємодії тренера і групи. Він передбачає, що людина є найвищою цінністю, особистістю; вона має право на свободу, щастя, всебічний розвиток. Взаємодія з нею повинна здійснюватися, виходячи з її інтересів і прав, із захисту її унікальності й особистісного суверенітету. Взає-

модіючи з кожним учасником тренінгу, ведучий перш за все має орієнтуватися на його інтереси й потреби [3].

Важливими принципами для створення середовища тренінгу є принцип системної детермінації, принцип реалістичності, принцип надмірності, принцип добровільності, принцип регулярності, принцип інформованої участі, принцип подійності [5, с. 6-8].

Крім вище згадуваних існує ряд інших принципів, якими повинні керуватися в ході здійснення (проведення) тренінгу.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує дотримання методів (використання) тренінгу. Зокрема, це методи інформаційні і практичні або методи надання інформації, імітаційні методи і методи створення реального середовища.

За словами науковця О. Коваленко, обираючи різні методи методичні прийоми, засоби впливу, потрібно враховувати зміст програми й мету заняття; особливості групи; особливості ситуації; можливості ведучого; необхідність зміни ритму діяльності учасників, чергування розмов і дій; необхідність участі кожного в роботі, у вправах, в обговоренні, вік та досвід учасників¹². Також необхідно зважати на те, що в тренінгу індивідуальні і групові процеси поєднані, відбуваються разом, тому тренер має працювати на трьох рівнях: у групі (з окремим учасником), з групою (як єдиним цілим) і через групу (з окремими учасниками засобами самої групи) [2].

При цьому слід зважати на те, що вибір форм і методів повинен відповідати цілям тренінгу (найчастіше – кільком). Серед них ключовими є:

- передача нових знань – найчастіше використовуються лекції (мінілекції) і семінари;
- відпрацювання професійних навичок і вмінь – під час виконання різних вправ, самостійної роботи, вирішення практичних проблем;
- розвиток навички міжособистісної взаємодії і комунікативних навичок – у процесі дискусій, під час роботи в малих групах, участі в рольових та імітаційних іграх;
- вироблення професійних установок – потрібні дискусії, робота в групах, рольові ігри, рефлексивний аналіз ситуацій та ін. [4, с. 38-39].

Зважаючи на все вище сказане, ми можемо констатувати, широка палітра використання різноманітних методів тренінгу з урахуванням змісту й мети програми, особливостей групи, кожного учасника та ситуації, можливостей ведучого допомагає утримувати увагу учасників, підвищує ступінь їхньої включеності в навчальний процес, дозволяє створити гармонійну програму тренінгу з розвитку професійної компетентності андрагогів і грамотно її реалізувати. Тут немає і не може бути ніякого шаблону: вибір доцільного поєднання відповідних методів, форм і способів навчання для ефективної організації роботи учасників тренінгу, кращого розуміння й засвоєння ними нового матеріалу – складне творче завдання. Адекватність вибору методів цілям навчання свідчить про рівень професіоналізму тренера.

Список використаних джерел:

1. Баранова С. В. Соціально-психологічні особливості тренінгу як форми особистісного зростання. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки*: зб. наук. праць СНУ ім. В. Даля. Луганськ, 2008. Вип. (2) 18.
2. Коваленко О. Г. Міжособистісне спілкування осіб похилого віку: психологічні аспекти: монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2015.
3. Ленів З. П. Когнітивно-компетентнісний компонент взаємодії в умовах інклюзії. *Актуальні питання корекційної освіти*: зб. наук. праць / за ред. О. Гаврилова, В. Синьова, Кам'янець-Подільський: «Медобори-2006», 2019. Вип. 13. С. 110-122.
4. Баніт О. В., Коваленко О. Г. Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів: методичні рекомендації. Київ: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2022. 104 с.

Присакар В. В., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної роботи імені Т. Сосновської Навчально-
реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-
Подільський державний інститут»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У тезах обґрунтовано актуальність інноваційних технологій у системі професійної підготовки сучасного вчителя. Розкрито особливості застосування сучасних освітніх технологій у педагогічних закладах освіти та їх значення у формуванні творчої особистості майбутнього педагога, фахових та спеціальних компетенцій.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, творча особистість, професійна підготовка, інноваційна діяльність, активні методи навчання.

Annotation. The theses substantiate the relevance of innovative technologies in the system of professional training of a modern teacher. The peculiarities of the application of modern educational technologies in pedagogical educational institutions and their importance in the formation of the creative personality of the future teacher, professional and special competencies are revealed.

Key words: innovations, innovative technologies, creative personality, professional training, innovative activity, active teaching methods.

В умовах реформування та оновлення сучасної системи освіти в Україні першочерговим завданням є забезпечення якісної підготовки майбутнього вчителя, підвищення рівня його професійної майстерності, формування особистісно-творчих якостей, загальних і фахових компетенцій тощо. Актуальність заявленої проблеми пов'язана також із упровадженням в освітній процес Концепції Нової української школи, що передбачає демократизацію та гуманізацію освіти, утвердження ідеї педоцентризму в освітньому просторі, застосування принципів діяльнісного та особистісного підходів у навчанні та вихованні особистості [3]. Важливість підготовки компетентного педагога

як творчої особистості, що володіє не лише системою знань, але й комплексом прикладних, особистісно зорієнтованих умінь і навичок набуває особливого значення, оскільки значна частина випускників педагогічних закладів освіти, приступаючи до роботи, упродовж кількох років перебувають на рівні професійної адаптації. Причина, на наш погляд, полягає у низькій мотивації при виборі професії, домінування гностичного (знаннєвого) підходу у навчанні майбутніх фахівців, за якого головним освітнім завданням вважається формування у них міцних науково-предметних знань, що у майбутньому зумовлює вузьку спеціалізацію, за якої їм важко вийти за межі своєї предметної компетенції. Тому сучасна школа відчуває гостру потребу у всебічно підготовленому, креативному вчителєві, готовому до інноваційної діяльності, творчого саморозвитку і самовдосконалення.

Проблема професійної підготовки учителя завжди займала важливе місце у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Цій проблемі присвячені праці Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Мороза, В. Моляка, А. Пуховської, В. Семиченко, С. Сисоевої та інших, у яких розглядається процес формування професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя, його знань та педагогічних умінь, спрямованих на підвищення рівня фахової підготовки. Теоретико-методичні аспекти застосування педагогічних технологій та інноваційні підходи у системі професійно-педагогічної підготовки розкрито у дослідженнях В. Безпалько, О. Дубасенюк, О. Комар, О. Пометун, А. Пироженко, С. Сисоевої тощо. Водночас, незважаючи на значний доробок учених та педагогів-практиків, проблема підготовки педагогічних кадрів в умовах активного впровадження інноваційних технологій, активних методів навчання, нових освітніх моделей у закладах освіти потребує подальшого теоретико-методичного обґрунтування.

Поняття «інновація» – термін латинського походження, що у перекладі означає *оновлення, зміни, запровадження нового, уведення новизни*. Воно має багатомірне значення, оскільки складається із двох форм: власне ідеї та процесу її реалізації [2, с. 339].

Інновації в освіті є закономірним процесом у розвитку історії педагогічної науки, оскільки їх упровадження дозволяє розв'язати суперечності між традиційною системою організації освіти і потребами у якісно новій. «Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Її освоєння відбувається шляхом апробації у формі педагогічного експерименту або пілотного упровадження. Розвиток інновації залежить від того, наскільки соціально-психологічне середовище потребує нової ідеї. Подальше існування інновації пов'язане з переходом у стадію стабільного функціонування» [1, с. 14].

Процес професійного становлення особистості майбутнього вчителя як творчої особистості повинен, по можливості, моделювати структуру інноваційної діяльності, що у свою чергу, вимагає від викладачів педагогічних закладів вищої освіти застосування інноваційних технологій. В основі педагогічних інновацій відомі такі методи і форми організації навчальної діяльності як лекція, семінарське та практичне заняття з елементами проблемного навчання, тренінг, майстер-клас, конференція, круглий стіл, мозковий штурм, дискусія, евристична бесіда з висуненням наукових гіпотез, рольова та ділова гра в ситуації тощо. Така організація навчальної діяльності сприяє формуванню у майбутніх педагогів уміння самостійно бачити та виокремлювати проблему, висувати гіпотезу та знаходити шляхи її перевірки та розв'язання, можливості практичного застосування здобутих знань і сформованих умінь.

У системі професійно-педагогічної освіти важливо врахувати той факт, що процес навчання проходить під знаком інформатизації, використання дидактичних можливостей комп'ютера, програмного забезпечення. Тому використання комп'ютерів, телекомунікацій, навчальних програм у поєднанні з існуючими технологіями забезпечує міжособистісне спілкування учасників освітнього процесу, що передбачає управління процесом навчання з боку викладача, контроль за початковою діяльністю студентів та отримання зворотного зв'язку у формі здобутих знань, особистих суджень і міркувань, сформульованих висновків тощо.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів спрямована на розв'язання широкого обсягу завдань – від репродуктивних до проблемно-пошукових, тому креативний компонент відіграє важливу роль у формуванні творчої особистості, і реалізується у процесі розв'язання педагогічних завдань, в імпровізації, експромті. Його цінність зумовлена творчим характером інноваційної діяльності. Тому майбутні педагоги повинні осмислювати ознаки креативності, яка характеризує здатність до створення нового, нетрадиційного підходу щодо організації навчально-виховного процесу, уміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, ефективно взаємодіяти з учнями, колегами, батьками дітей, уміння розвивати креативність у дітей, що втілювалося б у їхній поведінці.

Креативність майбутнього педагога формується на основі наслідування досвіду, концепції, ідеї, окремого прийому, форми, методу з поступовим зменшенням питомої ваги наслідувального і зростанням питомої ваги творчого компонента педагогічної діяльності. Схематично цей процес можна подати так: *наслідування, копіювання – творче наслідування – наслідувальна творчість – справжня творчість* [1, с. 43].

У формуванні творчої особистості майбутнього учителя пріоритетними вважаються ті інноваційні технології, які відповідають вимогам інформаційного суспільства. Серед них, насамперед, необхідно виділити ті, які сприяють індивідуальному розвитку та реалізації творчих можливостей студентів. Високу ефективність та практичну значущість показали технології парного та групового навчання, навчання у грі, навчання у дискусії тощо. Так, учасникам навчального процесу за ігровою моделлю надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише правилами гри. Обираючи свою роль у грі, студенти висувають припущення щодо подальшого розвитку подій, самі створюють проблемну ситуацію і придумують шляхи її розв'язання, покладаючи при цьому на себе відповідальність за обране рішення.

Досвід використання технології навчання у дискусії свідчить, що ця технологія є важливим засобом активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання. Такі технології як «Метод ПРЕС», «Обери позицію», «Зміни пози-

цію», «Безперервна шкала думок», «Дискусія у стилі телевізійного ток-шоу «Дебати»» тощо сприяють розвитку творчого потенціалу і критичного мислення у майбутніх учителів, формують власну позицію та уміння відстоювати свої особисті думки, поглиблюють знання з даної проблеми.

Таким чином, застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів дає можливість урізноманітнювати організацію освітнього процесу, підвищувати його ефективність, реалізувати завдання щодо формування творчої особистості сучасного педагога.

Упровадження інноваційних технологій сприяє розвитку у майбутнього педагога здатності вступати в активну дослідницьку позицію по відношенню до своєї діяльності з метою критичного аналізу та осмислення й оцінки її ефективності для розвитку особистості учня.

Інноваційні технології у системі професійної підготовки вчителя будуть ефективними при дотриманні ряду організаційно-педагогічних умов: проведення психолого-педагогічної діагностики готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності; взаємозв'язок загальнопедагогічної, психологічної спеціальної та методичної підготовки студента з метою інтеграції знань відповідно до загальних проблем інноваційної діяльності; оволодіння студентами методологією наукового пізнання, основами науково-педагогічних досліджень, ознайомлення з різними типами інноваційних навчальних закладів; вироблення майбутнім педагогом індивідуального стилю діяльності, оскільки засвоєння нововведень відбувається на індивідуально-особистісному рівні.

Список використаних джерел:

1. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінкон Інтер, 2008. 1040 с.
3. Концепція Нової української школи. URL: https://oplatforma.com.ua/files/articles/2365/Koncepcija_Nov_a_ukrainska_shkola_MON_2016_Pedrada.pdf.

Супрун Г. В., кандидат психологічних наук,
докторантка відділу психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, старший
викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної
освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ «ВТРУЧАННЯ ПРИ АУТИЗМІ»

Анотація. Підготовка фахівців спеціальної освіти для супроводу осіб з аутизмом в Україні знаходиться на початковому рівні. Сучасні виклики освіти, з одного боку, а з іншого – брак традицій надання цілеспрямованої та послідовної підтримки цим особам вимагають пошук та розроблення інноваційних підходів як до розроблення змісту такої підготовки, так і до її практичного впровадження.

Ключові слова: особи з розладами аутистичного спектра (РАС), підготовка фахівців спеціальної освіти, інновації в освіті.

Annotation. The training of special education specialists to accompany persons with autism in Ukraine is at the very beginning of this process. The modern challenges of education and the historical context require the search and development of innovative approaches both to the development of the content of such training and to its practical implementation.

Key words: persons with autism, training of special education specialists, innovations in education.

Метою роботи є розкриття інноваційності підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти на освітній програмі другого (магістерського) рівня «Втручання при аутизмі».

Освітня програма другого (магістерського) рівня «Втручання при аутизмі» є першою, акредитованою в Україні для підготовки фахівців у вищій школі. Підґрунтям для її розроблення стала підготовка студентів спеціальності «Спеціальна освіта. Логопедія» за блоком вибіркових дисциплін «Робота з аутичними дітьми» з 2015 року, яку в 2017 році перейменовано на «Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом» у Київському університету імені Бориса Грінченка. Форму-

вання освітньої програми відбувалось на основі Стандарту вищої освіти України за спеціальністю «Спеціальна освіта» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки № 28 від 05 січня 2021 року, стратегічних документів Університету Грінченка, освітніх програм зарубіжних університетів, залучення стейкхолдерів та власних напрацювань професорсько-викладацького складу кафедри спеціальної та інклюзивної освіти. Розроблена система загальних і професійних компетентностей, що набувають здобувачі, та результатів навчання спрямовані на підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні задачі дослідницького та інноваційного характеру в сфері спеціальної та інклюзивної освіти, зокрема психолого-педагогічного супроводу осіб з аутизмом [3, с. 4]. Практичне втілення викладачами кафедри спеціальної та інклюзивної освіти «Стратегії розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка», її цінностей, стратегічних цілей дозволило створити сучасну та інноваційну освітню програму «Втручання при аутизмі» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Згідно із законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2, с. 1]. О. Дубасенюк визначає інновації в освіті як «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану» [1, с. 2] У процесі підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти зростає інноваційність як відповідь на сучасні потреби оновлення змісту та форм навчання, відповідь на соціальний запит щодо педагога нового часу. Глобалізація, інтеграційні процеси, світові виклики щодо безпеки, невідомості та непередбачуваність ставлять абсолютно нові завдання перед фахівцями спеціальної освіти та вищою школою. Так само як педагог у своїй діяльності шукатиме та створюватиме нові технології та форми навчання, так і

вища школа створює сучасні освітній парадигми та умови. Ці умови дають змогу сьгоднішньому студенту досягнути сутність та отримати досвід впровадження інновацій. Зустріч з інноваційністю у вищій школі дає змогу завтрашнім фахівцям спеціальної освіти продовжити творити інновації в усіх інших ланках освіти.

Підготовка на освітній програмі «Втручання при аутизмі» другого (магістерського) рівня передбачає втілення таких інновацій: реалізація моделі практико-орієнтованого навчання за схемою освітнього процесу «Аудиторія – центри компетентностей – бази практики»; проведення здобувачами реальних власних досліджень від вибору теми до публікації його результатів; впровадження принципу вікової періодизації щодо розроблення робочих програм навчальних дисциплін та логіки їх викладання; реалізація принципу взаємного та наскрізного зв'язку змісту і практичних завдань між різними дисциплінами; упровадження системи якісних критеріїв оцінювання роботи здобувачів під час самостійних, семінарських і практичних завдань; врахування та активне включення досвіду (особистого і професійного) студента як змістового матеріалу процесу навчання.

Коротко оглянемо представлені напрями інноваційності на освітній програмі «Втручання при аутизмі» другого (магістерського) рівня Київського університету Грінченка.

Освітня схема «аудиторія – центри компетентностей – база практики» дає змогу формувати компетентності майбутніх фахівців спеціальної освіти та підтримки осіб з аутизмом спочатку на лекційних заняттях, потім під час семінарських і практичних, частина з яких проходить у центрах компетентностей «Аутизм-Академія» та «Центр інклюзивної освіти», відпрацювання практичних навичок на реальному робочому місці під час проходження різних видів практики. Згідно із структурою програми частка виробничої та переддипломної практик складає 25,5 кредитів, що становить 28% від усього обсягу.

Вже під час навчання в аудиторії професорсько-викладацьких склад використовує сучасні методи навчання: метод проблемного викладу, евристичну бесіду (вирішення дидактичної проблемної ситуації), техніки фасилітації. Широко впроваджуються сучасні цифрові технології під

час дистанційного навчання: лекція-конференція, методи командної взаємодії, фасилітаційні техніки із застосуванням сервісів Padlet, Google Jamboard, групові дискусії завдяки сервісам ZOOM та Google Meet.

Практичні та семінарські заняття у центрах компетентностей дозволяють використовувати спеціальне навчальне та реабілітаційне обладнання для демонстрації, пояснення та практичного вправлення студентів один з одним у тренінгову форматі. В умовах дистанційного формату навчання викладачі використовують різноманітні навчальні платформи для оптимізації опитування у формі вікторин: kahoot.com, learningapps.org, quizizz.com.

Здобувачі освіти на освітній програмі «Втручання при аутизмі» мають змогу проходити виробничі практики в установах/закладах для дітей раннього, дошкільного та шкільного віку з аутизмом, виробничу управлінську практику та переддипломну (дослідницьку). Кожен вид практики містить такі види завдань, які є логічним продовженням вивчення дисциплін, їх закріпленням у реальних робочих умовах. Щотижня під час проходження практики студенти отримують супервізійну підтримку від викладачів для методичної та інформаційної допомоги.

Проведення здобувачами освіти наукових досліджень розпочинається з формулювання теми згідно науковими пріоритетами останніх. Викладачі допомагають уточнити тему відповідно до сучасного термінологічного та методологічного поля. Семінарські завдання з дисципліни «Актуальні проблеми та методологія досліджень у спеціальній та інклюзивній освіті» та завдання з переддипломної (дослідницької) практики спрямовані на поетапну роботу над науковим дослідженням як на теоретичному, так і на практичному етапах. Одним з критерієм оцінювання магістерської кваліфікаційної є наявність публікацій за результатами дослідження, що спонукає здобувачів оволодівати навичками академічного письма, долучатись до публікаційної активності.

Впровадження принципу вікової періодизації щодо розроблення робочих програм навчальних дисциплін та логіки їх викладання полягає в тому, щоб сформувати у здобувачів освіти здатність здійснювати діагностико-аналітичну, корекційно-розвивальну, консультативну діяльність та спроможність організувати освітній процес у спеціальних закладах

освіти і в умовах інклюзивного освітнього середовища для осіб з аутизмом на будь-якому віковому етапі. Для цього розроблено такі дисципліни: «Системна допомога дітям раннього та дошкільного віку з розладами аутистичного спектра», «Системна допомога дітям молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра», «Системна допомога підліткам та молоді з розладами аутистичного спектра». Поруч з іншими дисциплінами, що розкривають технології організації інклюзивного навчання, оцінювання особливих освітніх потреб дітей та консультативний супровід родин і фахівців, такий підхід дозволяє формувати у здобувачів цілісний світоглядний концепт щодо сучасних світових стандартів надання допомоги та втручання при аутизмі.

Реалізація принципу взаємного та наскрізного зв'язку змісту і практичних завдань між різними дисциплінами ґрунтується на світоглядній та науково-методологічній узгодженості під час комунікації викладачів. Визначення чітких цілей та завдань кожної дисципліни дозволяє уникати повторів та пропусків навчального матеріалу. Наприклад, вивчення методів, прийомів оцінки особливих освітніх потреб осіб з аутизмом на однойменній дисципліні логічно продовжується на предметах, які розкривають особливості системної допомоги цим особам у різні вікові періоди, на предметах з вибіркової частини. Це дає змогу студентам поглиблювати знання та вдосконалювати професійні навички з проведення різних видів практичної діяльності щодо надання допомоги особам з аутизмом.

Упровадження системи якісних критеріїв оцінювання роботи здобувачів під час самостійних, семінарських і практичних завдань стало можливим завдяки цілеспрямованій методичній роботі викладачів кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, яка здійснює навчання за освітньою програмою «Втручання при аутизмі». Особливістю цих критеріїв є їх уніфікованість щодо визначення рівня роботи студента «вищій стандарт», «відповідає стандарту», «наближення до стандартів», «не відповідає стандарту». З іншого боку, розроблено цілу низку критеріїв щодо оцінювання різних форм самостійних, семінарських і практичних робіт. Зокрема, це такі форми самостійних робіт: презентація; розроблення схеми, таблиці, ментальної карти; аналіз статті, документу; написання есе. Серед форм виконання семінарських і прак-

тичних завдань використовуються дискусія, аналіз прочитаного; створення відеороліку процесу діагностики/фрагменту заняття. Серед критеріїв розроблено такі: актуальність наповнення, структурні елементи, узагальнення, використані джерела, фахова термінологія, методологічна грамотність, лексика, визначення важливої інформації тощо. Різноманіття форм робіт та критеріїв їх оцінювання дозволяють здійснювати індивідуальних та диференційований підхід до самого процесу оцінки результатів діяльності студентів. Оцінювання стає формувальним, дозволяє побачити здобувачу напрями свого розвитку, вдосконалення, особистісного і професійного зростання.

Врахування та активне включення досвіду (особистого і професійного) студента як змістового матеріалу процесу навчання має такі позитивні аспекти. По-перше, підвищує мотивацію до виконання завдань. Чимало здобувачів є батьками дітей з РАС, тому є особистісно зацікавленими в розкритті особливостей розвитку своїх дітей, надання їм сучасних форм і методів допомоги. Аналіз та узагальнення свого життєвого досвіду під науковим кутом зору, з урахуванням світового передового досвіду, відкритість і готовність дискутувати і обговорювати суперечливі моменти, моменти помилок та відкриттів є ефективними методами освіти та особистісного зростання здобувачів.

Підсумовуючи, зазначимо, що інноваційність освітньої програми «Втручання при аутизмі» другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського університету імені Бориса Грінченка досягається завдяки системі організаційно-методичних засобів, використанню матеріально-технічної інфраструктури Університету Грінченка та послідовному впровадженню стратегічних цілей та цінностей «Стратегії розвитку Університету» усіма учасниками освітнього процесу. Також цьому слугує втілення інноваційної освітньої схеми «аудиторія – центр компетентностей – база практики», інноваційний зміст завдань практики, що дозволяють здобувачам моделювати позитивні перетворення, базуючись на кращому вітчизняному та зарубіжному досвіді.

Список використаних джерел:

1. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних

- праць Житомирського державного університету імені І. Франка. 2014. С. 12-28.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність», 2002 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
 3. Освітньо-професійна програма 016.00.02 «Втручання при аутизмі» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Київ, 2021. 18 с. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vstupnikam/il/2021/op_mag_vtr_aut.pdf

Федорчук В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. У статті розглядаються різні підходи до визначення основних понять інноваційної педагогіки. Проаналізовано окремі аспекти проблеми підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, педагогічна інновація, інноватор, підготовка до інноваційної діяльності.

Annotation. The article considers different approaches to defining the main concepts of innovative pedagogy. Separate aspects of the problem of training future teachers for innovative activities are analyzed.

Key words: innovation, pedagogical innovation, innovator, preparation for innovative activity.

Останнім часом освітні інституції знаходяться в значній залежності від суспільних змін та розвитку ринку праці. Ці трансформації збільшують попит на знання та вміння, на креативність та винахідливість, виявляючи разом з тим непристосованість освітньої теорії і практики до нових вимог та прагнень сучасного суспільства. Освіта не стоїть на місці, а активно реагує на нові тенденції та реалії, враховує потреби та передбачає перспективи, оновлює форми, зміст, методи, технології навчання і виховання.

В результаті однією з характерних особливостей сучасної освіти, за твердженням І. М. Дичківської [1, с. 8], є співіснування двох стратегій організації навчання – традиційної й інноваційної, тобто такої, що відкрита новому, здатна до оновлення, якій, власне, і присвячена дана стаття.

Проблемою інноваційної стратегії сучасної освіти займається цілий ряд вітчизняних та зарубіжних науковців: Т. І. Волоковська, І. М. Дичківська, Т. Ф. Коляда, А. Г. Овчаренко, В. Ф. Паламарчук, І. П. Підласий, А. Б. Хіхловський, Дж. Гарднер, Е. Петлак, С. Покривчакова, З. Петра-сінськи та багато інших. У своїх працях дослідники намагалися визначити поняття “інновація”, “педагогічна інновація”, умови ефективності та види педагогічних інновацій, проаналізувати складові готовності до інноваційної діяльності, основні риси педагога-інноватора.

Метою цієї публікації є аналіз існуючих підходів до визначення понять “інновації” та “педагогічної інновації”, виокремлення основних факторів, що впливають на готовність вчителів до інноваційної діяльності

“Інновація” належить до одного з найпоширеніших і разом з тим багатозначних понять сучасної гуманістики. У різних сферах науки і практики це поняття часто розуміють по-різному. В повсякденному мовленні інновацію часто пов’язують з цілим рядом термінів близьких за значенням, наприклад, таких як поступ, покращення, творчість, новаторство, нестандартність, реформа, альтернативність, модернізація. Кожний з них містить в собі якусь частку правди про сутність поняття “інновація”, але не визначає його. Складається враження, що дана категорія відносно недавно активно увійшла до наукового обігу. Про це свідчить хоча б те, що цього слова не містять “Педагогічна енциклопедія” (1965), “Словник іншомовних слів” (1985) і навіть “Український педагогічний словник” С. У. Гончаренка (1997). Правда, “Словник іншомовних слів” (1996) із серії “Бібліотека державного службовця. Державна мова і діловодство”, подає визначення інновації, хоч і в мовознавчій інтерпретації. Натомість відомий польський педагог В. Оконь ще в 1975 році визначав інновацію як зміну структури педагогічної системи загалом або деяких важливих її складових з метою поліпшити її характеристики [6, с. 100].

Розквіт педагогічної творчості у теоретичній та практичній сферах спричинили досить неоднорідну картину навколо поняття інновації та її похідних. Тому можна знайти спроби звести цю різноманітність до більш загальних категорій. Наприклад, в українській педагогіці з огляду на сутнісні ознаки інновації її розглядають як процес і як продукт (результат). “Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має конкретну назву “новація” [1, с. 23]. А польський дослідник Р. Шульц вбачає необхідність виділити три групи понять, що характеризують інновацію: 1) інновація – це тільки результат; 2) інновація – це цілий процес (цикл) визначення та розв’язання проблем; 3) інновація – це виключно програма процесу зміни [8, с. 110].

Проблема інновацій тісно пов’язана з людьми, які є її творцями та реалізаторами. За концепцією Гарднера [2, с. 47], саме особистість відіграє вирішальну роль в процесі оновлення суспільства.

Зважаючи на це, в освіті на сьогоднішній день особливо актуальною постає проблема підготовки кадрового потенціалу, здатного формувати й розвивати нові погляди на суспільство та місце в ньому школи, збагачувати існуючі засоби суспільної культури, перетворювати освітній простір відповідно до потреб суспільства.

Робота, пов’язана з підготовкою педагогів, вважається однією з найважливіших і постійно актуальних проблем освітніх змін. Оптимізація цієї діяльності повинна бути сфокусована на майбутньому, виражена в конкретних спробах, що відповідають завданням і вимогам, пов’язаним з сучасними змінами, з трансформацією освіти, так само, як і з швидкими і відповідними змінами існуючого стану у конкретних умовах. Трансформація освіти, зокрема, полягає у зміні ставлення вчителів до навчання і освіти, до учня, який мусить стати важливим суб’єктом всієї освітньої діяльності. Ця внутрішня трансформація вплине на роботу кожного викладача і на освіту в цілому.

В науковій літературі можна знайти різні підходи до проблеми підготовки майбутніх педагогів, здатних до інноваційних перетворень. Одні автори вказують на конкретні особистісні риси, інші описують те, як повинна бути організована підготовка викладача вузу. Так, словацькі

вчені [5, с. 107-116] вважають, що підготовка до інноваційної діяльності повинна забезпечувати:

- гармонійне поєднання теоретичної і практичної підготовки з профільних предметів;
- можливості для створення студентами власної індивідуальної концепції навчання;
- оволодіння студентами умінням працювати зі змістом освіти, який уже не розуміється як приписана норма;
- реальне, гуманістичне розуміння освіти майбутніми педагогами (зокрема концентрація на можливостях, здібностях, інтересах учнів);
- формування вміння студентів пов'язувати навчання з емоційною сферою учнів;
- готовність студентів до гнучкого підходу до роботи (вміти бачити альтернативні підходи у навчанні, приймати їх та адаптувати до своїх умов праці);
- повагу і розвиток плюралістичних підходів до виховання і його змісту;
- усвідомлення нових цінностей виховання (розвиток і поглиблення демократії і гуманізму, вільний розвиток особистості, повага до прав людини і т.п.);
- уміння студентами не лише копіювати завдання та цілі впливу шкільної освіти, але й знати, як зрозуміти освіту та різні її аспекти.

Інші дослідники підготовку майбутніх педагогів до інноваційної діяльності вбачають у формуванні у них певних рис, притаманним інноваторам. При цьому різні автори пропонують різні групи рис. Приміром, З. Петрасінська [6, с. 79] до таких рис відносить: здібності, інтелектуальну активність і мотивацію, особистісну незалежність.

У П. Вайтерфельда [10, с. 42-43] знаходимо ще один підхід, відповідно до якого особистості інноватора повинні бути притаманні такі риси:

- 1) знання, інформаційні засоби (загальні та специфічні), потрібні для нових, творчих комбінацій;
- 2) інтелектуальні здібності (розумові вміння ефективного використання знань);
- 3) темперамент (емоційні аспекти особистості, що стосуються настрою, активності та сприяють особистості у використанні знань і вмінь, у здатності йти на ризик, пов'язаний з розвитком нових ідей.

Американський вчений Г. Штейнер [за 9, с. 169] змальовує психологічний портрет інноватора з допомогою трьох складових: інтелектуальні особливості, особистісні риси і підхід до розв'язання проблеми.

Польський педагог Р. Шульц характеризує особистість інноватора відповідно до наступних категорій: знання, розум, мотивація, особистість, система цінностей [9, с. 169-180].

Розкриваючи питання готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності, І. М. Дичківська визначає її як “особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії” [1, с. 277]. Відповідно до цього, дослідниця визначає і структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності, яку, на її думку, слід розглядати як сукупність чотирьох компонентів, що взаємообумовлені та пов'язані між собою:

- 1) мотиваційний (виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти);
- 2) когнітивний (об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь та навичок із застосування інноваційних педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності; цей компонент характеризують обсяг знань, стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога);
- 3) креативний (реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті; ознаками креативності є здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, вміння розвивати креативність дітей);
- 4) рефлексивний (реалізується через такі процеси як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого) [1, с. 282-287].

Проаналізувавши наведені вище переліки рис педагога-інноватора, можна виділити основні фактори, що впливають на готовність викладачів до інноваційної діяльності. На наш погляд, це: мотивація, інформованість щодо педагогічних інновацій, інтелектуальні здібності та

певні особистісні риси (зокрема, здатність до творчості та особистісна незалежність).

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
2. Gardner J. W. Self Renewal. Individual and the Innovative Society. New York: Harper and Row, 1964.
3. Nalaskowski A. Edukacja, która nie chce przeminąć. Kraków: Impuls, 2019.
4. Okoń W. Słownik pedagogiczny. Warszawa: PWN, 1975.
5. Pietrasiński Z. Myślenie twórcze. Warszawa: PWN, 2009.
6. Pietrasiński Z. Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji. Warszawa: PWN, 1971.
7. Pólturzycki J. Dydaktyka dla nauczycieli. Płock: Wyd. Naukowe NOVUM, 2022.

Яковенко О. Р., студентка I курсу магістратури історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: **Горбатюк О. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Анотація. У роботі було досліджено перспективи застосування технологій штучного інтелекту. Зроблено огляд окремих інноваційних засобів у підготовці майбутнього вчителя історії.

Ключові слова: інноваційні засоби навчання, штучний інтелект, нейромережі, машинне навчання.

Annotation. The paper explored the prospects of using artificial intelligence technologies. An overview of individual innovative means in the training of future history teachers was made.

Key words: innovative means of learning, artificial intelligence, neural networks, machine learning.

Криза традиційної моделі освіти зумовила зміну підходів зокрема і у засобах підготовки спеціалістів. Для сучасної системи української освіти все більш нагальною проблемою є обмежене застосування цифрових технологій, внаслідок чого знижується рівень засвоєння знань у студентів. Отже, дослідження нових інноваційних засобів може допомогти оздоровити систему від застарілих методів. Важливо наголосити ще й на тому, що найбільш перспективним напрямком цифрових технологій є запровадження в навчання технологій штучного інтелекту. Вони які можуть бути доступними для користувачів та стати потужним інструментом для підготовки сучасного вчителя історії.

Штучний інтелект (ШІ) – система функціональних комп'ютерних технологій, які наближено моделюють людське мислення та навички, такі як: аналіз складних систем, виважене судження, підтримка діалогу тощо [2, с. 124].

Традиційно виділяють такі підсистеми ШІ: нейронне навчання, машинне навчання та глибоке навчання. Перша технологія ґрунтується на математичній моделі яка відтворює роботу нейрона. Так формується система «нейронів» які можуть виконувати широких спектр задач. Щодо машинного навчання то воно використовує статистичні дані задля виконання різного типу завдань. Таким чином комп'ютер виконує «навчання» та поступово покращує свої результати. Третій метод полягає у використанні сукупності методів машинного навчання.

Одним із ключових механізмів застосунку технологій ШІ у сфері освіти є програми індивідуального навчання [4, с. 555].

Технології ШІ можуть допомогти викладачам у рутинній роботі, зокрема під час перевірки тестових завдань. Окрім як діагностичної функції можна було б створювати окремі програми корекції проблемних тем для учнів. На сьогодні, застосування подібної технології відбувається у Китаї (Squirrel AI) [3, с. 228].

Системи ШІ активно застосовуються і в аналізі історичних джерел. Масове поширення технологій розпізнавання тексту (OCR) та інтелектуальних перекладачів дають змогу студентів знайомитися із стародавніми документами, які ще не були перекладені чи введені у науковий

вимір. Також використання системи ШІ для аналізу авторського стилю дає змогу визначати оригінальність твору та зв'язок з іншими працями автора та формувати в студентів критичне осмислення джерел. Застосування технології машинного навчання із стилометрією дає змогу отримувати точність близько 90% [5, с. 123]

Нейромережі можуть запропонувати нові способи співпраці з аудиторією. Якщо попередні моделі чатботів пропонували завчасно прописані варіанти відповідей то застосування технологій ШІ може допомогти викладачу створити більш гнучкий інструмент. Нейромережовий чат ChatGPT може успішно імітувати людську розмову та запам'ятовувати власні відповіді. Крім цього, органічне спілкування ще створює й нові виклики, адже за лічені секунди можна сформуванати осмислений текст, який буде використовуються студентами під час виконання самостійних завдань [6].

Разом з тим технологія ШІ ще далека від досконалості. Інструмент може ввести оману користувачів неправдивою інформацією. Такий стан речей пов'язаний із використанням даних, адже вони можуть бути недостовірними а сучасні системи не можуть визначити обман. Також для подібних технологій потрібно залучати великі масиви даних, що в університетських умовах можливо обмежено реалізувати. Також не варто оминати й проблеми етичної складової, адже використання ШІ потребує залучення персональної інформації користувачів, які створюють проблеми для приватності.

Отже, залучення систем ШІ загалом має позитивні наслідки для системи освіти. Його сфера застосунку відповідає як загальноосвітнім вимогам так і допомагає формувати фахові компетентності історика. Вони допомагають індивідуалізувати процес навчання, полегшують рутинну роботу та відкривають нові перспективи у покращенні освітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Візнюк І. М. та ін. Використання штучного інтелекту в освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2021. № 59. С. 14-22. URL:

- https://drive.google.com/file/d/1_UI2UfZS2R2yrL_Ve1sl845f2M_eu1Xeb/view (дата звернення: 25.01.2023).
2. Дем'яненко В. Механізми використання освітніх платформ з елементами штучного інтелекту для формування інформаційно-дослідницької компетентності. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2020. № 4. С. 121-130. URL: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2020.4.10> (дата звернення: 24.01.2023).
 3. Мічурін І. Застосування систем штучного інтелекту в освіті. *Інформаційна безпека та інформаційні технології*: зб. тез доп. IV Всеукр. науково-практ. конф. молодих уч., студентів і курсантів, м. Львів, 27 листоп. 2020 р. Львів, 2020. С. 227-228. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/-7517/1/348-349%20%20%20%20%2020Збірник%20конференції-%20ІБІТ%202020.pdf#page=227> (дата звернення: 23.01.2023).
 4. Osaña-Fernández Y., Valenzuela-Fernández L. A., Garro-Aburto L. L. Artificial intelligence and its implications in higher education. *Propósitos y representaciones*. 2019. Т. 7, № 2. С. 553-568. URL: <https://doi.org/10.20511/pyr2019.v7n2.274> (дата звернення: 23.01.2023).
 5. Ramnial H., Panchoo S., Pudaruth S. Authorship attribution using stylometry and machine learning techniques. *Intelligent systems technologies and applications. Advances in intelligent systems and computing*. 2016. Т. 384. С. 113-125. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-23036-8_10 (дата звернення: 26.01.2023).
 6. Why History teachers should (and should not) be worried about the rise of AI programs. *History Skills*. URL: <https://www.historyskills.com/2022/12/27/why-history-teachers-should-and-should-not-be-worried-about-the-rise-of-ai-programs/> (дата звернення: 26.01.2023).

5. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Біляковська О. О., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка

ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙ ЯК ЧИННИК ОПТИМАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Готовність до інноваційної діяльності є однією із важливих якостей сучасного педагога. Охарактеризовано структурні компоненти готовності до інноваційної діяльності: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний, креативний.*

Ключові слова: *інновація, інноваційні процеси, готовність, педагогічна діяльність.*

Annotation. *Readiness for innovative activity is one of the important qualities of a modern teacher. The structural components of readiness for innovative activity are characterized: motivational, cognitive, reflexive, creative.*

Key words: *innovation, innovative processes, readiness, pedagogical activity.*

Реалії сьогодення створюють потужний виклик інтелектуальним можливостям сучасної людини, яка має не стільки сприймати, переробляти, усвідомлювати готову інформацію, скільки ініціювати появу нової через генерування творчих ідей, підходів, способів діяльності тощо. Власне забезпечити формування цих властивостей здатна лише така освіта, яка побудована на засадах інноваційності.

Інноваційні процеси в освіті на зумовляються [2, с. 63]:

- а) інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття;
- б) оновлення змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський ціннісний вимір професійної діяльності;

- в) гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників освітнього процесу;
- г) необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність.

Зазначимо, що учені розглядають інновації як нововведення, зміну, оновлення, новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях [1, с. 21]. У педагогічній науці поняття «інновація» вживають у таких значеннях: нововведення в освіті, зміни в освітній політиці, нові організаційні форми, результат інноваційного процесу, педагогічні інновації. Під педагогічною інновацією розуміють нововведення у педагогічну діяльність, зміни в змісті та технології навчання та виховання, метою яких є підвищення їх ефективності.

Педагогічні інновації, як і будь-які інші нововведення, зумовляють низку проблем, зокрема необхідність поєднання інноваційних програм з наявними державними навчальними програмами, співіснування різних педагогічних концепцій. Окрім того, вони потребують принципово нових методичних розробок, нових якостей педагогічного новаторства. Саме тому вважаємо, що важливою рушійною силою, яка здатна оптимізувати освітній процес, є готовність педагога до інноваційної педагогічної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності можна визначити як особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії. Структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності розглядають як сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які пов'язані між собою. Так, мотиваційний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних завдань освіти. Когнітивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, комплекс умінь і навичок, застосуванням їх у структурі власної професійної діяльності. Креативний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності реалізується в оригіналь-

ному розв'язані педагогічних завдань, в імпровізації, нетрадиційних підходах до організації навчально-виховного процесу, творчій взаємодії з вихованцями. Рефлексивний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності характеризує пізнання й аналіз педагогом власної свідомості та діяльності [1, с. 277-287]. Власне готовність педагога до інноваційної діяльності є потужною внутрішньою силою, що формує його інноваційну позицію.

Вважаємо, що професійними якостями педагога, які сприяють уведенню інновацій в освітній процес є:

- 1) фахові знання;
- 2) психолого-педагогічна культура;
- 3) технологічна культура.

Саме готовність педагога до впровадження нових технологій навчання є важливим фактором інноваційних змін в організації освітнього процесу. Зауважимо, що технологічна культура педагога сприяє оптимізації й ефективності навчального процесу, створює умови паритетного спілкування, забезпечує психологічний комфорт. Позаяк практика інноваційних технологій досить різноманітна, тому для впровадження в освітній процес оптимальним варіантом має стати той, що базується на проблемному та розвивальному навчанні, поєднанні фронтальних, групових та індивідуальних форм роботи, що включають сукупність проблемних, частково-пошукових і дослідницьких методів навчання. Важливою умовою є дотримання педагогом демократичного стилю спілкування, врахування думки здобувачів освіти, прагнення до співпраці та співробітництва.

Погоджуємося з думкою науковців, що кожне дидактичне завдання розв'язується за допомогою адекватної технології навчання, цілісність якої забезпечується взаємопов'язаною розробкою та використанням трьох її компонентів: організаційної форми, дидактичного процесу і кваліфікації педагога. Вочевидь, що кваліфікація педагога, його майстерність і готовність до інноваційних змін є вирішальними для успішного навчання учнів.

Зазначимо, що готовність педагога до інноваційної діяльності, зокрема до впровадження інноваційних технологій в освітній процес забезпечується наступними педагогічними умовами:

- 1) наявність позитивної мотивації щодо розроблення інноваційної технології навчання і спрямованість педагога на інноваційну діяльність;
- 2) внутрішнє бажання педагога до розроблення і впровадження інноваційних технологій навчання;
- 3) вибір і проектування моделі інноваційної технології навчання;
- 4) розроблення методики впровадження запропонованої моделі;
- 5) моделювання інноваційного середовища у процесі вивчення навчальних предметів;
- 6) врахування інноваційного потенціалу освітнього закладу;
- 7) аналіз і коригування моделі інноваційної технології навчання.

Таким чином, готовність до інновацій, зокрема й до інноваційної діяльності є важливою якістю сучасного педагога, активного у творчому пошуку нових підходів до організації освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 63-70.

Волошена С. А., асистент вчителя, вчитель біології
Середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів
с. Бабин Кельменецької селищної ради
Дністровського району Чернівецької області

ДО ПИТАННЯ ПРО ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У даній статті розглянуто сутність та структуру формування психолого-педагогічні аспекти готовності вчителя до інноваційної діяльності. З'ясовано, що структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності це сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного і рефлексивного компонентів. Дослідження даної теми полягає в теоретичному обґрунтуванні готовності педагога до застосування новітніх технологій у педагогічній діяльності. Особлива увага акцентується на професійні й особистісні якості педагога в інноваційній професійній діяльності.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність, сутність інноваційної діяльності, структура готовності до інноваційної діяльності, якості педагога підготовленого до інноваційної професійної діяльності.

Annotation. This article considers the essence and structure of the formation of psychological and pedagogical aspects of teacher readiness for innovative activities. It is found out that the structure of readiness for innovative pedagogical activity is a set of motivational, cognitive, creative and reflexive components. The research of this topic consists in the theoretical justification of the teacher's readiness to apply the latest technologies in teaching activities. Special attention is paid to the professional and personal qualities of the teacher in innovative professional activities.

Key words: innovative pedagogical activity, the essence of innovative activity, the structure of readiness for innovative activity, the qualities of a teacher prepared for innovative professional activity.

Сучасна школа вимагає особливої уваги до інноваційних процесів, до того, що сприяє створенню та поширенню педагогічних новацій. Актуальною проблемою сучасної науки й практики є формування готовності педагогів до інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність в системі освіти передбачає вдосконалення чи оновлення освітньої практики шляхом створення, розповсюдження та освоєння нових ефективних способів і засобів досягнення встановлених цілей освіти та навчання впродовж життя.

Інноваційна педагогічна діяльність, за її означенням, – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики. Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток [3].

Існує кілька точок зору щодо сутності інноваційної діяльності. По-перше, її визначають як створення нового (оригінальних прийомів, цілісних педагогічних концепцій), що змінює звичний погляд на явище, перебудовує суспільно-педагогічні відносини.

По-друге, її характеризують як найвищий ступінь педагогічної творчості, педагогічне винахідництво нового в педагогічній практиці, що спрямоване на формування творчої особистості й проявляється у визначенні мети, цілей та завдань, а також змісту і технологій інноваційного навчання. Третя точка зору висвітлює означений термін як діяльність з розробки, пошуку, освоєння й використання нововведень, їх здійснення [5].

Проблеми інноватики розглядають Л. Даниленко, Л. Карамушка, І. Корнілова, Ю. М'якотін, В. Сергієвський та ін. Проблему впровадження педагогічних інновацій в навчально-виховний процес школи вивчають Л. Березівська, Р. Чуйко, П. Шепет та ін. Творче зростання вчителя в умовах інноваційної діяльності, підвищення його фахового рівня, професійної компетенції відображено у працях І. Аркіна, А. Вовк, А. Гільбуха, В. Загвязинського, І. Зязюна, М. Кларіна, А. Коростильової, І. Ладенко, М. Поташнік, А. Пригожина, О. Савченко, І. Семенова, Н. Юсуфбековій та інших дослідників. Готовність педагога до інноваційної діяльності останніми роками досліджують З. Абасов, В. Урусський, О. Біляковська, Т. Демиденко, І. Дичківська, Н. Клокар, О. Коберник, К. Макагон, Т. Перекростова, В. Сластьонін та ін. [4].

Сучасна модернізована освіта вимагає високого рівня професіоналізму педагога, психологічної та соціальної зрілості його особистості, сформованості професійно важливих якостей, усвідомлення і сприйняття цінностей праці учителя. Тому у дослідженнях з освітньої інноватики все більше уваги приділяється виявленню психологічних чинників і механізмів формування готовності вчителя до інноваційної діяльності.

Інновація повинна прорости в ґрунті досвіду. Досвід – це наполеглива і клопітка праця, яка потребує самодисципліни та мотивації.

У психологічному контексті готовність до педагогічної діяльності, згідно І. Коновальчук [4], це інтегративне утворення особистості, що забезпечує цілісність функціонування та регуляції інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових та психофізіологічних процесів як умови успішності реалізації професійних функцій.

І. Гавриш визначає готовність учителя до інноваційної професійної діяльності як інтегративну якість його особистості, що є регулятором та умовою успішної професійної діяльності, спрямованої на створення, запровадження і розповсюдження освітніх новацій [2].

О. Бартків вважає, що «готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії» [1].

О. Бартків зазначав: «Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має набути таких професійних й особистісних якостей:

- усвідомлення смислу і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;
- осмислена, зріла педагогічна позиція;
- вміння по-новому формулювати освітні цілі з предмету, певної методики, досягти й оптимально переосмислювати їх під час навчання;
- здатність вибудовувати цілісну освітню програму, яка врахувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;

- співвіднесення сучасної йому реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;
- здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей;
- уміння продуктивно, нестандартно організовувати навчання й виховання, тобто забезпечити творення дітьми своїх результатів і, використовуючи інноваційні технології, стимулювати їх розвиток;
- володіння технологіями, формами й методами інноваційного навчання, яке передбачає вміння на основі особистого досвіду і мотивів вихованців бути співтворцем мети їх діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом і помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;
- здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження вихованців;
- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;
- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів [1, с. 55-56].

І. Дичківська зазначає, що структуру готовності до інноваційної педагогічної діяльності розглядають як сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які взаємообумовлені та пов'язані між собою [3].

Мотиваційний компонент готовності до інноваційної педагогічної діяльності, на думку І. Дичківської, виражає усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем педагогічної освіти. Показниками мотиваційного компонента готовності до інноваційної педагогічної діяльності є пізнавальний інтерес до інноваційних педагогічних технологій та особистісно-значущий смисл їх застосування [3].

Когнітивний компонент об'єднує сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування інноваційних педагогічних тех-

нологій у структурі власної професійної діяльності, пов'язаний із готовністю до дослідницької діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Креативний компонент реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, в імпровізації, експромті; виявляється через відкритість щодо педагогічних інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу уяву. Його важливість породжена творчим характером інноваційної діяльності.

Рефлексивний компонент характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як інтерпретація, самооцінювання й самоусвідомлення, оцінювання й розуміння іншого.

Таким чином, у психологічному контексті готовність до інноваційної діяльності співвідноситься з особистісними структурами педагога, рівень сформованості яких суттєво впливає на успішність реалізації освітніх інновацій, а також професійної й особистісної самореалізації педагога.

Формування готовності педагогів до інноваційної діяльності є процесом, який дозволяє допомогти вчителю в розвитку його ціннісних орієнтацій і гуманістичної спрямованості, усвідомленні методології вирішення професійно-педагогічних проблем, конкретних концепцій, осмисленні ним результатів педагогічних нововведень, виробленні критеріїв їх оцінки і самооцінки.

Список використаний джерел:

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С. 52-58.
2. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Луганськ, 2006.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ. Академвидав, 2004. 352 с.
4. Коновальчук І. Психологічні аспекти готовності учителів до інноваційної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (1). С. 155-161.
5. Макогон К. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності (пед. інновації). *Рідна школа*. 2002. №1. С. 27-29.

Іщук А. В., студентка 1 курсу магістратури
факультету іноземних мов Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Науковий керівник: **Фальштинська Ю. В.**, кандидат
педагогічних наук, старший викладач факультету
іноземних мов Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ ВІДБОРУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. У дослідженні розглянуто й опрацьовано критерії відбору відеоматеріалів для проведення успішного уроку, було визначено основні ресурси, що можуть слугувати їх надійним джерелом. Дослідження дає можливість розглянути відео матеріали не лише як широкий демонстраційний спектр, а й як засіб формування іншомовної лексичної компетентності.

Ключові слова: відеоматеріали, лексична компетентність, аутентичні відео, культурний мовний компонент.

Annotation. The study examines the criteria for video materials to provide conducting a successful lesson, key resources that can serve as a reliable source have been identified. The research allows us to consider video materials not only as a wide demonstrative spectrum, but also as a mean of developing lexical competence.

Key words: video materials, lexical competence, authentic video, cultural language component.

У нашому сучасному світі вивчення іноземної мови – це логічний процес, без якого неможливо уявити життя успішної людини. Ще півстоліття тому можливості вивчення іноземних мов були досить обмеженими, оскільки учням пропонувалися лише навчальні посібники, конспекти, довідники, інструкції вчителів та/або репетиторів. Що ж стосується нинішньої ситуації, то глобалізація докорінно змінила якість вивчення іноземних мов. Сьогодні ми маємо можливість дистанційно спілкуватися з носіями мови та переглядати широкий вибір відео як носіїв мови,

так і викладачів іноземних мов. В результаті значно зростає відсоток засвоєних знань.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасна освіта ставить за мету створення особистості, яка готова брати участь у спілкуванні на міжкультурному рівні. Саме тому їй потрібен багатий словниковий запас. Інтеграційні процеси у різних сферах створюють потребу створення іншого типу системи освіти на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які і є предметом безлічі досліджень в даний період часу, що свідчить про актуальність цього явища. Інформатизація проникає у всі сфери нашого життя, значно впливаючи на її якість. Так і сфера освіти не може продовжувати своє існування окремо від нових тенденцій розвитку технологій.

Що ж до поняття ІКТ, то під цим поняттям слід розуміти термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій, комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [4]. Тому використання відеоматеріалів на уроках є елементом використання ІКТ технологій навчання.

У процесі навчання англійської мови однією з пріоритетних для формування є іншомовна лексична компетенція – знання та можливість використовувати словниковий запас іноземної мови [6].

Певні дослідники при розгляді питань вивчені мови надають перевагу розпізнаванню форми, значення та використання слів у межах певного контексту [2].

В роботах багатьох українських і зарубіжних вчених представлена проблема навчання іншомовної лексики в процесі різних видів мовленнєвої діяльності. Так, розроблено концептуальні положення моделювання змісту навчання іншомовної лексики (Н. Гез, М. Ляховицький, Р. Мартінова, С. Ніколаєва); обґрунтовано правомірність розширення словникового запасу в процесах: говоріння (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, Ю. Пассов, Л. Скалкін, А. Стеценко, Н. Форкун, О. Якушина та ін.); читання (Н. Баранов, І. Берман, М. Вайсбурд, Н. Микитенко, Н. Полякова, С. Рахман, Г. Рогова,

Г. Харлов, С. Фоломкіна та ін.), аудіювання (М. Базін, О. Бігич, Р. Вікович, О. Домбровський, Н. Єлухіна, С. Логвіна) та письма (С. Кожушко, Н. Скляренко, О. Тарнопольський).

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати, методику формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів засобами відеоматеріалів.

Готуючись до уроку, вчитель має змогу вибрати потрібне відео з мільйонів, які є в Інтернеті. Тому Барменкова рекомендує при виборі відеосюжетів враховувати наступне:

- інтереси тих, хто навчається;
- значущість лінгвістичної інформації;
- новизна та актуальність матеріалів;
- освітня та міжкультурна цінність відео;
- ступінь емоційного ефекту;
- методологічна доцільність [1, с. 76].

Д. Хармер виділяє чотири основні типи відео, які можна використовувати у навчанні іноземної мови. По-перше, це спеціально розроблені навчальні відеофільми у складі сучасних навчально-методичних комплексів. Друга категорія – це відеоматеріали, які включають низку відео, які можна купити або взяти напрокат. Це художні фільми, комедійні шоу, документальні фільми про диких тварин та освітні програми тощо. Третє місце посідають передачі, записані на телевізійних станціях, які називають неефірними. Це програми новин, документальні або наукові програми [3, с. 90]. Д. Лонерган виділив четверту категорію навчальних відео, а саме відеоролики, створені студентами та викладачами [5, с. 112].

Однак виявлено деякі недоліки цього методу:

- технологічна некомпетентність вчителів;
- витратити багато часу на підготовку до такого уроку;
- витратити багато часу на проведення такого уроку;
- таке заняття потребує спеціального технічного оснащення.

Підсумовуючи, попри всі переваги та недоліки, використання відеоматеріалів у навчальному процесі може урізноманітнити процес навчання, зробити отримання знань цікавим, наочним процесом та допоможе уникнути

формалізму та муштрування. Ми вважаємо, що широке використання різноманітних медіаосвітніх засобів, зокрема фільмів та відеоматеріалів, має бути невід'ємною частиною педагогічного процесу в навчанні.

Список використаних джерел:

1. Барменкова О. И. Использование видеоматериалов для формирования коммуникативной компетенции учащихся на уроках английского языка. *Эксперимент и инновации в школе*. 2011. № 5. С. 75-79.
2. Butt A. Student Views on the Use of a Flipped Classroom Approach: Evidence from Australia. Australia, 2014. P. 33-43
3. Harmer J. How to Teach English. London: Longman, 2000. 198 p.
4. Kelly J. What the web is doing for schools.USA, 2000. URL: <https://web.archive.org/web/20110711045405/http://specials.ft.com/lifeonthenet/FT3NXTH03DC.html>
5. Lonergan J. Video in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. 133 p.
6. Oxford R. Language Learning Styles and Strategies : an Overview. *Generative Approach to Language Acquisition Conference*. Utrecht University, 2003. 25 p.

Кузнецова Г. П., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови, літератури та
методики навчання Глухівського національного
педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У публікації окреслено психолого-педагогічні аспекти формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах переоцінки наукових здобутків вітчизняної методології. Проаналізовано сутність поняття «психолого-педагогічні основи», охарактеризовано роль національної методологічної установки в дослідженні фонетичних явищ, обґрунтовано, що фонетика – явище лінгвістичне, а оволодіння її основами – процес психологічний.

Ключові слова: психолого-педагогічні основи, фонетика, учитель української мови і літератури, вітчизняна методологія дослідження і навчання фонетики

Annotation. The article deals with psychological and pedagogical aspects of forming future Ukrainian language teachers' phonetic competence based on a reassessment the scientific achievements of the national methodology. The essence of the concept of "psychological and pedagogical foundations" is analyzed; the role of the national methodological approach in the study of phonetic phenomena is described in the article. The paper substantiates that phonetics is a linguistic phenomenon and its fundamentals mastering is a psychological process.

Key words: psychological and pedagogical fundamentals, phonetics, Ukrainian language teacher, national methodology of phonetics research and teaching.

Зміни, що нині відбуваються у процесі ствердження української мови на теренах України, мають значний вплив на психологію усвідомлення значущості державної мови, переорієнтацію мисленневих процесів, які є основою опанування мови та послуговуванням її засобами впродовж життя. Фундаментальним стрижнем оволодіння української мови є фонетика, одиниці якої (звуки) – явища фізичні, відтак лише вони можуть сприйматися людиною усвідомлено і вможлиблювати існування мови.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні аспекти перегляду психолого-педагогічних основ навчання фонетики майбутніх учителів української мови і літератури в умовах оновлення вітчизняної методології дослідження фонетики.

Фонетика є предметом зацікавлення не лише лінгвістів, лінгводидактів, соціолінгвістів, психолінгвістів, а й філософів, істориків, антропологів, біологів, фізиків, психологів. Маємо незначну низку праць учених (З. Бакум, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, Т. Видайчук, О. Горошкіна, П. Зернецький, Л. Калмикова, О. Караман, С. Караман, О. Крижанівська, С. Куранова, І. Кучеренко, О. Кучерук, Л. Овсенко, С. Омельчук, М. Пентилюк та ін.), у яких простежується опертя лише на вітчизняну джерельну базу з дослідження психолого-педагогічних основ навчання фонетики майбутніх учителів української словесності. Це свідчить про початок подолання русистських стереотипів у системі психолого-педагогічних аспектів навчання української мови та її еталонного інструментарію – фонетики як таїни національного звукового ладу.

Беззаперечною є істина, що технологія успішного уроку української мови базується на психологічних процесах мислення, пам'яті, уяви, почуттів, мотивів, психологічних характеристиках учасників освітнього простору, їхньої готовності до оволодіння загальними та фаховими компетентностями. Документи державної ваги (концепції «Нова українська школа», Державний стандарт базової середньої освіти, професійний стандарт «Учитель закладів загальної середньої освіти») спонукають як до швидкої психологічної адаптації та ефективної роботи в новому, постійно змінюваному освітньому середовищі, так і до нових векторів формування комунікативної компетентності, до викладання української мови, її основного рівневого складника – фонетики, звуко-букв, «з яких починається мова, і які відображають дух кожної конкретної мови» [4, с. 3-4].

Навчання фонетики потребує оновлення насамперед на засадах заповнення лінгвістичних лакун історичного змісту, що виникли із суспільно-політичних причин утаємнення від наукового і вчительського загалу мовознавчих, лінгвометодичних праць українських учених, де впрацьовано фундаментальні мовні основи менталітету української нації та «<...> віддзеркалено особливості етнічної

психології, когнітивної діяльності, поведінки, світосприйняття <...>» [3, с. 237].

Ю. Шерех у праці «Всеволод Ганцов і Олена Курило» (1954 р.) зазначає, що українське мовознавство може пишатися багатьма справді блискучими постатями – тризир'ям XIX сторіччя О. Потебнею, К. Михальчуком, П. Житецьким – та знаменуванням 20-х років XX століття – В. Ганцовим, О. Курило, П. Бузуком, Є. Тимченком, О. Синявським, М. Сулимою, І. Зілінським, В. Сімовичем». Проте їхній мовознавчий доробок чекає на ретельне опрацювання, оскільки «<...> всі науковці були у сфері засягу советського режиму <...>, докладено зусиль, щоб знищити твори їхні, замовчати відкриті ними» [8, с. 5], і в царині фонетики зокрема як «основі всієї наукової будови мови» [2, с. 58].

У фонетичних розвідках українських науковців простежувалася національна методологічна установка, що протистояла Шахматівським, Щербівським, бо в ній – «<...> більший історизм, бажання розглядати явища мови на засадах «принципу старожитности – давности залюднення української території», у тісному зв'язку з історичною долею народів <...>, у схопленні мови не як суми фактів, а як системи» [8, с. 29-30], сформованої через національну свідомість, психологічну своєрідність. Отже, нині варто докласти чимало зусиль, щоб відновити й на новому виткові розвитку науки осягнути відібрані дорогоцінні скарби українськомовної лінгвістичної думки. З огляду на це майбутні освітяни-словесники мають бути психологічно готовими до пошукування, аналізу, лінгвістичного перегляду, реконструювання, порівняння, інтерпретування мовознавчого матеріалу, а це спонукає до опанування методів наукового пошуку.

В. Таранець зазначає, що «в основі досліджуваних мовних явищ завжди міститься відповідна методологічна установка, яка визначає шляхи і методи наукового пошуку» [6, с. 11-12]. Науковець радить у методологічній системі дослідження фонетичних явищ чільне місце відводити ретроспективному методіві, завданням якого є « <...> попереднє створення конструкту знань, що використовується як методичний прийом при порівняльно-історичному дослідженні розвитку мови. Метод ретроспекції – це ніби повторний аналіз історичного матеріалу.

Одержані матеріали діахронічного дослідження утворюють нову базу даних для більш глибокого аналізу <...>. Знання тенденцій фонетичного розвитку слова в історичний час дозволяє екстраполювати цю особливість слова на дописемний період і примінити діахронічні ознаки під час реконструкції давніх форм, використати ці результати у процесі розгляду не лише етимології слова» [6, с. 25-30], а й широкого психологічного діапазону значущості історично відтвореного матеріалу, який буде введено в той чи той характер висловлювання, впливатиме на вольові, психологічні, соціальні, інтелектуальні, художньо-естетичні особливості тексту, маркуватиме його стиль.

Отже, психолого-педагогічні основи навчання фонетики майбутніх словесників мають ґрунтуватися на ідеї того, що сутність людини втілюється в мові і її мовленні через мислення і свідомість, пошук істини, мовну стійкість, протистояння лінгвоцидові. Опанування мови, зазначає К. Тищенко, має опиратися на історично правдиву «метатеоретичну систему інтегральних характеристик теоретичних знань про мову». При цьому, додає науковець, «основною концепцією метатеорії мовознавства є концепція вихідних методологічних параметрів дидактичної норми мовознавства: галузей, одиниць, історизму, закономірностей [7, с. 11-12].

На засадах концепції «вихідних методологічних параметрів галузей лінгвістичних знань» здійснюється «членування масиву цих знань», виокремлюється предмет і об'єкт лінгвістичного дослідження та виформовується лінгвістична галузь, і фонетична зокрема, «у центр пізнавальних зусиль якої поставлено аспекти, властивості, відношення <...> і мовну діяльність людей, неозору множини явищ людського мовлення» [7, с. 12-13]. Матеріальну основу мовлення як психологічного процесу становлять: 1) «звуки людського голосу, що утворюються внаслідок роботи мовних органів і сприймаються органами слуху <...>; 2) наголос, інтонація, членування мовленнєвого потоку на склади, фонетичні слова, синтагми, фрази, фоноабзаци тощо <...>; 3) функції звукових засобів мови у зв'язку з формуванням значущих мовних одиниць» [7, с. 226-228]. Переконаємося, що мова – явище динамічно-лінгвістичне,

а процес опанування її, і фонетичної системи зокрема, – підпорядковується психологічним закономірностям.

До педагогічних основ навчання фонетики належать процедури мотивування та скеровування майбутнього вчителя-словесника до усвідомленого наукового саморозвитку, самореалізації, формування власного потенціалу з провідними психологічними мотивами та здібностями – із-поміж яких – мовні, і особливо влучно окреслені фонетистами: «будь-який звук є нетривалим, миттєвим, але люди якимсь чином зберігають його в пам'яті» [1, с. 123].

Отже, психолого-педагогічні основи навчання фонетики майбутніх учителів української словесності – це конгломерат освітньої інтерпретативної методології, що має реалізуватися не лише на засадах пізнавальних функцій психології, педагогіки, мовознавства та лінводидактики, а й історично-прогнозувальних методах розвитку цих наук.

Список використаних джерел:

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: дис. ... док. пед. наук: 13.00.02. Київ; Кривий Ріг, 2009. 447 с.
2. Булаховський Л. А. Вибрані твори в п'яти томах. Т.1. Загальне мовознавство. Київ: Наукова думка, 1975. 496 с.
3. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 томах. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1: А-Й. 402 с.
4. Космеда Т. “Дух” літери, або буква – першоелемент лінгвокультури: відкр. лекція. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”», 2020. 84 с.
5. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А. К. Мойсієнка. Нац. ун-т ім.Т. Шевченка. Київ: Знання, 2013.340 с.
6. Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей / за заг. ред. проф. Л. М. Голубенко. Одеса: Друкарський дім, 2008. 232 с.
7. Тищенко К. М. Основи мовознавства: системний підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. 308 с.
8. Шерех Ю. Всеволод Ганцов. Олена Курило. Вінніпег. Канада, 1954. 78 с.

Панчук Н. П., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

Зенинець С.-М. І., студентка 2 курсу факультету
спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено теоретичному аналізу психологічної діагностики емоційної сфери здобувачів вищої освіти. Визначено, що психодіагностика емоційно сфери досліджує форми виявлення емоцій, почуттів. Представлено порівняльний аналіз різних груп методів діагностики емоційного стану.

Ключові слова: емоції, діагностика, емоційно-вольові риси, структура особистості.

Annotation. The article is devoted to the theoretical analysis of the psychological diagnosis of the emotional sphere of higher education students. It was determined that psychodiagnosics of the emotional sphere examines the forms of detection of emotions and feelings. A comparative analysis of different groups of methods of emotional state diagnosis is presented.

Key words: emotions, diagnosis, emotional-volitional traits, personality structure.

Емоційна сфера є важливою складовою структури особистості. Емоції мають першорядне значення у формуванні міжособистісних взаємин. Емоційна основа міжособистісних взаємин охоплює всі види (рівні) емоційних виявів особистості: афекти, емоції, почуття тощо. Психодіагностика емоційної сфери стосується розкриття таких важливих питань, як переживання особистістю своєї поведінки, вираженість емоційно-вольових рис, таких як рішучість, імпульсивність, наполегливість, сміливість, пристрастність [3, с. 34], дослідження форм виявлення емоцій, почуттів [3, с. 35].

Аналізуючи роль емоцій у навчальному спілкуванні, дослідники найчастіше розглядають мотиваційну функцію емоцій у плані загального ставлення до навчального предмета, значення актуальних емоційних станів при виконанні

конкретних завдань, вплив емоційної сфери загалом тощо. Однак існують емоційні явища у навчальному спілкуванні, які відіграють значну роль, але недостатньо вивчені. Це стійкі індивідуальні властивості особистості, поєднані поняттям «емоційність» як важливою складовою індивідуальності людини, здатністю відчувати емоції загалом. Отже, проблема підвищення ефективності впливу на емоційно-почуттєву сферу студентів, її формування у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців є актуальною. Майбутній фахівець під час навчання у закладі вищої освіти має оволодіти цінностями обраної професії. В освітньому процесі це є можливим «за виявлення і створення таких психолого-педагогічних умов, за яких такі цінності набувають значущого системного характеру і справляють регуляційний вплив на самостійність особистості» [5, с. 641].

Мета дослідження – огляд наукових підходів щодо психологічної діагностики емоційної сфери.

Емоції – «психічне відображення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, зумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта» [4, с. 151]. Одним з механізмів взаєморозуміння між людьми, який пов'язаний з емоційним відгуком на переживання іншої людини (співчуття, співпереживання), є механізм емпатії. Механізм емпатії є важливим для майбутнього педагога чи психолога.

Для виявлення змін в емоційно-афективній сфері особистості можна використовувати різні методики, в залежності від віку досліджуваного. Можна діагностувати тривозможність, агресивні тенденції, страхи, настрої, гнів, депресію, напруженість, нервово-психічні стани; вираженість, чим обумовлені, стійкість, залежність від ситуацій, тривалість, динаміку протікання, інтенсивність, ступінь усвідомлення; розвиток можливостей регулювання емоцій.

Психологічні методи вивчення емоційної сфери людини в основному базуються на опитуваннях і виявляють емоційні особливості людини (переважаючи в її житті емоції, домінуючі засоби їх вираження і емоційну стійкість). Стандартизовані опитувальники вважаються найменш валідним і надійним методом дослідження особистості загалом і емоційної сфери зокрема. Та в будь-якому разі валідність діагностичної процедури значною мірою зале-

жить від майстерності психолога і досвіду роботи, його аналітичних здібностей, розвиненої інтуїції [2].

В загальному вигляді, «за критерієм параметру, на основі якого реєструється емоція, всі методи діагностики можна поділити на 6 основних видів:

- 1) методи діагностики на основі слухових критеріїв;
- 2) діагностика на основі змін поведінки (рухи, міміка тощо);
- 3) діагностика на основі вибору кольору;
- 4) діагностика на основі малюнку;
- 5) діагностика на основі відповідей на питання (тестові методи);
- 6) діагностика за допомогою ляльки» [6].

Порівняльний аналіз різних груп методів діагностики емоцій особистості, які можуть використовуватися в роботі, представлено згідно О. В. Тімченко, Д. С. Похілько у таблиці 1 [6]. Порівняння проводилося вченими за наступними параметрами [6]: необхідність спеціальних умов для проведення діагностики; характеристика стимульного матеріалу; характеристика інструкції, що надається діагностованому; час, що необхідний на проведення процедури діагностики; час, який необхідний обробку даних; рівень складності обробки отриманих показників; потреба в уточненні отриманих даних.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз різних груп методів діагностики емоцій

	Методи діагностики на основі слухових критеріїв	Методи Діагностики на основі відповідей на питання	Методи Діагностики на основі змін поведінки	Методи Діагностики на основі вибору кольору	Методи Діагностики на основі малюнків	Діагностика емоцій за допомогою ляльки
Умови для проведення	Не потребує спеціальних умов	Потребує приміщення з меблями	Спеціальне приміщення з відеокамерою та комп'ютером	Не потребує спеціальних умов	Потребує приміщення з меблями	Не потребує спеціальних умов

Продовження таблиці 1

Хар-ка стимуль-ного ма-теріалу	Усне мовлен-ня	Папер-овий бланк	-	Паперо-ві шаб-лони	Паперо-вий ар-куш	Лялька
Хар-ка інструкції	-	Більш складна	-	Проста	Проста	Проста
Час на діагнос-тику	Залежи-ть від майстер-ності діа-гноста	15-20 хвилин	5-15 хвилин	2-5 хви-лин	5-10 хвилин	2-5 хви-лин
Час на обробку даних	Залежи-ть від майстер-ності діа-гноста	10-20 хвилин	2-5 хви-лини	Від 10 хвилин.	Від 10 хвилин.	1-2 хви-лини
Рівень склад-ності обробки даних	Базуєть-ся на досвіді діагноста. Ве-лика частина суб'єкти-вності в інтерп-ретації	Складна потре-бує ма-тематич-них розра-хунків	Прово-дить комп'юте-р	Склад-на, пот-ребує прак-тичних навичок роботи з тестом М. Лю-шера	Проста. Потре-бує уважно-сті діаг-носта	Проста. Зістав-лення отриманої мас-ки з табли-цею шабло-нів.
Додат-кові уточ-нення	Не дає картини актуа-льного емоцій-ного стану. Рівень збудже-ності	Не пот-ребує додат-кових уточ-нень. Реєст-рується конкре-тний стан	Реєстру-ється конкре-тна емо-ція	Не пот-ребує додат-кових уточ-нень	Потре-бує уточ-нень у дослі-джува-ного	Реєст-рується конкре-тна емо-ція, але потре-бує уточ-нень у дослі-джува-ного

Таким чином, можемо зробити висновок, що психологі-чна наука має вагомий діагностичний інструментарій для дослідження емоцій. Розвиток емоційної сфери студентів у навчальній діяльності передбачає організацію педагогічного процесу, теоретичною основою якого є сукупність сприят-ливих умов, які дають змогу здійснювати педагогічно доці-

льний взаємозв'язок між змістом, формами та методами навчальної діяльності, а також компонентами емоційно-почуттєвої сфери особистості. Знання якісних особливостей емоційності студентів дає викладачу додаткові можливості для підвищення ефективності навчального процесу шляхом його індивідуалізації. Загалом, емоційний досвід, набутий в юнацькому віці, впливає на подальший розвиток особистості фахівця, формування його професійної компетентності, оволодіння відповідними формами поведінки тощо.

Список використаних джерел:

1. Лазуренко О. О. Умови формування емоційної сфери студентів-медиків у навчальній діяльності. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Збірник наукових праць Вип. № 3(5), 2007. С.383-391. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/256>
2. Мазяр О. В. Діагностика особистісної проблеми: емоційна сфера. *Теорія і практика сучасної психології*. 2014. № 4. Т. 1. С. 36-41.
3. Максимчук Н. П. Основи психолого-педагогічної діагностики. Конспекти лекцій: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: "Медобори" (ПП Мошак М.І.), 2002. 56с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6951>
4. Максимчук Н. П. Загальна, вікова і педагогічна психологія. Збірник завдань: навчально-методичний посібник. 2-е видання, перероблене і доповнене. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2011. 240с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3543>
5. Максимчук Н. П. Професійні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя в системі особистих ціннісних орієнтацій. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2011. Вип. 12. С. 635-642.
6. Тімченко О. В., Похілько Д. С. Аналіз сучасних методів діагностики емоцій у дітей. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Випуск 55, 2017. С. 259-268. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/144775208.pdf>

Панчук Н. П., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка

Панчук С. О., студентка 2 курсу факультету іноземної
філології Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТАМИ-ПОЛОНІСТАМИ ЖИТТЄВО-ПРОФЕСІЙНОГО ШЛЯХУ ЗА ЧАСОВОЮ ПЕРСПЕКТИВОЮ

Анотація. Статтю присвячено аналізу результатів оцінювання характеристик життєво-професійного шляху здобувачів вищої освіти філологічного профілю. Визначено, що за складністю та важкістю у майбутньому досліджувані очікують погіршення майбутнього життя. Життєво-професійний шлях здобувачі вищої освіти вбачають більш насиченим подіями у порівнянні з минулим та майбутнім.

Ключові слова: життєве самовизначення, цінності, ціннісні орієнтації, життєво-професійний шлях.

Annotation. The article is devoted to the analysis of the results of the evaluation of the characteristics of the life and professional path of the applicants of higher education in the philological profile. It was determined that in terms of complexity and difficulty in the future, the subjects expect the deterioration of their future life. The life and professional path of higher education students is more eventful compared to the past and the future.

Key words: life self-determination, values, value orientations, life and professional path.

Ситуація в суспільстві, як одна з характеристик сучасної особистості, може позитивно вплинути на виконання важливих соціально-особистісних функцій, зокрема, таких, як пошук сенсу та спроби вирішення проблем, які виникають в умовах неоднозначності, необхідність проявляти активність, шукати додаткові особистісно-когнітивні ресурси, розвивати здатність розпоряджатися власною свободою та відповідальністю [2]. Навчально-професійна діяльність в юнацькому віці є основним етапом життєво-професійного шляху та формування особистості. В психологічній готовності до самовизначення

провідну роль відіграє усвідомлення своїх якостей та їх оцінка, уявлення про своє реальне і бажане Я, рівень домагань, оцінка себе та інших, інтроспекція і особистісна рефлексія. Як усвідомлювані особистістю предмети її домінуючих потреб, що визначають порядок вибору окремих сфер її життєдіяльності, напрямків життєвого шляху, ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості в невизначених та кризових умовах суспільства.

Мета дослідження – огляд наукових підходів та емпіричного дослідження психологічних особливостей оцінювання життєво-професійного шляху здобувачами вищої освіти філологічного профілю за часовою перспективою.

Надійною основою прогнозування ефективності професійної діяльності майбутнього фахівця є усвідомленість ним життєвої позиції. Становлення професійної готовності, а саме реалістичності, обміркованості та чіткості планів щодо побудови власної кар'єри тісно пов'язані з ціннісним ставленням до обраної професії ($r \approx 0,884$, $p \leq 0,01$) [4]. Життєві цінності студента трактуються [3] як основні життєві орієнтири, які детермінують майбутню професійну спрямованість, визначають зміст його освітньо-пізнавальної діяльності у закладі вищої освіти та окреслюють стиль і масштаби соціальної активності.

Характерною рисою ранньої юності є формування життєвих цілей, планів. «Життєвий план виникає, з одного боку, в результаті узагальнених цілей, котрі ставить перед собою особистість, як наслідок побудови «піраміди» її мотивів, становлення усталеного ядра ціннісних орієнтацій, які підпорядковують собі поодинокі прагнення, що минають; з іншого боку – це результат конкретизації цілей і мотивів» [1, с. 141]. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціальної взаємодії та реалізуються в ситуації невизначеності як унікальний результат всього психічного розвитку особистості, який є стійким особистісним утворенням та водночас піддається внутрішнім коливанням та змінам [5]. І. Бех розглядає ціннісну систему людини як «складно побудований регулятор людської життєдіяльності, який відображає у своїй структурній організації і змісті особливості об'єктивної дійсності, що охоплює і зовнішній для людини світ, і саме людину в усіх її об'єктивних характеристиках» [1, с. 17].

Розглянемо результати дослідження у таблиці 1.

Таблиця 1

Оцінка життєво-професійного шляху

№ з/п	Характеристика життєво-професійного шляху	Оцінки життєво-професійного шляху		
		минулого	теперішнього	майбутнього
1.	Цікавий, захоплюючий	6.97	7.56	8.54
2.	Складний, важкий	5.24	6.56	6.65
3.	Продуктивний, творчий	6.17	7.09	8.43
4.	Осмислений, цілеспрямований	5.68	8.13	9.27
5.	Моральний, добродісний	7.46	7.97	8.69
6.	Залежить від мене, вільний	5.81	7.71	8.75
7.	Насичений подіями	6.05	8.03	8.84

Найбільш високі ранги займають такі характеристики життєво-професійного шляху: *минулого*: моральний, добродісний (7.46); цікавий, захоплюючий (6.97); продуктивний, творчий (6.17); *теперішнього*: осмислений, цілеспрямований (8.13); насичений подіями (8.03); моральний, добродісний (7.97); *майбутнього*: осмислений, цілеспрямований (9.27); насичений подіями (8.84); залежить від мене, вільний (8.75). Таким чином, як бачимо, в першу трійку не ввійшла жодна характеристика, яка повторювалася би в усіх трьох часових площинах. Характеристика «моральний, добродісний» знаходяться у минулому (7.46) та теперішньому (7.97). Суттєвих відмінностей в показниках не виявлено (різниця 0.51). Характеристика життєво-професійного шляху «осмислений, цілеспрямований» (8.13) та «насичений подіями» (8.03) входять у трійку головних у теперішньому та майбутньому часових аспектах та займають відповідно 1 ранг та 2 ранг. За осмисленістю та цілеспрямованістю простежується суттєве зростання оцінки в майбутньому (9.27) порівняно з теперішнім (8.13) (різниця 1.14). За насиченістю подіями респонденти також надали більшої значимості в майбутньому часовому аспекті (8.84) у порівнянні з теперішнім (8.03) (різниця 0.81). Таким чином, ми можемо зробити висновок, що респонденти в теперішньому та майбутньому часових аспектах бачать свій життєво-професійний шлях осмисленим, цілеспрямованим та насиченим подіями. Також в майбут-

ньому здобувачі вищої освіти розуміють, що шлях, який вони будуть будувати, залежить від них самих (8.75). Дана характеристика посіла 3 ранг, витіснивши характеристику «моральний, добродесний» (7.97) в теперішньому часовому аспекті (3 ранг).

Проаналізуємо характеристики життєво-професійного шляху в минулому, теперішньому та майбутньому. Відповідно до отриманих результатів (див. табл.1), спостерігається зростання оцінки такої характеристики як «цікавий, захоплюючий»: від 6.97 (в минулому) до 8.54 (в майбутньому) (різниця 1.57). Це є доказом того, що майбутнє порівняно з минулим та теперішнім сприймається респондентами як більш цікаве. За осмисленістю та цілеспрямованістю життя значущі відмінності виявлені між оцінками всіх часових етапів життєво-професійного шляху. Минуле сприймається як найменш (5.68), а майбутнє як найбільш осмислене, цілеспрямоване (9.27). За складністю життєво-професійного шляху між оцінками минулого та майбутнього, теперішнього й майбутнього виявлені незначні відмінності. Майбутнє сприймається як найбільш складне (6.65), порівняно з минулим (5.24) та теперішнім (6.56). За цікавістю життєво-професійного шляху між оцінками минулого (6.97) та майбутнього (8.54) виявлені значущі відмінності (різниця 2.43). Між минулим (6.97) та теперішнім (7.56) значущих відмінностей не виявлено (різниця 0.59). За продуктивністю та творчістю життєво-професійного шляху також виявлено суттєву різницю у зростанні показника у майбутньому (8.43) порівняно з минулим (6.17) (різниця 2.26) та теперішнім (7.09) (різниця 1.34). Отже, майбутнє уявляється досліджуваним більш цікавим, продуктивним та творчим.

На сучасному етапі розвитку суспільства, важливою є громадянська позиція молоді, яка приймає участь у захисті країни. «На сьогодні вияв громадянської позиції та патріотизму є однією з найвищих життєвих цінностей українського студентства». ... «В умовах нестабільності суспільства формування особистості професіонала – громадянина, патріота, який чітко усвідомлює європейську перспективу, потребу підвищеної уваги держави і видається як головне завдання освітнього процесу закладу вищої освіти» [3, с. 169].

За результатами проведеного дослідження бачимо, що життєво-професійний шлях (в оцінному аспекті) постає у юнацькій свідомості як поступове, з минулого в майбутнє, наростання цікавості, осмисленості, творчості, продуктивності, довільності (залежно від самого себе) – минулий життєвий шлях сприймається як найменш, а майбутній як найбільш вільний. Що ж стосується складності та важкості життєво-професійного шляху, то характер його сприймання поданий в іншому плані: майбутній більш складний, ніж минулий і теперішній, тобто у респондентів простежується очікування погіршення майбутнього життя, що безпосередньо пов'язано з суспільно-економічною ситуацією сучасного суспільства в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
2. Гусев О. І. До проблеми виміру толерантності до невизначеності. *Практична психологія та соціальна робота*, 2007. Вип. 8. С. 75-80.
3. Очеретяний А. В. Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України: дис. ... д-ра філософії: 011. Умань, 2020. 317 с.
4. Федоренко Л. Специфіка професійного самовизначення випускників сільських шкіл (за результатами констатувального експерименту). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2022. Вип. 17 (62). С. 109-119. URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17\(62\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17(62).10)
5. Melnychuk S., Kurova A., Shvetsova I., Shcherbakova O., Tsilmak O., Luts L. Theoretical fundamental of study of values and value orientations in management of psychological scientific space. *Journal of management Information and Decision Sciences*, 2021. Vol. 24 (2) P. 1-6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/theoretical-fundamentals-of-study-of-values-and-value-orientations-in-management-of-psychological-scientific-space-10119.html>

Столяренко О. Б., кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Куриця А. І., кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З РІЗНОВІКОВОЮ ГРУПОЮ УЧНІВ В УМОВАХ НУШ

Анотація. Проаналізовано наукові підходи до вивчення проблеми міжособистісних взаємин дітей у різновіковій групі. Встановлено, що рівень різновікових взаємин молодших школярів залежить від усвідомлення педагогами даної проблеми та ставлення вчителів до молодших і старших за віком учнів.

Ключові слова: міжособистісні взаємини; різновікові взаємини; когнітивний, мотиваційний, поведінковий компоненти різновікових взаємин.

Annotation. The article is the result of theoretical research of psychological peculiarities of interpersonal relations between junior-pupils of different age at the conditions of school class. It is set that mutual relations between children different age have the specific and substantially differ from the interpersonality mutual relations of children of one age.

Key words: communication; interpersonal relations; interpersonal relations between subjects with different age; cognitive, motivational, behavioral components of different age interpersonal relation.

У сучасній практиці шкільного навчання і виховання ситуації взаємодії учнів різного віку виникають досить часто: різновікові класи у малокомплектних сільських школах, шкільні творчі гуртки, групи продовженого дня, які комплектуються із учнів різних класів, табори літнього відпочинку. Різновікова група об'єднує дітей, які відрізняються за своїми фізичними та розумовими можливостями, знаннями, уміннями. Зрозуміло, що й взаємини між такими різними дітьми будуть мати свою специфіку і сут-

тево відрізнятимуться від міжособистісних взаємин у групі ровесників.

Різновікові взаємини дітей досліджено у психологічних (О. Вовчик-Блакитна, І. Дьоміна, В. Котирло, В. Кузьменко, Ю. Приходько, Т. Сенько) і педагогічних (В. Аванесова, А. Давидчук, М. Мінкіна, А. Тамбовцева) працях переважно на прикладі дошкільного та підліткового віку. Слід зазначити, що різновікові взаємини, які виникають у молодших школярів одного класу, залишилися поза увагою дослідників незважаючи на те, що такого роду взаємини стали фактом сучасної початкової школи, куди вступають діти не лише у 6, а іноді й у 7 років, тобто з різницею в один-два роки, що зумовлює досить відчутну психологічну дистанцію між ними в умовах характерного для молодших школярів інтенсивного психічного та особистісного розвитку.

У характеристиці взаємин дітей молодшого шкільного віку важливе місце посідають погляди вчених на особливості психологічної структури їх міжособистісних стосунків. Як стверджують вітчизняні психологи [1; 3-5] у молодшому шкільному віці відбувається розподіл системи соціальних взаємин на три відносно самостійні сегменти: дитина – вчитель, дитина – батьки, дитина – однолітки. Вченими встановлено, що детермінуючою умовою формування міжособистісних взаємин молодших школярів є характер спілкування і взаємодії дитини з референтними дорослими, передусім, з учителем.

Відсутність потреби молодшого школяра в оцінках дорослого, розглядається Г. Костюком [5, с. 210] як проблема особистісного розвитку, що породжує ряд негативних ситуацій у навчальній діяльності та взаєминах із учителем.

В. Семиченко [7, с. 56] також доводить, що у становленні особистості дитини визначальною є система спілкування її з дорослими.

На думку М. Савчина [6, с. 216], оцінки дорослих є визначальною умовою появи у дитини первинних морально-етичних уявлень. Дослідження вченим особливостей формування у дитини моральних якостей, самоповаги, впевненості в собі, адекватної самооцінки вказують на суттєве значення у цьому процесі оцінки дорослого.

З метою виявлення ролі вчителя у розвитку різновікових взаємин молодших школярів нами було використано низку різноманітних психолого-педагогічних методів дослідження: спостереження, аналіз документів, анкетування, тестування, опитування респондентів. Визначення рівня усвідомлення педагогами проблеми різновікових взаємин учнів проводилось за допомогою опитувальника «Ваше ставлення до різновікових взаємин учнів». Ставлення педагогів до старших і молодших учнів у класі ми виявили, використовуючи методику «Психологічні особливості учнів різного віку».

Для виявлення особливостей розуміння вчителями явища різновікових взаємин учнів як об'єкту виховання, ми використали опитувальник для вчителів «Ваше ставлення до різновікових взаємин учнів».

Передусім, ми вважали за необхідне визначити, що очікують педагоги від формування різновікових взаємин учнів, які саме якості вони передбачають виховати завдяки розвитку таких взаємин. Нами було виявлено, що у процесі визначення цілей різновікової взаємодії педагоги були налаштовані на розвиток моральних якостей вихованців; формування і зміцнення шкільного учнівського колективу; розвиток самостійності, відповідальності та ініціативи; поліпшення дисципліни, культури поведінки; розвиток якостей майбутнього сім'янина; підвищення ефективності контролю за позаурочною діяльністю.

Серед особистісних якостей педагога, які здатні ускладнити його взаємини з різновіковою групою, вчителі зазначили: нерішучість, метушливість, неорганізованість. Підсумовуючи сказане, і зауваживши, що моральні якості не були віднесені педагогами до переліку основних, необхідних у їх діяльності, доходимо висновку, що в сучасному вихованні та розвитку особистості загалом утворюється дефіцит доброти та гуманності.

Наступне питання дало нам змогу виявити рівень усвідомлення педагогами відмінностей у розвитку психічних процесів молодших школярів різного віку. Проаналізувавши одержані результати, ми зауважили наступне: основний контингент опитаних вчителів першочергово виокремлює особливості фізичного розвитку молодших школярів, такі як ріст, вага, фізична сила. Більшість педагогів звертають увагу також і на розвиток психологічних особливос-

тей своїх вихованців: помічають позитивні зміни у пізнавальних процесах; розвиток вольових якостей; вважають, що змінюється характер; прослідковують зміни в емоційній сфері; вказують на розвиток компонентів самосвідомості. Слід зазначити, що оцінюючи зміни у розвитку характеру та емоційної сфери учнів деякі опитувані педагоги зазначали лише їх негативні варіанти, вважаючи, що у школярів до четвертого класу розвиваються такі риси як вередливість, упертість, імпульсивність, забіякуватість та інші форми емоційної неврівноваженості.

Важливим завданням нашого дослідження було визначити, які основні труднощі передбачають вчителі під час організації різновікових взаємин. Проаналізувавши відповіді, ми виявили, що однією з причин, що може ускладнити організацію різновікової взаємодії, вчителі вважають власну професійну неготовність до виконання такого завдання, відсутність психолого-педагогічної літератури, звідки можна отримати відповідні знання, брак часу, відсутність відповідного приміщення, особисте небажання учнів.

Аналізуючи дані дослідження особливостей сприймання і ставлення педагогів до молодших і старших учнів класу, ми виявили: якщо середній арифметичний бал, виражений педагогами під час оцінки інтелекту дітей старшої підгрупи становив 4, 6 балів, то молодшої вікової підгрупи лише 3,8 балів. Середній арифметичний бал оцінки здібностей дітей старшої вікової підгрупи становив 4,8 балів, молодшої вікової підгрупи – 3,2 бали.

Дані результати переконливо свідчать про те, що у своїй діяльності вчителі орієнтуються на старших за віком учнів, тому що з ними легше працювати і досягати успіху. Досягнення ж молодших за віком учнів на фоні успіхів старших менш помітні вчителю, він рідше заохочує їх, емоційний фон їх стосунків більш холодний та формальний. Таке ставлення вчителя до молодших дітей стає зразком, який прагнуть наслідувати інші діти.

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що рівень усвідомлення педагогами проблеми різновікових взаємин молодших школярів є вагомим фактором, який впливає на рівень різновікових взаємин учнів. Усвідомлення педагогом проблеми різновікових взаємин, ставлення до молодших і старших за віком учнів, стиль

його спілкування з дітьми різного віку стають моделлю поведінки його учнів. При цьому ситуація різновікових взаємин створює сприятливі умови для відтворення і засвоєння того типу ставлення до молодших, яке демонструє педагог.

Список використаних джерел:

1. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 318 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: актуальність поняття і завдання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип.5. Серія: Психологічні науки Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2014. С. 54-62.
3. Дудик Н. Т. Соціалізація особистості як результат соціально – педагогічної роботи з дітьми. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: наук. зб. УДПУ ім. П. Тичини. 2012. Вип. 8. С. 176-179.
4. Коробко С. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2015. 426 с.
5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ: Вища школа, 2009. 280 с.
6. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 368 с.
7. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності. Київ: Вища школа, 2012. 295 с.
8. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Теорія та методика управління освітою*. 2011. № 5. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf>.

Чернявська М. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї І ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ

Анотація. У статті увага акцентується на посиленні партнерської взаємодії сім'ї і закладу дошкільної освіти під час дистанційного навчання дітей. Визначено етапи співпраці батьків і вихователів для підвищення ефективності освітнього процесу: діагностування, обрання стратегії спілкування, планування, організація взаємодії, корекція, а також форми надання інформаційно-консультаційної допомоги.

Ключові слова: діти дошкільного віку, батьки, вихователі, дистанційне навчання, взаємодія.

Annotation. The article focuses on strengthening the partnership between the family and the preschool education institution during distance learning of children. The stages of cooperation between parents and educators to increase the effectiveness of the educational process are defined: diagnosis, choosing a communication strategy, planning, organizing interaction, correction, as well as forms of providing informational and advisory assistance.

Key words: preschool children, parents, educators, distance learning, interaction.

Події останніх років в Україні суттєво трансформували освітню галузь, зокрема і дошкільну. Запровадження дистанційної форми навчання у закладах дошкільної освіти надало можливості зробити освітній процес неперервним, цілісним і цікавим завдяки використанню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, посилити взаємодію батьків і вихователів у процесі розвитку дітей дошкільного віку. Успішність дистанційного навчання як процесу пізнавальної діяльності в умовах віддаленої взаємодії дітей, батьків і вихователів значною мірою забезпечується технічними можливостями та компетентністю вихователя у використанні сучасних інформаційно-

комп'ютерних технологій. Проте важливим у цьому аспекті є налагодження партнерської освітньої співпраці і активна допомога дітям у процесі здобуття освіти.

Організація дистанційного навчання має ґрунтуватися на таких положеннях, як систематичність і доступність та передбачати контроль з боку вихователів за результатами освітнього процесу. Партнерами у цьому напрямку стають батьки вихованців, які більшу частину часу проводять з дітьми і забезпечують освітнє середовище. При цьому важливим є обізнаність батьків у питаннях навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку. З цією метою вихователі підвищують компетентність батьків, використовуючи різноманітні форми комунікації, а саме: відео-консультації, форуми, електронну пошту, чати. Інформаційно-консультативна робота проводиться вихователями через організацію у дистанційному режимі клубів взаємодопомоги, школи молодих батьків, різноманітних практикумів, гуртків за інтересами, вечорів питань і відповідей, тренінгів, ділових ігор, зустрічей з психологами, лікарями, юристами. Завдяки рекомендаціям вихователів, батьки дізнаються як найкраще організувати дозвілля дітей в домашніх умовах, які розвивальні ігри та заняття бажано проводити, як виховувати самостійність дітей тощо.

Інтегруючи батьків в освітній процес на основі партнерської діалогічної комунікації, вихователі забезпечують організаційно-педагогічний супровід дитини відповідно до її потреб та інтересів, визначають шляхи подальшої співпраці, допомагають обрати дієві форми та методи навчання і виховання дітей через науково-методичне консультування, здійснюють моніторинг за результатами освітнього процесу.

Процес партнерської взаємодії має починатися з діагностування рівня обізнаності батьків у питаннях забезпечення пізнавальної діяльності дошкільників відповідно до якого визначатиметься подальша стратегія і планування освітнього процесу. Завдяки активним формам і методам взаємодії вихователів з сім'ями стає можливим підвищити ефективність дистанційної роботи, проводити корегувальні дії за необхідності, усувати недоліки. Зусилля батьків і вихователів мають бути спрямовані на збереження психо-емоційного здоров'я дітей, формування у них позитив-

ного ставлення до життя та забезпечення їхнього гармонійного і всебічного розвитку.

Отже, виклики сьогодення виправдовують перспективність дистанційної освіти, що спрямовується на посилення партнерської взаємодії через активну просвітницьку діяльність, підвищення мотивації до об'єднання зусиль у напрямку навчання і виховання підростаючого покоління. Саме сім'я і заклад дошкільної освіти у спільній співпраці закладають підґрунтя майбутнього дитини і спрямовують зусилля на розкриття її інтелектуального, духовного і творчого потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Деркач Ю. Я., Левицька Ю. В. Особливості взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах дистанційної освіти. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 53-56.
2. Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності: методичні рекомендації / за ред. І. В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОППО, 2021. 198 с.
3. Ляхоцька А. Педагогічна взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї із застосуванням цифрових технологій у процесі дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 1 (105). С. 110-114.
4. Танько Т. П., Чернявська М. В. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття): навч. посіб. Харків: Мітра, 2017. 204 с.
5. Чернявська М. В., Чернявська А. Ю. Музичний розвиток дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молод. учених (Харків, 13 травня 2021 р.)* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред) та ін.]. Харків, 2021. С. 69-70.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: ЗАКОНОМІРНОСТІ, ТРЕНДИ, ПОТРЕБИ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
28 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Підписано 13.03.2023. Формат 60x84/16. Гарнітура «Книжник».
Об'єм даних 4,7 Мб. Обл.-вид. арк. 14,7. Зам. № 1024.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.